SZENT ISTVÁN UNIVERSITY
GTK
FACULTY OF ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES, GÖDÖLLŐ



Acta Regionis Rurum

11. kötet

Faluszemináriumi kutatások - Bag

Acta Regionis Rurum
11. kötet

ACTA REGIONIS RURUM
11. kötet

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Faluszemináriumi kutatások
Bag

Gödöllő
2017

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Fővédnök: Dr. Káposzta József dékán
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Szent István Egyetem Gödöllő

A sorozat főszerkesztője: Molnár Melinda egyetemi docens
Társszerkesztő: Kassai Zsuzsanna egyetemi adjunktus

Technikai szerkesztő: Molnár Melinda
Borítóterv: Áldorfai György

Nyelvi lektor: Bogárdi Tünde

Szakmai lektorok:
Balázs Gusztáv
Csatári Bálint
Ekéné Zamárdi Ilona

A fotók készítője:
Bogárdi Tünde: 2., 8., 9., 16., 17., 18., 20., 23., 24., 26., 27., 28., 30., 31.kép
Molnár Melinda: 1., 3-7., 10- 14., 15., 19., 21., 22., 25., 29., 32-35.kép

E kötet és a tábor anyagi támogatója:

Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola
Egyetemi Tehetséggondozási Tanács (SZIE)
Doktoranduszok Országos Szövetsége Közgazdaságtudományi Osztálya
SZIE GTK HÖK
Bag önkormányzata

ISSN 1789-5588
DOI 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Készült a Szent István Egyetemi Kiadó (Gödöllő) sokszorosító üzemében

2017.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ 2
FALUKUTATÁS BAGON
Molnár Melinda egyetemi docens, SZIE GTK 4
KÖZLEKEDÉFÖLDRAJZI ÖSSZEFÜGGÉSEK BAG NAGYKÖZSÉG MINDENNAPJAIBAN
Nagy János, a SZIE (GTK-GAM) korábban végzett hallgatója 10
DEMOGRÁFIAI HELYZETFELTÁRÁS BAG KÖZSÉGBEN
Lőrinc Balázs, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM 34
HÁZASSÁG BAGON A PREINDUSZTRIÁLIS KORBAN
Kőrös Ákos, PhD hallgató, SZIE 42
UTCAKÉP-ELEMZÉS BAGON
Tóth Zsófia, egyetemi hallgató, SZIE GTK- Nagyné Molnár Melinda egyetemi docens 50
BAG – A MEZŐGAZDASÁG JELENTŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA
Demeter Petra, egyetemi hallgató, SZIE GTK – Ritter Krisztián, egyetemi docens, SZIE GTK RGVI 56
HELYI VÁLLALKOZÁSOK VIZSGÁLATA BAGON
Kovács Csaba József, PhD hallgató, SZIE 68
ÉLELMISZER-VÁSÁRLÁSI JELLEMZŐK BAGON
Kápolnai Zsombor, PhD hallgató, SZIE 82
AZ ÖNKORMÁNYZATI RENDSZER VÁLTOZÁSAI ÉS HATÁSAI BAGON
Tóth Alexander József, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM 92
A HELYI KÖZÖSSÉG VIZSGÁLATA BAGON
Gerencsér Ilona, PhD hallgató, SZIE 104
TÁRSADALMI SZERVEZETEK BAGON
Kassai Zsuzsanna, adjunktus, SZIE GTK RGVI 112
EGÉSZSÉGÜGYI ÁLLAPOT ÉS ELLÁTÁS BAG KÖZSÉGBEN
Bálint Csaba, PhD hallgató, SZIE 124
A HELYI OKTATÁS, A CSALÁDSEGÍTŐ-ÉS GYERMEKJÓLÉTI FELADAT-ELLÁTÁS MŰKÖDÉSE, AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI BAGON
Bogárdi Tünde, doktorjelölt, SZIE Enyedi György RTDI 138
A BAGÁZS KÖZHASZNÚ EGYESÜLET MUNKÁSSÁGÁNAK HATÁSA BAG NAGYKÖZSÉG TÁRSADALMÁRA
Mezei Martin, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM 154
BAG MENTÁLIS TÉRKÉPE: A 2009-ES ÉS 2017-ES KUTATÁSOK ÖSSZEVETÉSE
Molnár Melinda, egyetemi docens, SZIE GTK 168
A FALUSZEMINÁRIUMI KUTATÁSUNKHOZ KAPCSOLÓDÓ GÖDÖLLŐI GIMNÁZIUMOK EREDMÉNYEI 178

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

ELŐSZÓ

Ha révedező tekintetünket végighordozzuk a Galga völgyét övező lankás dombok, mezők zöldellő tarka tájain, lelkünk megtelik valami kimondhatatlan vonzalommal, szívünk emelkedett érzelmeket sugárzik ereinken át egész valónkban. Ez a táj, ez a vidék a mi szűkebb hazánk, Bag. Ez a vidék a mi bölcsőnk és tápláló anyánk. E földön ősidők óta élt ember. A földből kikerült régészeti leletek bizonyítják, hogy vidékünk az őskorban is emberi települések otthona volt. A nép e föld lakosainak lelki gondozására, kultúrájuk további ápolására már korán megtelepedtek itt a szerzetes barátok, melynek írásos nyomait és régészeti emlékeit is megtalálták a középkorból. Bagon és környékén már a XIII. század elején Boldogságos Szűz Máriáról nevezett monostor, apátság volt, mely bizonyítja, hogy jelentős lakosságnak kellett élni e vidéken. Birtokosa e tájnak, annak idején Ákos nemzetség volt. Bag településről név szerint 1394-ben tesz említést egy középkori irat, mely említi, hogy Ördög Miklós nevű földesúr javai közé tartozott. Tudjuk, hogy ezt megelőzően is létezett falunk, de adatszerűen először csak az említett okirat szerepelteti. Bag népe mind a mai napig ragaszkodik ősi hitéhez, a római katolikus valláshoz. Gyönyörű szép barokk templomunk, melyet a kegyuraság támogatásával építettek, minden bizonnyal a középkori templom romjain épült fel. Bagon még a török időkben is találtunk papokat. Közel két évszázadon át Hévízgyörk, Kartal és Aszód katolikusai is Bag anyaegyházhoz tartoztak. Bag jelentős szerepet játszott a XVIII. század közepétől egy évszázadon át a magyar közlekedésben, postaszolgálatban. A falun vezetett át a Pest-Kassai ország és postaút, az egyik állomása Bagon volt. A falu szűk határa már a XIX. században arra kényszerítette a férfi lakosságot, hogy más foglalkozással más helyen keresse meg a mindennapit. Országosan híresek voltak a bagi kövezők, akik egykoron a fejlődő főváros macskaköves útjait építették. Bagon törekvő, szorgalmas emberek élnek, gyermekeiket iskoláztatják, hűségesen őrzik ősi népi kultúrájukat, a Muharay Népi Együttes ma már nemzetközi hírnévnek örvend, lakóhelyük szépítésével sokat törődnek, ezredfordulóra összkomfortossá vált a település. /Kövezett utak, aszfaltos utak, száz százalékban kiépített ivóvízhálózat, teljes gázszolgáltatás, szennyvízcsatorna hálózat, telefon, gyógyszertár, pénzintézet, tornacsarnok és uszoda, stb./ Bag ősi lakossága és a folyamatosan betelepülők bizakodva nézhetnek a még szebb jövőbe, melynek záloga műveltsége, szorgalma, becsületes élete.

Szeretettel ajánlom ezt a tanulmánykötetet minden család könyves polcára, minden érdeklődő, olvasni szerető embernek. Azért, hogy szeretetünk és kötődésünk Baghoz a könyv által is még szorosabb és erősebb legyen, hogy érezzük, viharos és gyönyörű múltunk munkára és helytállásra kötelez.

Köszönet a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar hallgatóinak és mentoraiknak, és mindazoknak, akik részt vettek a Faluszemináriumban.

Jamrik László
polgármester

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



1. kép: Bagi üdvözlet


2.kép: Ismerkedés a faluval (a polgármester úr és a falukutatók a római katolikus templom előtt)

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

FALUKUTATÁS BAGON
VILLAGE RESEARCH IN BAG

Molnár Melinda egyetemi docens, SZIE GTK
Melinda Molnár associate professor, SZIU

Bag az Aszódi járásban, Pest megye észak-keleti szegletében, a Gödöllői- dombság északkeleti oldalán, a Galga jobb partján elhelyezkedő település. Története hosszú időre nyúlik vissza. Régészeti leletek alapján következtetni lehet arra, hogy már a rómaiak idején is létezett itt település, ami a török hódoltság ideje alatt sem vált elnéptelenedetté. A falu első okleveles említése 1394-ből való, ahol a települést „Baag" néven tüntették fel, bár az első ismert pecsétje 1740-ből származik. 1736-ban Grassalkovich Antal vásárolta meg a község negyedét, majd 10 év múlva az település egésze a tulajdonába került (Horváth L. 1982). Ez a ma nagyjából 4000 lelkes település a Galga-menti tánc és népi ének hagyományai okán jól ismert a magyarság néprajzi térképén. Ugyanakkor a falu ma már magán viseli az ingafalvak jellegzetességeit is, amit annak a kiváló közlekedésföldrajzi adottságának köszönhet, hogy részben a 3-as főút, és különösen is az M3-as autópálya Budapest gyors megközelítését teszi lehetővé.

Visszatérés Bagra

A Faluszeminárium, és így az Acta Regionis Rurum is új korszakába lépett 2017-ben. A Faluszemináriumi kutatások 2006-os alapításakor a tervünk egy monitoring kutatás volt, amelynek lényege, hogy néhány valamely vidékjelenséget jól mintázó település rendszeres, visszatérő vizsgálatát tervezzük meg (Molnár M. 2009/A). Kilenc helyszín kijelölésére került sor: Siklód (Hargita megye), Bag (Pest megye), Komlóska, Tiszaladány (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Átány, Egercsehi (Heves megye), Hollókő (Nógrád megye), Pázmánd (Fejér megye) és Baks (Csongrád megye). 2017-ben azért léphetett új korszakába a kutatásunk, mert először került sor arra, hogy egy korábbi helyszínünkre, az első magyarországi mintahelyünkre visszatértünk. 2009-ben jártunk Bagon utoljára.

Bag mintahelyül választásában fontos szempont volt, hogy egy a Budapesti agglomerációhoz közel eső, korán polgárosuló elemeket felmutató, egykori paraszt, vasutas és iparos faluban megvizsgálhassuk, hogy a közösség hogyan élte meg a változásokat. A kutatásnak 2009-ben három iránya volt:
1. társadalomnéprajzi, amely a jelen társadalom működését, a lokális identitást, a hagyomány és a modernizáció egymás mellett élésének tereit és a település belső kohézióját vizsgálta.
2. társadalomföldrajzi, amely Bag népesedési kérdéseire, mentális térképére, problématérképének megrajzolására, különösen is az ingázás problematikájára helyezte a hangsúlyt.
3. romológiai, amely a Bagon élő cigányok megismerését és a többségi társadalommal való együttélés egyes aspektusait kívánta feltárni. (Deáky Z. 2009)

A 2017-es visszatérésünk során kutatásunkban a korábbi tapasztalatainkból kiindulva fogalmaztuk meg a kutatás irányait. Röviden három kérdés foglalkoztatott:
1.A 2009-es problématérképből kiindulva (Vörös G.- Molnár M. 2009) szerettük volna megtudni, hogy vajon milyen változások tapasztalhatóak a helyi lakossági ellátásban, a helyi gazdaságban és a helyi önkormányzati irányításban.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

2. Célunk volt, hogy még mélyebben megismerjük, hogy miként működik a modernizálódó, átalakuló falu közösségi élete. Hogyan látja saját faluját a bagi ember?
3. A 2009-ben megismert cigány-magyar együttélés számos nyitva hagyott kérdéskörének vizsgálatát is célul tűztük ki.

A 2017-es kötetben levő tanulmányokban törekedtünk arra, hogy reflektáljunk a 2009-es kutatási eredményekre, kihangsúlyozva azt, ami ahhoz képest változott.

A 2017-es kutatás résztvevői

2017 februárjában a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán meghirdetésre került a Faluszeminárium. Ennek keretein belül diákjaink megismerték a hazai falusi vidéki tér átalakulásának legfontosabb törvényszerűségeit, a hazai falukutató mozgalmak legfőbb céljait, a területi kutatásokban ismert és használt primer és szekunder kutatási módszereket, amik végső soron mindenkit hozzásegítettek ahhoz, hogy ki-ki ráleljen arra a témára, aminek kutatását Bagon végre is hajtja. A félév előkészületei alatt, tehát a terepkutatások előtt a faluról igyekeztünk minél több információt összegyűjteni. A terepi kutatásra 2017 június 22- június 27 között került sor. A kutatómunka irányítója Kassai Zsuzsanna egyetemi adjunktus, Ritter Krisztián egyetemi docens és Molnár Melinda egyetemi docens lett. A műhelymunkát végzők neve és témája a következőképp alakult:

Lőrinc Balázs BSc hallgatónk témája: Bag társadalmának fontosabb ismérvei a jelenben a statisztikák tükrében
Kőrös Ákos Ph.D. hallgatónk a házasság kérdéskörét vizsgálta Bagon a preindusztriális korban
Gáspár Anna BSc hallgatónk és **Nagy János** volt hallgatónk Bag közlekedésföldrajzi helyzetét, és a helyiek ingázási szokásait vizsgálta
Tóth Zsófia BSc hallgatónk utcaképelemzést végzett
Demeter Petra volt hallgatónk és **Ritter Krisztián** egyetemi docens a mezőgazdaság tendenciáit kutatta
Kovács Csaba József Ph.D. hallgatónk a helyi vállalkozásokat vizsgálta
Kápolnai Zsombor Ph.D. hallgatónk Bag kiskereskedelmi jellemzőinek feltárását végezte el, különös tekintettel az élelmiszer-vásárlási jellemzőkre
Tóth Alexander BSc hallgatónk az önkormányzati rendszer változásairól készített tanulmányt
Gerencsér Ilona egyetemi tanársegéd a helyi közösség működését vizsgálta
Kassai Zsuzsanna egyetemi adjunktus a közösségi szervezeteket kutatta
Bálint Csaba egyetemi tanársegéd felmérést készített Bag egészségügyi állapotáról és ellátásáról
Bogárdi Tünde predoktor a helyi oktatás és szociális ellátás működését, aktuális kihívásait kutatta
Mezei Martin BSc hallgatónk a BAGázs Közhasznú Egyesület munkáján keresztül a telepi cigánysággal kapcsolatos eredményeket és kihívásokat tanulmányozta
Molnár Melinda egyetemi docens a Telep határainak időbeli változásait vizsgálta mentális térkép segítségével

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A Bagon zajlott faluszemináriumi kutatásról

Szakirodalom, dokumentum- és adatbázis-elemzés

Bag meglepően gazdag szakirodalommal rendelkezik. Különösen történeti és néprajzi vonatkozásokban volt hasznos a számunkra Horváth L. (1984), Asztalos I. (1988) és Nagy J.né (2000) munkája. Az általános társadalmi, gazdasági helyzetképhez, a múlt örökségének megértéséhez ezek jó támpontot szolgáltattak a kutatásra való felkészülés idején. A cigánysággal kapcsolatos trendek értelmezéséhez azonban más forrásmunkákra is szükség volt. Nagy haszonnal forgattuk Nagy P. (2005), Prónai Cs. (1995) munkáját. A szakirodalmi források tanulmányozása mellett dokumentumelemzésre is sor került. Ennek során jelentések, térképek, pályázatok, programok dokumentációját tekintettük át egyes kérdésekben. Ami az adatbázis-használatot illeti, ezek forrásai főleg az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), a KSH által üzemeltetett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TSTAR) voltak, de használtunk papír alapon rendelkezésre bocsájtott jelentéseket, adatközléseket is.

A személyes interjú

Szinte minden kutatott téma megkívánta, hogy a témához kapcsolódó releváns információkkal rendelkező szereplőkkel interjú is készüljön. Ezzel a „puha” módszerrel olyan információk és vélemények feltérképezése volt a cél, amely a nem ismert vagy nem teljesen tisztázott ok-okozati összefüggések megértéséhez volt szükséges. A falukutatás során alkalmaztuk a strukturált, *zárt interjúk* formáját, amikor előre kialakított forgatókönyv mentén gyűjtöttük az információt. Ugyanakkor alkalmaztuk a kötetlen beszélgetéseken alapuló *informális* módot is. Az egyes tanulmányok külön-külön jelölik a forrásul szolgált interjúalanyokat.

A személyes megfigyelés

A személyes megfigyelés, mint módszer olyan tapasztalaton alapuló információszerzésre szolgál, amivel közelebb juthatunk egy-egy helyi jelenség, intézmény, program stb. mechanizmusához. A *részvétel nélküli megfigyelés* során úgy gyűjtöttünk információt, hogy a kutatás során végig kívül helyeződtünk, csak szemléltük a folyamatokat, jelenségeket. Ilyen volt például az utcakép -elemzés, vagy a mentális térképezés, vagy a forgalomszámlálás. A *résztvevő-megfigyelés* során a folyamatban résztvevőként is jelen voltak a diákjaink (pl. a helyi gazdaságfejlesztés vizsgálatában). Az így nyert adatok, információk a tanulmányokba fotografikus és szöveges formában épültek be.

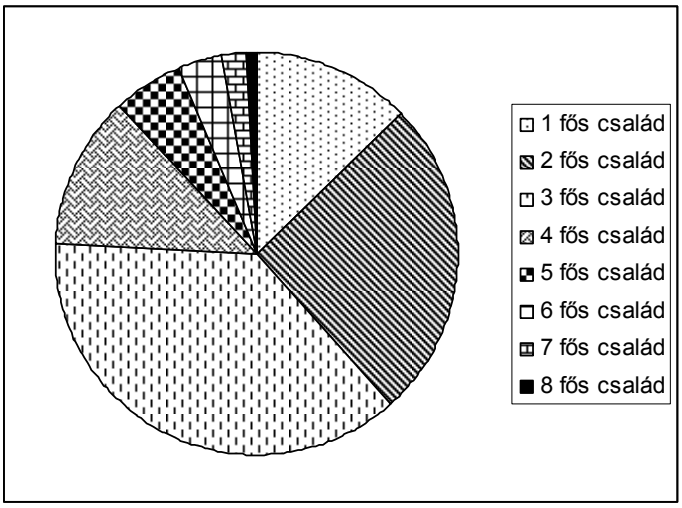
A kérdőíves felmérés

A 3893 főt számláló (2017) Bagon 2009-ben 100 (Molnár M. 2009/B), 2017-ben pedig 157 háztartást kerestünk fel a kérdőíves felmérésünkkel. Mindkét kutatási évben vizsgáltuk a helyi identitástudatot, felmértük a helyiek véleményét a falu jelenlegi egészségügyi, közigazgatási-adminisztratív, kereskedelmi és egyéb ellátások terén, vizsgáltuk a helyiek saját közösségi szervezeteikről alkotott véleményét, de kíváncsiak voltunk a falu térkapcsolataira, és vizsgáltuk az emberek jövőképét is. Felmérésünket *háztartásokra* vonatkoztatva terveztük és szerkesztettük meg; azaz egy háztartásból csak egy kérdőív született. A kérdőívezés során arányos mintavételre törekedtünk, azaz a rövidebb utcákból kevesebb, a hosszabbakból több mintát vettünk.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

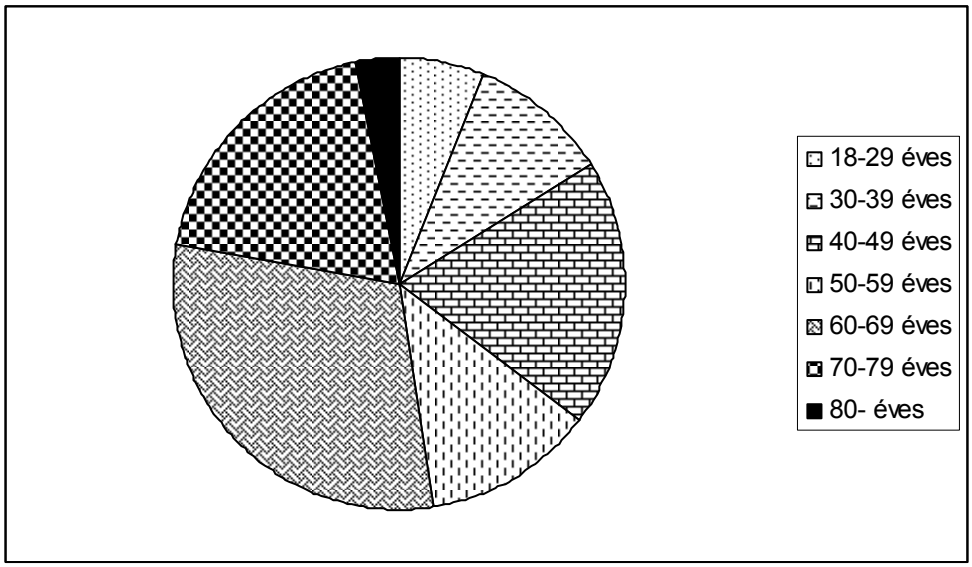
A 2017-es összesen 157 db értékelhető kérdőív alapján (a háztartásban élők tagjainak összeszámlálásával) elmondhatjuk, hogy egy 464 főt magában foglaló népességet vizsgáltunk meg (ami az összlakosság 12%-a). A megkérdezett háztartások 18%-a volt 1 fős, 36%-a 2 fős, 53%-a 3 fős, 17%-a 4 fős, 8%-a 5 fős, 5%-a 6 fős, 3%-a 7 fős, 1%-a 8 fős. (1. ábra.)

1. ábra: A válaszadók (2017) háztartásaiban élők száma (%)



Forrás: A kérdőíves felmérés (2017) alapján készítette Molnár M.

2. ábra: A válaszadók korcsoportonként (%) a 2017-es kutatásban



Forrás: A kérdőíves felmérés (2017) alapján készítette Molnár M.

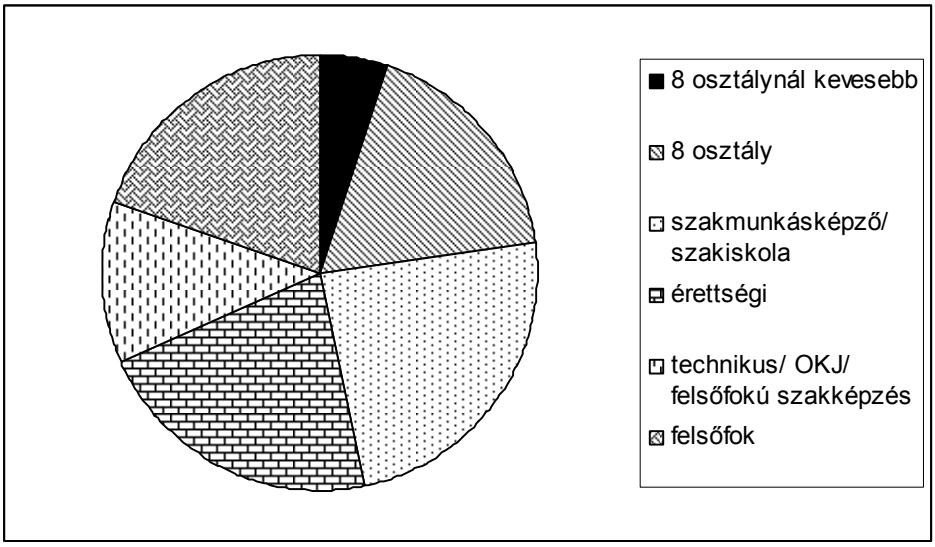
Ha a megkérdezett személyek nemi hovatartozását nézzük, akkor a válaszadás meglehetősen kiegyenlített volt: 54%-uk férfi, 46% nő. Korcsoport szerint vizsgálódva megállapítható, hogy a megkérdezettek csaknem fele (47 %) 50 év alatti volt. A 18-29 közötti korosztály 6%-ban képviseltette magát, a 30-39 év közöttiek 10%-ban, a 40-49 év közöttiek 19 %-ban, az 50-59 év közöttiek 12%-ban. A 60-69 év közöttiek 31%-ban szerepeltek a mintában. A 70-79 év közöttiek százalékaránya 19 % volt, a megkérdezettek 3%-a pedig a 80 év feletti kategóriába volt sorolható. Mintavételünk korcsoport-szerkezetében az idősebb korosztály

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

felülreprezentált, mivel a faluban a statisztikai adatok szerint a 60 év felettiek aránya 16,6%, a mi mintánkban pedig 53%. (KSH Népszámlálási adatok 2011)

A válaszadók iskolai végzettsége magasnak mondható. 20 %-uk diplomás, további 12%-uk szerzett valamilyen technikusi, OKJ, felsőfokú szakképzésben megszerezhető képesítést. A megkérdezettek több mint ötödének (22%) volt a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi. Szakmunkás, szakiskolai képesítéssel rendelkezett a megkérdezettek további 24%-a. A megkérdezetteknek mindössze 5%-a nem fejezte be a 8 osztályt. Ugyanakkor népesebbnek mondható a 18%-ot kitevő, maximum általános iskolai végzettségűek tábora. A mintavételt összevetve a hivatalos lakossági statisztikákkal a vizsgálatunkban résztvevő megkérdezettek körében egyértelműen felülreprezentált a felsőfokú végzettségűek aránya, lévén a 2011-es statisztikák szerint a faluban a jelenlétük hivatalosan 10%-nak mondható. A mintavételben ezzel parallel alulreprezentált a maximum 8 osztályt végzettek aránya, mivel a 2011-es statisztikák szerint arányuk 44%. (KSH Népszámlálási adatok 2011)

3. ábra: A válaszadók iskolai végzettség szerint (%)a 2017-es kutatásban



Forrás: A kérdőíves felmérés (2017) alapján készítette Molnár M.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, akik munkánkat bármi módon segítették. Nagy szükségünk volt a polgármester úr által biztosított információkra, a szakmai támogatására. Köszönet a szálláslehetőségért, és a nap, mint nap házhoz jövő ebédért. Külön köszönet jár mindazon interjúalanyunknak, és a kérdőíves felmérés felé nyitott, minket befogadó falubelieknek, akik segítsége nélkül nem sikerülhetett volna céljaink szerint a munkánkat elvégezni. Hosszú lenne a sor, ha minden segítőnket fel szeretnénk sorolni. Ezekkel a sorokkal fejezzük ki köszönetünket, hogy bizalmukba fogadtak és ismereteik átadásával, véleményük kinyilvánításával a segítségünkre voltak! Ehelyütt köszönjük az Egyetemünk, a GTK és az Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola anyagi támogatását is, mely nélkül a kutatómunkánk nem valósulhatott volna meg.

Irodalomjegyzék

Deáky Z. (2009): Bag a falukutatótábor szemével Acta Regionis Rurum 2009 6-9 pp.
Molnár M. (2009/A): A faluszemináriumi kutatások és a területi folyamatok monitoringozása Acta Regionis Rurum 2009 10-12 pp.
Molnár M. (2009/B): Népesedési és foglalkozásszerkezeti változások Bagon Acta Regionis Rurum 2009 12-17 pp.
Horváth L (1982): Bag története Múzeumi Füzetek Aszód
Asztalos I. (1988): Bag Néprajzi tanulmányok I-II Múzeumi Füzetek Aszód
Nagy J.né (2000): Adventtől a bagi búcsúig: az asszonyok templomi viselete Bagon. Bag, Bag Község Önkormányzata
Nagy P. (2005): „Bagzás" In: Schoblocher Judit (szerk.) Cool-túra képekben: A Kárpát-medence néprajz és kulturális antropológia szakos hallgatóinak konferenciája. Debrecen, 2005. 195-213.
Prónai Cs. (1995): Cigánykutatás és kulturális antropológia. ELTE BTK Kulturális Antropológiai Tanszéki Csoportja, Kaposvári CS.V.M. Tanítóképző Főiskola, Kaposvár, 1995.
Vörös G.- Molnár M (2009): Bag problématérképe Acta Regionis Rurum 2009 18-23pp.

Egyéb források

KSH Népszámlálási adatok 2011



3.kép: Ismerkedés a faluval a polgármesteri hivatalban

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

KÖZLEKEDÉFÖLDRAJZI ÖSSZEFÜGGÉSEK BAG NAGYKÖZSÉG MINDENNAPJAIBAN

TOWN OF BAG (HUNGARY) AND ITS TRANSPORT GEOGRAPHICAL PROFILE

Nagy János, a SZIE (GTK-GAM) korábban végzett hallgatója
***János Nagy*, formerly graduated student of SZIU, Gödöllő, Hungary**

Absztrakt

Jelen tanulmány Bag nagyközség közlekedésföldrajzi helyzetének elemzésére vállalkozik, melynek során bemutatásra kerülnek a település földrajzi adottságai, kapcsolódása a nagytérség fejlett közlekedési hálózatához, összehasonlítva a 2009-es faluszeminárium eredményeivel. Kérdőívek segítségével több szempontból elemzésre kerülnek Bag lakóinak ingázási szokásai, tömegközlekedési körülményei és változatos térkapcsolatai.

Abstract

This study aims to create the transport geographical profile for town of Bag located in Pest County, near M3 highway in Central Hungary. The study introduces Bag's geographical conditions, its position played in the regional public transportation, as well as draws a picture on the local transport conditions, paying special consideration to the settlement's commuting habits. The villagers' spatial relations and commuting habits were deeply surveyed, analysed and compared to the data from 2009 whenever it was applicable.

Bevezetés

Bag község közlekedési helyzetét meglehetősen izgalmas és összetett feladat elemezni. A település belterületét szeli ketté az M3-as autópálya, amely az agglomerációéhoz hasonló szintű összeköttetést teremt Budapesttel. Aszód és Gödöllő elérhetősége mind gépkocsival, mind tömegközlekedéssel percekben mérhető. A falu forgalmi pozíciójából adódóan irigylésre méltó közlekedésföldrajzi adottságú településként festhetjük fel Bagot az ország térképére. Kérdés, hogy hogyan tudnak élni a település lakói ezekkel a kivételes adottságokkal?

Aszód, Budapest, Gödöllő és Hatvan viszonylagos közelsége következtében a település lakói számára többszörös választási lehetőség nyílik, ha munkahelyet vagy oktatási intézményt keresnek, illetve, ha útnak kell indulniuk ügyintézés, bevásárlás vagy kikapcsolódás céljából. Mivel egyik térségbeli nagyobb város dominanciája sem érezhető kizárólagosnak, így izgalmas elemzési lehetőséget kínálnak a mintegy 4000 fős település változatos térkapcsolatai. Ezen adottságok ismeretében kerestem a választ a következő kérdésekre:

- Hogyan értékelhető Bag község megközelíthetősége közúton és tömegközlekedéssel?
- Mi változott 2009 óta, amikor a SZIE hallgatói először végeztek Bagon faluszemináriumi kutatást?
- Hogyan érvényesülnek a közlekedési sajátosságok a nagyközség különböző részein?
- Milyen környező települések játszanak szerepet Bag közlekedésében?

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

- Milyen utazási és ingázási szokásokkal rendelkeznek a helyiek?
- A gazdasági-, jövedelemszerzési motivációjú ingázás felülírja-e a hagyományos térkapcsolatokat?
- Aszód, mint szomszédos város meg tudja-e őrizni hagyományos központi szerepét a térségben?
- A fejlett közlekedési kapcsolatok révén kimutatható-e bármilyen térségi szerepkör Bag számára, vagy különösebb szerep nélkül belesimul a környező települések hálózatába?

Anyag és módszer

Munkám során felhasználtam az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer TSTAR adatbázisának témához kapcsolódó statisztikai adatait. A település meg-közelíthetőségére vonatkozóan a közúton mért távolságokat a jelentősebb környező városoktól internetes útvonaltervező segítségével végeztem, az így kapott eredmények pedig gépjárművel történő „valós tesztelés" során is validálásra kerültek. Kutatásaim alapját az autóbuszjárat-összeköttetések és a vasúti menetrend vizsgálata, a SZIE hallgatóinak 2017 júniusában végzett közúti forgalomszámlálása, továbbá a Faluszeminárium résztvevői által készített 2017-es, illetve 2009-es kérdőívek eredményei képezték. Az autóbuszjáratok elemzéséhez a Volán Egyesülés, míg a vasúti közlekedés vizsgálatához a MÁV Zrt. interneten elérhető online menetrendi adatait használtam. A település közlekedési infrastruktúrájának állapotáról a helyi lakosság kérdőívezése mellett terepbejárás alkalmával is meggyőződtem. Ez a kutatási téma magában foglalja a helyiek ingázási szokásainak vizsgálatát, problémáinak feltárását is. Ebben a nagyközség 2009-ben és 2017-ben végzett kérdőíves felmérése szolgált alapul.

Bag megközelíthetősége, elhelyezkedése

Tájföldrajzi értelemben Bag a Gödöllői dombság területén helyezkedik el, a Galga-völgyében, ahol az Egres-patak a Galga-folyóba torkollik.

Bag nagyközség Pest megye északkeleti részén, az Aszódi járásban helyezkedik el. A közel 4000 lelket számláló település közigazgatási területét Domony, Aszód, Hévízgyörk, Vácszentlászló és Gödöllő határolják. A legközelebbi város a tőszomszédságban (közúton mintegy 3 km-re) fekvő járásközpont Aszód. Szintén kedvező adottságként emelendő ki a Budapesttől (Lánchíd, Budai hídfő) mért 40 km-es közúti távolsága is (1. táblázat).

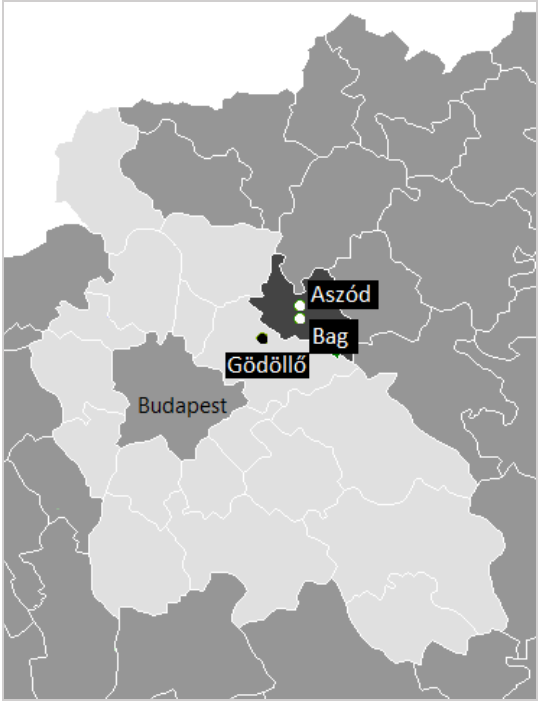
A település kedvező fekvését tovább erősítik kiváló közlekedési kapcsolatai: az M3-as autópályán saját lehajtóval rendelkezik, továbbá a 80a számú Budapest-Hatvan-Miskolc-Sátoraljaújhely vasútvonal is áthalad a területén. Bag északnyugati határában húzódik a 3-as főút, melynek korszerűsített körforgalmú csomópontja biztonságos és modern összeköttetést teremt Aszód, Domony és Gödöllő irányába is. Ugyanebből a körforgalmú csomópontból ágazik le a 3105-ös számú közút, amely Bag község tulajdonképpeni főutcájaként (Dózsa György és Szent Imre utak) a falut közvetlenül belterületileg határoló Hévízgyörk község Kossuth Lajos útjaként folytatódik. A 3105-ös sz. közút keleti irányban Tura városa, majd onnan dél felé fordulva a 31-es főút (Sülysáp) felé jelent összeköttetést (1. táblázat).

Az Aszódi járás déli határán fekvő Bag térkapcsolatai – kiépített közlekedési kapcsolatai és a domborzati viszonyok eredőjeként – elsősorban kelet-nyugati irányba (leginkább Gödöllő/Budapest, illetve Tura felé értelmezhetőek. A 3-as számú közúti közlekedési folyosó, továbbá a gyakorlatilag ugyanebben az irányban kiépült vasúti fővonal) koncentrált közlekedési kapcsolatot jelent az ország gazdasági erőközpontja, Budapest felé. Ezen felül

északi irányba Aszód (továbbá Domony és a Galga-mente) felé rendelkezik értelmezhető térkapcsolattal a település (1. táblázat).

Az Aszódi járást általánosságban diverzifikált közlekedési és társadalmi „gyűjtő" térkapcsolat-rendszer jellemzi a Váci járás, Dél-Nógrád megye, Hatvan térsége és a Felső-Jászság irányaiba. Ezzel párhuzamosan Bag településen ez az összetettség nem csapódik le, mert azt Aszód „szűrő és árnyékoló" hatása mellett egyértelműen a gödöllői-budapesti irány dominálja.

1. térkép: Bag község elhelyezkedése Pest megyében és az Aszódi járásban



Forrás: Google Térkép (2018) alapján szerkesztette Nagy J.

Bag Nagyközség helye az Aszódi járásban

A település az Aszódi járás délnyugati határán, a járásközpont tőszomszédságán fekszik. Története során közigazgatásilag megszakítás nélkül Pest megye (vagy annak történelmi elődje), illetve az Aszódi járás része (egyes időszakokban a Gödöllői járáshoz tartozott maga Aszód is). A községből szabad szemmel is látható szomszédos város több évszázada a kistérség kulturális, kereskedelmi és oktatási központja, így Bag falu vonzáskörzeti viszonyait a múltban vitathatatlanul meghatározta.

A nagyközség helyzete ezen felül a mai 3105-ös közút mentén a történelem során füzérszerűen összekapcsolódó Bag-Hévízgyörk-Galgahévíz-Tura településegyüttes részeként fontos közlekedési csatlakozópontként és társtelepülési szerepkörökben is értelmezhető.

Kiváló közlekedési adottságait kiaknázva Bag község lakói jelentős számban ingáznak a térség nagyobb településeire, döntő részben Budapestre és Gödöllőre. A Tura irányába eső falvak lakói számára Bag község a Budapest/Gödöllő felé tartó napi ingázás átmenő forgalmát lebonyolító települése is. Ezen – dominánsan kelet-nyugati irányú – ingázási folyamatok Aszód kistérségi-járási szerepkörét jelentékeny mértékben gyengítik.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

1. táblázat: Néhány fontosabb térségbeli település Bagtól mért közúti távolsága

Város	Bagtól közúton mért távolság (km)	Bagtól közúton mért távolság (forgalom nélkül) (perc)
Aszód	4,5	8
Budapest, Lánchíd, Budai hídfő	40,4	39
Budapest, Hősök tere	36,3	28
Budapest, Liszt Ferenc II-es terminál	45,2	36
Gödöllő	13,2	15
Gyöngyös	41,2	30
Hatvan	17,2	20
Kistarcsa	25,2	25
Tura	10,0	12
Vác	35,8	39

Forrás: Google Térkép (2018) alapján saját szerkesztette Nagy J.

Bag település a közlekedési infrastruktúrát meghatározó számok tükrében.

2. táblázat: Bagra vonatkozó közlekedési alapadatok (KSH, 2017)

Év	2009	2016	Változás(%)
A település területe (hektár)	**2355**	**2355**	**0,0**
Állandó népesség (fő)	**3911**	**3893**	**-0,5**
Benzinüzemű személygépkocsik száma (db)	902	905	0,3
Gázolajüzemű személygépkocsik száma (db)	237	344	45,1
Egyéb üzemű személygépkocsik száma (db)	2	13	550,0
Személygépkocsik száma összesen (db)	**1141**	**1262**	**10,6**
Gázolajüzemű tehergépkocsik száma	180	213	18,6
Benzinüzemű tehergépkocsik száma 2014 (db)	10	4	-60,0
Tehergépkocsik száma (különleges célú gépkocsival együtt) (db)	**190**	**217**	**14,2**
Lassú járművek száma (db)	23	26	13,0
Motorkerékpárok száma (db)	36	40	11,1
Állami közutak hossza (km)	2837	2867	1,1
Állami közutak területe (1000 m^2)	19763	20003	1,2
Önkormányzati kerékpárút, közös gyalog- és kerékpárút hossza (km)	0,0	0,0	0,0
Önkormányzati kiépítetlen út és köztér hossza (km)	4,1	4,1	0,0
Önkormányzati kiépített járda hossza (km)	17,4	17,8	2,3
Önkormányzati kiépítetlen járda hossza (km)	24,7	24,7	0,0
Önkormányzati kiépített út és köztér hossza (km)	15,8	15,8	0,0
Önkormányzati kiépített út és köztér területe (1000 m^2)	47,4	47,4	0,0

Forrás: KSH StatInfo (2017) adatbázis alapján szerkesztette Nagy J.

A gödöllői Szent István Egyetem hallgatói és oktatói már 2009-ben is végeztek faluszemináriumi kutatásokat a településen (Labát A.- Molnár M 2009). Érdemes a közlekedési infra-

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

struktúrára vonatkozó akkori alapadatokat összevetni a jelenleg elérhető legfrissebb KSH-statisztikákkal. Látható, hogy a lényegében stagnáló állandó népesség mellett a személygépkocsik és motorkerékpárok számának több mint 10%-ot meghaladó növekedése érhető tetten az elmúlt 8 évben. Külön említést érdemel a gázolajüzemű személygépkocsik számának mintegy 45%-os emelkedése, amely – háttér-adatok híján – arra enged következtetni, hogy Bag lakossága – az országos trendhez illeszkedve – nagy számban helyezett üzembe külföldről behozott dízel üzemű használt gépkocsikat az elmúlt néhány évben. A tehergépkocsik és lassú járművek számának 10%-ot jóval meghaladó növekedése a helyi gazdaság fokozatos, de biztos bővülésére enged következtetni.

Az állami közutak területének minimális, ám örvendetes növekedése az M3-as lehajtó, illetve a 3-as főút domonyi csomópont-fejlesztésével magyarázható. Az önkormányzati járdák és utak kiépítettsége érdemben nem változott a vizsgált időszakban, és sajnos a kerékpárutak kiépítésében sem történt előrelépés.

A közösségi közlekedés és az egyéni közlekedés lehetősége Bagon

A nagyközség lakói számára többféle közlekedési lehetőség áll rendelkezésre, melyek mind járatsűrűség, mind praktikusság és az elérhető célállomások szempontjából kiválónak tekinthetőek, ha azokat összevetjük más, Bag nagyságrendű hazai település tömegközlekedési viszonyaival. Kérdés azonban, hogy a bagiak hogyan érzékelik ezt az „adottságot" a mindennapjaikban, és a rendelkezésre álló (tömeg)közlekedési feltételek mennyire felelnek meg az igényeiknek.

Buszközlekedés

Bag lakóinak életében a legjelentősebb tömegközlekedési eszköz az autóbusz. A helyközi járatokat a Volánbusz Zrt üzemelteti. A település belterületén öt pár autóbusz-megállóhely található, továbbá érdemi jelentőséggel bír a belterületen kívül, a 3-as főút csomópontja közelében található „Bagi elágazás" nevet viselő autóbuszmegálló, melynél megáll a legtöbb 3-as főúton/M3-as autópályán Budapest-Gödöllő-Aszód viszonylatban közlekedő helyközi járat is.

A Bagi elágazástól hétköznaponként 39 járat indul Gödöllő irányába átszállás nélkül (legelső járat 4:53-kor míg az utolsó 21:22-kor). Ugyanezen a napokon Budapestre 30 járatpár közlekedik kora hajnaltól késő estig. A megállóhely gyakorlati jelentősége abban rejlik, hogy néhány száz méteres gyaloglással Bag község észak-nyugati része innen gyalogosan megközelíthető, illetve jóval több településre lehet innen átszállásmentesen eljutni.

Bag település autóbusz megállóhelyei kulturált, tiszta megjelenésűek, rendszeresen ürített szeméttárolóval és a Volánbusz Zrt. sztenderdjének megfelelő tájékoztató táblákkal ellátottak. A Gödöllő-Budapest felé vezető indulási oldalon a legtöbb helyen – vélhetően az utasforgalom nagyságának megfelelően – fedett megállók kerültek telepítésre, ám az ún. „érkezési oldalon" ez a „minimális komfort" sem lelhető fel. Mindez azt jelzi, hogy a település dominánsan a Gödöllő-Budapest irányába történő autóbuszos ingázásra van berendezkedve.

A település központjából egyértelműen gyérebb a menetrendszerinti autóbuszjáratok kínálata, mint a 3-as főút és M3-as lehajtó találkozásától. Hétköznaponként átszállásmentesen 27

járatpár közlekedik Budapestre, illetve 14-15 Gödöllőre (szinte kivétel nélkül Tura vég- vagy kiindulási állomással).
Meglepő azonban, hogy Aszód, mint szomszédos járásközpont rendkívül gyér autóbusz-összeköttetéssel rendelkezik Bag viszonylatába (legalábbis a gödöllői vagy budapesti irányokkal összevetve mindenképp).

Mind a Budapest, és a Gödöllő felé közlekedő menetrendszerinti autóbusz-kínálat megfelel az iskolába vagy munkába járás céljainak. A járatok hajnaltól késő estig magas számban közlekednek. Hétvégére az általános célú munka- és oktatási célú ingázási igények nagymértékű csökkenése mellett a menetrend-szerinti buszjáratok kínálata is töredékére esik vissza.

Sajnálatos módon Bag és Aszód között nincs közvetlen autóbusz-összeköttetés hétvégi napokon. Ezt valamelyest ellensúlyozza a néhány perces autóút lehetősége, a rövid és gyors vasúti összeköttetés, illetve a közúton legrövidebb (kerékpárral vagy akár gyalogosan is leküzdhető) 3 km-es távolság, ám ez utóbbiaknak is megvannak az anomáliái.

3. táblázat: Menetrendszerinti autóbuszjáratok száma a „Bagi elágazás" megállóhelytől néhány vizsgált irányban

Bagi elágazás megállóhely	Hétköznap	Hétvégén
Budapest felé	30	13
Budapest felől	30	13
Gödöllő felé	39	15
Gödöllő felől	44	14

Forrás: a Volán Egyesülés internetes menetrendi adatbázisa (2018), szerkesztette Nagy J.

4. táblázat: Menetrendszerinti autóbuszjáratok száma „Bag, Községháza" megállóhelytől néhány vizsgált irányban

Bag, Községháza megállóhely	Hétköznap	Hétvégén
Aszód felé	6	0
Aszód felől	8	0
Budapest felé	27	9
Budapest felől	27	9
Gödöllő felé	15	5
Gödöllő felől	14	5
Tura felé	40	9
Tura felől	40	9

Forrás: a Volán Egyesülés internetes menetrendi adatbázisa (2018), szerkesztette Nagy J.

Vasúti közlekedés

Bag községet keresztülszeli a 80a jelű (Budapest Keleti-Miskolc-Sátoraljaújhely) vasúti fővonal, amely kiváló és gyors vasúti összeköttetést teremt Aszód, Budapest, Gödöllő és Hatvan felé. A település saját vasúti megállóval rendelkezik, melyen (néhány kivételtől eltekintve) a Budapest Keleti-Hatvan viszonylatban közlekedő személyvonat (hétköznap 27, hétvégén 20 vonatpárral) áll meg, amely ütemes menetrend szerint közlekedik, gyakorlatilag minden napszakban. Bag megállóhelytől a menetidő Aszód állomásig 2(!) perc, Budapest Keleti pályaudvarig 56 perc, Gödöllőig 13, míg Hatvanig 21 perc.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A járatsűrűségből és a menetidőkből következtetve a vasút ideális és vonzó közlekedési eszköz lehetne a bagi lakosság számára, különösképpen, mióta a MÁV jelentős modernizálást hajtott végre az elővárosi vonatközlekedés járműállományában. Infrastrukturális és település-földrajzi okokból azonban a vasúti közlekedésben rejlő lehetőségek továbbra is csak potenciálként jelennek meg Bag lakói számára. A legfőbb okok a következők:

- A vasúti megállóhely megközelítésének infrastrukturális nehézségei:
    - Nincs közvetlenül kiépített út a vasúti megállóhelyig;
    - Nincs kiépített parkoló a vasúti megállóhely közelében (egyik irányban sem);
    - Nincs kulturált és biztonságos kerékpár-tárolási lehetőség a vm. közelében;
    - Nincs kiépített, kulturáltan rendben tartott gyalog- és/vagy megosztott kerékpár és gyalogút vagy igényesen rendben tartott járda sem a vasúti megállóhelyig;
    - A vasúti megállóhely akadálymentes megközelítése jelenleg csak a Budapest felé vezető vágány felől lehetséges;
    - A vasúti megállóhely meglétét, irányát semmilyen tájékoztató tábla nem jelzi a közútról.

- A vasúti megállóhely megközelítésének településföldrajzi nehézségei:
    - A vasútvonal egy völgyben húzódik, így csak jelentős szintkülönbség gyalogos megtétele után lehet a vasúti megállóból a település további részei felé eljutni;
    - A település központjától a vasúti megállóhely mintegy másfél km-es távolságra fekszik. Bag területének túlnyomó részéről legalább 20 perces gyalogutat szükséges megtenni.
    - A biztonságos gyalog- és kerékpáros közlekedés feltételei nem adottak a vasúti megállóig tartó útvonal teljes szakaszán.

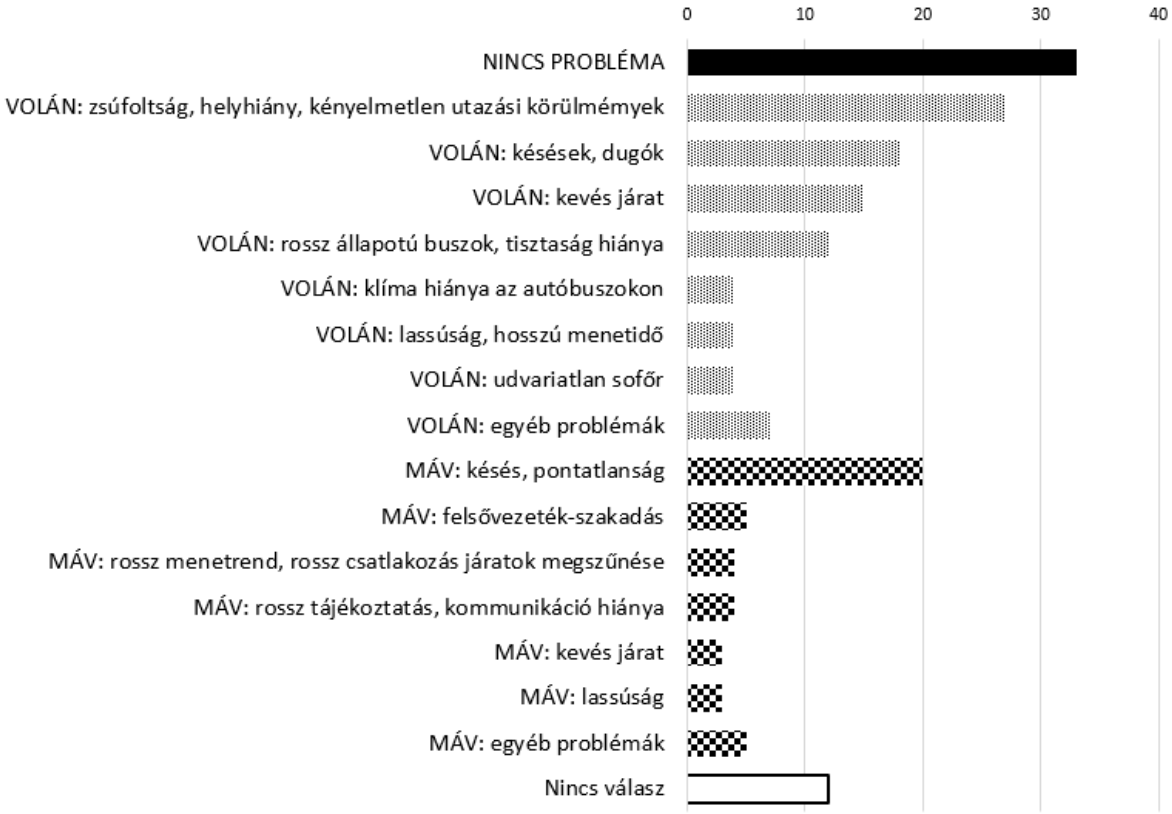
- Helyi szubjektív tényezők, melyek csökkentik a bagi vasúti megállóhely kihasználását:
    - A vasúti megállóhely fogadó épülete erősen leromlott, elhanyagolt;
    - Gyér a közvilágítás a vasúti megállóhely területén és közvetlen környezetében;
    - Nem áll rendelkezésre kulturált várakozóhely; az utasforgalom csapadék, szél, illetve tűző nap elleni védelme csak korlátozottan megoldott;
    - Nincs kulturált pad, ülőhely az utasforgalom számára;
    - A vasúti megállóhely és közvetlen környezete általában véve gondozatlan és szemetes.

- További szubjektív tényezők, melyek általánosságban növelik a vonattal történő közlekedés elutasítottságát:
    - Potenciális menetrendi anomáliák, különösképpen a reggeli csúcsidőben;
    - Aszódon, Gödöllőn és Hatvanban is a város peremén, potenciális munkahelyektől, hivataloktól, szolgáltatásoktól relatíve távol helyezkedik el a vasútállomás;
    - Az utasok szubjektív biztonságérzete alacsonyabb, mint az autóbuszos utazás esetén.

Kiegyenlítettsége és relatív gyorsasága folytán a vasúti közlekedés jó kiegészítőként jelenik meg a leginkább munkaingázási igényeket kiszolgáló menetrend szerinti autóbuszos kínálat mellett. Az előbbiekben felsorolt infrastrukturális és szubjektív tényezők ésszerű módon történő orvoslása tovább növelné a vasúti közlekedés népszerűségét Bag polgárai körében.

Erre a közeljövőben lehetőséget nyújt a 80a vasútvonal tervezett rekonstrukciója, amely magában foglalja a vasúti megállóhelyek épületeinek, környezetének rekonstrukcióját is.

1. ábra: Az ingázás kapcsán felmerülő problémák a bagiak szemében (2017)



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.
Megjegyzés: bal oldalon a felmerült problémák, jobb oldalon az említések száma

Az ingázásról külön 2017-ben megkérdezett bagi lakosok (123 fő) mintegy negyede (33 válaszadó) megítélése szerint nincs probléma. 12 nem válaszolt. 2009-ben a 108 megkérdezettből mindösszesen egy válaszadó nem tudott problémát megjelölni az ingázással kapcsolatban és további 23 személy nem adott választ (Labát A.- Molnár M. 2009). A tömegközlekedéssel való ilyen szintű elégedettségi növekedés mindenképpen figyelemre méltó.

A legtöbb problémafelvetés továbbra is a Volánbusz Zrt. menetrendszerinti autóbuszközlekedésére vonatkozott (ez 2009 óta sem változott lényegesen). Megjegyzendő, hogy 2009-ben több lakossági panasz jelentkezett az Aszódra való buszos eljutás lehetetlenségéről. Ez a hiányosság (amely azóta is kétség kívül fennáll) érdekes módon már nem jelentkezett a kérdőívekben. A legjellemzőbb probléma 2017-ben továbbra is az autóbuszok zsúfoltsága, a helyhiány, és a járművek rossz állapota. A válaszadók a Volánbusz Zrt-t jelölik meg azon szereplőként, aki orvosolni tudná a jelzett problémák túlnyomó részét (zsúfoltság, kevés járat, rossz állapotú buszok és udvariatlan sofőrök).

Egyértelmű elégedettség-növekedés mutatható ki azonban a MÁV vasúti szolgáltatásait illetően (5. ábra és 8. ábra), továbbá számszerűen kevesebb problémafelvetés érkezett a vasúti közlekedést illetően a buszokhoz képest. Örvendetes módon a 2009-es bázisévhez viszonyítva a 2017-es felméréskor már nem érkezett panasz a vonatok tisztaságát illetően és megszűnt az „állandóak a problémák” szóhasználat is a véleményekben.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Egyéni közlekedés

A saját gépkocsival történő ingázás lehetősége Bag 3-as közlekedési folyosóhoz való kivételesen jó közlekedési kapcsolatai révén magától értetődőnek tűnik. A tapasztalatok szerint az M3-as autópályán Budapest és Gödöllő irányába a reggeli csúcsforgalom idején éppen a Bagi lehajtótól szokott „lassúvá válni" az előrehaladás, de csúcsidőn kívül Bagról 30-40 perc alatt el lehet jutni Pest, illetve a keleti agglomerációjának legnagyobb részére (ebben az M0-ás és M31-es gyorsforghalmi utak is jelentős szerepet játszanak). A 3-as közlekedési folyosó keleti irányába a fél órás elérési körben Gyöngyös városa is beletartozik (1. táblázat).

Fővárosi dominancia a bagiak munkaingázási szokásaiban

Az ingázási szokásaikról részletesen nyilatkozó lakosok (összesen 147 fő) mintegy 70%-a (123 fő) kizárólag Budapestre ingázott 2017-ben. Ettől jócskán lemaradva, de még mindig jelentős csoportot alkotnak a kizárólag Gödöllőre ingázók (21 fő) – az összes megkérdezett ingázó 12%-a. További említésre méltó halmazt tesz ki a Budapestre és Gödöllőre egyaránt ingázók 4,5%-os (8 fős) csoportja.

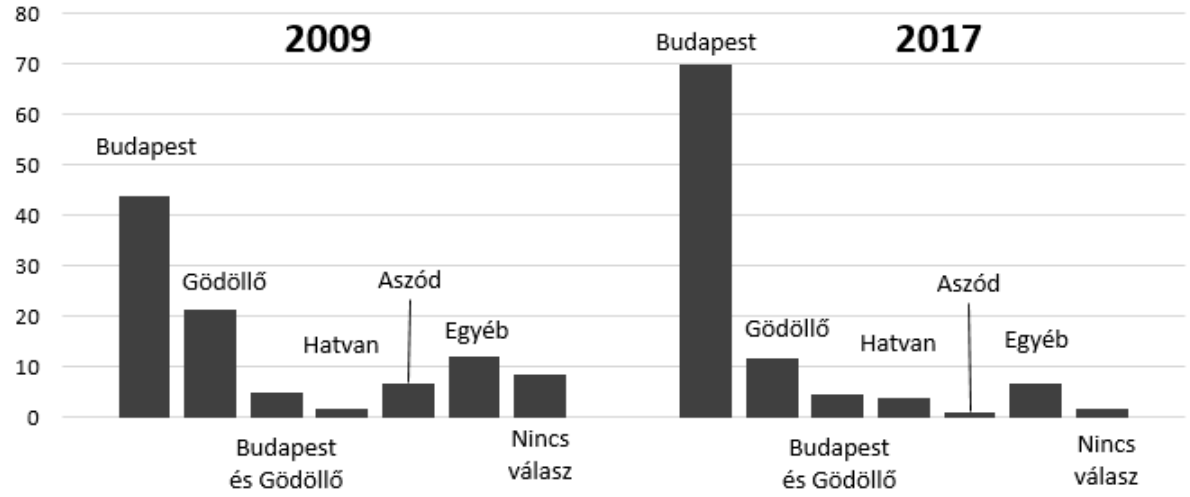
Budapest és Gödöllő mellett a szomszédos Aszód és a keleti irányban 20 km-nél is közelebb fekvő Hatvan említhető meg érdemi, visszatérő ingázási célhelyként. Egy-egy esetben a következő, egyéb célhelyek kerültek megemlítésre 2017-ben: Jászfényszaru, Galgahévíz, Hévízgyörk, „Külföld", Miskolc, Pécel, Selyp, Tatabánya és Vác. 2009-ben Budaörs, Dunaújváros, Eger, Galgahévíz, Iklad, Kerepes, Kistarcsa, Pécel, Sopron és Vác kerültek esetlegesen megemlítésre. Nagyságrendi változás nem állt tehát be 2009 óta az ingázási célhelyek sokszínűsége tekintetében, azonban megfigyelhető bizonyos koncentráció a fővárosi célhelyekre (leginkább munkahelyek tekintetében) a többi Pest megyei település kárára.

A rendelkezésre álló kérdőívi és statisztikai adatok függvényében jelen elemzésben tehát leginkább a Bag-Budapest, Bag-Gödöllő és Bag-Aszód viszonyrendszer vizsgálatára érdemes részletesebben kitérni.

A 2. ábra tanúsága szerint a nyolc évvel korábbi felméréshez (Labát A.- Molnár M. 2009) viszonyítva 2017-re 44-ről 70%-ra emelkedett a Budapestre ingázók száma – jellemzően a többi település rovására. A rendszeresen Budapestre utazók között az elmúlt években egy minimális átrendeződéssel 80-ról 94%-ra emelkedett a munkaingázók aránya (3. ábra). Ez arra enged következtetni, hogy a jövedelemszerző tevékenység (munkahelyek), illetve az oktatás kivételével más területeken közelebb vagy helyben megtalálják a bagiak a számításukat (bevásárlás, hivatalos ügyek intézése, illetve „egyéb célú" ingázás).

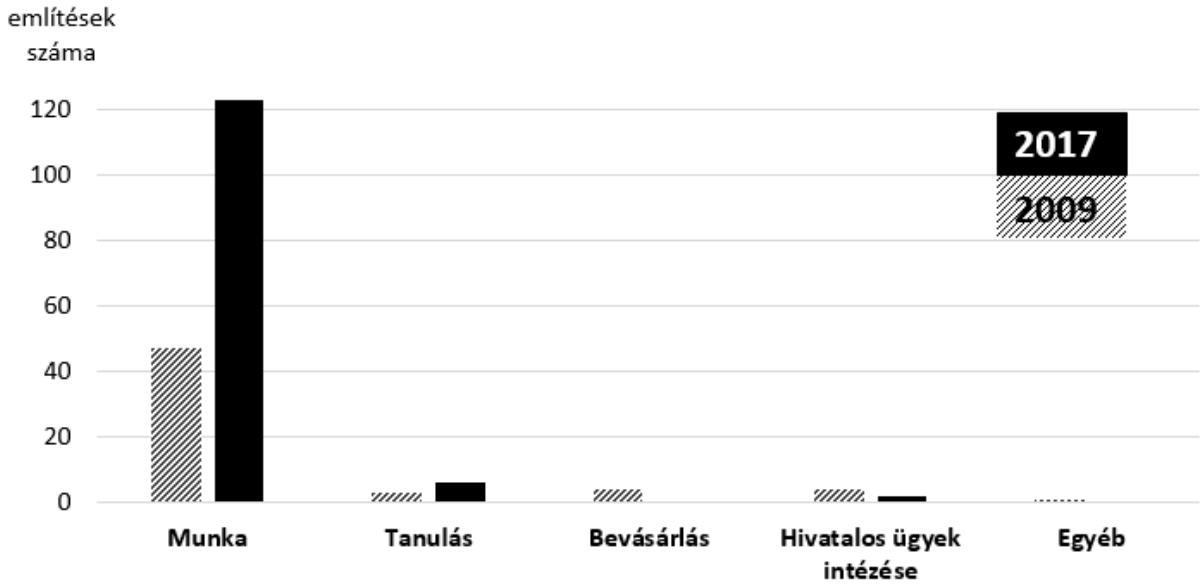
Számottevő visszaesést könyvelhet el 2009 óta a Bagról való ingázók tekintetében Aszód. A külön ingázási szokásokat felmérő kérdőívek válaszadói között gyakorlatilag alig kimutatható bármilyen célú rendszeres ingázás a 4 km-re sem fekvő szomszédos járásszékhelyre. Ez részben azzal magyarázható, hogy a megkérdezettek leginkább a napi szinten megvalósuló munkaingázást tekintik ingázásnak. Ezzel párhuzamosan azonban beszédes az Aszódra induló buszjáratok rendkívül alacsony száma is (hétvégén egy sincs) (2.ábra).

2. ábra: Bag legfőbb napi ingázási viszonylatai a megkérdezett bagi lakosok válaszai száma alapján



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

3. ábra: A Budapestre történő napi ingázási célok a válaszadó bagi lakosok körében



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

Budapestre az autóbusszal naponta ingázók aránya mintegy 40%-al haladja meg a vonattal ingázókét, ez az arány érdemben nem változott 2009 óta (Labát A.- Molnár M. 2009). Minimális növekedés kimutatható ugyan a vasút javára 2017-ben, de a vasúttal utazók számarányának feltételezett növekedése a hibahatáron belül mozog.

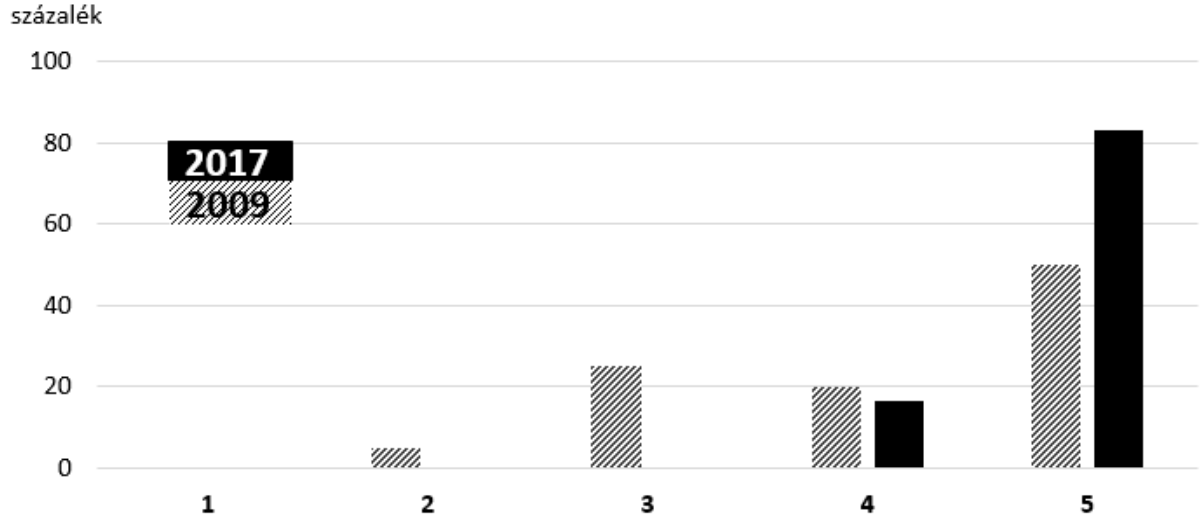
A vasút népszerűségének enyhe növekedésére enged azonban következtetni, hogy 2009 óta több mint kétszeresére emelkedett azok száma, akik 4-esre értékelték a vasúti közlekedés minőségét (5. ábra), és elhanyagolható azok száma, akik még mindig 1-es vagy 2-es osztály-

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

zatot adnak a vasútnak. Ez nyilvánvaló előrelépést jelent 2009-hez képest. Ugyanakkor az 5-ös osztályzatok aránya érdemben nem változott az elmúlt 8 évben.

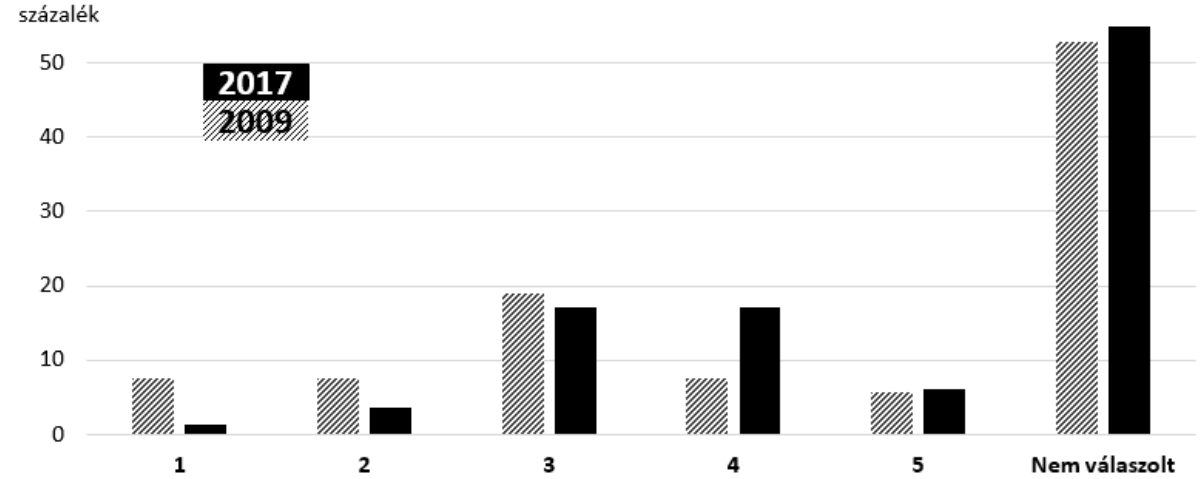
Felmérésünk alapján a 2009-es 20 fő helyett csak hat fő adott le érdemi értékelést a Budapest irányába történő autós ingázást illetően. Elmondható, hogy azok, akik gépkocsival járnak ingázni, összességében elégedettek Bagról Budapestre vezető úttal: A 4. ábra tanúsága szerint 2017-re érdemben javult a kocsival ingázók véleménye a főváros irányába történő közlekedésről (túlnyomó részt ötös osztályzat).

4. ábra: Budapest gépkocsival történő elérhetőségének értékelése a válaszadó bagiak körében (1-5-ös skálán).



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J

5. ábra: Budapest vasúti elérhetőségének értékelése a válaszadó bagi lakosok szemében (1-5-ös skálán)



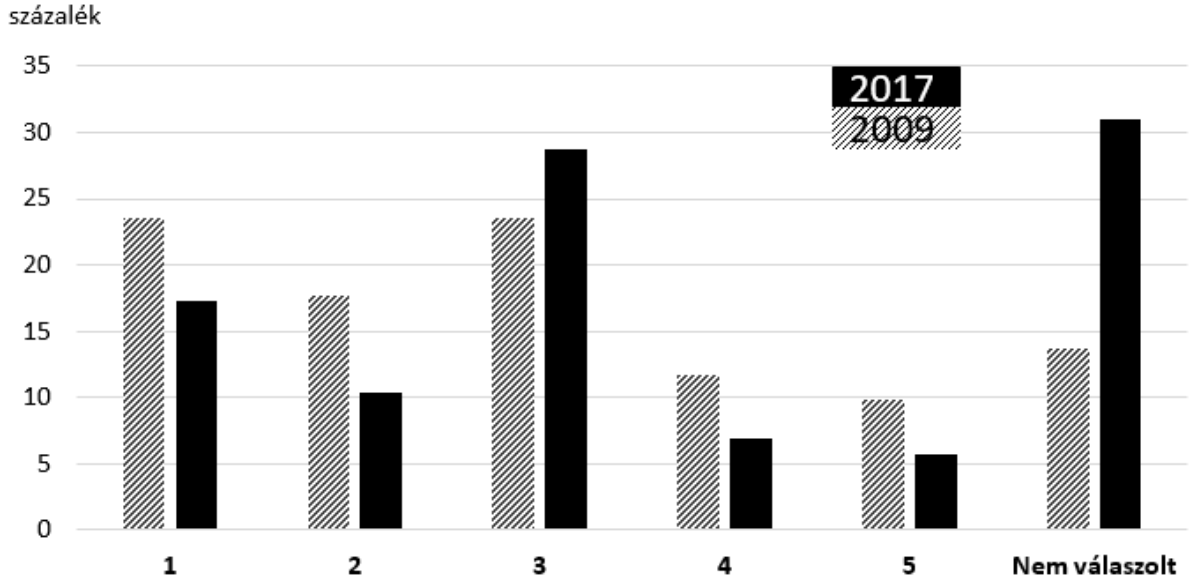
Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J

Az autóbuszos ingázás megítélése árnyaltabb képet mutat: a 2009-es felméréshez képest csökkent az inkább elégedetlenek részaránya, de visszaesett a legelégedettebbek aránya is (6. ábra). A válaszadók mintegy harmada közepesre (3-as) értékeli Bag nagyközség buszos összeköttetését a fővárossal (ez az arány nőtt 2009 óta), ami arra enged következtetni, hogy

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

valóban történt előrelépés az autóbuszközlekedés színvonalának emelésében, de ez még mindig nem találkozik az utazóközönség igényeivel.

6. ábra: Budapest autóbusszal történő elérhetőségének értékelése a válaszadó bagiak szemében



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J

Gödöllő célirányú ingázás

A főváros mellett – közelsége révén – fontos a szomszédos, közúton 13 km-re található Gödöllőre történő rendszeres napi ingázás is. Gödöllő városa, mint a szomszédos járás székhelye és a budapesti agglomeráció egyik jelentős középvárosa, rendelkezik a közoktatás teljes spektrumával, széles körű vásárlási lehetőségeket biztosít és jelentős a foglalkoztatása. Vasúti összeköttetése Bag megállóhellyel kiváló, autóbusszal a budapestinél valamivel gyérebb, de minden napszakban megfelelő. Személygépkocsival mind a 3-as főúton és az M3-as autópályán is negyed óra alatt elérhető. Ezzel összhangban, a kérdőívek tanúsága szerint a nyilatkozó bagi lakosok 80%-a „kiváló", 20%-a „jó" minősítést adott a Bag-Gödöllő közötti autós ingázás körülményeiről (ez az arány nem változott 2009 óta sem). Mindezen előnyös tulajdonságok ellenére Budapest dominanciája tovább erősödött az elmúlt nyolc évben még Gödöllővel szemben is (22-ről 12%-ra esett vissza a Gödöllőre naponta ingázók száma a válaszadók körében).

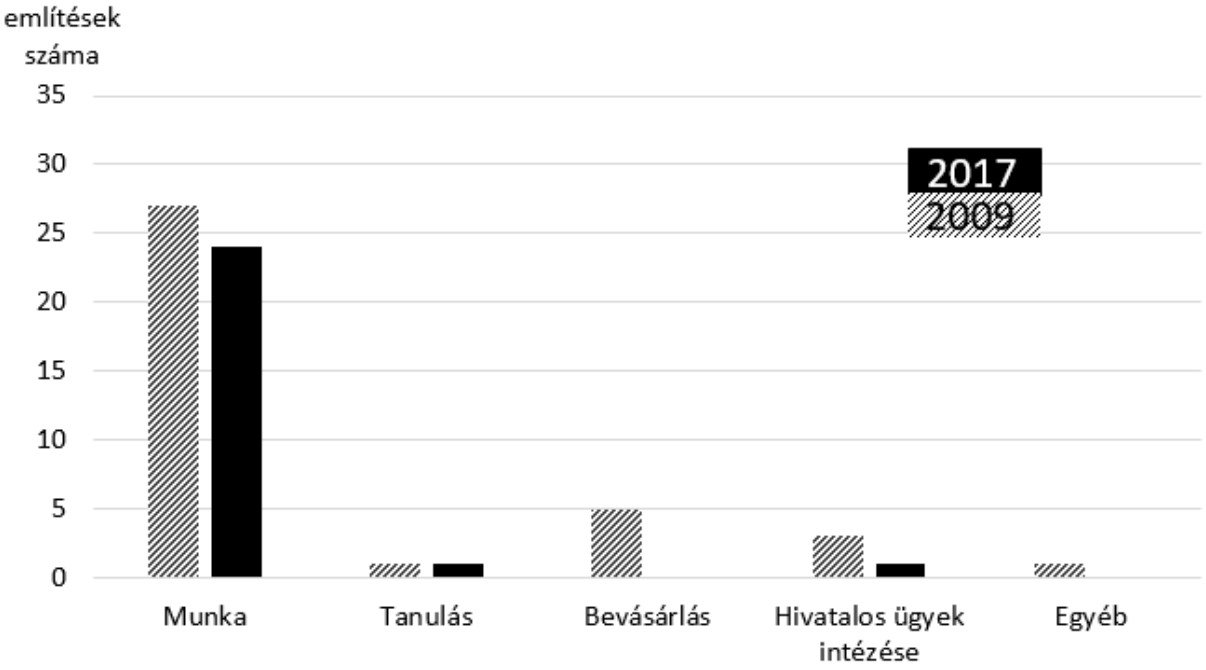
A Gödöllőre történő menetrend szerinti autóbusz-közlekedés értékelésére adott válaszok rendre megegyeznek a budapestiével: 2009 óta csökkent mind a nagyon rossz, és a jó értékelések száma is, a közepes minősítés számarányának egyidejű növekedése mellett. Ez arra enged következtetni, hogy a bagi utazóközönség ugyan érzékel bizonyos színvonalemelkedést a 2009-es állapothoz képest, ám a menetrendszerinti autóbuszközlekedés színvonala továbbra sem éri el a kívánatos szintet.

A vasúti közlekedés értékelésében azonban örvendetes javulás állt be (8. ábra). A megkérdezett bagiak körében közel négyszeresére emelkedett a vonatközlekedést „jó"-nak minősítő lakosok aránya, és negyedére csökkent a csak „közepes" minősítéseké. Ennél rosszabb értékelést nem is adtak a lakosok 2017-ben. Enyhe emelkedés mérhető a „kiváló" minősítést

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

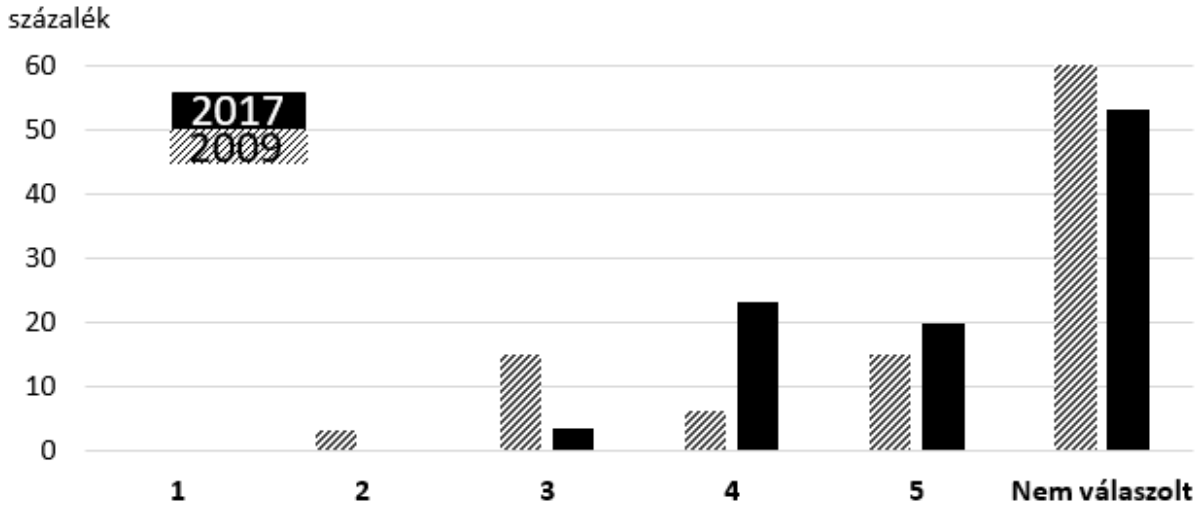
adók számában, mindez a válaszadók arányának növekedése mellett. Ennélfogva egyértelműen kijelenthető, hogy a megkérdezett bagiak körében a Gödöllő irányába történő vasúti közlekedés az elmúlt évek egyik nyertese

7. ábra: A Gödöllőre történő napi ingázási célok megoszlása a válaszadó bagi lakosok körében



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

8. ábra: Gödöllő vasúti elérhetőségének értékelése a megkérdezett bagiak körében



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

Aszód célirányú ingázás

A bagiak napi ingázása szempontjából Aszód helyzete ellentmondásos. A járásközpont rendkívüli közelsége ellenére a válaszadó bagiaknak csupán töredéke jelezte, hogy bármilyen

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

célból napi szinten utazna Aszódra (9. ábra). Csupán egy válaszadó jelezte, hogy hétköznapi rendszerességgel Aszódra jár dolgozni, azon kívül érdemi céllal nem volt rendszeres Aszódra ingázó a megkérdezettek között. A szomszédos kisvárosba történő napi ingázás már 2009-ben sem öltött jelentős méreteket (Labát A.- Molnár M. 2009), de az akkor még kimutatható diverzifikált célú ingázási aktivitás 2017-re szinte teljesen eltűnt.

Itt fontos megjegyezni, hogy Aszód városának „elkerülése" a napi rendszerességű ingázás szempontjából jellemző. A Faluszeminárium kérdőíves felmérésének további szakaszaiban egyértelműen kimutatható volt, hogy a jellemzően nem napi rendszerességgel végzett ingázás (pl. szolgáltatások igénybevétele, iparcikkek vásárlása, szakorvosi vizsgálatok, hivatalos ügyek intézése, stb.) tekintetében Aszód szerepe továbbra is súlyának megfelelően érvényesül a bagiak életében. Az Aszód irányába történő napi ingázási aktivitás jelentős csökkenése részben magyarázható néhány lokális közlekedési adottsággal:

- Bár az Aszód irányába történő vasúti közlekedés ideális (sűrű vonatjárat, kettő perc menetidővel), a vasúti közlekedés csak kevés bagi lakos számára opció a már korábban tárgyalt infrastrukturális és településföldrajzi nehézségek miatt. Az aszódi vasútállomás pedig a kisváros centrumától viszonylag sok gyaloglással és jelentős szintemelkedéssel érhető el.

- A motorizáció előrehaladásával megváltozik a közúti távolságok „érzékelése". Aszód központja mintegy 8 perc, Gödöllőé pedig 15 perc távolságra fekszik Bag központjától. Gépkocsival történő közlekedésben ez időben mérve minimális differenciaként jelentkezik, melynek leküzdésével jóval szélesebb körű tanulási-, vásárlási, ügyintézési- és foglalkoztatási lehetőségek nyílnak meg a bagiak számára, mintha csupán a szomszédos Aszódra utaznának. Az M3-as autópálya ráadásul közvetlenül elérhető Bag központjából, így a nagyközség lakói egyenesen „rá vannak csatlakoztatva" az ország egyik legfontosabb közlekedési folyosójára. Ez a nagy kapacitású és jól kiépített közvetlen közlekedési kapcsolat valósággal közlekedési árnyékba helyezi Aszódot Bag felől szemlélve.

- Mivel a jelenleg fennálló közlekedésföldrajzi sajátosságok már több évtizede fennállnak, így a bagi lakosok társadalmi kapcsolatrendszere (rokoni, baráti, munkatársi, egyéb kapcsolatok) is folyamatosan a Gödöllő-Budapest tengely mentén történő polarizációnak van kitéve.

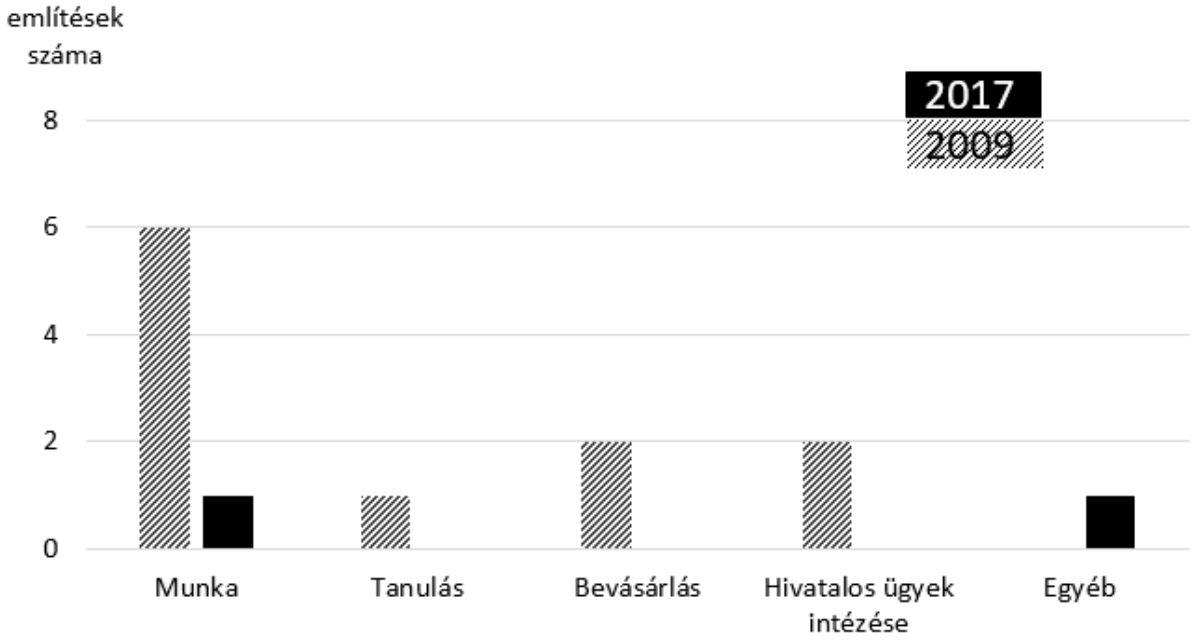
- Bag és Aszód között két közvetlen közúti kapcsolat is létezik: az M3-as lehajtó 3-as főút felőli, illetve az Aszódi Sportpálya felé vezető Aszódi út. Ez utóbbi lenne a legrövidebb (mindösszesen 3 km hosszú) közúti kapcsolat a két település között, ám ennek az útnak az állapota is tökéletesen jelképezi a két település közötti fizikai összeköttetés nehézségeit: az út rendkívül rossz minőségű, személygépkocsival nehezen járható, kerékpáros forgalomra sem igazán alkalmas. Aszód felől pedig csak a sportpálya felé tartó célforgalom engedélyezett. A két település közötti legrövidebb, ún. helyi jelentőségű út megfelelő kiépítésével (tulajdonképpeni újranyitásával), a közvetlen és biztonságos kerékpáros forgalom lehetőségének megteremtésével érdemi javulás következhetne be a két település közötti közlekedésben.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

- A megkérdezett bagi lakosok elmondása is alátámasztja az Aszód irányába történő autóbusz közlekedés gyengeségeit. Hétvégén nincs közvetlen menetrendszerinti járat a járásközpontba, hétköznap pedig csak 6-8. Ezen alacsony számú buszközlekedési lehetőség természetesen elégtelen a szoros és mindennapi kapcsolattartás lebonyolítására a két település között.

-

9. ábra: Az Aszódra napi történő ingázási célok megoszlása a válaszadó bagiak körében



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

A bagiak ingázási térkapcsolatai (ügyintézés, vásárlás, oktatás, kikapcsolódás)

Az ingázás-vizsgálat során elemzésre került, hogy hová, milyen közlekedési eszközzel és milyen célból utaznak a településen élők. Általánosságban elmondható, hogy Bag lakosai – amennyiben helyben nem áll rendelkezésükre a megfelelő termék vagy szolgáltatás, illetve oktatási- vagy ügyintézési lehetőség, úgy leginkább Aszódra, Gödöllőre, kisebb részt Budapestre, illetve néhány kategóriában Hatvanba járnak érte. A kérdőívek értékelése alapján a következő megállapításokat tehetjük:

Az **általános iskola**i oktatást igénybe vevő családoknál a válaszadók 56%-a kizárólag a helyi iskolába íratja gyermekeit. Hét esetben (a válaszadók 19%-a) Aszódra járnak a gyermekek általános iskolába (túlnyomó többségük gépkocsival jut el oda), öt esetben (a válaszadók 14%-a) Budapestet jelölték meg céltelepülésül, de további egy esetben Gödöllő, két esetben Hévízgyörk, és érdekességképpen Iklad is megjelölésre került egy alkalommal.

Az **középiskola**i tanulók 31%-a Aszódra, 24%-a Budapestre, 28%-a Gödöllőre, 14%-a pedig Hatvanba ingázott szinte kivétel nélkül napi szinten. További egy válaszadó pedig Lőrincit is megjelölte 2017-ben. Aszód és Budapest viszonylatában körülbelül fele-fele arányban autóbusszal és gépkocsival utaznak a tanulók, Gödöllő irányába a vasút igénybevétele is mérhető-

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

vé válik, Hatvanba pedig már túlnyomó többségében (80%) vasúton érkeznek Bag középiskolás diákjai.

A **posta**i szolgáltatásokat a megkérdezettek 84%-a kizárólag helyben veszi igénybe, további 9%-uk pedig helyben is és máshol is vegyesen. A válaszadók fennmaradó 7%-a kizárólag más településen jár postára. A megkérdezettek közül 140-szer említették Bagot (az összes említés 85%-a), Aszódot 11-en, Budapestet heten, Gödöllőt öten, még Hévízgyörkre két bagi lakos járt át rendszeresen postára 2017-ben.

A válaszadó bagiak 53%-a havonta, további 38%-a még ritkábban jár **fodrász**hoz. 73%-uk helyben, további 4%-uk (3 fő) Bag mellett más településre is átjár fodrászhoz alkalmanként. A válaszadók 20%-a (26 fő) nem helyben jár fodrászhoz, hanem jellemzően Budapestre (9 fő), Aszódra, Gödöllőre, Hévízgyörkre (4-4- fő), illetve Galgahévíz, Hatvan és Domony is megemlítésre került ebben a kategóriában.

A legtöbb bagi gépjárműtulajdonos hetente szokott **tankolni** (57%-uk), további 20%-uk kéthetente, 19%-uk pedig havonta vagy annál is ritkábban. Erre helyben is lehetőség nyílik, hiszen két töltőállomás is üzemel Bag területén. A válaszadó gépjármű-tulajdonosok 65%-a kizárólag helyben jár benzinkútra, további 10%-uk helyben és máshol is szokott tankolni. További 25%-uk pedig nem tankol helyben: ők leginkább Aszódon (10%), Budapesten (8%), a fennmaradó további néhány válaszadó pedig Gödöllőre vagy Csömörre jár rendszeresen ebből a célból.

A település kiépített vezetékes gázhálózattal rendelkezik, ennek ellenére a megkérdezett 157 háztartásból 23-an (15%) jelezték, hogy bizonyos időközönként vásárolnak **gázpalack**ot. A megkérdezett bagiak túlnyomó többsége (70%-a) praktikussági szempontból helyben szerzi be ezt a terméket, 26%-uk inkább Aszódra jár át érte. További egy válaszadó Budapestről szerzett be gázpalackot 2017-ben.

A kérdőívek tanúsága szerint a válaszadó bagiak közel kétharmada szokott ritkán és jellemzően autóval **vetőmagot** és/vagy **műtrágyát** beszerezni. Legtöbbjük Aszódot (39%) jelölte meg fő beszerzési célhelyként, de fontos Gödöllő (19%) és csak ezután következik Bag (13%). Közel ugyanennyien (a válasz-adók 11%-a) utazik át a szomszédos Hévízgyörkre vetőmagért és/vagy műtrágyáért, Budapestet pedig csak a 8%-uk jelölte meg ilyen célból, ugyanannyian, mint Galgahévízet. A fennmaradó válaszadók alacsony számban, de megjelölték Domonyt, Gyált, Hatvant, Kartalt, Kistarcsát és Turát is. Ezekből a számokból egyértelműen látható, hogy a bagiak leginkább nem helyben szerzik be a mezőgazdasághoz szükséges alapanyagokat, viszont a környékbeli településeknél messzebbre sem szívesen utaznak ezekért.

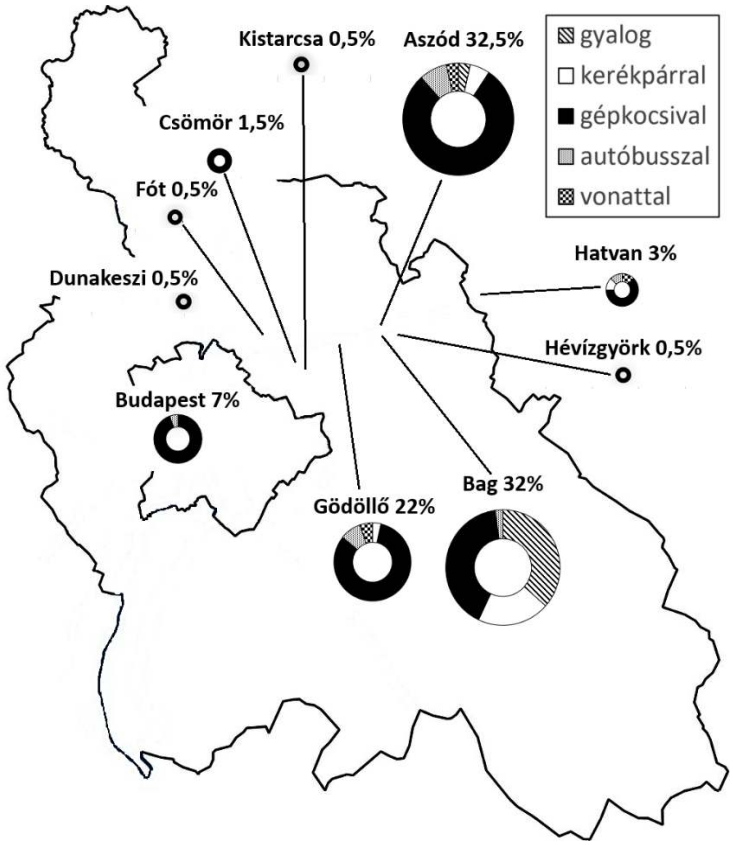
A válaszadó bagiak pontosan fele heti rendszerességgel szokott **élelmiszer**t vásárolni, de 28%-uk legalább naponta egyszer megteszi. A megkérdezett összes válaszadó 20%-a nyilatkozott úgy, hogy kizárólag helyben vásárol, de 32%-ot tesz ki azok aránya, akik élelmiszervásárlásaik legalább egy részét Bagon végzik el (37%-uk gyalog, 41%-uk gépkocsival, 20%-uk kerékpárral, a fennmaradó kevés számú válaszadó pedig az autó-buszt jelölte meg erre a célra).

Jellemző a bagiak körében, hogy nem egy helyen végzik az alapvető élelmiszereik vásárlását, hanem leginkább a Bag-Aszód-Gödöllő háromszög valamely településén differenciáltan (a válaszadók közel 40%-a jelezte ezt). A nagyközség határain kívül a legközelebb fekvő

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Aszódot az összes válaszadó 33%-a említette meg vásárlási célhelyként. Ide mintegy 79%-uk (68 fő) gépkocsival érkezik, de a megkérdezettek közül öten kerékpárral, hárman gyalog, további hárman vonattal és öten autóbusszal jártak rendszeresen. Gödöllőt valamilyen formában erre a célra a válaszadók 22%-a említette, a válaszadóknak többsége (82%) ide is gépkocsival érkezik, melyet az autóbusz (9%), vonat (5%) és kerékpár (4%) követ. Budapestre már lényegesen kevesebben érkeznek élelmisze-vásárlási céllal (17 fő, az összes megkérdezett 7%-a), 94%-uk személygépkocsival. Az élelmiszervásárlás kapcsán Hatvan (3%), Csömör (2%), illetve egy-egy alkalommal Dunakeszi, Fót, Hévízgyörk és Kistarcsa kerültek még megemlítésre (10. ábra).

10. ábra: A bagiak élelmiszer-vásárlási térkapcsolatai (az úti cél és közlekedési mód függvényében)



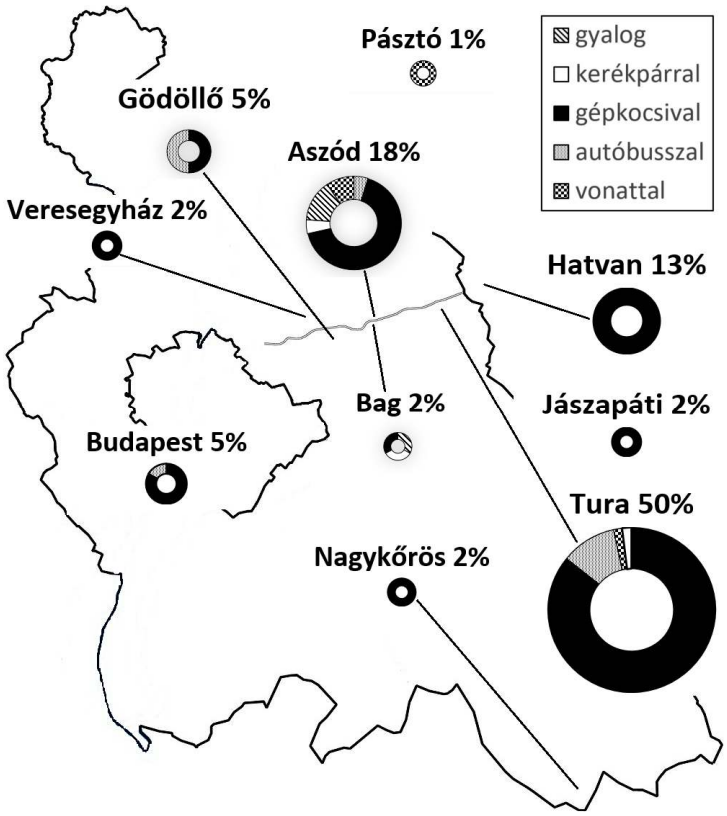
Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

Piacokon, illetve **vásárokon** havonta vagy ritkábban fordul meg a bagiak kétharmada, ráadásul kevesebb, mint 3%-uk nyilatkozta, hogy helyben teszi azt. Ennek oka lehet, hogy a piac a községben nem nagy jelentőségű. A piacra, vásárokra való ritka, de mégis rendszeres utazás teljesen más térkapcsolati hálót rajzol ki, mint a többi kategóriában vizsgált leginkább gazdasági és társadalmi motivációjú ingázási térkép (11. ábra). A ma is meglévő hagyományos vásárjáró helyek kitartóan őrzik korábban nagyobb jelentőséggel bíró gazdasági központ mivoltuk történelmi lenyomatát. A legkedveltebb úticél a turai piac, ide a nyilatkozó bagiak fele (kereken 50%-a) szokott járni, legjellemzőbben autóval (86%), de volt egy válaszadó, aki havi rendszerességgel a kerékpárt választotta utazási eszközként. Tura mögött jelentősen elmarad Aszód (18%), ahová a válaszadók 67%-a autóval, 10%-a vonattal, 5-5%-a autóbusszal illetve kerékpárral, míg 14%-a gyalogosan jár a piacra. Hatvan városa sorolható még a jelentősebb vásári célpontok között, itt a megkérdezettek 13%-a szokott leginkább havi vagy annál ritkább rendszerességgel megjelenni. További piaci-vásári céltelepülések közé tartozik

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

még Budapest (5%) és Gödöllő (5%), de a válaszadók említettek távolabb eső, ám tradicionális vásárjáró helyeket is, úgy mint Jászapátit (2%), Nagykőröst (2%), Pásztót (1%) és Veresegyházát (2%).

11. ábra: A bagiak piacra, vásárba járási térkapcsolatai (az úti cél és közlekedési mód függvényében)



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

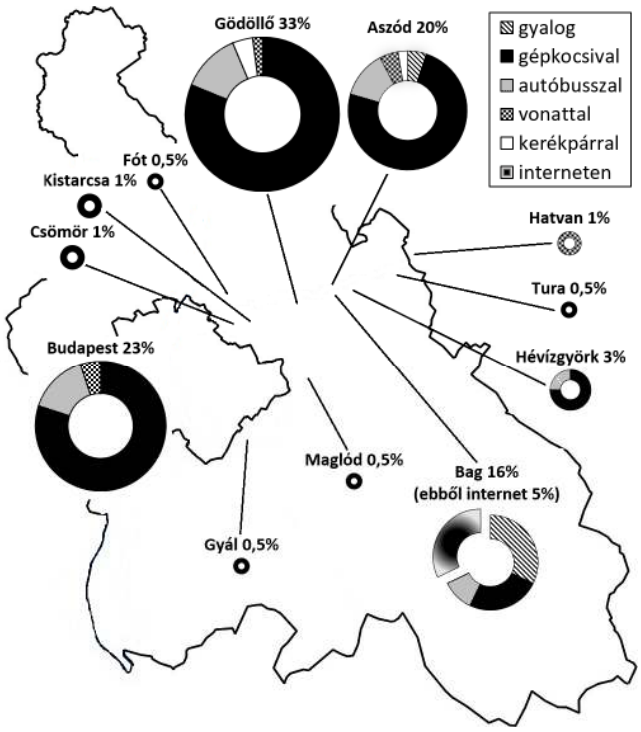
Iparcikket a bagiak 20%-a havonta, további 60%-a még ritkábban szokott vásárolni. A kérdőívek tanúsága szerint a nyilatkozó falubeliek fennmaradó 20%-a azonban ennél jóval aktívabb vásárló: 8%-uk kéthetente, 10%-uk hetente, míg a nyilatkozók 2%-a napi szinten vásárolt különböző iparcikkeket 2017-ben. Bagon kívül dominánsan itt is a gépkocsi a legjellemzőbb közlekedési eszköz ezen célra. A vásárlások 33%-a Gödöllőn, 23%-a Budapestre, míg 20%-a Aszódon történik. A helyi iparcikk-vásárlások aránya 16%-ot tesz ki, de ebbe beleszámításra került az internetes vásárlások 5%-os részaránya is. A szomszédos Hévízgyörkre a válaszadó bagiak 3%-a (4 fő), Turára pedig egy fő járt iparcikkekért. A Budapest körüli keleti agglomeráció bevásárló központokkal rendelkező egyéb települései is említésre kerültek beszerzési helyként: Csömör (2 fő), Fót (1 fő) Gyál (1 fő), Kistarcsa (2 fő) és Maglód (1 fő) (12. ábra).

A nyilatkozó bagiak mintegy 89%-a havi gyakoriságnál nem sűrűbben szokott ruházati terméket vásárolni. Aszód, Budapest és Gödöllő viszonylatában a térkapcsolati háló nagyságrendileg az iparcikkekéhez hasonlóan alakul, (Budapest 28%-ban, Gödöllő 35%-ban, Aszód 23%-ban került említésre). A bagiak legtöbbje ezen három település valamelyikén (sokszor nem kizárólag csak egy helyen) vásárol **ruházati termék**et. Minimális mértékű a helyben történő ruházati cikk vásárlásainak aránya (internetes vásárlással együtt is csupán 3,5%). Jászapáti és Nagykőrös minimális részaránya a vásárokra-piacokra való utazással hozható

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

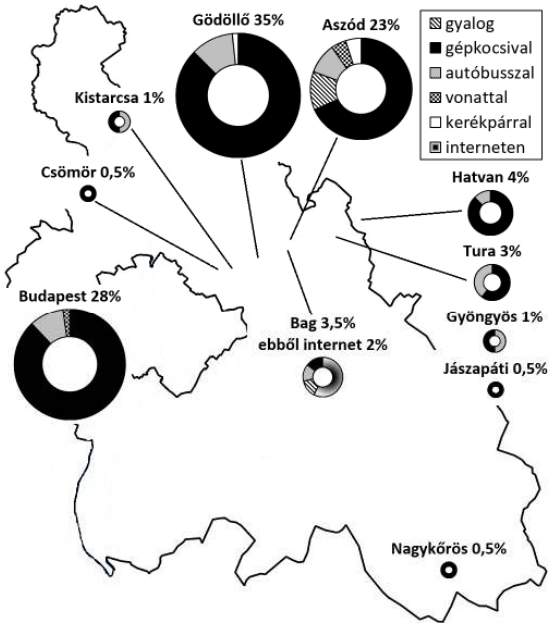
összefüggésbe, ugyanúgy, mint Tura és Hatvan szokásosnál magasabb említési aránya is (3, illetve 4 %). Kistarcsa (1%), Gyöngyös (1%) és Csömör (0,5%) kerültek még megemlítésre a kérdőívekben (13. ábra).

12. ábra: A bagiak iparcikk-vásárlási térkapcsolatai (az úti cél és közlekedési mód függvényében)



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

13. ábra: A bagiak ruházaticikk-vásárlási térkapcsolatai (az úti cél és közlekedési mód függvényében)

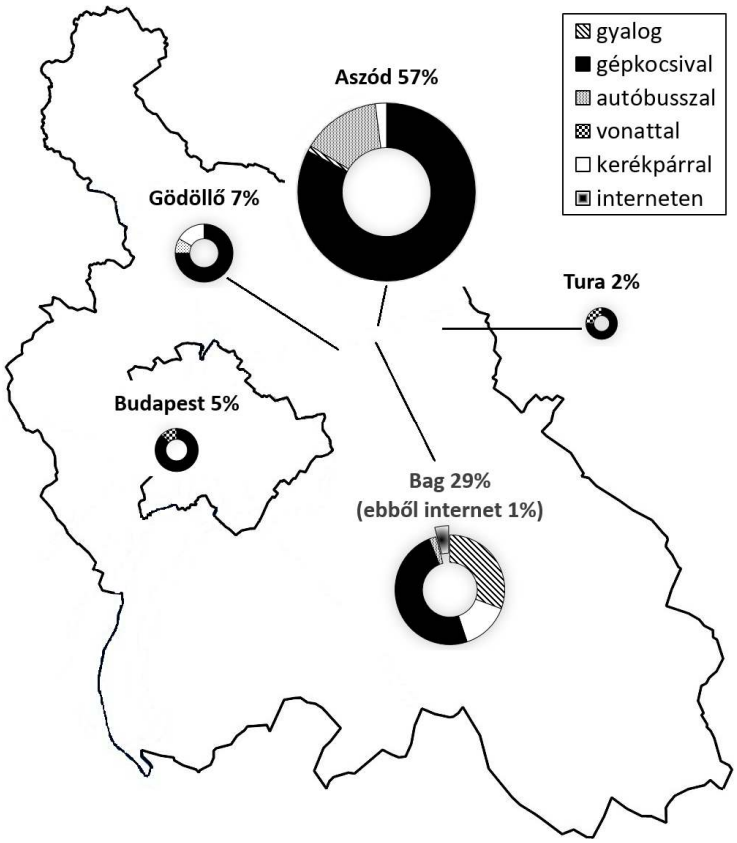


Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A válaszadó bagiak túlnyomó többsége (91%) számára a havi rendszerességnél is ritkábban szükséges **hivatalos ügyek**et intézni. További 7%-uk havi rendszerességgel teszi ezt, a fennmaradó 2%-uk pedig ennél gyakrabban. Jelentős részük (29%) kizárólag helyben teszi ezt meg (1%-uk az internet segítségével), míg 57%-uk csak Aszódra jár hivatalos ügyeket intézni. Gödöllő és Budapest szerepe (7, illetve 5%-os részaránnyal) ebben a kategóriában jóval alacsonyabb mértékű, mint az élet más területein. Tura városa került még megemlítésre ügyintézési célból (a válaszadók 2%-a számára). A bagiak 86%-a tehát a kényelmi szempontokat is figyelembe véve nem utazik Aszódnál messzebbre ügyintézés céljából, de a megyehatárt semmi esetre sem lépik át ebből a célból. Kijelenthető, hogy ez az a kategória, ahol Aszód városa méltó módon betölti járás-központi szerepét (14. ábra).

14. ábra: Mely településeken intézik Bag lakosai a hivatalos ügyeiket és hogyan jutnak el oda?



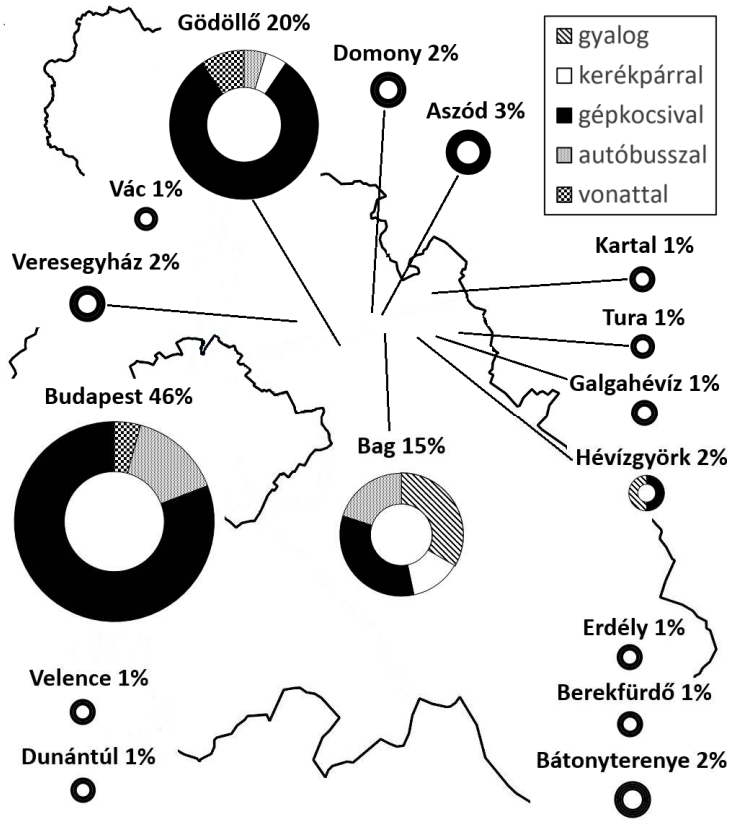
Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

Valamivel gyakrabban járnak a bagiak szórakozni: a válaszadó helyiek 1%-a naponta, 5%-a hetente, 9%-a kéthetente, 21%-a havonta, 64%-a pedig ennél ritkábban szokott **szórakozni, kikapcsolódni**. Sokuknak a nyári vakáció, nyaralás jelenti a „szórakozást". Értelemszerűen, többségük a településen kívül keresi ezt a lehetőséget, bár a válaszadók 15%-a ebben is ragaszkodik Baghoz. A szomszédos Aszód nem számít vonzó célpontnak (3%), nem meglepő módon azonban Budapest (46%) és Gödöllő (20%) őrzik a legnépszerűbb céltelepülés címet ebben a kategóriában is. Mindezek mellett azonban a többi vizsgált kategóriához képest ez mutatja a leggazdagabb földrajzi szóródást: a válaszadó bagiak 2%-a jelölte meg Bátonyterenye-Maconkát, Domonyt, Hévízgyörköt és Veresegyházát. 1%-uk pedig Berekfürdőre, Galgahévízre, Kartalra, Turára, Vácra és Velencére szokott rendszeresen kikapcsolódás, szórakozás céljából elutazni, szinte kizárólag gépkocsival. 1%-ot kapott továbbá a „Dunántúl" és „Erdély", mint tájegységek. Megjegyzendő, hogy Hatvan városát egyik válaszadó lakos sem jelölte meg ebben a kategóriában (15. ábra).

Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

15. ábra: A válaszadó bagiak szórakozási, kikapcsolódási térkapcsolatai



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J**.**

A kérdőíves térkapcsolat-vizsgálat fontosabb tanulságai

A közlekedési mód tekintetében elmondható, hogy a településen kívüli, tömegközlekedéssel is jól megközelíthető jelentősebb településekre (Budapest, Gödöllő és Hatvan) is legalább 80%-ban személygépkocsival utaznak a bagiak. Az Aszódra történő eljutás valamivel differenciáltabb, itt „csupán" a válaszadók háromnegyede használja az autót, a fennmaradó részük autóbusszal, kerékpárral, vonattal, illetve gyalogszerrel(!) teszi meg a 3-4 km-es távot. A további környékbeli vagy távolabbi településekre pedig szinte kizárólag autóval utaznak. Az autóbusz jelentősége Budapest és Gödöllő viszonylatában értékelhető, a vasutat pedig az ingázó diákok kivételével alig veszik igénybe mások.

A kerékpáros közlekedés mértéke Aszód viszonylatában alacsonyabb, mint ami a távolság alapján indokolt lenne, ellenben Gödöllő viszonylatában rendre kimutatható a válaszadók körében, de akadt olyan válaszadó, aki Tura városába utazva is rendszeresen kerékpárt vesz igénybe.

A településen belüli közlekedésre csaknem annyian használják a személygépkocsit, mint amennyien gyalogolnak. Ezt követi – arányaiban kissé lemaradva, de még mindig jelentékeny részarányban a kerékpáros közlekedés. Ez utóbbi részarányának növelésében, a kerékpáros-közlekedés ösztönzésében lenne további potenciál, különösképpen a helyi gépjármű-közlekedés rovására. A válaszadók között volt, aki az autóbuszt is igénybe vette a településen belül, de ez általánosságban egyáltalán nem jellemző Bagon.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A különböző térkapcsolati kategóriák vizsgálata alapján megállapítható, hogy az alapvető élelmiszerek beszerzése, szolgáltatások igénybevétele a Bag-Gödöllő-Aszód háromszögön belül történik. A helyben is elérhető alapszolgáltatásokat (orvos, gyógyszertár, posta, hivatali ügyintézés, tankolás) a lehetséges mértékig helyben veszik igénybe a lakosok. A nagyközségben nem elérhető további termékeket (ruházat, egyes iparcikkek, stb.) már messzebbről szerzik be a bagiak, itt Aszód mellett kiemelten megnő Gödöllő és Budapest jelentősége is (minél drágább, speciálisabb a termék, annál inkább jellemző a messzebbről, nyugati irányból történő beszerzés). Az internetes vásárlások aránya kimutatható, de a ruházati vagy iparcikkek beszerzésénél mérhető 2 és 5%-os értékek egyáltalán nem tekinthetők jelentősnek.

Figyelemre méltó, hogy a Bagnál alacsonyabb lakosságú szomszédos Hévízgyörk szinte minden területen kiveszi a maga néhány százalékos hányadát a helyiek ingázási szokásaiból. Kimutatható továbbá, hogy a 3-as-M3-as főközlekedési útvonaltól északra (a szórakozási-kikapcsolódási lehetőségeken kívül) szinte semmilyen érdemi térkapcsolat nem mutatható ki. A megyehatár átlépése leginkább Heves megye irányába (ott is szinte kizárólag Hatvan városáig) nyilvánul meg, néhány további elszigetelt esetben még a Jászság felé. Nógrád megye irányába nem mutatható ki térkapcsolat, de a budapesti agglomerációban már Vácnak sem osztottak szerepet a bagiak képzeletbeli térkapcsolati színpadán.

A járműforgalom értékelése Bag nagyközségben

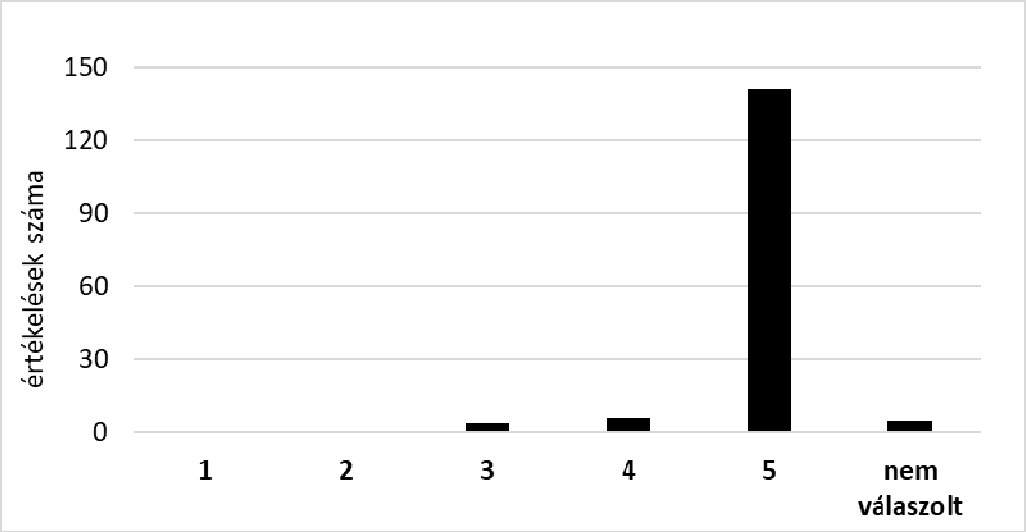
A Faluszeminárium résztvevői forgalomszámlálást végeztek a településen. Ennek célja az volt, hogy megállapíthatóvá válljon, hogy milyen irányú és összetételű forgalom jellemzi a nagyközséget. Ennek kapcsán kiemelendő, hogy a következő fő tényezők játszanak szerepet a Bag község területét érintő járműforgalom alakulásában:
- az M3-as autópályáról le- és felhajtó forgalom Aszód, Domony viszonylatában;
- az M3-as autópályáról le- és felhajtó forgalom Bag községközpontja felé, illetve tovább a 3105-ös számú úton Hévízgyörk irányába;
- a 3105-ös számú közút tranzitforgalma (jellemzően a Tura felől Gödöllő vagy Budapest irányába tartó átmenő személy- és teherforgalom);
- az Aszód-Bag összekötő út minimális járműforgalma.

A település sajátságos elhelyezkedésének köszönhetően (az M3-as autópályához csatlakozva két főirány forgalmát is egyesíti – ráadásul a község belterületén belül – meglehetősen változatos irányú és összetettségű járműforgalommal kénytelen Bag település napi szinten megküzdeni. A SZIE Falukutató Tábor hallgatói által 2017. június 23-án (pénteken) végzett forgalomszámlálás alapján a reggeli csúcsforgalom 6:30-tól erősödik és 7:30-ig csúcsosodik ki, de nem kizárólag Budapest irányába: a mintavétel reggelén nagyságrendileg hasonló, de nagyobb mértékű volt a Bag belterületére lehajtó gépkocsiforgalom, amely természetesen Bag mellett Aszód, Domony és Tura irányába is továbbhaladhat.

A nagyközség autóval való megközelíthetőségét mintegy 151 helyi lakos osztályozta 1-5-ig tartó skálán. Mind a szöveges értékelések, és az osztályzatok alapján (4,7-es átlag) is kijelenthető, hogy Bag lakossága kitűnőre értékeli a település gépkocsival történő elérhetőségét (16. ábra).

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

16. ábra: A település gépkocsival való elérhetőségének értékelése a megkérdezett bag lakosok véleménye tükrében (1-5-ös skálán)



Forrás: kérdőíves felmérés, szerkesztette Nagy J.

A Bagon végzett nyári forgalomszámlálás eredményei (2017. június 23, péntek):

5. táblázat: Bag be- és kilépési pontjain végzett forgalomszámlálás eredménye

jármű típusa	M3-as lehajtó, Bag bejárat					
	4:30-5:30		5:30-6:30		6:30-7:30	
	kifelé	befelé	kifelé	befelé	kifelé	befelé
kerékpár	0	0	0	1	0	0
motor, robogó	9	0	15	0	14	0
személyautó	9	21	29	57	38	75
kisbusz	0	0	1	4	2	3
autóbusz	2	5	6	6	3	4
teherautó	3	4	5	3	2	1
mentő	0	0	0	0	0	1

Forrás: Forgalomszámlálási adatok - SZIE Falukutató Tábor (2017)

A KSH 2016-os adatai alapján Bagon 40 darab motorkerékpár volt forgalomban. Bár a forgalomszámlálás mutatott ki Bagra belépő, illetve kilépő motorosforgalmat, a kérdőívek tanúsága szerint a válaszadó bagiak egyike sem használta motorját vagy robogóját mindennapi közlekedésre.

Összefoglalás

Bag közlekedésföldrajzi helyzetének elemzése izgalmas és összetett feladat. Kevés olyan település van ma Magyarországon, amelyet belterületen autópálya keresztez, majd azzal párhuzamosan egy vasúti fővonal, míg az autópálya lehajtója a település belterületére torkollik be. Bag ebben az esetben ráadásul forgalomelosztó szerepet is játszik. A nagytérségi vonalas közlekedési infrastruktúra ilyen szintű és közelségű jelenléte nem csupán a járműforgalom mértékének alakulásában játszik szerepet, hanem alapjaiban határozza meg a település arculatát, ezzel pedig a helyiek életét is. Az M3-as autópálya a 80a jelű vasútvonallal párhuzamosan

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

kétszeresen szeli ketté a falut, jelentős kiterjedésű holt tereket képezve a település belterületében. Így bár a szintbeli összeköttetés (közúti felüljárók révén) biztosítva marad a település „elvágott" részei között, azonban mégis tetten érhető a községközponttól elvágott falurészek önálló élete.

A vasút intenzív jelenléte ellenére a közösségi közlekedést mégis az autóbusz jelenti a legtöbb bagi lakos számára, hiszen vasúti megállóhely csak a település kis részéről érhető el rövid gyaloglással. Az autóbuszközlekedés Budapest és Gödöllő irányába nagyjából kielégíti a munkába-, iskolába történő ingázás szükségleteit, azonban a megkérdezett lakosok jelentős része továbbra sem elégedett a járatok sűrűségével és az utazás körülményeivel. A válaszadó lakosok visszatérő panasza az Aszód felé tartó autóbuszjáratok csekély száma, amely a menetrendből is egyértelműen kitűnik (hétvégenként nincs autóbuszközlekedés a szomszédos járásközpont Aszód felé).

A vasúti közlekedés – bár elhelyezkedésénél fogva a település csupán egy részének jelent valós tömegközlekedési alternatívát – 2009 óta kimutathatóan növekvő népszerűséggel és elégedettségi mutatókkal büszkélkedhet. Jelen tanulmány keretei között is megállapításra kerültek a vasúti közlekedés körülményeinek jelen hiányosságai, a fejlesztés lehetőségei. A 80a jelű vasúti fővonal Rákos és Hatvan között vonalszakaszának 2018 tavaszán elindult rekonstrukciójával a tervek szerint rendeződni fognak a Bag megállóhelyet érintő jelenlegi hiányosságok, így a vasúti közlekedés szerepének további erősödésére lehet számítani a bagiak életében.

A szomszédos járásközponttal, Aszóddal való közlekedési kapcsolata Bagnak kétoldalú. Az autóbuszközlekedés elégtelensége ellenére vasúton nagyon kedvezően elérhető, másrészt közúton két irányból is megközelíthető. Közelsége miatt még bizonyos szintű gyalogosforgalom is kimutatható a két település között. Ennek megfelelően Aszód a Bagon kívüli vásárlások és ügyintézések elsődleges célpontja, ám, ha jövedelemszerző tevékenységgel, munkába járással kapcsolatos napi ingázást vizsgálunk, akkor jelentősége messze elmarad Gödöllő és Budapest mögött.

Bag településképét a múlt nagytérségi közlekedési beruházásai (vasút, 3-as főút, M3-as autópálya építése) érdemben alakították, de a falu jelentős része így is meg tudta őrizni jellegzetes arculatát. Bár nem sorolható a budapesti agglomeráció települései közé, közlekedési kapcsolatai mégis lehetővé teszik, hogy profitáljon Budapest és Gödöllő közelségéből.

Irodalomjegyzék:

Labát A- Molnár M (2009): Bag az ingázó falu Acta Regionis Rurum 2009 pp. 23-33

Forrásjegyzék:

Bag nagyközség honlapja:
http://www.bagfalu.hu/
Bag internetes térképe (letöltve: 2018. 01 16):
https://www.google.hu/maps/place/Bag
TEIR, TSTAR (KSH, 2016) adatbázis:
https://www.teir.hu/
A Volán Egyesülés internetes menetrendi adatbázisa:
http://menetrendek.hu/

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

DEMOGRÁFIAI HELYZETFELTÁRÁS BAG KÖZSÉGBEN
DEMOGRAPHIC SITUATION ANALYSIS IN THE VILLAGE OF BAG

Lőrinc Balázs, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM
Lőrinc Balázs, student, SZIU

Absztrakt

Tanulmányom Bag község demográfiai helyzetéről, illetve jellemzőiről – Pest megyével összevetve – szolgáltat átfogó képet. Először a népességszám, a természetes szaporodás/fogyás és a vándorlási egyenleg alakulását mutatom be, majd a lakosság nemzetiség szerinti, illetve felekezet szerinti megoszlásáról számolok be. A továbbiakban feltárom a népesség kor szerinti megoszlását, illetve az öregedési indexértékeket, továbbá a 15 évesnél idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlásával és a házasságkötések/válások számának változásával foglalkozom. Végül a lakosság iskolai végzettségét és gazdasági aktivitásának jellemzőit mutatom be.

Abstract

This study gives a comprehensive overview of the demographic situation of the village of Bag, compared to Pest County. First, I show the changes in the number of population, its natural increase/decrease and net migration rate, then I demonstrate the distribution of the population based on their nationality (ethnic minorities), and religion. Moreover, I will reveal the age distribution of the population and present the changes in the aging index, furthermore, I deal with the distribution of the population over the age of 15 based on marital status and the number of marriages/divorces. Finally, the characteristics of the population's level of education and economic activity are presented.

Bevezetés

Tanulmányom célja a település demográfiai, gazdasági helyzetének feltárása. Ehhez adatokat gyűjtöttem hazai területi adatbázisokból. A Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer adatainak segítségével készítettem el az elemzésem, de másodlagos információkat tartalmazó forrásmunkákat is felhasználtam.

Pest megye és Bag népességének vizsgálata

Pest megyében a közel 350 ezer főről 1,2 millió főre nőtt a lélekszám 1870 és 2011 között. 1949-ben és 1990-ben tapasztalható némi csökkenés az előző népszámláláshoz képest, de - ezektől eltekintve - folyamatában növekvő lakosságszámról beszélhetünk (1. ábra). Bagon az első hivatalos népszámlálástól számítva 2,5-szeresére nőtt napjainkra a helyi lakosság száma. Ez egyben azt is jelenti, hogy a 19. század végére a falu elhagyta a *kisfalu* méretkategóriát, és belépett a középfalvak csoportjába (átlépte a 2000 fős küszöböt) (Molnár M. 2009). 1980-ban érte el legmagasabb pontját a népességszám görbéje, majd összességében, egy csökkenő tendenciát mutató korszak látható a 2011-es népszámlálásig (2. ábra).

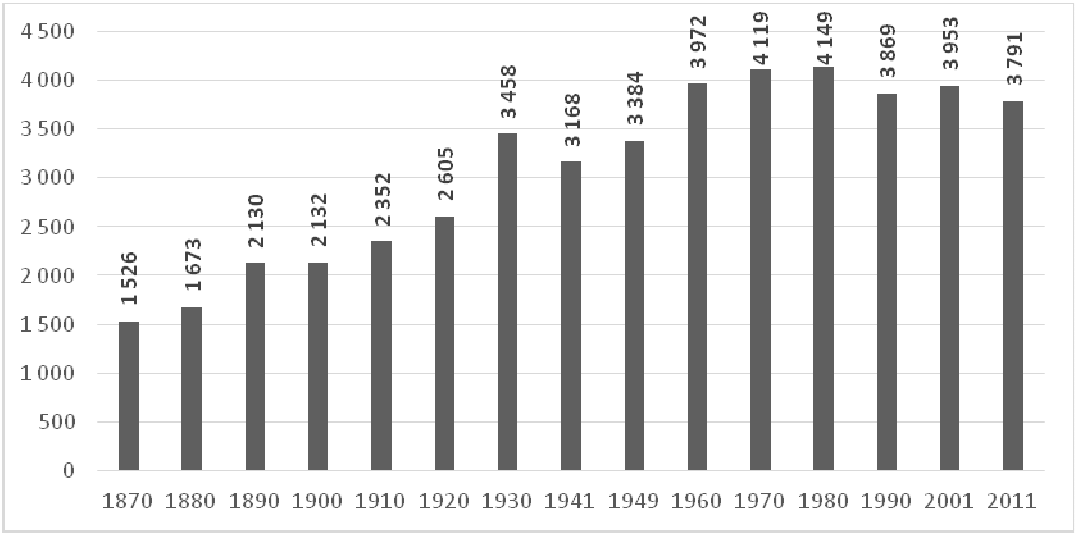
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

1.ábra: Pest megye lakosságszám-változása 1870-2011 (fő)



Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

2.ábra: Bag lakosságszám-változása 1870-2011 (fő)

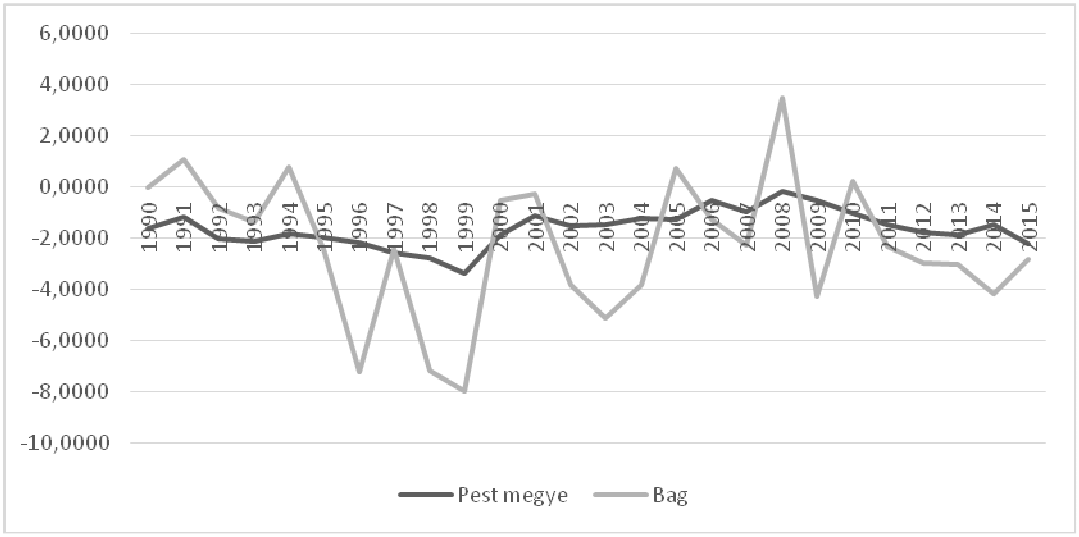


Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

Ami a természetes szaporodás/fogyás alakulását illeti, a megyei adatok a rendszerváltás után szinte végig nulla közeli állapotot mutatnak, azaz kiegyenlített a természetes szaporodás-fogyás. Egyszer sem látni egyértelmű természetes szaporodást. Bagon szintén természetes fogyás a jellemző 1990-től, ám kivételt képez néhány év nulla közeli értéke, illetve a 2008-as 3,5 ezrelékes érték, ami igen érdekesen hat, hiszen a következő évben hasonló érték mutatkozott csak negatív oldalon. Többségében az a következtetés vonható le, hogy igen erősen érezteti hatását a természetes fogyás (3. ábra).

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

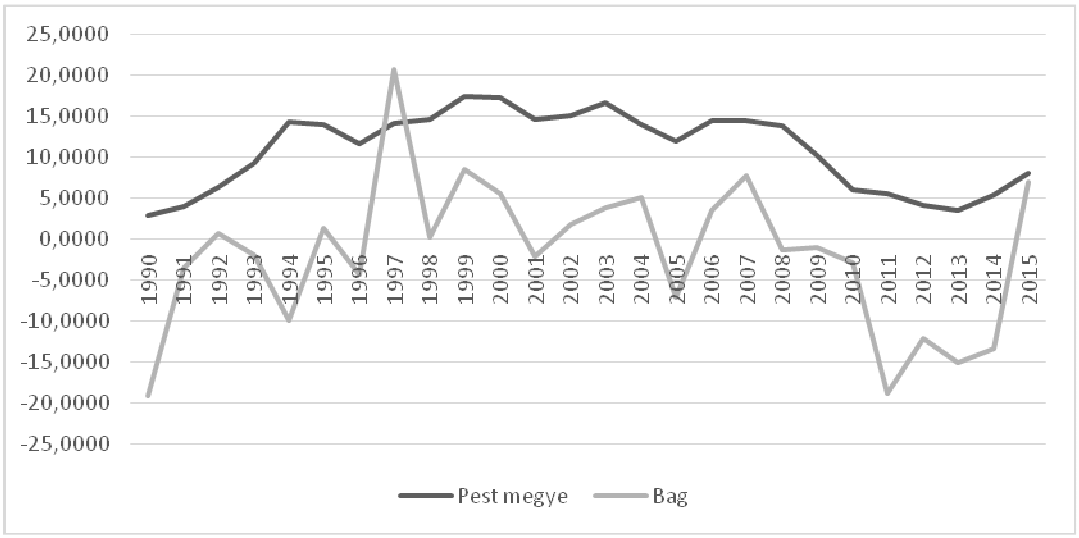
3. ábra: Természetes szaporodás/fogyás, Pest megyében és Bagon 1990-2015 között (‰)



Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés, 2017

A vándorlási egyenleget bemutató 4. ábrán látható, hogy -20 és +20 ezrelék közt igen nagymértékben változik az oda- és az elvándorlások száma Bagon. A megyét tekintve a rendszerváltást követően sehol sem látni negatív vándorlási egyenleget, azaz végig odavándorlás tapasztalható. Bag tekintetében is igaz ez, különösen 2013-tól. A nagymértékű odavándorlási trendet a főváros közelségével, illetve az olcsó ingatlanárakkal lehet magyarázni (4. ábra). Itt fontos megjegyezni, hogy míg a korai népességgyarapodásban a természetes szaporulat volt a meghatározó a faluban, addig a rendszerváltás után egyértelműen a pozitív vándorlási egyenleg volt a fő ok (Molnár M. 2009).

4. ábra: Vándorlási egyenleg, Pest megyében és Bagon 1990-2015 (‰)



Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés, 2017

Ami a társadalom nemzetiségi és etnikai összetételét illeti, a falu viszonylag homogén. Bagon (akárcsak Pest megyében) döntően magyarnak vallották magukat az itt élők. A bagi és a Pest megyei statisztikák összevetésében a cigányok arányában van jelentős különbség. Bagon Pest

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

megyéhez viszonyítva háromszor annyian vallották ugyanis magukat cigánynak a településen, mint a megyében (1. táblázat).

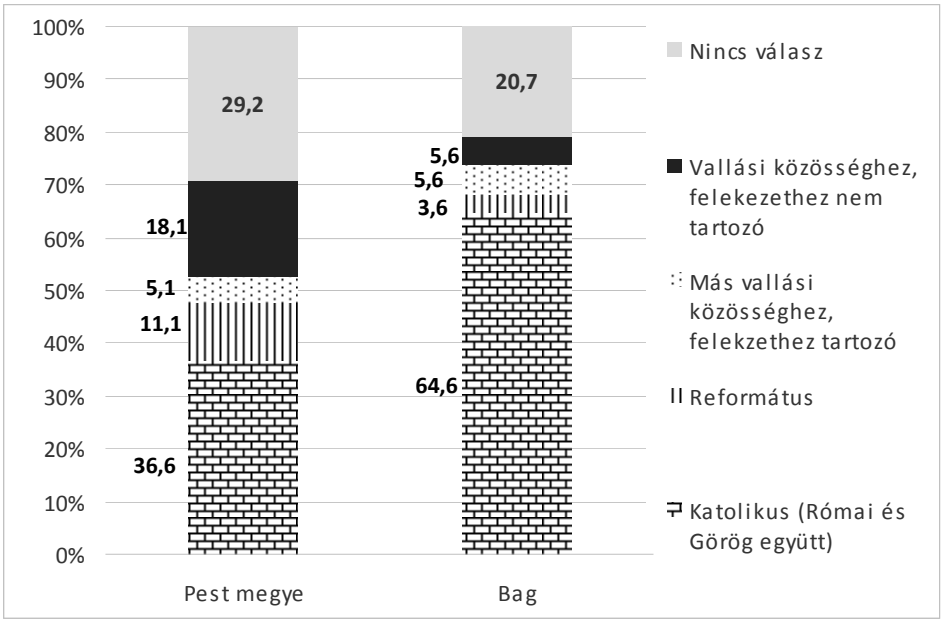
1.táblázat: A népesség nemzetiségi és etnikai kisebbség szerint Pest megyében és Bagon, 2011 (%)

	Magyar	Német	Cigány (romani, beás)	Szlovák	Román	Egyéb	Nincs válasz
Pest megye	84,17	2,05	1,65	0,50	0,33	0,91	14,60
Bag	88,43	0,57	5,07	0,21	0,68	0,52	4,32

Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

Nagy különbség tapasztalható a megyei és a települési eredmények között a népesség vallási és felekezeti vizsgálatában. A település egy mélyebben vallásos közösséget alkot, míg a megye átlaga szerint a népességnek a több mint 47%-a vagy semmilyen vallási felekezethez nem tartozik, vagy nem adott választ. Ez a szám Bag nagyközség tekintetében nem éri a 28%-ot (5. ábra). A felekezeti megoszlást látva megállapítható, hogy szinte dupla annyian vallják magukat katolikusnak Bagon, mint a megyében.

5. ábra: A népesség vallás, felekezet szerint Pest megyében és Bagon (%)

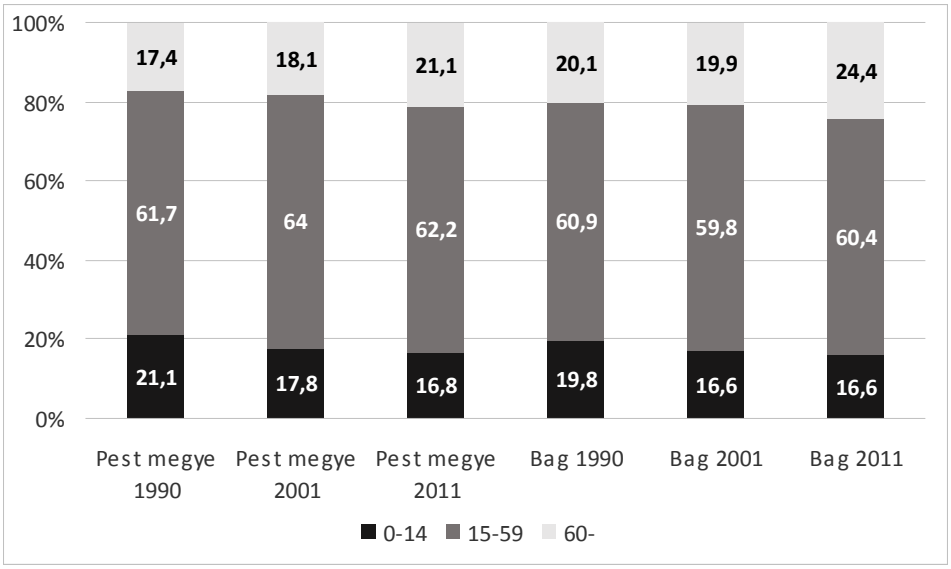


Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

A korszerkezet vizsgálatában korcsoport-megoszlást és öregedési index-elemzést végeztem. Elöregedő társadalomra utal, hogy mind a megyében, mind Bagon az idő előre haladtával egyre nagyobb a 60 évnél idősebbek aránya, amivel együtt csökken a fiatalok aránya. Nagyjából a rendszerváltáskor billent át a mérleg a fiatalabb korcsoport felől az idősebb korcsoport felé (Molnár M. 2009) A közép-generáció stagnáló értékeket vesz fel (6. ábra).
Az öregedési index alapján megállapítható, hogy a település a megyéénél jelentősebben mutatja az elöregedés jeleit. A 60 évnél idősebb korosztályt a 0-14 éves korosztályhoz viszonyítva azt tapasztaljuk, hogy Bagon 2011-re megközelítve a 150%-ot, közel másfélszer annyian tartoztak az idős-korosztályba, mint a 0-14 évesek korosztályába (7. ábra).

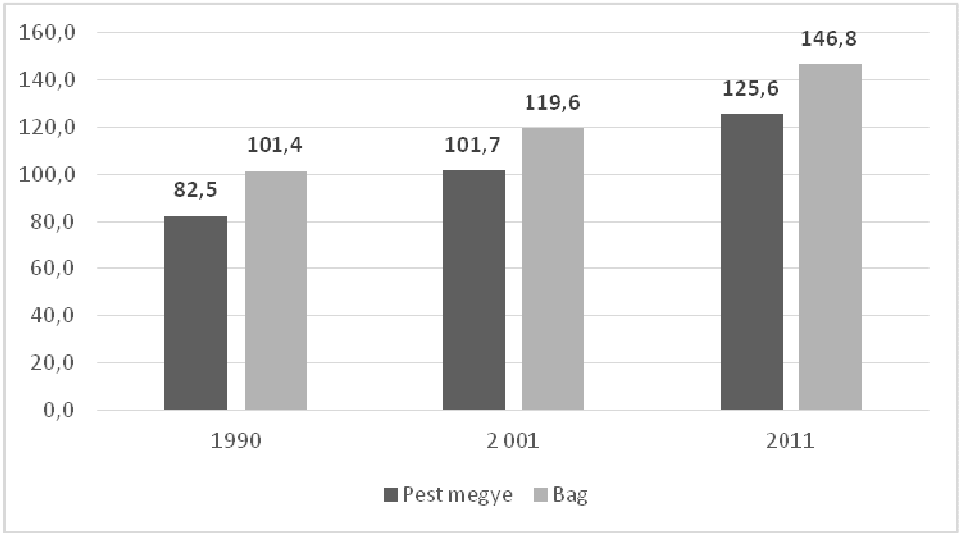
10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

6. ábra: Főbb korcsoportok megoszlása Pest megyében és Bagon (1990, 2001, 2011) (%)



Forrás: KSH - Népszámlálás, 1990-2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

7. ábra: Az öregedési index alakulása Pest megyében és Bagon (1990, 2001, 2011) (%)



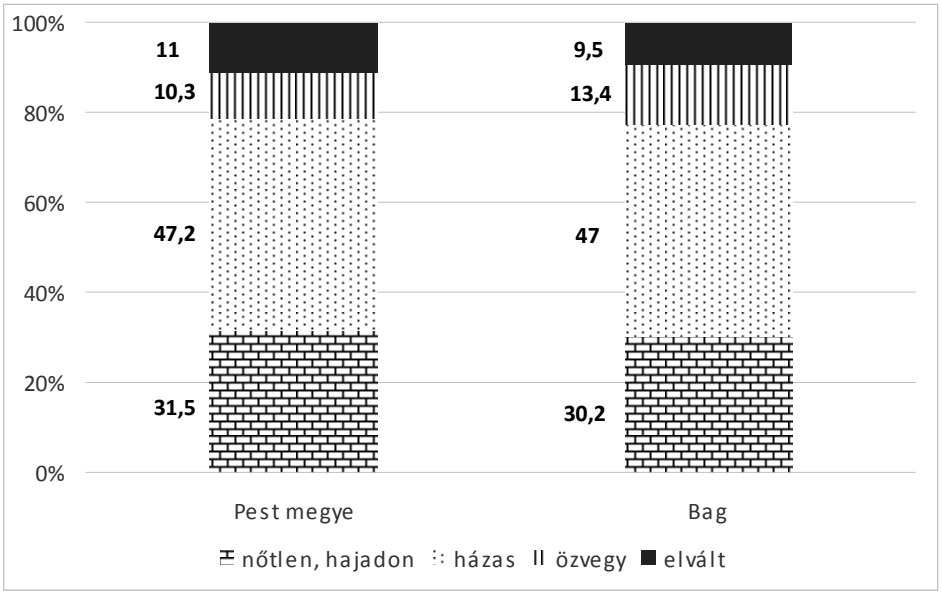
Forrás: KSH - Népszámlálás, 1990-2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

A családi állapot vizsgálatában megállapítható, hogy a megyei és települési adatok közel azonosak a családi állapot tekintetében (8. ábra). A házasságkötések és válások száma Bagon igen ingadozó értékeket mutat. A házasságkötések száma alapvetően meghaladja a válások számát (9. ábra).

Az iskola végzettség tekintetében van némi eltérés a megyei és a települési eredmények között. Pest megyében magasabb a felsőfokú végzettségűek aránya (15,9%), míg Bagon ugyanez 10%. Bagon ugyanakkor magasabb a 8 osztály elvégzéséig sem eljutó népesség aránya (17,1%), míg Pest megyében ez 12,7%. A bagi társadalom képzetlenségét jelzi az is, hogy maximum általános iskolai végzettsége a népesség 26,8%-ának van (Pest megyében ugyanez 23,5%), maximum középiskolai végzettsége pedig 46,1%-nak (Pest megyében ugyanez 48%). (10.ábra)

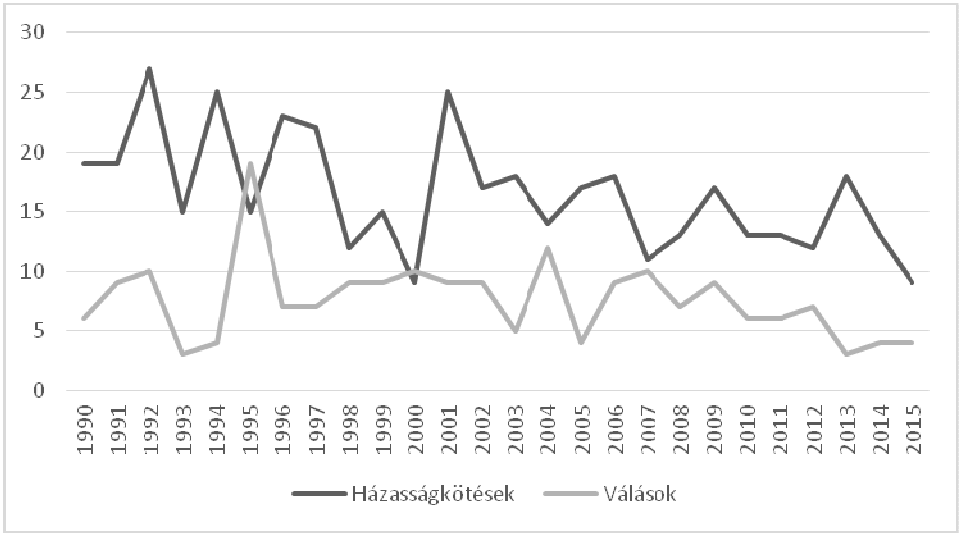
10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

8. ábra: A 15 évesnél idősebb népesség családi állapot szerint Pest megyében és Bagon (2011) (%)



Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

9. ábra: A házasságkötések és válások száma Bagon (1990-2015) (db)



Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés, 2017

Az iskolai végzettség alacsony szintje összefügg az alacsony gazdasági aktivitással. Az iskolai végzettség és munkanélküliség közt ugyanis szoros az összefüggés. A 11. ábrán látható, hogy a rendszerváltozás után Bagon rohamosan nőtt a munkanélküliek száma, viszont a foglalkoztatottak száma elmarad a megyei adatoktól. Valamelyest kedvezőtlenebb a településkép, mint a megyei, hiszen mind a foglalkoztatottak csökkenő, mind pedig a munkanélküliek növekvő számában megmutatkozik a község problematikus helyzete.

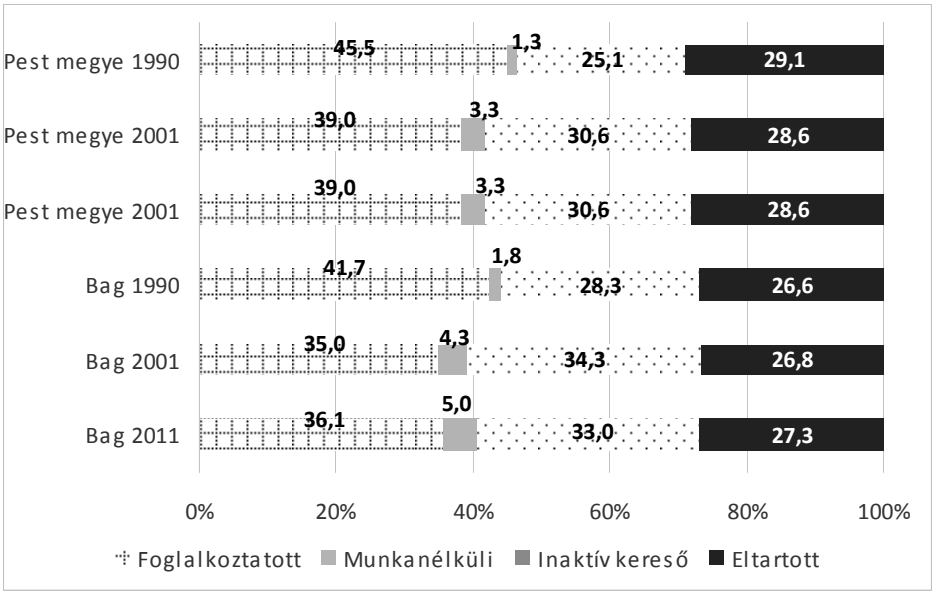
10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

10. ábra: A 7 évesnél idősebb népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint Pest megyében és Bagon (2011) (%)



Forrás: KSH - Népszámlálás, 2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

11. ábra: A népesség gazdasági aktivitásának változása Pest megyében és Bagon (1990, 2001, 2011) (%)



Forrás: KSH - Népszámlálás, 1990-2011 adatok alapján saját szerkesztés, 2017

Összefoglalás

Bag községet vizsgálva megállapítható, hogy sok más hazai faluhoz hasonlóan statisztikákban is megmutatkozó társadalmi problémákkal küzd. Ez már a 2009-es kutatás során is megmutatkozott (Vörös G.- Molnár M. 2009). Probléma az aluliskolázottságból adódó alacsony gazdasági aktivitás, és probléma, hogy a falu többségi társadalmában és a helyi cigányközösségben teljesen más népesedési folyamatok zajlanak. Ez leginkább abból adódik, hogy a többségi társadalom és a cigányközösség más népesedési szakaszban van. Míg a

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

többségi társadalom elöregedő korstruktúrájú, addig a helyi cigányság fiatalos korstruktúrájú. Míg a többségi társadalmat alapvetően nem sújtja a munkanélküliségi probléma, addig a rendkívül alacsonyan iskolázott cigányközösség gazdasági aktivitása szerény (Kovács, K 2017, Jamrik L.2017.). Fontos tanulság, hogy bár a tudásbázis hiánya, és az ebből származó gazdasági problémák alapvetően az ország északi, északkeleti, valamint dél-dunántúli részén jelennek meg tömbösen (Bacsi Zs.- Forman B.- Káposzta J.- Nagyné Molnár M.- Péter B. 2011), ugyanakkor kisebb foltokban még a legfejlettebbnek mutatkozó Közép-magyarországi régió Pest megyei részén is előfordulnak. Az a tény, hogy a régió nagy szélsőségeket mutat is oka annak, hogy döntés született Közép-Magyarország újragondolásáról.

Irodalomjegyzék

Bacsi Zs.- Forman B.- Káposzta J.- Nagyné Molnár M.- Péter B. (2011): Regionális gazdaságtan Szaktudás Kiadó Ház Zrt.

Molnár M (2009): Népesedési és foglalkozásszerkezeti változások Bagon Acta Regionis Rurum 3 12-18 pp.

Vörös G.- Molnár M (2009): Bag problématérképe Acta Regionis Rurum 2009 18-23pp.

Egyéb források

Bag nagyközség önkormányzata. (2017). Forrás: http://www.bagfalu.hu/

Központi Statisztikai Hivatal. (1870-2011). *Népszámlálási adatok.* Forrás: www.nepszamlalas.hu

Központi Statisztikai Hivatal. (1990-2015). *TSTAR adatok.* Forrás: www.teir.hu

Interjúalanyok

Jamrik, L. (2017). Bag nagyközség polgármestere.

Kovács, K. (2017). Jogász, kriminológus; BAGázs - Telepi szakmai vezető.



4.kép: Templomba tartó bagiak

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

HÁZASSÁG BAGON A PREINDUSZTRIÁLIS KORBAN
MARRIAGE AT BAG IN THE PREINDUSTRIAL ERA

Kőrös Ákos, PhD hallgató, SZIE
Ákos Kőrös, Ph.D. student, SZIU

Absztrakt

Eredeti célom a kutatással az volt, hogy a házassági anyakönyvi adatokon keresztül feltérképezzem a település történeti mentális terének egy részét. Milyen világban képzelte el magát a bagi lakos? A feldolgozott adatbázis elemzésével képet kapunk arról, hogy milyen házasodási adatok voltak Bagon a 18. században és a 19. század elején.

Abstract

The original goal of my research was to map a part of the settlement's historic mental space with the help of statistical data on marriages. How did a resident of Bag perceive its surrounding world? The analysis of the processed database will provide an overview about marriages at Bag in the 18th century and the beginning of the 19th century.

A történeti demográfiáról

Az elemzéshez történeti demográfiai módszereket alkalmaztam. A történeti demográfiát az 1950-es években Karl Helleiner *Cambridge Economic History of Europe* című összefoglaló monográfiája, valamint Michel Fleury *Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien* (Régi anyakönyvek feldolgozásának kézikönyve) nyomán forradalmasította. (Faragó, 2003) A történeti demográfiának szüksége volt egy olyan forrástípusra, amelynek felhasználásával lehetséges átfogó képet adni az egykorvolt társadalmak szerkezetéről és demográfiai folyamatairól, az egyházi anyakönyvek pedig kiválóan alkalmasak erre. Minden fenntartás nélkül állíthatjuk, hogy „enélkül a statisztikai adatbázis nélkül nem létezhet történeti demográfia" (Flinn, 1981, p. 1.). Louis Henry az egyházi születési, házassági és halálozási anyakönyvekre alapozta a történeti társadalmak demográfiai rekonstrukcióját.

Történeti koronként változik a történettudomány forrásainak köre, s ebből következően az alkalmazott kutatási módszerek eredményessége is. A történeti demográfia szempontjából Magyarországon az 1869-es esztendő jelenti a legfontosabb választóvonalat. Ezt megelőzően elsősorban adóösszeírásokra, egyházi anyakönyvekre és népszámlálásokra támaszkodhatunk. Ezek a források nem a népesedési folyamatok nyomon követésének szándékával készültek, hanem leginkább valamilyen államigazgatási célból, leggyakrabban adóalap felmérésének érdekében. Ráadásul ezek az összeírások, a II. József-féle népszámlálás kivételével nem vonatkoztak az ország teljes népességre. Másik általános hiányosságuk, hogy a datálásuk gyakran problematikus. A statisztikai eszközök nem minden évszázadban alkalmazhatóak hatékonyan, ezért az adólajstromokra alapozott statisztikai idősorok gyakran megbízhatatlanok. Az adóösszeírások alapvetően a jobbágyság gazdasági helyzetére vonatkozó adatokat gyűjtenek össze, azonban az adóalapot koronként eltérően határozták meg (Kovacsics, 1963, pp. 4-6.).

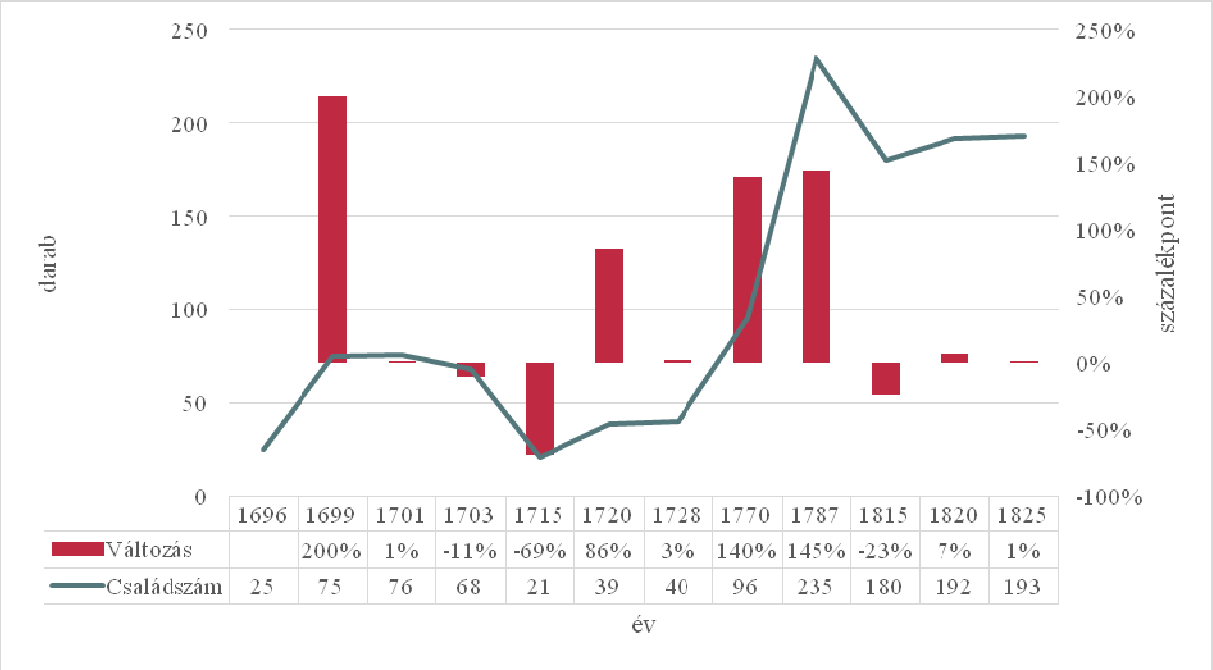
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A történeti demográfiai kutatásokat hosszú időn keresztül az országos és megyei összeírások, adójegyzékek, dézsmajegyzékek és egyéb lajstromok számadataira építették. Az egyházi anyakönyvi kivonatok alkalmazása ezeket a kutatási eredményeket egészíti ki. Az anyakönyvek segítségével a társadalmat nem gazdasági, sokkal inkább szociális oldaláról tudjuk megvizsgálni. A személyes életpályák, illetve a családok működésének perspektívájából szemlélhetjük az egykorvolt társadalmakat. A háromféle anyakönyv – keresztelési, házassági és temetési – alkalmazásával nem kapunk választ minden történeti demográfiai kérdésünkre, de megfelelő forráskritikával, és különféle forrástípusok együttes felhasználásával árnyalt képet nyerhetünk a történeti társadalmak működési folyamatairól. (Kovács, 1983, pp. 25-29.)

Bag népessége a 17–19. században

Bagon 1695-ben háromnegyed porta volt, az adózó családok száma egy évvel később 25. A családok száma 1703-ra majdnem háromszorosára nőtt (1703: 68 család), majd a Rákóczi szabadságharc eredményeképp a század eleji értékre esett vissza. A század közepén a családszám dinamikus növekedésbe kezdett. (Horváth, 1982, pp. 109-147.)

1. ábra: A családok számának változása Bag településen 1696–1825 között.



Forrás: (Horváth, 1982, pp. 109-154.) (Danyl & Dávid, 1960, pp. 118-119.) Szerkesztette: Kőrös Ákos, 2017.

Érdekes módon Horváth a monográfiájában nem tesz említést a II. József-féle népszámlálásról és annak eredményeiről. Az 1. ábrába én már beleszámoltam azt is. Eszerint a század végén a dinamikus növekedés tetőzik 235 darab családdal és összesen 1341 fő lakossággal (Danyl & Dávid, 1960, pp. 118-119.). Felmerülhet az a probléma, hogy a két forrás nem ugyanazzal a család-definícióval dolgozott, ami magyarázná az enyhe visszaesését az értékeknek a 19. század elején. Ugyanakkor a házasságszámok alakulásából arra lehet következtetni, hogy a népszámlálás kiugró eredménye beleillik a valós népességszám alakulásába, amely esetben érdemes lenne megvizsgálni, hogy a reformkor előtt mi eredményezte a csökkenést (mortalitás növekedése, kivándorlás, etc.) (Horváth, 1982, p. 154.).

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Módszer

Kutatásomban a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban található, onnan otthoni E-kutatással igénybe vehető Bagi Római Katolikus Plébánia iratai közül a Házasultak 1700-1842 digitális iratokat használtam fel. Ezen adatokat táblázatban egyesítettem úgy, hogy csak a nekem fontos adatokat írtam ki, tehát az anyakönyvek pontos digitális táblázatos formájával nem rendelkezem. Az így kapott adatbázisban 1700–1819 közötti időszak került feldolgozásra, amely összesen 2285 bejegyzést jelent.

Eredmények

Lakhely adatok

Tapasztalataim szerint a 18. század elején (1700–1732) nem minden bejegyzésben tüntették fel a lakhelyet. Úgy tűnik, hogy csak ott írták le, ahol az illető nem Bagon lakott. Ennek megfelelően az ebben az időben üresen hagyott részeket Bagnak vettem. További hiányosság, hogy 1732 májusától 1760 októberig csak elvétve van adat. Itt nem helyettesítettem be, mert nem voltam meggyőződve arról, hogy nem változtattak a plébánosok a gyakorlaton. A forráskritika után az elemzéshez szolgáló bejegyzések száma 1723.

A bejegyzésekben szereplő férfiak 51%-a Bagon, 17%-a Aszódon, 12-12%-a Hévízgyörkön és Kartalon, további 8%-uk pedig 35 különböző településen lakott. A nők esetében hasonló adatsort látunk: 52%-uk Bagon, 18%-uk Aszódon, 14%-uk Kartalon, 12%-uk Hévízgyörkön, valamint további 4%-uk 25 különböző településen élt. Tehát a Bagon házasságot kötöttek többsége helyi lakos, túlnyomó többségük 5 kilométeren belül lakott.

Honnan választottak párt?

A kutatás legfontosabb kérdése, hogy a bagi lakosok milyen kiterjedésű térben éltek. A házassági anyakönyvek bejegyzésein keresztül szerettem volna megragadni azt a teret, amelyet biztosan ismertek a korabeli emberek. Úgy gondolom, hogy egy házasságot a 18. században már megelőzött egy korábbi ismertség, elvétve lehetett csak olyan, hogy az ismeretlenből toppant be valaki házasodási céllal.

Ugyanazzal az adattáblával dolgoztam, amit az előző részhez is használtam, tehát az összes bejegyzésből 410 adathiány végett kiesett, majd további 152 esetében nem tudtam megállapítani a helyszínt, így a bejegyzések száma 1723 darab lett.

A kapott eredményeket három részre lehet osztani. Az első rész a Bagon belül történő házasodás. Ez az arányszám nagyban mutatja, hogy a település endogám vagy exogám volt-e. 899 bagi menyasszony található az anyakönyvekben, akiknek a 93%-a bagi férfihez ment feleségül. Ez magas térbeli endogámiát jelent, ami különös, mivel a 18. században inkább az exogámia jellemző. (Faragó, 2011, p. 62.) A maradék úgy oszlik meg, hogy a menyasszonyok 2%-a hévízgyörki házastársat, 1-1%-a Aszódról, Hatvanról, Hévízről[1] és Szent Lászlóról[2] választ. További 2%-uk 11 különböző helyről vesz férjet. Látható tehát, hogy a „vonzáskörzeten” túl csak Hatvan és Szent László ismertebb.[3]

[1] Galgahévíz
[2] Valkó mellett található, ma Vácszentlászló néven.
[3] A kimaradó települések csökkenő sorrendben: Kartal (4), Valkó (4), Gyömrő (2), Domony (1), Kerepes (1), Verseg (1), Tótalmás (1), Zsámbok (1), Gödöllő (1), Botyján (1), Ipolyság (1).

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

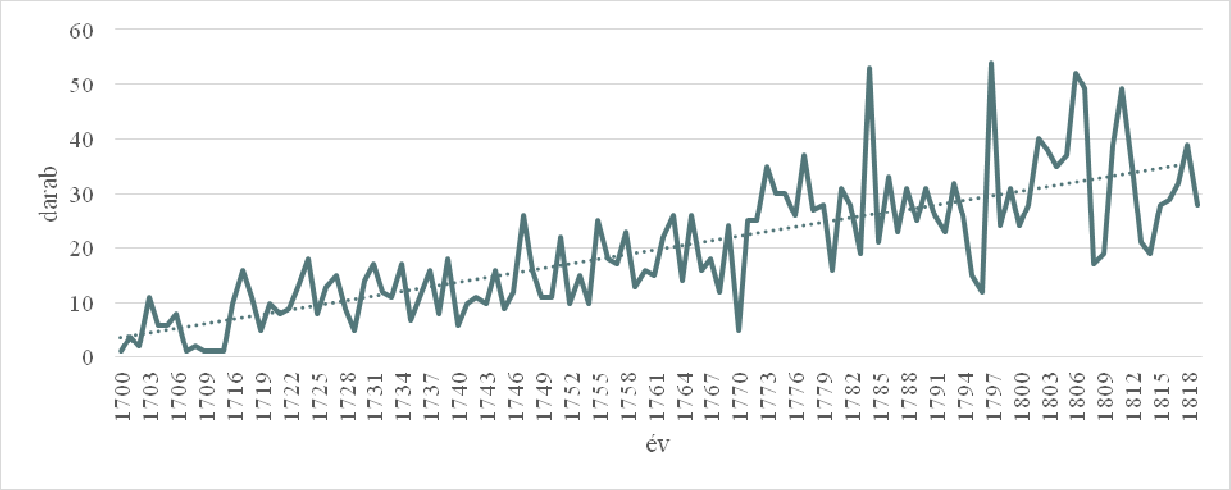
886 bagi vőlegény található az anyakönyvekben, akiknek a 94%-a bagi nőt vett feleségül. A többiek 2-2%-a aszódi, illetve hévízgyörki, 1%-a kartali nőt választott. A maradék 1% megoszlik Gödöllő, Törökbálint és Dunakeszi között.

Az extrém magas endogámia végett a térképes megjelenítés értelmét veszítette, azonban elmondható, – a kutatási kérdésre válaszolva – hogy a Bagon élő lakosok a 15 kilométeres körzetet biztosan ismerték és távolabbi kapcsolatuk lehetett bizonyos településekkel, leginkább a Duna felé vezető úton, valamint a Galga mentén. Északon és délen a dombvidék jelentősen behatárolja a területet.

A házasságok éves megoszlása

Az 1707–1715 közötti időszak vagy részben hiányos vagy teljes évek hiányoznak, valamint az 1770-es év még feltehetően hiányos. Emiatt az elemszám 2285 bejegyzés.

2. ábra: Házasságszámok évente a bagi anyakönyvekben, 1700–1819.



Forrás: levéltári dokumentumok alapján szerkesztette: Kőrös Ákos, 2017.

Amint az a 2. ábrán látható, évente jelentősen ingadozó, ellenben növekvő tendenciát mutatnak a bejegyzésszámok. A katolikus, feltehetően nagycsaládos környezetben folyamatos a népesség bővülése.

A házasságok éven belüli megoszlása

A teljes adatbázisból 120 bejegyzést ki kellett zárnom, ugyanis 1703–1706 közötti időszakban, 1720-ban, 1724-ban és 1759-ben a szöveg olvashatatlan volt. Így az elemszám 2165 bejegyzés.

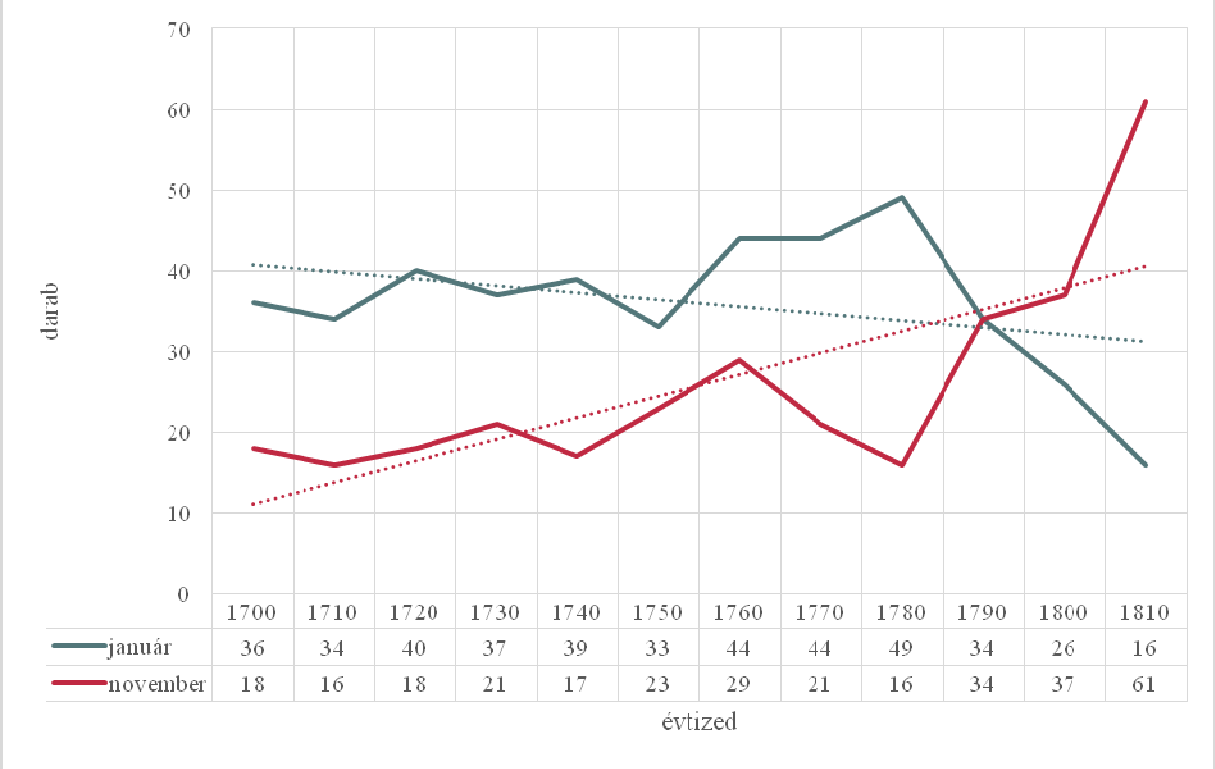
Az 1780-as évek végéig a téli házasságok dominálnak. Ahogy a 2. ábrán látható, az őszi házasság az 1790-es években ébredezik és az ezt követő húsz évben válik népszerűbbé, mint a téli valaha is volt. Ezt a trendet a januári és a novemberi házasságok mozgatják. A szétválás az 1808-at követő években lesz egyértelmű. A szétválásnak az oka nem tisztázott. A mezőgazdasági termelés nem lehet indok, hiszen jellemzően sem novemberben, sem januárban nincsen jelentősebb munka. A megoldást az időjárásváltozásban kerestem, de ezek az adatok sem egyértelműek.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A 18. század közepén jelentős hidegeket lehetett mérni januárban (1740-50-es évek), amit a 19. században egy tartós enyhülés követett. Hasonló folyamat játszódott le a csapadék tekintetében is. A 18. században igen magas csapadékátlagok voltak, míg a 19. század elején szárazosodás következett. A kis jégkorszak a 16–17. századtól a 19. század közepéig tartott, azonban már a 18. század végén érződött, hogy veszít az erejéből és az időszak a végéhez közelít. (Rácz, 2001. pp. 83-84.) Ebbe a trendbe illeszkedik bele az őszi-téli házassági átmenet.

A januári felmelegedés igazolná az elméletet, azonban a novemberi adatok nem mutatnak jelentős változást. A hőmérséklet a 18. századvégi novemberekben és a 19. század elején is stagnál. A csapadék a januári szárazosodással párhuzamosan egyre kevesebb volt novemberben is. (Rácz, 2001. pp. 190-191.)

3. ábra: Januári és novemberi házasságok száma évtizedenként a bagi anyakönyvekben 1700–1819 között.



Forrás: levéltári dokumentumok alapján szerkesztette: Kőrös Ákos, 2017.

A havi megoszlásban kevés adat van márciusra (nagyböjt), szeptemberre (szüret) és decemberre (karácsony). Ebből az következik, hogy a lakosság a vallási előírásokat szigorúan betartotta. (3. ábra)

Házasságtípusok megoszlása

A történeti demográfia kétfajta házasságtípust különböztet meg: az első házasságot (protogám házasságok) és az özvegyházasságot (palingám házasság). E kettőt lehet tovább színesíteni azzal, ha az egyik házasfél özvegy, de a másik nem.

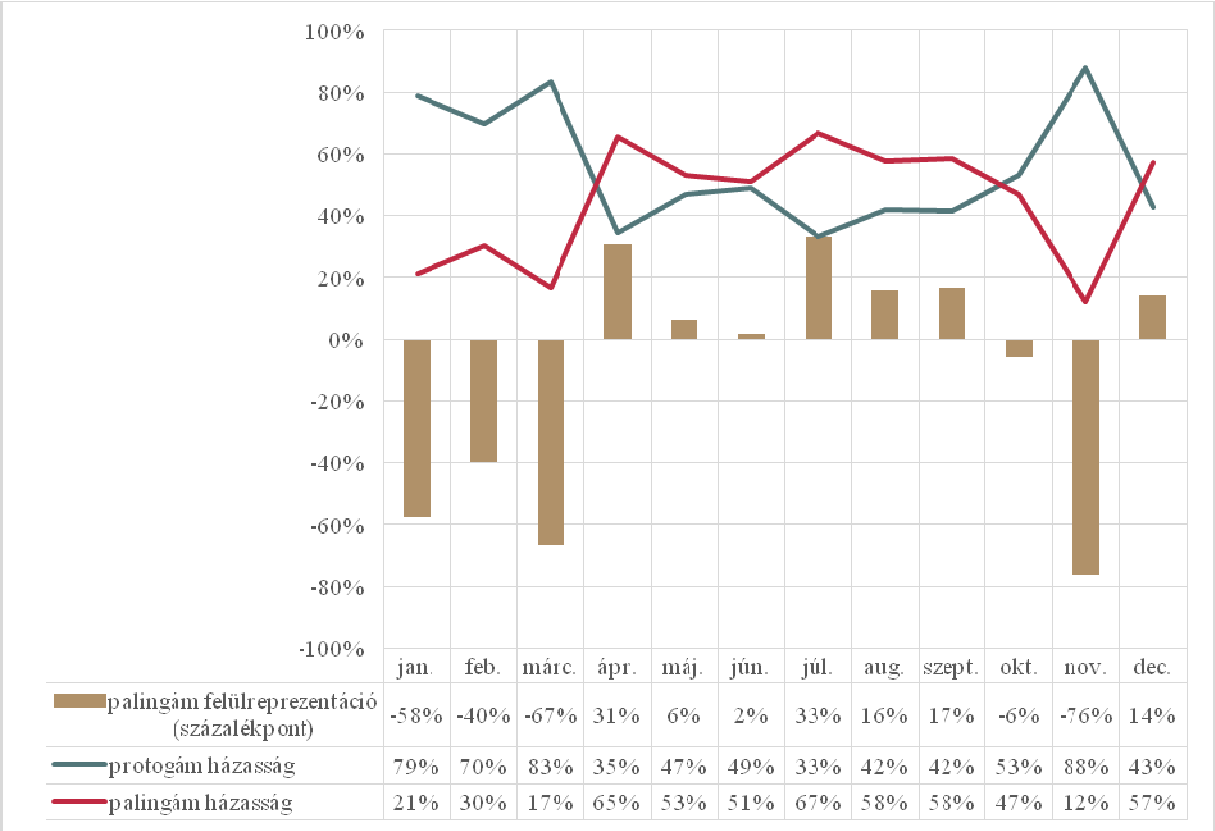
A forrás a házasulandó felek családi állapotát nem következetesen adja meg. Ez azt jelenti, hogy nemegyszer be van írva, ha valaki özvegy, de mindenki másnál hiányoznak az efféle

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

adatok. Nem lehet pontosan eldönteni, hogy nem ismerte az anyakönyvvezető ezeket az információkat vagy a hiány azt feltételezi, hogy a normál helyzetnek felelt meg az illető, azaz nőtlen vagy hajadon volt. 1760 és 1805 között egyáltalán nincsenek adatok. Az 1780-as, 1790-es és az 1800-as évek egy részében nem rögzítették a felek állapotát, így arra következtetni legföljebb csak a korból lehet, de minimális pontossággal, így ezt nem kíséreltem meg. Az elemszám 1046 bejegyzés lett.

A házasságok háromnegyede első házasság volt. Ez a korabeli viszonyokhoz képest egy jó adat, feltehetően a halálozási viszonyok a korabeli átlagot alulról érintették. (Faragó, 2011, p. 73.) Az özvegyházasságok havi megoszlása megegyezik az átlag trendekkel, tehát ugyanakkor van több palingám házasság, mint amikor a protogámból is több van (4.ábra).

4. ábra: A protogám és a palingám házasságok aránya, valamint a palingám házasságok felülreprezentációja egy adott hónapon belül a bagi anyakönyvek alapján 1700–1819 között.



	jan.	feb.	márc.	ápr.	máj.	jún.	júl.	aug.	szept.	okt.	nov.	dec.
palingám felülreprezentáció (százalékpont)	-58%	-40%	-67%	31%	6%	2%	33%	16%	17%	-6%	-76%	14%
protogám házasság	79%	70%	83%	35%	47%	49%	33%	42%	42%	53%	88%	43%
palingám házasság	21%	30%	17%	65%	53%	51%	67%	58%	58%	47%	12%	57%

Forrás: levéltári dokumentumok alapján szerkesztette: Kőrös Ákos, 2017.

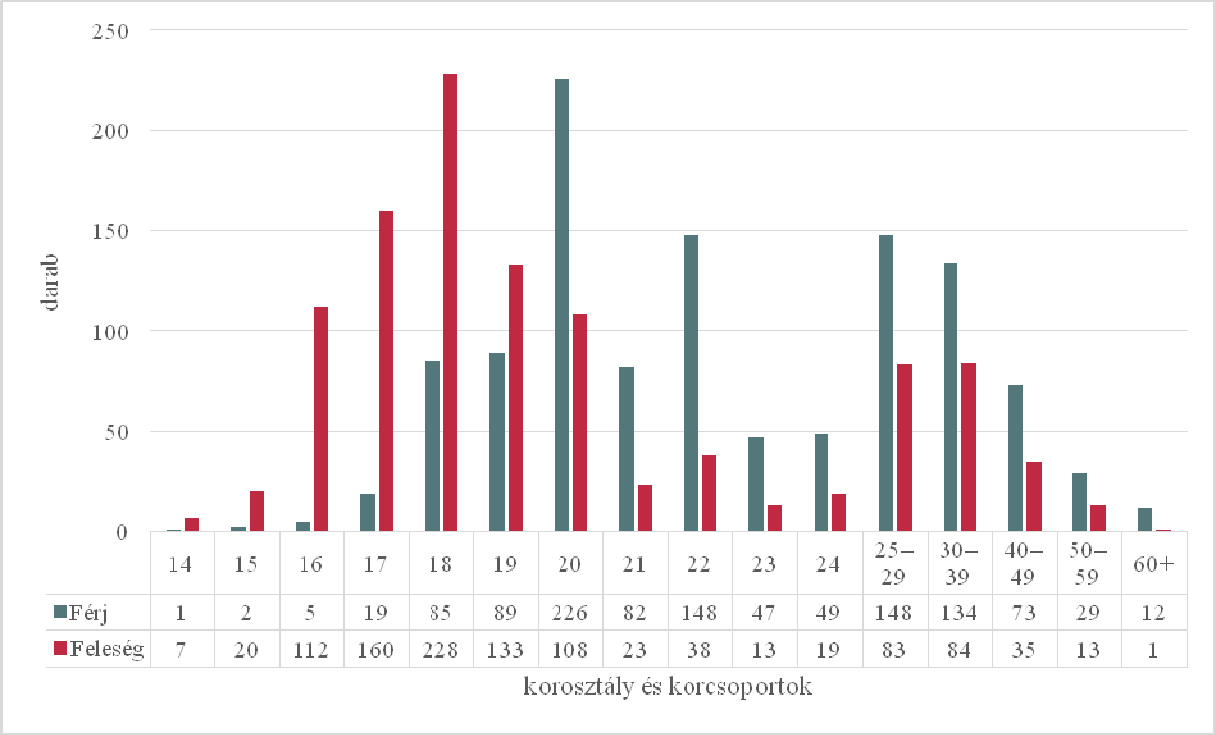
Ugyanakkor, ahogy a 4. ábrán látható, az özvegyházasságok aránya az adott hónapon belül pont a közkedvelt házasodási hónapokban alul reprezentált. Ellenben áprilisban és júliusban a házasságok több, mint kétharmada özvegyházasság volt, augusztusban és szeptemberben pedig több, mint a fele. Tehát pont azon hónapokban felülreprezentált az özvegyházasság, amelyekben az első házasságkötés valamilyen tabu miatt meg volt pecsételve. Véleményem szerint a tavaszi és nyári özvegyházasságok arányainak a megnövekedésének az oka a munkaerőhiány, illetve annak a pótlása a mezőgazdasági munkák szezonja előtt és közben.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Házasodási korok

A férfiak esetében 1135 bejegyzésben nincs kormeghatározás, a nőknél 1143 bejegyzésben. 1132 bejegyzésben egyik félnél sem említik a felek korát. Nincs adatunk az 1700-as, 1710-es, 1740–70-es évekre. Ezen bejegyzéseket ki kellett zárnom ebből az elemzésből. Az elemszám a férfiak esetében 1149 bejegyzés, a nők esetében 1077 darab.

5. ábra: Házastársak száma korosztályok és korcsoportok szerint a bagi anyakönyvek alapján 1700–1819 között.



Forrás: levéltári dokumentumok alapján szerkesztette: Kőrös Ákos, 2017.

A nők 18 éves korukban házasodtak a leginkább (21%). 19 éves korára a nők 49%-a házas[4]. A nők átlag házasodási kora[5] 20,71 év volt. 25 éves korukra a nők 80%-a már házas volt. A férfiakra jellemző a két év eltolódás, tehát ők 20 éves korukban házasodtak leginkább (20%). 21 éves korára a férfiak 44%-a volt házas. A férfiak átlag házasodási kora 25,31 év volt (5. ábra).

A házasságok 74%-a elsőházasság volt, amelyben jellemzően mind a két fél fiatal volt. Az elsőházasságokban a vőlegény átlag életkora 21,96 év volt, míg a menyasszony átlag életkora 17,91 évre tehető. Az özvegyházasságok esetében a férfiak átlagosan 34,31 évesek, míg a nők 26,82 évesek voltak.

A 120 év alatt a férfiak átlag házasodási kora stagnált, míg a nőké négy évvel nőtt. A nők egyre később mentek férjhez és vélhetően egyre több özvegyasszony házasodott újra. A korkülönbség tehát látható módon a férfiak javára dől el, összesen átlag 4,61 évvel. Amennyiben a férfi az özvegy a házasságban, viszont a leány hajadon, úgy ez a korkülönbség

[4] Nem beleszámítva azokat, akik soha nem, vagy nem Bagon házasodtak meg. Ezek száma véleményem szerint elhanyagolható.
[5] Az összes házasság esetében.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

11,3 év körül volt; amennyiben a nő volt az özvegy, míg a férfi nőtlen, úgy a korkülönbség a férfi javára 3,96 év volt.

Összefoglalás

A vizsgált százhúsz évben Bag egy dinamikusan növekedő település volt. A házasságszámok a népesség növekedésével párhuzamosan növekedtek. Egy éven belül a házasságok 1790-ig ősszel, majd egy húsz éves váltás után inkább télen voltak. A házastársakat majdnem minden esetben (93%) Bagról választották, de a többiek is a település 15-20 km-es körzetéből érkeztek, tehát a település társadalma nagyon zárt volt. Az első házasságok esetében a férfiak átlag kora 22 év, míg a nőké 18 év volt. Az özvegyházasságok aránya a kor normáinak megfelel, a férfiak átlag életkora az özvegyházasságokban 34 év, míg a nőké 27 év volt. A korkülönbség minden esetben a férfi javára történt, jellemzően 2–5 évvel.

Irodalomjegyzék

Danyl D. & Dávid Z. (szerk.) (1960): Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787). Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.

Flinn, M., (1981): The European Demographic System. Baltimore: The John Hopkins University Press.

Faragó T. (2003): Történeti demográfia. In: Z. Bódy & J. Ö. Kovács, szerk. Bevezetés a társadalomtörténetbe. Budapest: Osiris, pp. 302-340.

Faragó T. (2011): Bevezetés a történeti demográfiába. [Online]
Available at: http://bit.ly/2h5XZSb [Hozzáférés dátuma: 25 október 2017].

Horváth L. (1982): Bag története. Bag: Bag Nagyközség Közös Tanácsa.

Kovacsics J. (szerk.) (1963). Magyarország történeti demográfiája. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.

Kovács Z. (1983): A debreceni és szegedi népesedéstörténeti kutatások módszertani tapasztalatai. Szeged: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola.

Rácz L. (2001): Magyarország éghajlattörténete az újkor idején. Szeged: JGYF Kiadó, 2001.



5. kép: Kőkereszt

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

UTCAKÉP-ELEMZÉS BAGON
STREET IMAGE ANALYSIS AT BAG

Tóth Zsófia, egyetemi hallgató, SZIE GTK- Nagyné Molnár Melinda egyetemi docens
Zsófia Tóth, student, SZIU- Melinda, Nagyné Molnár associate professor

Absztrakt

A települések mindig magukon hordozzák az ott élők értékeit, igényeit, lehetőségeit. A tér érték elemzés során a cél az, hogy a település házainak, a járdák és a vízelvezetés látható kiépítettségének föltérképezésével képet kapjunk a település arculatáról. Arról az arculatról, amit a falun áthaladó, vagy éppenséggel a falu utcáit járó idegenek pusztán az épített környezet állapotából, állagából levonhatnak következtetésképp.

Abstract

Settlements always reflect the values, necessities and opportunities of the people who live there. The purpose of the space value analysis is to map the houses, pavements and the apparent water drainage infrastructure of the settlement, in order to understand the image of the village. The image, which other people who traverse the village or walk on its streets might perceive solely by observing the state of the built environment.

Anyag és módszer

Ebben a tanulmányban három módszerre támaszkodik a kutatás. Az egyik egy 2017 júniusában folyt kérdőíves felmérés, amit a faluszemináriumi kutatók gyűjtöttek, és amely által megismerhető a helyiek vélekedése az utak állapotáról. Az utak állapotával kapcsolatban a polgármester úr személyes megkeresésével szintén információkat lehetett gyűjteni a témával kapcsolatban. Végezetül helyszíni megfigyelésre is sor került. A megfigyelés során egy már előre elkészített szempontrendszer segítette a munkát. Ezt a szempontrendszert Vitéz B. és témavezetője Nagyné Molnár M dolgozta ki 2014-ben Átány kutatása során (Vitéz B. 2014), amit 2015-ben Molnár M és Bencsik B Hollókőre adaptált (2015), majd ugyancsak egy másik adaptáció készült Egercsehire (Molnár M 2016). Ennek alapján külön vizsgáltuk a portát (elhanyagolt, ápolt), vizsgáltuk a ház előtti (utcán levő) előkertet (ha volt), és tipizáltuk is (ápolt, elhanyagolt). A lakóházak is besorolást nyertek. Megkülönböztettük a rossz állapotú, lakatlan; romház; félig elkészült; valamint a jó állapotú lakatlan; a lakott (jó állapotú, rossz állapotú) kategóriát. Ezek a külön- külön értékelésre került szempontok végül összegződtek, majd ez alapján a házak értékét egy 5 fokozatú skálán minősítettük. Az 5-ös eredmény azt jelentette, hogy a vizsgált ingatlan minden szempontból kiváló. 4-es eredményt az kapott, ahol a szempontok valamelyikének vizsgálata során nem a legkedvezőbb minősítést kapta a ház. 3-ast az az ingatlan kapott, ahol a vizsgált szempontok közül vagy egy súlyosan hiányosnak bizonyult, vagy két szempont szerint csak közepes minősítést kaphatott. Elégségest (2) az az ingatlan kapott, ahol legalább két szempont szerint nagyon alacsony értéket adott a vizsgálati eredmény.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Az úthálózat, vízelvezetés és járdaállapot Bagon

Bag utcáit járva tapasztalható, hogy a faluban az esővíz elvezetés legtöbbször csak az utca egyik oldalán valósul meg. Gyakran előfordul az is, hogy egyáltalán nem találunk az utcákban árkot. Olyan helyek is akadnak, ahol csak néhány lakó van, aki úgy gondolta, hogy szükség van árokra, ők maguk előtt ki is építették az árkot, miközben a többi utcabéli előtt nincs esővíz-elvezetést könnyítő árok. A falubeliekkel folytatott beszélgetések alapján úgy tűnik, hogy az árok hiánya általában nem vet fel komolyabb akadályokat a településen, bár a lakosok is kiemelték, hogy például a Patak utcában megáll a víz. A járdákkal kapcsolatban is hasonló tapasztalatokat lehet megfogalmazni. A faluban csak a főúton, azaz a Szent Imre úton található mind a két oldalon járda. A másik nagyon forgalmas főútnak mondható Dózsa György úton viszont az út egész hosszában nincs mind a két oldalon járda. A járdák kiépítettségére és minőségére vonatkozóan a kérdőívünkben rendkívül sok panasz fogalmazódott meg.

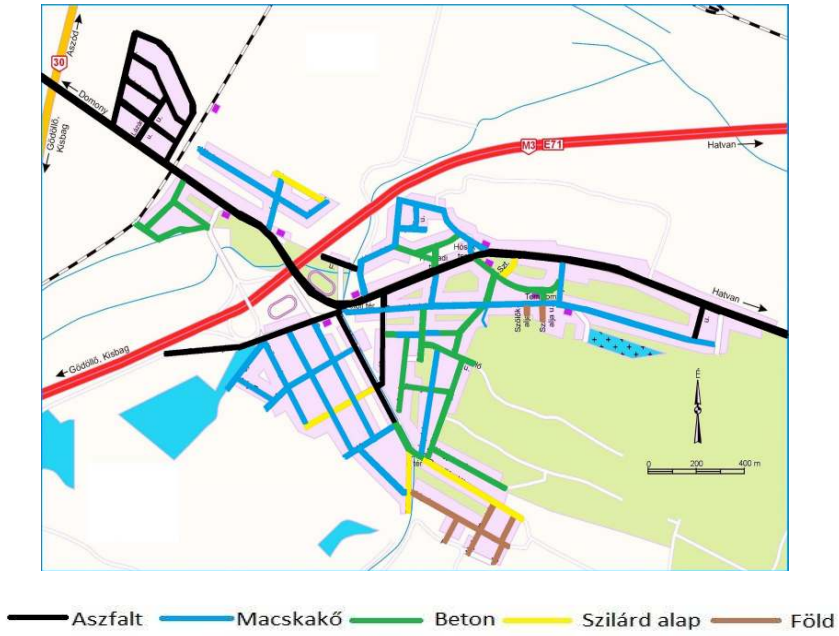
Mivel a faluban az úthálózat nem azonos kiépítettségű, ezért ennek helyszíni tanulmányozásakor öt kategóriát használtunk a burkolat jellege szerint: aszfalt, macskakő, szilárd alap, beton és föld kategóriát. A legtöbb utcában macskakő van. A kövezett út a falu hagyományos kőfaragó mestereit dicséri. A 20. század elején ugyanis a falu férfilakóinak egy része ebből élt (Hála J. 1988). Ezt persze alapvetően a környék nagyobb települései (mindenekelőtt Budapest) számára készítették, de mint ahogyan az ma is látható, a falu utcáiba is jutott. Fontos tapasztalat az is, hogy a településen egyre kevesebb a burkolat nélküli út. Földutak mára már lényegében csak a cigánytelepi részen találhatók (1. térkép).

A kérdőíves felmérésünkben rákérdeztünk, hogy volna-e szükség útfelújításokra, és ha igen, akkor hol. A 156 megkérdezett háztartásból tízen nem adtak választ erre a kérdésre, négyen „nem tudommal" feleltek, heten pedig olyan választ adtak, ami nem lehatárolható (pl. „utcasarkoknál"). A 135 értékelhető, az utcákat beazonosítható módon megnevező válaszadásokban a legproblémásabbnak a Telep utcái (Tél, Tavasz, Nyár, Ősz, Dankó, Liget) bizonyultak. A Telep utcáinak javítását nemcsak a Telepen élők fogalmazták meg. A polgármesterrel való beszélgetésből kiderült, hogy erre vonatkozóan régóta megvan a terv. Az úthálózatok fejlesztésére nagyon sok pályázatot nyújtottak már be az elmúlt időszakokban, ám ezeket a pályázatokat rendszerint forráshiány miatt elutasították. A falunak viszont önerőből erre nem telik. A közlekedéshálózat fejlesztésében a szűkös lehetőségek miatt marad az eddigi elv, hogy a fontosabb üzletek, szolgáltatások felé vezető utak legyenek először is rendben. A válaszadásokban gyakran került elő problémaként a „macsakakő" is. Miközben a bagi emberek büszkék a kőfaragó múltra, eközben egyre többen vannak azok, akik nem tekintik korszerűnek a kövezést. Sőt támogatnák, hogy ott, ahol kövezés van, azt cseréljék le. Téle ugyanis csúszik, egyébként pedig egyenetlen.

Ami a közúti közlekedést illeti, a falu életében hatalmas fordulatot jelentett, amikor megépítették a falun áthaladó M3-as autópályát, ami nagyon sok előnyben és hátrányban is részesítette a falut. Első sorban hatalmas segítség volt az ingázásban, ugyanis Budapest így időben egészen közelivé vált, ami lehetővé tette a Budapesten történő munkavállalást. A falu többek között ennek is köszönheti, hogy a megfelelő fekvése miatt egyre több eredetileg városlakó költözik ki itteni kertes házakba. Az átok az autópálya-felhajtó szempontjából az, hogy ez hatalmas forgalmat zúdított a falura. Az autópálya ráadásul szinte a település közepén halad át, így kettéosztja azt. Ráadásul mivel Bag úthálózatának egy részét érinti az autópálya felhajtó, így a falu központjában is rongálódik az út. Az is gond, hogy a sok autó zajossá teszi a falut.

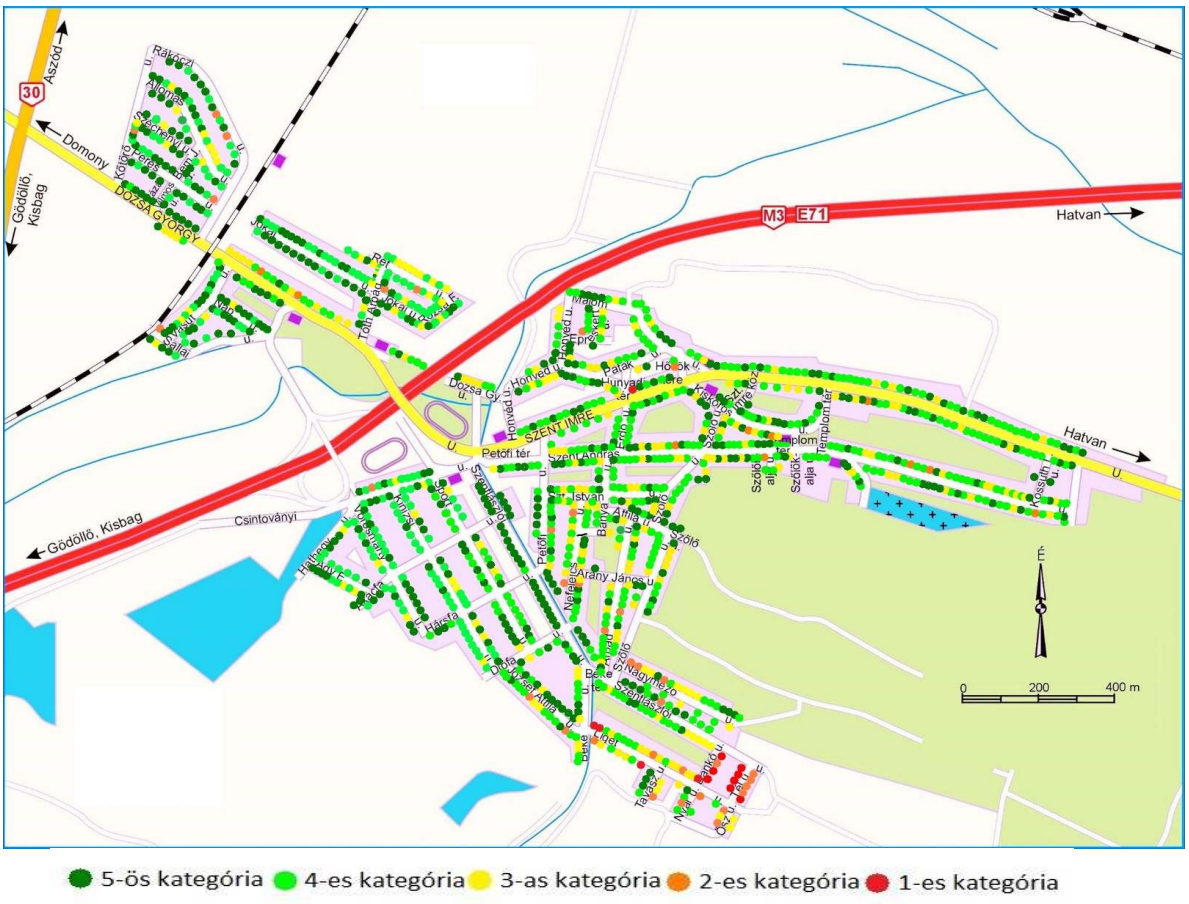
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

1. térkép: Az utak állapota Bagon (2017 nyár)



Forrás: helyszíni megfigyelés alapján készítette: Tóth Zs.

2.térkép: A lakóházak értékleltára Bagon (2017 nyár)



Forrás: helyszíni megfigyelés alapján készítette: Tóth Zs.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Az utak, közterületek egyik korábban jellemző tartozéka a közkút. Ezeket is számba vettük az utcák vizsgálata során. A tapasztalat az, hogy ezek jelentős részét a településen már megszüntették. Pár darab közkút maradt meg, amelyek főként a cigánytelepen találhatóak. Ezek a kutak sok bonyodalmat okoznak a településnek, hiszen rendezetlen, hogy a víz használatának költségét kire és hogyan terheljék rá. Ugyanakkor az is igaz, hogy a Telepen élőknek szükségük van az ivóvízre, lévén az itt található lakások jelentős részében nincs vezetékes víz. Ilyen helyzetben az önkormányzatnak kötelessége az ivóvíz biztosítása, de jelenleg megnyugtató megoldás a Telepen a vízfogyasztás számlájának rendezésére nincs. Azzal együtt sem, hogy a BAGázs[6] vállalta a kezességet. Ugyanúgy, mint ahogyan a villanyáram fogyasztással kapcsolatban is. A Telep ugyanis nem csupán vezetékes ivóvízzel, szennyvíz-elvezetéssel, burkolt úttal sem rendelkezik. A háztartások jelentős részében az áramvételezés sem legális.

A házak értékleltára

A településen szembetűnő a kétarcúság: az értékes ingatlanok és a rendkívül alacsony komfortú házak kontrasztja. A település legszebb, legfiatalabb modern része az állomáson túl található. Lakottság szempontjából a Szent Imre, valamint a Szent András utca a leginkább kiemelésre méltó. A legproblémásabbnak a Telep bizonyult. A Liget utca és környékén szemmel látható, hogy a házak többsége az 1-es és 2- es kategóriába volt sorolható. Az is a tapasztalataink közé tartozik, hogy a Teleppel határos, de még nem a cigánytelephez tartozó ingatlanok is devalválódtak. Ennek oka az, hogy a Telep mellett élők áron alul kénytelenek eladni ingatlanjaikat. Gyakran a vevők közt sem válogathatnak. Az elértéktelenedő települési térben a vevők általában alacsony társadalmi státusúak. Az alacsony ingatlanárak eredményeképpen létrejövő lakosságcsere eredménye hogy láthatóan terjeszkedik a telepi rész (2. térkép).

Összefoglalás

A tér-érték elemzés során Bag esetében is lehatárolhatóak lettek az értékes és a problémás településrészek. A ház-állag, és útállapot vonatkozásában tapasztalható problémák etnikai viszonyokat is tükröznek; amennyiben a legrosszabb minősítésekkel a helyi cigányság által lakott Telepen és közvetlen környezetében találkozunk. Ez abból adódik, hogy Bagon a cigányság nem diszpergálva, hanem tömbösen fordul elő. A Telep és környezete utcáiban tendencia, hogy a házakat lelakják, azaz kívülről is látható a pusztulási folyamat, a tér, az ingatlanok devalválódása. A tér-érték elemzés abban segítség, hogy ezeket a pusztulászónákat kijelölve előkészíti annak lehetőségét, hogy a tér-érték alakulását befolyásoló összetett tényezőcsoportból a döntéshozók kijelöljék, hogy mi az, amin lehet és kell változtatni.

Irodalomjegyzék

Hála J. (1988): A bagi kőtörők és kövezők 175-217 pp. In Asztalos I.- Korkes Zs: Bag (néprajzi tanulmányok) Aszód.

Molnár M. (2016): Utcakép-elemzés Egercsehiben Acta Regionis Rurum 2016 34-42 p.

Molnár M.- Bencsik B. (2015): Utcakép-elemzés Hollókőn Acta Regionis Rurum 2015 28-34 p.

Vitéz B. (2014): Átányi utcakép Acta Regionis Rurum 2014 76-86 p.

[6] BAGázs: közhasznú egyesület

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Interjúalanyok

Jamrik, L. (2017). Bag nagyközség polgármestere.
Kovács, K. (2017). Jogász, kriminológus; BAGázs - Telepi szakmai vezető.



6.kép: „Ófalu”



7.kép: „Újfalu”

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



8. kép: A „Telep”



9. kép: A „Telep”

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

BAG – A MEZŐGAZDASÁG JELENTŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA
THE IMPORTANCE OF AGRICULTURE IN BAG (HUNGARY)

Demeter Petra, egyetemi hallgató, SZIE GTK – Ritter Krisztián, egyetemi docens, SZIE GTK RGVI

Petra Demeter, student, SZIU – Krisztián Ritter, associate professor, SZIU

Absztrakt

A Pest megyei település életében olyan átalakulás ment végbe az elmúlt évszázadok alatt, mely mennyiségi és minőségi változásokat egyaránt tartalmaz. Az elmúlt években jelentősen növekedett a népesség száma, ezzel párhuzamosan zajlott le az agrármegélhetés háttérbe szorulása is, mint minőségi változás. A tanulmány célja, hogy bemutassa Bag mezőgazdaságát, hogy az agrárszektor milyen mértékben képes igazodni a megváltozott igényekhez. A kutatás primer és szekunder adatokra egyaránt támaszkodik.

Abstract

The analysed settlement in the Pest County went under a transformation which resulted in both quantitative and qualitative changes. Over the past few years, the number of inhabitants has increased considerably, while the agrarian livelihood has lost its ground, as a qualitative change. The main goal of the study is to introduce the role of agriculture in the life of Bag, to present how the agricultural sector can adapt to the changing needs. The research is based on both primary and secondary data.

Bevezetés

A Gödöllői dombság keleti oldalán, a Galga völgyében helyezkedik el a falvak sorában Bag. A település gazdaságtörténetének áttekintése lehetőséget ad közel három évszázad változásainak bemutatására. Milyen hatással volt az itt élők életére a feudális, jobbágyi gazdálkodás, miként alakult az árutermelés? Milyen állandó mozzanatok figyelhetőek meg az évek során a folyamatokban? Hogyan alakította a gazdálkodást a körülményekhez való rugalmas alkalmazkodás, milyen hatást gyakorol Pest közelsége az árufelvásárlásra?

A változatos adottságokkal bíró község külterülete igen kiterjedt, az eltérő talajadottságokkal rendelkező síkságok és dombok sokféle hasznosításra adnak alkalmat. A falu korábbi életében a mezőgazdaság szerepe jóval hangsúlyosabb volt. A dombokon értékes faállományú erdők díszlettek, míg az értéktelenebb részeket legeltetésre használták. A falu feletti domboldalon gyümölcsös- és szőlőskertek kaptak helyet, a síkterületeken a gabona, kapásnövények, káposztáskertek, kenderföldek sorakoztak, míg a patakpartján kaszáló rétek foglaltak helyet. A község életében az állattartásnak is nagy szerepe volt, hiszen a jószág könnyen értékesíthető, ezáltal a gyarapodást segítette (Bellon, 1988).

Napjainkban a település mezőgazdasága a korábbival ellentétes képet mutat: eltűntek a szőlőskertek, a gyümölcsösök, a kaszáló rétek, a legelők, a káposztáskertek, a kenderföldek. Nemcsak gazdasági, hanem társadalmi átalakulás is van a jelenség hátterében. Az egyik legnagyobb gondot az elöregedő gazdálkodó társadalom okozza, a fiatalok érdeklődésének hiánya. A másik probléma a termelés kiszolgáltatottsága, a magas kockázatviselés a külső

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

behatásokkal, az időjárási viszontagságokkal szemben. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a település milyen eszközökkel tudná a mezőgazdaság jelentőségét növelni, hogyan tudná elősegíteni az agrárium fejlesztését, hogy mindez milyen pozitív és negatív hatásokkal jár(na). Sor kerül az agrárszektor jelenlegi szerepének taglalására, különös tekintettel arra, hogy milyen szereppel bír a foglalkoztatási szerkezet alakulásában, hogyan járul hozzá Bag gazdaságához.

Módszer

A korábban felvázolt kérdések vizsgálata több módszer felhasználásával történt. A kutatás első lépéseként szekunder elemzést használtunk, melyhez a statisztikai adatokat az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) alkalmazásai, és a KSH által üzemeltett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TSTAR) szolgáltatta. A kutatás primer részét első megközelítésben lakossági kérdőíves felmérés képezte, melynek célja a mezőgazdaság általános szerepének feltérképezése, a lakosság agráriumhoz való hozzáállásának megismerése volt. A terepi munka során strukturált interjúkat készítettünk a témában leginkább érintettekkel - őstermelők, családi gazdálkodók, vállalkozók -, akik tapasztalataikkal, véleményükkel hozzá tudtak járulni a helyi mezőgazdaság minél hatékonyabb és sokrétűbb megismeréséhez. A következőkben ezen tapasztalok és következtetések kerülnek összegzésre.

Mezőgazdasági hagyományok a XIX. századig

Bag korábban egy tipikus jobbágyfalu volt, ahol a gazdálkodás szerkezetét a szántóföldi növénytermesztés, az állattenyésztés és a kertészkedés, a szőlőművelés egyaránt meghatározta, köszönhetően a terület természeti adottságainak. Az Alföld és a hegyvidék találkozásánál található település életében a XX. századig fontos, megélhetést kiegészítő foglalkozások kötődtek a mezőgazdasághoz. Bár Bag egész történetét végigkísérte a földnélküliség, a föld mégis meghatározó volt az itt élők mindennapjaiban (Fercsik, 2002a).

A lakosság véleménye alapján Bag mindig is egy gazdag, jómódú település volt, mert az itt élők képesek voltak megélni a mezőgazdaságból, valamint a háziipar is virágzott (ld. Bordás, 2009).A mezőgazdaság fejlettségét mutatja, hogy már az 1500-as években készült összeírások is jelentős termésmennyiségeket tartalmaznak. Elsősorban a gabonatermelés túlsúlya volt jellemző, mely a tiszta búza és a kevert gabona termesztését foglalta magába. Ezek szerint Bag össztermése búzából 1546-ban kb. 660 q, 1562-ben 750 q volt. Ebben az időszakban Bagon három malom működött a gabonatermelésre alapozva. Emellett növekedő tendenciát mutatott a szőlőművelés, a bortermelés is. 1546-ban megközelítőleg 15 hl, míg 1562-ben nagyjából 20 hl must termett (Horváth, 1982, pp. 62-63.). A gabonatermelés és bortermelés mellett figyelemre méltó volt még a káposzta- és hagyma termelés, valamint a gyümölcstermesztés. Az állattenyésztés volumene sem volt elhanyagolható ebben az időszakban. Az összeírások szerint tartottak sertést, szarvasmarhát, juhot, lovat. A sertések számának alakulása 1546-ban 20, míg 1562-ben 175 darabot találtak, amely ugrásszerű növekedést mutat. Emellett a juhok száma csökkenést mutat, míg a lovakra és szarvasmarhákra vonatkozóan nincsenek adatok. Egyes feljegyzések szerint 40-50 darabnál nem lehetett több együttesen a két fajtából, mely következménye, hogy az igásállatok viszonylagos hiánya akadályát képezte a földművelés kiterjesztésének (Horváth, 1982, p. 63.).

A XVII. század vége igen nagy hatással volt a mezőgazdaságra, a jobbágyság újraépítésére. Az állatállomány egyenlőtlen eloszlása azonban nem könnyítette meg a település

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

lakosságának életét, törekvéseiket az emberi élet feltételeinek újrateremtéséhez (Horváth, 1982, p. 116.). A lovak, ökrök, szarvasmarhák mellett úgy tűnik, hogy a juhállomány, a juhászkodás szerepe volt a legmeghatározóbb egy család életében, ennek elhagyása alapjaiban veszélyeztette a család anyagi helyzetét. Ezzel párhuzamosan a társadalmi újjászervezésben is hatalmas szerepe volt, melyet a vidék nehéz helyzete indokolt. Miközben a mezőgazdaság elmaradottsága, a mesteremberek eltűnése nehezítette a fejlődést (Horváth, 1982).

Az 1600-as évek törekvései a századfordulóval meghozták az eredményeket is. A XVIII. század elején Bag lakossága alig differenciált jobbágy közösségből állt. A mezőgazdasággal foglalkozók szántóföldet műveltek, irtványföldet használtak, kaszás réteken és szőlőkben gazdálkodtak, amelyek területei folyamatosan növekedtek az évekkel (Horváth, 1982). Elsősorban a legelők feltörésével érték el a szántóterületek nagyságának emelkedését, párhuzamosan eredményezve a legelők térvesztését, ezáltal mindinkább háttérbe szorítva a rideg állattartást. A családok vagyonosságát mutatta a művelt területek nagysága, valamint a szőlő és bortermelés is a felemelkedés jelképévé vált idővel. Bag területei a megyében ekkor még a legtermékenyebbek közé tartoztak, melyeknek köszönhetően kiemelkedő termésátlagokat tudtak produkálni az itt élő gazdák. A település emellett 1760-ra jelentős fejlődésen ment keresztül, nem csak a növénytermesztés, de az állattenyésztés tekintetében is. Nőtt az állatállomány és a termésátlagok, míg a kertészkedésben a lehullott gyümölcsöket kezdték hasznosítani a telepített pálinkafőző üstök jóvoltából (Horváth, 1982). A XVIII. század végére a bagi jobbágy-közösség által megművelhető földterületek, a szántók, kaszálók elérték azt a nagyságot, melyet meg bírtak művelni a rendelkezésükre álló szaktudásukkal, állatállománnyal és emberi erőforrással (Horváth, 1982).

Ugyanakkor a századforduló történései gyökeresen megváltoztatták a település életét. Az 1800-as évek elején végbement úrbéri rendezés elmélyítette a paraszti rétegek közötti különbségeket. Emellett a főként szántóföldi növénytermesztésre és állattartásra alapozott gazdálkodási forma is idejét múlttá, elavulttá vált. Azonban Bag gazdaságát a XIX. század végére a kibontakozó változások következményeként már a gyümölcstermesztés határozta meg. Jövedelmezőségét igazolja, hogy a helységben ez időtájt összesen már közel 4000 gyümölcsfa volt, illetve a bagiak az önellátás mellett már eladásra is tudtak termelni (Horváth, 1982).

A XX. század változásai

A nehézségekkel küzdő magyar jobbágyság, az elszegényedett vidéki területek külső segítségre szorultak, hogy képesek legyenek fejlődni. Ennek egyik módja a termelőszövetkezetek létrehozása volt. Így jött létre a XX. század közepén a Galga-mente területén az Aszód, Bag, Hévízgyörk és Kartal földnélküli szegényeit tömörítő szövetkezet (Horváth, 1982). Szintén a megoldást keresve zajlott le a Nagyatádi-féle földreform, azonban valódi eredményeket nem sikerült elérni. Az 1935-ös adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy a gazdaságoknak a 80%-a az 5 holdas kategórián alul volt (Horváth, 1982, pp. 213-214.). Az ezekben az években jelentkező gazdasági világválság sem könnyítette meg a mezőgazdaság helyzetét. Bag község lakosságának nagy része maradt munka nélkül, miközben a kisgazdák által megtermelt termények árainak színvonala is igen alacsony volt (Horváth, 1982.).

A II. világháborút követően, az 1950-es években nagyon mélyről, nagy elhagyatottságból kellett kibontakozni a településen a mezőgazdasági termelésnek. Azonban az Aszódi járás bizottsága szem előtt tartva a vidék adottságait, kihasználva az abból fakadó lehetőségeket alkotta meg munkatervét. Ennek főbb pontjai: „*Az ipari növények (len, kender) termelésének*

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

felkarolása, és annak a háziiparban való feldolgozása. A Galga patak mentén nemes fűzfatelep létesítése és a fűzfavesszők kosárfonás útján való hasznosítása; a határban nagy mennyiségben található bodza és tavaszi hérics (gyógyanyagot szolgáltató növény) gyűjtése és szárítás útján történő értékesítése. A községgel határos erdőkben a gomba gyűjtésének fokozása és szárítás utáni értékesítése. A Galga patak mentén borsos menta termesztése és szárítása. A parlagon lévő földeken facélia mag, a mézelő növények elszórása, a méhészet fellendítése. Méhészeti tanfolyam megszervezése, hogy a méhészetet az új gazdák között népszerűsítsük" (Horváth, 1982, p. 247.).

A fejlődés reményeivel vette kezdetét a mezőgazdaság szocialista átszervezése, amely mindezeknek a fejlesztéseknek a megvalósításához csak egy utat ismert, a szövetkezetesítést. Ennek a hitvallásnak a fényében alakult meg 1950. augusztus 20-án a Vörös Csillag Termelőszövetkezet Bagon, mindösszesen 20 taggal. Az alapító tagok elsősorban a legszegényebb, legkevesebb mezőgazdasági felszereléssel és tapasztalattal rendelkező új gazdák soraiból kerültek ki, akik mindeddig önállóan sem voltak képesek egyéni kisgazdaságaikat felvirágoztatni. Ők lehetőséget láttak a szövetkezetben, hogy így képesek lesznek sorsukat jobbra fordítani, miközben az anyagi feltételek, az igavonó állatok hiánya hatalmas problémát jelentett a frissen megalakult termelőszövetkezetben (Horváth, 1982, p. 248.).

Ezen a kezdeti állapoton feltétlenül szükséges volt változtatni, amelyet úgy értek el, hogy a mindezidáig távolmaradó középparaszti gazdaságok gazdáira olyan mértékű terheket róttak, amelyeket önállóan nem voltak képesek teljesíteni. Így lehet, hogy 1951-ben 17 középparaszt kényszerült a szövetkezetbe belépni. A Tsz. vagyona egyik pillanatról a másikra növekedett meg, azonban ez a fellendülés nem tartott sokáig. Ugyanis a középparasztság egy másik csoportja 10 taggal megalakította az I. típusú Petőfi Tszcs-t, mely lehetőséget adott a Vörös Csillag Termelőszövetkezetben lévő tagoknak, hogy kezdeményezzék tagságuk megszüntetését. 14 középparaszt hagyta el ily módon a szövetkezetet, magával vive felszerelését és állatállományát. Habár az I. típusú Petőfi Tszcs néhány éves fennállása során közös gazdálkodást alig folytatott, célját elérte, a Vörös Csillag Termelőszövetkezet mély válságba került, melyet tovább mélyítették 1956. eseményei is (Horváth, 1982, pp. 249-251.).

Az 1960-as évek a mezőgazdaság átszervezésében számos új intézkedést hoztak, a kötelező állami beszolgáltatás eltörlése, a föld adás-vételének engedélyezése, a kötelező vetéstervek megszüntetése, mind-mind olyan lépés volt, mely kedvezően hatott a paraszti gondolkodásra. Részben ennek is köszönhető, hogy túlkapások nélkül sikerült elérni, hogy a község mezőgazdasággal foglalkozó lakosságának túlnyomó része belépett a megújult Vörös Csillag Termelőszövetkezetbe. Így az új Tsz. a következő évben már 293 család munkaerejével 1472 kataszteri hold területen 67 szarvasmarhával, 104 lóval és 124 sertéssel kezdhette meg a termelést (Horváth, 1982, p. 254.).

Bár megerősödött a szövetkezet, mégis számos öröklött és újonnan jelentkezett nehézséggel kellett megküzdenie. Ilyen nehézség volt, hogy a belépési nyilatkozatokat kizárólag a családok idősebb férfitagjai írták alá, míg a fiatalabb, munkaképes családtagok az iparban helyezkedtek el. Mindezközben a jogosultságon felül kiadott háztáji-földek művelése is munkaerőt vont el, valamint a géppark hiányosságai, elmaradottsága is problémát okozott a vállalt munkák teljesítése során. Ezen nehézségeket valamely módon mégis sikerült legyőzni, áthidalni, ugyanis ezekben az években képesek voltak a terményszerkezet átalakítására. Növelték a zöldségtermesztés jelentőségét, teret nyert az uborkatermelés, a paprika,

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

paradicsom, konzervbab és a dinnye termelőterületei is növekedtek. Még az öntözés kiépítettségét is sikerült fejleszteni (Horváth, 1982, pp. 256-257.).

Emellett az ágazatban bevezették a részesművelés lehetőségét, melynek alapja egy olyan hasznos rendszer kidolgozása volt, amely az elvégzett munka és a megtermelt áru alapján történő díjazáson alapult (Fercsik, 2002a). Az elkövetkezendő évtizedekben a fejlődés üteme lelassult, majd visszaesett. Részben ennek a folyamatnak volt a következménye, hogy 1973. októberében a bagi Vörös Csillag és a hévízgyörki Dózsa Termelőszövetkezet egyesült, majd 1978. januárjában Bag, Hévízgyörk, Kartal és Verseg község termelőszövetkezetei is egyesültek Kartali Petőfi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet néven Bag székhellyel. Az újonnan létesített szövetkezés sikerességét mutatja, hogy rövid időn belül sikerült elnyernie a Kiváló Szövetkezet címet (Fercsik, 2002a, p. 15.).

A mezőgazdaság egészen 1990-ig működött e formában, a közösködésnek a gazdaságban és az igazgatásban a rendszerváltással lett vége. Viharos időszak következett. Pintér András a termelőszövetkezet elnöke így emlékszik vissza: „*A szövetkezetek a sietősen összeeszkábált törvények okozta bizonytalanságban, enyhén szólva megzavarodtak! A Kartali Petőfi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet sem kerülhette el sorsát. A négy község határát művelő és korszerű termelést folytató nagyüzem 1992. január 1-jén részekre szakadt, s minden község - Bag, Hévízgyörk, Kartal, Verseg - követelte a jussát, de természetesen igényekkel léptek fel a szövetkezet tagjai is. Ki mit hozott a közösbe? - kérdezték a községek önállóvá lett szövetkezeteinek vezetői, s ki-ki vinni akarta a maga részét, de mindezt nehezítette a közösen épített vagyon, amelybe egyaránt beletartozott a bagi gépműhely, a gabonaszárító, és a hatalmas géppark (traktorok, kombájnok, tehergépkocsik, stb.), és természetesen része volt a közös vagyonnak a versegi gumiüzem, a borsó cséplésére épített szérű, a közös istállók sora és így tovább…*” (Fercsik, 2002b, p. 33.).

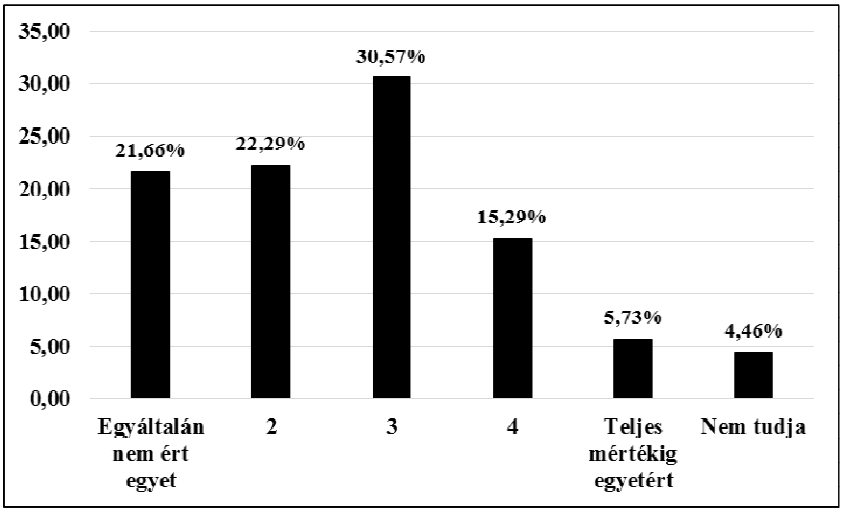
Néhány év alatt csupaszodott le teljes egészében a bagi szövetkezet. Szinte a legelejéről kellett megkezdeni a gazdaság, a termelés kialakítását. A munkaerő drasztikus csökkenése, a megművelhető területek nagyságának visszaesése, a géppark használhatatlansága, hatalmas gondot jelentettek, olyan időkben, amikor nem volt elég pénz a fejlesztésekre. 1995-ben gyökeres változás következett be a szövetkezet életében, elnökké választották Pintér Andrást. Átszervezésekkel, a lehetőségek felmérésével, a munkaerő igényekhez való igazításával, megszorítások sorozatával érkezett el a századforduló. A küzdelmes időszakot követően a 2000-es évek elején már új gépeket tudtak vásárolni, illetve megkezdődött egy egyszerűsített termelési rendszerben való földművelés is, amely mind a mai napig érvényben van. A település mezőgazdaságának jelenlegi helyzetét a primer kutatás - a lakossági kérdőív és a strukturált interjúk - eredményei alapján vázoljuk fel.

Kutatási eredmények

Bag történetét áttekintve jól látszik, hogy bár a község földterülete a lakosság lélekszámához viszonyítva évszázadokon át nem volt túl bő, de a település mégis alapvetően mezőgazdasági jellegű volt. A föld meghatározóan jelen volt az itt élők mindennapjaiban. A főváros közelsége, árufelvevő szerepe mindig is meghatározó volt a Galga-menti települések életében, s ez alól Bag sem volt kivétel (ld. erről Fercsik, 2002b). Hogy az agráriumnak ez a - háztartások nagy részében hangsúlyos - korábbi szerepe tetten érhető-e, illetve hogyan látják a helyi lakosok ezen szerepnek az alakulását, külön kitértünk a kutatásunkban. Arra a kérdésre, hogy Bag jövője a helyben termelt termékek, mezőgazdasági áruk értékesítésében van-e (1. ábra), a válaszadók alig 6%-a vélte úgy, hogy valódi megélhetési lehetőséget, kitörési pontot

jelenthet a mezőgazdasági termelés. Közel 45%-uk véleménye szerint semmilyen, vagy nagyon minimális potenciál nem rejtőzik a mezőgazdasági termékek értékesítésében.

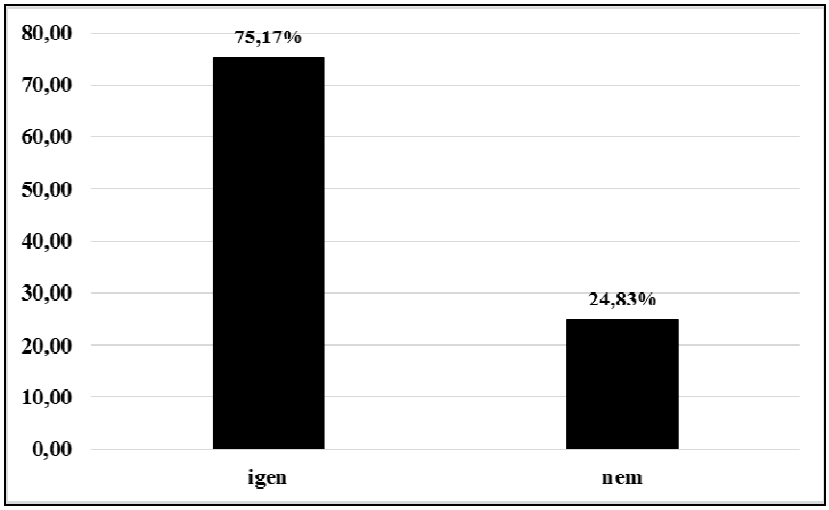
2. ábra: A helyi termékek szerepének lakossági megítélése Bag jövőjét illetően (%)



Megjegyzés: 1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem; 5 = teljesen egyetért
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

Az agrárium szerepének csökkenését mutatja, hogy a megkérdezettek közt elvétve akadt olyan, aki főállásban végezne mezőgazdasági tevékenységet. A főállású gazdálkodás visszaszorulása mellett ugyanakkor a mezőgazdasági hagyományok a háztáji művelésben érhetők még tetten. A konyhakerti művelés fontossága a mai napig aktívan él a lakosság körében. Ezt tükrözi a kérdőívben szereplő kérdésre (műveli-e a konyhakertjét?) adott válaszok megoszlása is (2. ábra), mely szerint a megkérdezettek több mint 75%-a termel otthon valamilyen zöldséget, gyümölcsöt, döntően önellátásra, de esetenként értékesítésre is.

3. ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása a konyhakerti termelés folytatása alapján (%)



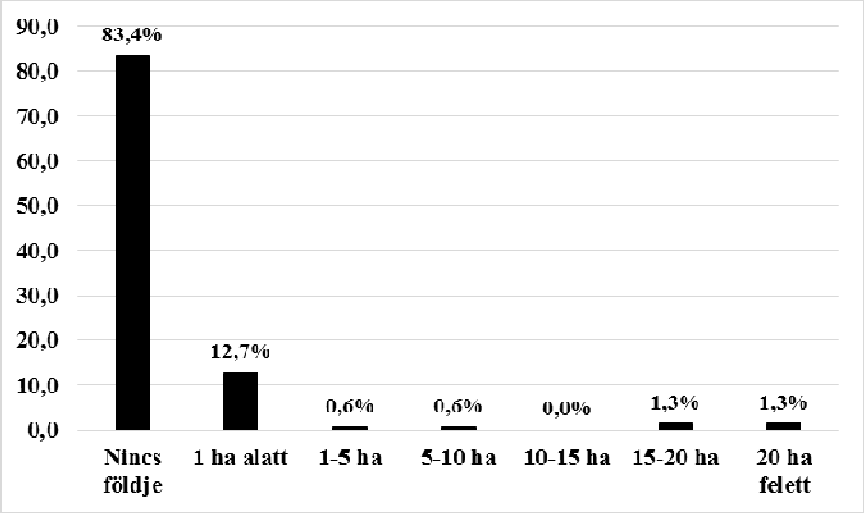
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

A konyhakert megművelésén kívül a gazdálkodás viszont erősen visszaszorult. A megkérdezett háztartások több mint 4/5-ének nincsen a kertjén kívül földtulajdona (3. ábra). A konyhakertek mellett esetenként szerephez jut az úgynevezett kertalján történő

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

gazdálkodás, ahol elsősorban további kertészkedést folytatnak a lakosok. A gondosan művelt, néhol fóliasátrakkal borított szalagparcellák azonban a földtulajdonnal rendelkezők 77%-ánál (ez az összes megkérdezett 12,7%-a) nem haladják meg az egy hektár feletti nagyságot.

4. ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása földtulajdon nagysága alapján (%)

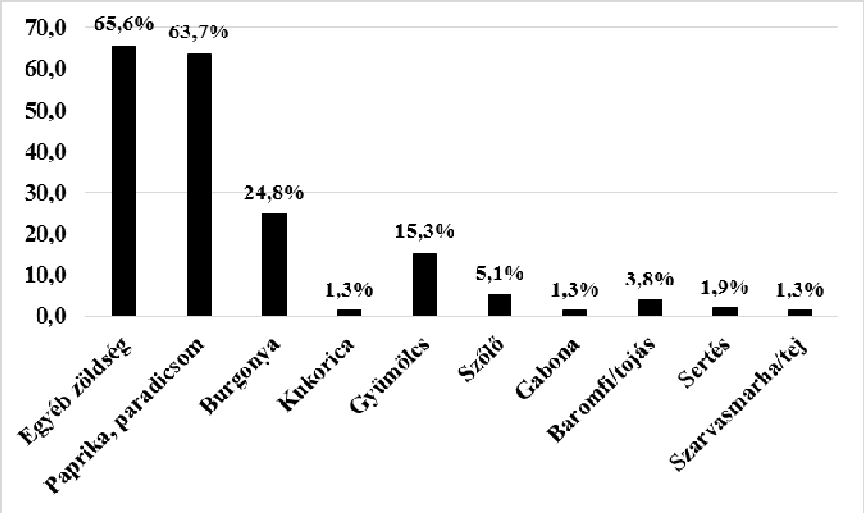


Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

A saját földtulajdon mellett a bérlés is háttérbe szorult, a válaszadó háztartások közül csupán három bérel földet, azok, akiknél legalább egy ember főállásban a mezőgazdálkodásból él (vállalkozóként vagy őstermelőként).

Megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen szintű gazdálkodás/kertészkedés, melyek a legjellemzőbb termékek (4. ábra).

5. ábra: A megkérdezett háztartások által előállított főbb termények megoszlása (%)



Megjegyzés: A három legjellemzőbbet kellett megadni

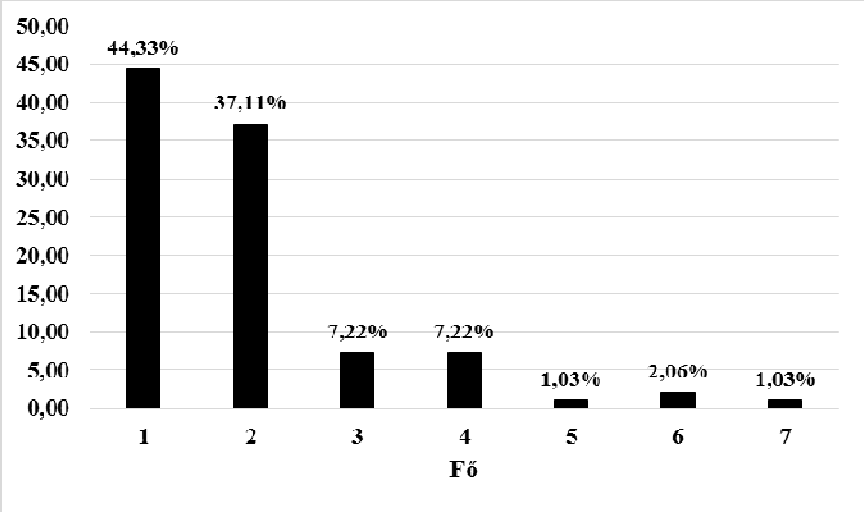
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

A válaszok alapján a Bagra leginkább jellemző termékek a paprika, paradicsom és egyéb zöldségfélék (közel 65-65%-ban) mellett a burgonya (közel 25%) valamint a különböző gyümölcsfélék (15%). Az állattenyésztés sok másikhoz hasonlóan ezen a településen is

minimálisra szorult vissza. Az elenyésző sertés-, illetve hús és legfőképpen tejhasznú szarvasmarha tartás mellett leginkább (közel 4%-ban) a baromfi tartás érhető tetten.

Korábban Bag nem csak zöldségeiről, de gyümölcseiről és szőlőjéről is híres volt. A falu felett húzódó jó minőségű talajjal rendelkező domboldalon páratlan minőségű szőlő termett, a helyiek elbeszélése szerint még a fővárosból is jártak ide, hogy vásárolt parcelláikon szőlőt termeljenek. Miközben otthon is már csak a háztartások 5%-a termeli ezt a gyümölcsfajtát, kiderült, hogy a Szőlőhegy napjainkra már nem tölti be eredeti funkcióját. A gyümölcsfák, a szőlőtőkék mindegyike gondozatlan sorokban várja, hogy újra művelés alá kerüljenek. A helyiek vélekedése szerint már nem éri meg szőlőt termelni, mert nem tudják értékeiket megvédeni a folyamatos lopások miatt. Bár tavasztól őszig dolgoztak a korábbi években a parcellákon, leszüretelni már nem tudták terményeiket. Ez a probléma egyenes összefüggésben áll a településre jellemző roma kérdéssel, különösen azért, mert az érintett terület közvetlenül szomszédos a cigánytelepp el. Sokan már eladták területüket, míg másoké gazdátlanul, parlagon hever az egykoron gazdag vegetációval rendelkező dombon.

6. ábra: A megkérdezett, gazdálkodó háztartások megoszlása a gazdálkodásban résztvevő családtagok száma alapján (%)



Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

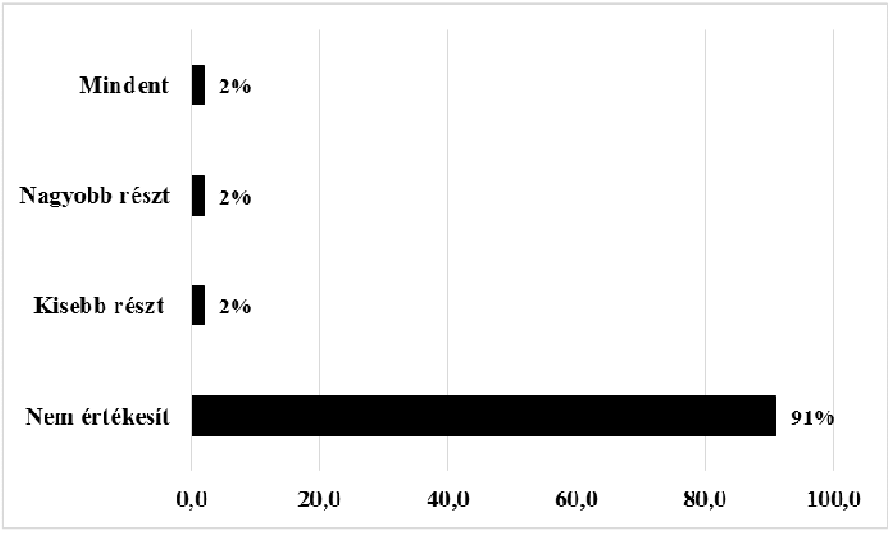
A korábbi évtizedekben kialakult kisüzemeknek, parasztgazdaságoknak volt egy közös vonása, hogy a családi földtulajdonra alapozódtak. Minden család egy komplex termelő egység volt, melyben egyszerre kapott szerepet az egyesült földművelés, az állattartás és a háziipar. A gazdaság központja a ház, a gazdasági épületek voltak, ahol helyet kapott az istálló, a zárt fészer, a nyitott pajta, valamint a zöldséges kert és a konyhakert. A gazdaság irányítója minden esetben a családfő volt, aki egy személyben volt férj, apa, munkaadó. Szerepe elengedhetetlen volt, hiszen a fontosabb munkákat is - mint például a vetés - ő maga végezte (Fercsik, 2002c). A családoknak ez a fajta termelői komplexitása azonban - az általános tendenciáknak köszönhetően - ma már jellemzően nem érhető tetten az egyes településeken, és feltételeztük, hogy ez Bag esetében is így van. Hogy ezt ellenőrizzük, megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen termelés (az összes megkérdezett háztartás közel 75%-a - ld. 2. ábra), a háztartás hány tagja vesz részt a gazdálkodásban (akár a háztáji kertben, akár nagyobb földterületen). Miközben a lekérdezés során kapott kiegészítő információk alapján - ahol folyik - még mindig a családfő az, aki a most már összezsugorodott mezőgazdasági művelés motorja, a válaszadók alig 1/5-énél jellemző (5.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

ábra), hogy kettőnél több családtagot vonnak be a termelésbe (vagy akár alkalmazottat vesznek fel a munkák elvégzéséhez).

A Bagon termelt növények fajtái korábban egészen az 1900-as évekre voltak visszavezethetők, amikor a legnagyobb felvásárlónak a hatvani konzervgyár számított (Bellon, 1988). Annak bezárásával napjainkra nem maradt más fő lehetőség, mint a piacokon vagy a háznál történő árusítás. Hogy ezzel a lehetőséggel hány, mezőgazdasági árutermeléssel - kicsiben vagy nagyban - foglalkozó háztartás él, szintén vizsgáltuk. Azon háztartások közül, amelyek valamilyen mezőgazdasági terméket (akár növény, akár állat) állítanak elő (az összes megkérdezett háztartás közel 75%-a - ld. 2. ábra), a többség (91%) saját felhasználásra termel, nem értékesíti a konyhakertben vagy a kertalján található szalagparcellán megtermelt termékeket (6. ábra).

7. ábra: Árutermelő háztartások megoszlása az értékesítés módja alapján (%)



Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

Akik nem csak önellátásra, hanem eladásra is termelnek, a gazdálkodók csupán 9%-a. Tőlük vevőik elsősorban a háztól viszik el az árujukat (az értékesítéssel is foglalkozó termelők 50%-a). Csak egy-két helyi termelő jár ki a helyi piacra, de ők is csak esetenként, mert véleményük szerint akkor már inkább felutaznak Budapestre (döntően a Lehel piacra), ahol szinte az összes árujukat egy alkalommal el tudják adni (ők az értékesítő termelők 30%-a).

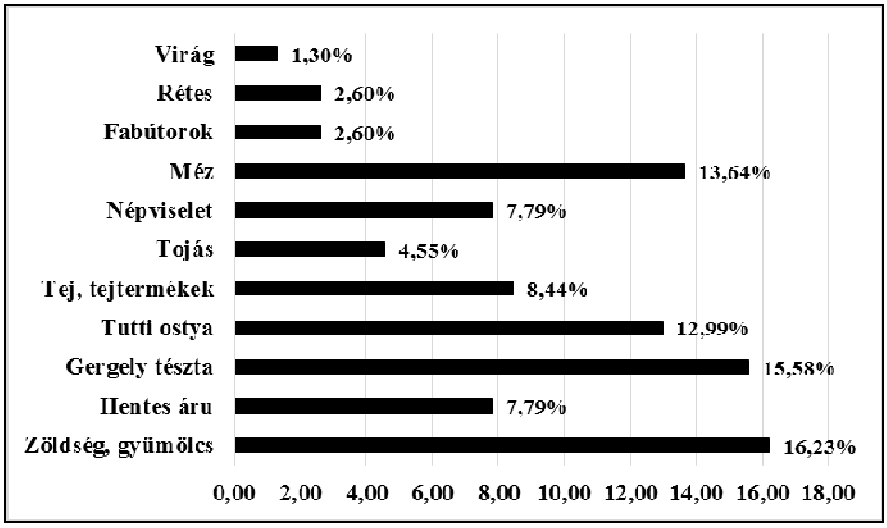
Pedig egészen a XVI. századig visszatekintő múltja van például a turai vásárnak ezen a vidéken, amely az év legjelentősebb vásárai közé tartozott (ld. erről Horváth, 1982). A gyümölcsökön és zöldségeken túl az asszonyok akár terítőket, kendőket is eladtak, melynek alapanyagát a kenderföldeken termelték meg, és a téli hónapokban dolgozták fel. Manapság már csak utalások vannak az egykori kenderáztatóra vonatkozóan, s a házilag készített szövetekkel sem találkozhatunk. Pedig a határ máig leértékesebb részét a „Káposztáskertek” - a korábban Kertaljának nevezett terület - és a „Kenderföldek” jelentik a Galga mentén.

A nagy múltra visszatekintő mezőgazdasággal kapcsolatban is vizsgáltuk, hogy a lakosság körében mely helyi termékek a legismertebbek (7. ábra). A zöldségeken, gyümölcsökön kívül a legtöbben, közel 16% a Gergely tésztát, míg 13% a Tutti ostyát említette. A megkérdezettek 14%-a a mézet nevezte meg, amely kissé meglepő, hiszen a méhészetnek sohasem volt nagy jelentősége a településen. Habár a község életében az erdőnek nagy szerepe volt (tűzifát adott,

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

legelő gyanánt használták, vadgyümölcsöket gyűjtögettek, gombát szedtek benne - ld. erről Bellon, 1988), sokoldalúságát mégsem volt képes megtartani, szerepe nem kiemelkedő.

7. ábra: A helyi termékek megoszlása a lakossági ismertségük alapján (%)



Megjegyzés: Több válasz is megadható volt.
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

A kiterjedt legelők az állattartás alapját képezték, mely olyan jelentős volt a településen, hogy az 1920-as években tejszövetkezetet hoztak létre. Az évek múlásával a korábban számottevő állattartás egyre inkább háttérbe szorult, napjainkra néhány család kivételével teljes egészében el is tűnt. Az említett családok főként baromfit, vagy elvétve sertést, szarvasmarhát tartanak háztájiban.

Összefoglalás

Az összegzéshez a fentebb közölt eredményeken túl a fontosabb agárszereplőkkel készült interjúkra, a lakosokkal a kérdőívezés során lefolytatott beszélgetésekre is támaszkodunk.

Bag község gazdálkodása hajdanán egy tipikus jobbágyfalu modelljét mutatta, a termelés kereteit megteremtő szűk határ, a majorsági gazdálkodás adta lehetőségeket kihasználva folytattak itt növénytermesztést és állattenyésztést. A lakosság mindennapjait alapjaiban határozta meg a mezőgazdaság. A XX. század közepéig meghatározóan agárarculatú, az 1920-30-as években még hűen őrzi a paraszti kultúrához fűződő hagyományait. Ebben az időszakban azonban már megkezdődik, folyik az az átalakulás, mely nagymértékben Budapest közelségének is köszönhető. A XXI. század fordulóján már egyértelműen felfedezhetők a főváros hatásának jegyei, erősen visszaszorult a főállású gazdálkodás, s már csírájában is alig találhatóak meg a korábban jellemző családi gazdaságok. Néhány háztartás kivételével már senki nem él a megművelhető föld adta jövedelemből. Emellett az állattartás is szinte teljesen eltűnt a település életéből.

A változásokat több tényező is erősítette. A Galga mentén található mezőgazdasági területek közül a bagiak a gyengébb termőképességűek közé tartoznak. Így sem a szántóföldi növénytermesztésben, sem a zöldségtermesztésben nem tudnak a közeli települések versenyképesebb termékeivel konkurálni. Míg a település közelsége a fővároshoz korábban kifejezett előnyt jelentett, ma már a közlekedési lehetőségek és az infrastruktúra fejlődése ezt

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

az előnyt elmosta. Ugyanez a közelség tette lehetővé, hogy - különösen a korábbi szövetkezeti rendszer felbomlásával - a helyiek Budapesten tudjanak munkát vállalni. Ez erősítette azt a szintén általános tendenciát, hogy a fiatalabb generáció már elfordul a mezőgazdálkodástól, és „kényelmesebb" lehetőségeket keres. A településen már csak elvétve akad olyan fiatal, aki az agrárhagyományokat kívánja folytatni, és ők is többnyire a volt szövetkezet felbomlásából gyökerező, tovább élő utódszervezetek, vállalkozások táptalaján tudnak tevékenykedni. Mindezek összességében azt eredményezik, hogy a két-három nagyobb vállalkozáson, azok alkalmazottain, és néhány őstermelőn kívül az agrárium már nem jelent főállású megélhetést a településnek.

A generációk problémája a még erősen élő háztáji, kiskerti gazdálkodás kérdéskörét is árnyalja, hiszen azt elsősorban az idősebb generáció, az „öregek" csinálják még, de világosan prognosztizálható, hogy velük együtt maga a tevékenység is el fog tűnni záros határidőn belül. A kerti művelés döntően önellátásra szolgál, az esetek kis részében jelent jövedelem-kiegészítést a lakosoknak.

A mezőgazdaságnak a szociális szerepkörét is körbejártuk, különös tekintettel a településen jelen lévő roma problémakör tekintetében, de a roma és nem roma származású lakossággal, a település vezetőivel, a Bagázs egyesülettel, az agrárszereplőkkel készült interjúk során is egyöntetűen azt a választ kaptuk, hogy a primer ágazat ebben a tekintetben sem hordoz potenciált.

Összegzésként megállapítható, hogy a napjainkban kertvárosi képet mutató Pest megyei község elveszítette mezőgazdasági karakterét, a főváros vonzásának hatása jobban érzékelhető, mint a korábbi évtizedek bármelyikében.

Irodalomjegyzék

Bellon T. (1988.): Termelés és értékesítés. in: Asztalos I. (szerk.): Bag - Néprajzi tanulmányok I.-II. Petőfi Múzeum, Aszód, pp. 105-155.

Bordás M. (2009): Ahány ház, annyi szokás - Avagy a hagyomány és modernizáció kapcsolata Bagon. in: Deáky Z. - Molnár M. (szerk.): Acta Regionis Rurum 3. Szent István Egyetem, Gödöllő, pp. 128-133.

Fercsik M. (2002a): Bag a Galga menti községek sorában. in: Kasza S. (szerk.): Az ezredforduló települései - Bag. CEBA Kiadó, Budapest, pp. 9-22.

Fercsik M. (2002b): Gazdasági élet. in: Kasza S. (szerk.): Az ezredforduló települési - Bag. CEBA Kiadó, Budapest, pp. 31-37.

Fercsik M. (2002c): Történelmi múlt. in: Kasza S. (szerk.): Az ezredforduló települései - Bag. CEBA Kiadó, Budapest, pp. 62-83.

Horváth L. (1982): A kapitalizmus kora (1850-1945). in: Horváth L. (szerk.): Bag története. Bag Nagyközségi Közös Tanács, Bag, pp. 187-238.

Horváth L. (szerk.)(1982): Bag története. Bag Nagyközségi Közös Tanács, Bag

Interjúalanyok

Bartók Olivér, gazdálkodó
Boda Gábor, méhész
Deme János, gazdálkodó
Jamrik László, polgármester
Katona László, gazdálkodó
Maczó Tamás, falugazdász

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Péter Mihály, gazdálkodó, Pest megyei Agrárkamara elnöke
Péter Tibor, gazdálkodó
Pintér András, ügyvezető, Mezőbag Kft.



10. kép: Lovak a határban



11. kép: Bakkecskék öklelésre készen

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

HELYI VÁLLALKOZÁSOK VIZSGÁLATA BAGON
ANALYSIS OF LOCAL ENTREPRENEURSHIPS IN BAG

Kovács Csaba József, PhD hallgató, SZIE
Csaba József Kovács, Ph.D. student, SZIU

Absztrakt

Jelen tanulmány a település üzleti környezetével foglalkozik, különös tekintettel a vállalkozások helyzetére. A kutatómunka elméleti áttekintéssel kezdődik, amiben a helyi gazdaságot meghatározó versenyképességi szempontok kerülnek bemutatásra. Ebben a fejezetben ismertetem a témakörhöz szorosan kapcsolódó területi versenyképességi piramismodellt és a vállalati versenyképesség szerepét a gazdasági jólétre. A tanulmány lényegi része a települési versenyképességet befolyásoló adottságok feltárása és a helyi vállalkozások alapvető jellemzőinek kiértékelése Bagon. Munkámban fontos szerep jut a térbeli szemléletnek, hiszen az egyes vállalkozások területi és térhálózati elrendeződése meghatározó jelentőségű a helyi gazdaság alakulásának szempontjából. Külön fejezetben foglalkozom a vállalkozások számára létfontosságú működési tereknek a lehatárolásával, tipizálásával és jellemzésével. A munka a helyi gazdasági környezet átfogó jellegű értékelésével és a következtetések levonásával zárul.

Abstract

This paper examines Bag's business environment, especially focusing on the situation of entrepreneurships. This research work provides a theoretical review of the aspects of competitiveness influencing the local economy in the beginning of the study. The first chapter presents briefly the relevant pyramid model of the settlement's competitiveness, and explains the role of competitive entrepreneurships in economic welfare. The essence of this study is to explore the attributes influencing the competitiveness of the settlement, and to describe the fundamental features of the local business sphere. The spatial aspect has a prominent role in this work, because location and spatial connections are deeply influencing the local economic development. This is the reason for dedicating a whole chapter to describe and categorize the main operating areas of local entrepreneurships. At the end of the study I make an overall assessment and conclusion of the settlement's economic environment.

Bevezetés

Bag több szempontból is rendkívül ellentmondásos településnek számít és gazdasági környezetét vizsgálva is érdekes esettanulmányt jelent a falukutató táborok történetében. A témakör jelentősége magától értetődő a tanulmánykötetben, hiszen egy élhető község kialakulásának alapvető feltétele a versenyképes üzleti szféra. Másképpen fogalmazva, az életminőséget nagymértékben befolyásolja a településen a vállalkozások munkahelyteremtő és jövedelemtermelő képessége. A tanulmány célja, hogy a rendelkezésre álló szakirodalom, a statisztikai adatbázisok és saját felmérés alapján átfogó helyzetképet nyújtson a település gazdasági helyzetéről. Megteremtve a lehetőséget arra, hogy a településen lezajló társadalmi-gazdasági változások a falukutató tábor keretein belül 10 évenként monitorozhatók és a kapott eredmények összehasonlíthatók legyenek.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Gazdasági versenyképesség és sikertényezők

A területi és a vállalkozási versenyképesség egymástól kölcsönösen függnek, ezért ebben a fejezetben a települési sikerfaktorokkal és a vállalati versenyképességgel is foglalkozom. A megfelelő üzleti környezet kialakításában a település minden szereplőjének fontos szerepe van, ezért ennek a vizsgálata komplex megközelítést igényel. Ugyanakkor az is igaz, hogy a helyi gazdaságot leginkább meghatározó alapegységek a versenyképességi megközelítés szerint a vállalkozások, ami indokolttá teszi, hogy a tanulmányban elsősorban ebből a nézőpontból értékeljük a gazdasági versenyképességet (Bajmóczy Z. 2011).

Különösen helytálló ez a megállapítás napjainkban, hiszen a globalizálódó gazdasági folyamatok következtében csökkent az egyes térségi piacokra való belépés korlátja és ezzel párhuzamosan felértékelődött a lokalizáció jelentősége. Ebben a gazdasági környezetben a települések versenyeznek egymással a szűkös gazdasági erőforrásokért, a vállalkozások pedig kiválasztják a számukra legtöbbet kínálni képes helyszínt (Csete M. 2012). A területi versenyképesség tehát meghatározó jelentőségű a településeknek, hiszen sikerességük nagymértékben attól függ, hogy milyen mértékben képesek az adottságaikat hasznosítani, belső erőforrásaikat helyben tartani és képesek-e külső erőforrásokat bevonzani a területükre. A település vonzerejét tehát meghatározzák a versenyképességi tényezők, amelyek együttesen adják azt a települési környezetet, amiben a vállalatok tevékenykednek.

Kutatásom elméleti keretrendszerét a hazai szakirodalom adja, mivel a területi versenyképesség mérésével kapcsolatban itthon is számos értékes munka született az elmúlt évtizedekben (pl. Csatári B. 1996; Molnár L. 2002; Horváth N. S. 2013). Munkámban a területi versenyképesség tényezőit a Lengyel-fél Piramis – modell (Lengyel I. 2003) dimenziói alapján értelmezem. Ez a munka eredetileg a regionális versenyképesség modellezésére készült, azonban korlátozottan felhasználható más területi szinten is, így a települési szintű folyamatok értelmezésére is (Mezei C. 2004).

Eszerint a piramis alját a település alapvető társadalmi és gazdasági jellemzői képezik, amelyek a tanulmánykötetben feltárásra és kiértékelésre kerülnek. Ennek a tanulmánynak a község gazdaságszerkezete a vizsgált témája. A települési *sikerfaktorok* csak hosszútávon változtathatók, továbbá alapvetően meghatározzák a piramis középső részét kitevő *alaptényezőket*. Az *alaptényezők* a fejlesztések célterületei az adott térségben vagy településen, melyek az adott terület összjövedelmének emelkedésével járnak együtt, ami végül az életminőség javulását, az életszínvonal tartósan magas szinten tartását eredményezi.

A modell logikájából következik az a megállapítás, hogy a vállalati szféra jelentősége a legnagyobb a település versenyképességében, az életszínvonalat meghatározó egyes alapkategóriák főként a vállalkozások teljesítményétől függnek. Az egyes alaptényezők fejlesztése az adott területen tehát a helyi vállalkozások számának növelése és termelékenységük javítására kell, hogy irányuljon. A modell 5 alaptényezőt különböztet meg: a települési intézményrendszert, a társadalmi tőkét, a helyi kkv szektort, a kívülről jövő befektetések ösztönzését, az infrastruktúrát és a kutatás-fejlesztést. Ezeknek a fejlesztése során figyelembe kell venni, hogy a vállalkozások igényei különböznek egymástól, amit csak az ennek megfelelő specifikus gazdaságpolitikával lehet megvalósítani. A modell egyes elemei eltérő mértékben jelennek meg a tanulmányban, mert települési szinten az egyes tényezők vizsgálhatósága és jelentősége más, mint regionális vagy nemzeti szinten. A

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

sikerességi faktorok közül a gazdasági szerkezettel foglalkozom bővebben, az alaptényezők közül a műszaki infrastruktúra, a kkv szektor és a társadalmi tőke jelenik meg hangsúlyosan a munkámban.

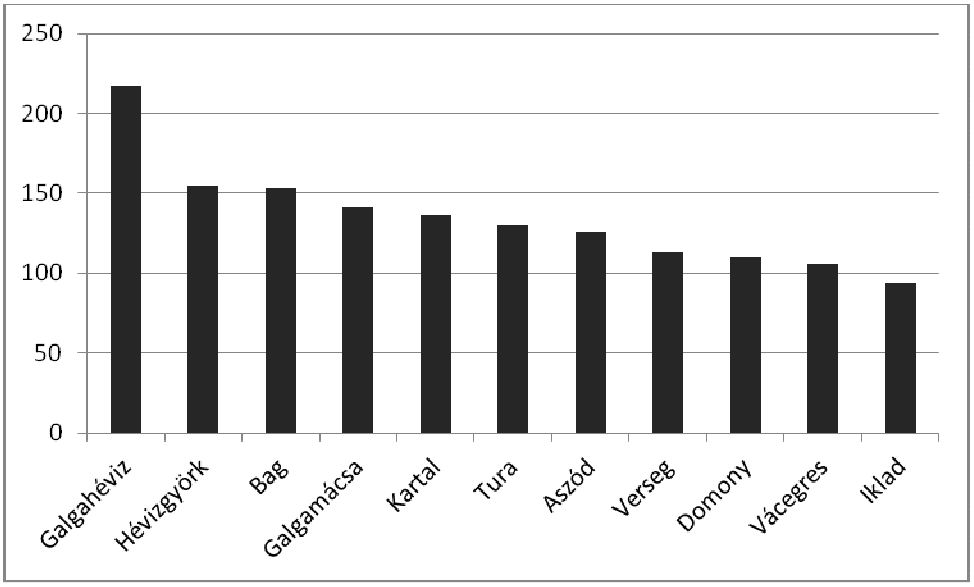
Módszer

A helyzetértékeléshez primer és szekunder adatokat használtam fel. Az elsődleges adatgyűjtés helyszíni kérdőíves felmérésből és interjúztatásból történt. A másodlagos adatok a KSH adatbázisából, a Creditreform Kft. cégjegyzékéből és a helyi önkormányzattól származnak. Ezeket az adatokat leíró statisztikai módszerekkel elemzem. Lényeges szempont a helyzetértékelés során, hogy a település összehasonlítható legyen közvetlen földrajzi környezetével, valamint a településhierarchia azonos szintjén álló községekkel is. Makroszinten a helyzetfeltárást a Piramis-modell logikája alapján végeztem.

Munkámban a Márkus féle (2011) csoportosítás szerint gondoltam át a mikroszintű helyzetértékelés lehetséges módjait. A négy fő megközelítési módja a vállalati versenyképesség mérésének eszerint: a pénzügyi, a vállalkozási oldalú, az iparági és az erőforrás-alapú. Helyzetértékelésemet főként pénzügyi és a vállalkozási oldalú megközelítésben készítettem el, de mindegyik mérési irányzat megjelenik munkámban. A tevékenységi körök meghatározásában a TEÁOR rendszert használom, a vállalkozások méretkategóriák szerinti besorolását pedig a 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló jogszabály alapján végeztem el.

A helyi vállalkozási környezet helyzetértékelése

1. ábra: Az ezer főre eső vállalkozások száma az aszódi járásban, 2014-ben



Forrás: TEIR, Helyzet -Tér-Kép alapján szerkesztete a szerző

Bag vállalkozási szférájának versenyképességét először célszerű néhány általánosan elfogadott gazdasági mutató alapján szemléltetni. Az egyik ilyen települési szinten is széleskörűen elérhető adat az 1000 lakosra jutó regisztrált gazdasági vállalkozások száma a TEIR alkalmazásból. A mutatószám alkalmas arra, hogy a település méretétől függetlenül

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

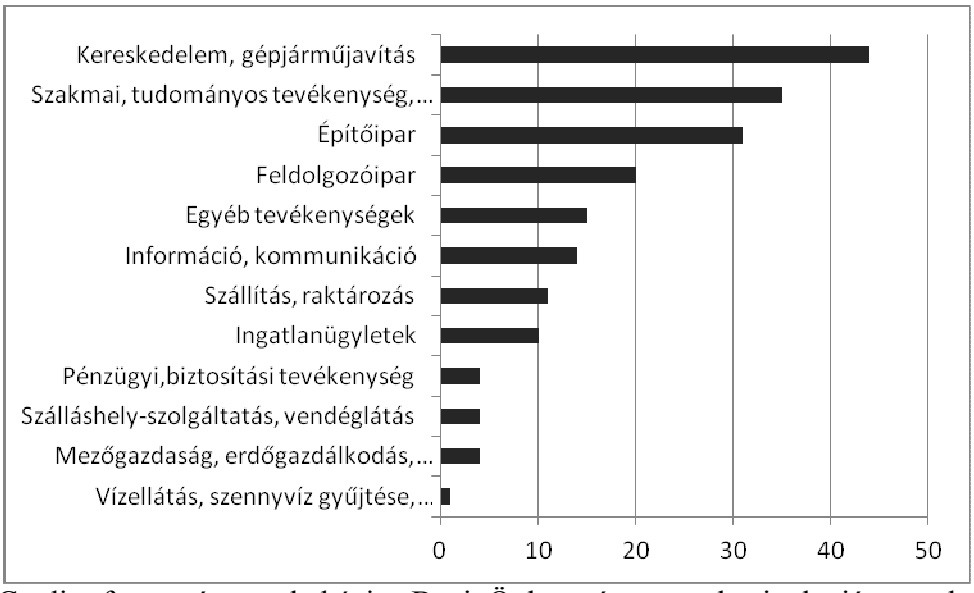
viszonyítani tudjuk a vállalkozások mennyiségét a vizsgált településen. Az elmúlt 10 évben egy fokozatosan emelkedő tendencia mutatkozik mind a járási átlag, mind pedig Bag község esetében. A település az időintervallum egészében jobb értékekkel rendelkezik a járási átlagnál. Pest megye (Budapest nélküli) átlagához fokozatosan konvergál a község, sőt 2014-re már csaknem megegyezik az 1000 főre jutó regisztrált vállalkozások száma a megyei átlaggal. Az 1000 főre jutó vállalkozások tekintetében a járási átlagtól való relatív szórás 23%-os, ami nem számít jelentősnek. 2014-ben Galgahévíz (217) a járási átlagtól (137) felfelé, míg Verseg (113), Domony (110), Vácegres (106) és Iklad (94) az átlagtól lefelé tér el kissé a településsorban (1. ábra).

Az általános értékeléshez felhasznált másik mérőszám a helyi iparűzési adó, ami részben a KSH adatbázisából, részben pedig a helyi önkormányzatok által közzétett adatokból érhető el. Ez az adónem mindegyik helyi vállalkozásra vonatkozik, amelyek az adott településen állandó vagy ideiglenes telephellyel rendelkeznek, bár az önkormányzat dönthet úgy, hogy egyes vállalatok kedvezményben vagy mentességben részesülhetnek. Ezt a helyi adót az önkormányzatok döntő többsége bevezette, az Aszódi járásban mindegyik település, így Bag közvetlen környezetével összehasonlítható ez alapján. A helyi iparűzési adót a nettó árbevétel után kell a vállalkozásoknak fizetni, ami lehetőséget ad arra, hogy a település vállalkozási szférájának nagysága mérhető legyen. Az egyes településszintek közötti különbségek itt már sokkal markánsabban megjelennek, a települések közötti egyenlőtlenségek nagyobbak. Noha a település teljesítménye nem tér el jelentősen a járási átlagtól, a középmezőnyben helyezkedik el a rangsorban. A szóródási mutatókat alapján a regisztrált vállalkozásokénál markánsabb egyenlőtlenségek mutatkoznak. Ezt a megállapítást támasztja alá, hogy az egy főre jutó HIPA bevételek terjedelme szélesebb skálán mozog, több kiugró értéket tartalmaz a vizsgált önkormányzatok között, a relatív szórás értéke is nagyobb a településsoros adatbázisban. Trendszerűen pozitív irányban Aszód és Iklad emelkedik ki a járáson belül, míg a legalacsonyabb egy főre eső HIPA bevételeket Kartal, Verseg és Domony települések esetében állapíthatók meg. Bagon 2017-ben egy főre várhatóan 19 265 HUF körül alakul a helyi iparűzési adó mértéke az önkormányzati költségvetési előirányzat alapján, ami ugyan többszörösen elmarad a pest megyei átlagtól, de az önkormányzat számára mégis jelentős bevételi tétel. Bag 531 millió forintos éves előirányzott költségvetésének közel 14%-át a helyi iparűzési adó adja.

A Budapesti agglomeráció előnyösebb adottságú, nagyobb méretű településein számos közép- és nagyvállalat tevékenykedik, ezzel szemben az önkormányzat szándékaival és reményeivel ellentétben, Bagon jelenleg vállalatméretet tekintve csak kisvállalkozások működnek. Az önkormányzat által rendelkezésre bocsájtott helyi vállalkozók listáján 310 bejegyzés szerepelt, aminek a jelentős többsége mikrovállalkozás, csupán néhány cég lépi át a kisvállalkozásokra alkalmazott, törvényben meghatározott méretkategóriát. A vállalkozások működési formájuk szerint 119 egyéni vállalkozás és 191 társas vállalkozás. A társas vállalkozási formák közül a korlátozott felelősségű társaság a legnépszerűbb, ebből 127 bejegyzés található a listán. Ezen kívül még 59 vállalkozás betéti társaságként, 5 zártkörű részvénytársaságként, valamint 2 egyéb gazdálkodási formában működő vállalat tevékenykedik.

A társas vállalkozások a TEÁOR besorolás szerinti tevékenységi kör alapján is csoportosíthatók (3. ábra). Az adatok tükrében megállapítható, hogy a helyi vállalkozások 71%-a a tercier szektorban tevékenykedik, a szekunder szektorban 27% és csupán 2% a primer szektorban, ami az országos trendnek megfelelő, egészséges gazdaságszerkezetet mutat.

2.ábra: Bagi társas vállalkozások megoszlása tevékenységi kör alapján, TEÁOR besorolás alapján, 2017-ben



Forrás: Creditreform céges adatbázis, Bagi Önkormányzat adatai alapján szerkesztette a szerző

Nemzetgazdasági ágakra felbontva a tevékenységi köröket, szembetűnik, hogy a mezőgazdasági társas vállalkozások száma nagyon kevés, ami rendkívül koncentrált ágazati képre utal. A 4 helyi mezőgazdasági vállalatból az egyik 100 millió forint feletti éves árbevételt realizált a 2017-es adatok alapján, ami egy Bag méretű község életében már jelentősnek számít. Emellett az itt nem vizsgált őstermelők is jelen vannak, továbbá a statisztikai adatok között nehezen kimutatható, nem üzletszerűen végzett háztáji gazdálkodás is alapvetően befolyásolja a helyi mezőgazdasági szektort (2.ábra).

Az iparban tevékenykedő cégek között találni a legtöbb kisvállalkozást a településen, mert összességében ők a legnagyobb foglalkoztatók a településen. Ebből a szempontból a feldolgozóipar és az építőipar is fontos ipari ágazat Bagon. A törvényben meghatározott kisvállalkozói méretkorlátot (min. 10 fő) 10 vállalkozás is átlépi, ebből pedig 6 vállalkozás az iparban tevékenykedik (1. táblázat).

Fontos hozzáfűzni ehhez a részhez, hogy a helyi vállalkozási szféra versenyképességét nagyközségi szinten kell értékelni. A legnagyobb foglalkoztató a településen nem az üzleti szféra, hanem az állam. Az Önkormányzat 41 betöltött álláshelyet képvisel, az Iglicei Óvoda 20 főt foglalkoztat. Ezzel összefüggésben, a gazdasági konjunktúrának köszönhetően, a helyi vállalkozások munkaerőigénye növekvő tendenciát mutat az elmúlt években. A legnagyobb ipari vállalkozásokról elmondható, hogy nem kizárólag a helyi igények kielégítésére termelnek, és nem függnek olyan nagymértékben a helyi piactól, mint a szolgáltatási szektor, de az országban tapasztalható munkaerőhiány őket is érinti.

Az árbevételt tekintve ezzel szemben a 10 legnagyobb árbevételű vállalkozásból a többség a szolgáltató szektorhoz köthető (2.táblázat).

Bagon, az árbevételt tekintve, egyik vállalkozás sem éri el a kisvállalkozási méretkorlátot a településen, ugyanakkor a legalább 100 millió forintos éves nettó árbevételt realizáló cégek

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

száma 21 volt 2017-ben, ami egy közel 4 ezer fős nagyközségben jelentősnek tekinthető. Többségüknél a gazdasági válság hatásait már nem lehet érezni, amit jól mutat az a számadat is, hogy az előző évhez képest a legtöbbnél 10%-ot meghaladóan emelkedett az éves nettó árbevétel.

1.táblázat: A 10 legnagyobb foglalkoztatottsági létszámú vállalkozás Bagon 2017-ben

Cégnév	Éves nettó árbevétel (HUF)	Létszám (fő)	Tevékenységi kör	Alapítás (év)
AKVIZ Kft.	76 074 000	17	2363. Előre kevert beton gyártása	2000
LARON Kft.	132 527 000	17	2562. Fémmegmunkálás	2005
V-FORG 2003 Kft.	254 742 000	17	2562. Fémmegmunkálás	2002
Gergely Food Kft.	179 239 000	16	1073. Tésztafélék gyártása	2005
G-FRUCT Kft.	530 276 000	15	4631. Zöldség-, gyümölcs-nagykereskedelem	2009
JOBE Kft.	167 507 000	13	8559. M.n.s. egyéb oktatás	2010
Archi-Mount Kft.	157 708 000	12	4120. Lakó- és nem lakó épület építése	2009
Börze-Gasztro Kft.	36 028 000	11	5610. Éttermi, mozgó vendéglátás	2015
Fitting Kft.	29 240 000	11	4322. Víz-, gáz-, fűtés-, légkondicionáló-szerelés	1990
DRILL Kft.	194 142 000	10	2511. Fémszerkezet gyártása	1994

Forrás: Creditreform céges adatbázisa alapján szerkesztette a szerző

2.táblázat: A 10 legmagasabb árbevételű vállalkozás Bagon, 2017-ben

Cégnév	Éves nettó árbevétel (HUF)	Létszám (fő)	Tevékenységi kör	Alapítás (év)
G-FRUCT Kft.	530 276 000	15	4631. Zöldség-, gyümölcs-nagykereskedelem	2009
ELEKTROMOBIL STAR.com Kft.	495 776 000	1	6810. Saját tulajdonú ingatlan adásvétele	2014
DIMER Kft.	392 393 000	9	4322. Víz-, gáz-, fűtés-, légkondicionáló-szerelés	1996
KONTAKT HŰTŐ Kft.	314 313 000	3	4322. Víz-, gáz-, fűtés-, légkondicionáló-szerelés	2004
V-FORG 2003 Kft.	254 742 000	17	2562. Fémmegmunkálás	2002
VA-SZIL Kft.	221 447 000	8	4719. Iparcikk jellegű bolti vegyes kiskereskedelem	1993
Mydoor Movie Kft.	213 558 000	n.a.	8230. Konferencia, kereskedelmi bemutató szervezése	2016
DRILL Kft.	194 142 000	10	2511. Fémszerkezet gyártása	1994
Gergely Food Kft.	179 239 000	16	1073. Tésztafélék gyártása	2005

Forrás: Creditreform céges adatbázisa alapján szerkesztette a szerző

A szolgáltató szektor legmeghatározóbb része a településen a kereskedelem, gépjárműjavítás nemzetgazdasági ágazat. A községben működő cégek létszáma ebben az ágazatban a legmagasabb, de mindenképpen érdemes azt is megjegyezni, hogy az ágazat egy rendkívül szerteágazó, összességében kétarcú gazdasági helyzetképet mutat. Egyrészt, 100 millió forintot meghaladó éves nettó árbevételt realizáló vállalkozásokat találunk a helyi

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

kereskedelmi ágazatban. Ilyen a G-Fruct KFT. is, amelyik a legnagyobb árbevételű kisvállalkozás a községen belül és a foglalkoztatási létszámot tekintve is a helyi élmezőnyben helyezkedik el. Másrészt az egészen kicsi kényszervállalkozások is a helyi kiskereskedelem szerves részei, amiknek legtöbbször a túlélés az egyetlen céljuk.

A tercier szektorban még kiemelkednek a szakmai, tudományos tevékenységet végző vállalatok, elsősorban magas összlétszámuk miatt. Ezt a csoportot többségében a könyvelői, könyvvizsgálói, mérnöki vagy tervezési jellegű munkákat végző cégek alkotják. Noha jelen vannak nagy árbevételű vállalkozások az ágazatban, de a legtöbb szolgáltatási tevékenységre általánosságban megállapítható a településen belül, hogy alacsony bevételű, egy vagy maximum pár főt foglalkoztató mikrovállalkozások alkotják. Ennek a legfőbb oka, hogy a helyi fogyasztói piac mind méretét, mind vásárlóerejét tekintve kicsinek számít a környező városokéhoz képest.

Vállalkozási attitűdvizsgálat

Jelen fejezetben a vállalkozási attitűddel, ezen belül a vállalkozói életformával kapcsolatos motivációk, szándékok, és a vállalkozók társadalmi megítélésének vizsgálatával foglalkozom. Az egyes attitűdelemeket a kérdőíves felmérés adatai alapján elemzem és értékelem.

A vállalkozási attitűdvizsgálat azért része a tanulmánynak, mert az aktív vállalkozások döntő többségét a helyiek működtetik és várhatóan az új vállalkozásokat is többségében ők alapítják a jövőben. Éppen emiatt fontos, hogy a lakosság miként viszonyul a vállalkozói szerephez, még akkor is, ha a helyi bázisra nem lehet teljes egészében támaszkodni, mert a község belső humán- és anyagi tőke- erőforrásai szűkösek. A településnek alapvető érdeke különféle gazdaságfejlesztési eszközökkel törekedni a külső forrásokból származó befektetések bevonzására is.

A megkérdezettek közel 30%-a válaszolta azt, hogy szívesen vállalkozna, ha volna lehetősége rá, ami egy elég jó arány, ha figyelembe vesszük, hogy ez az érték semmilyen demográfiai jellemző alapján nincs szűkítve. A demográfiai jellemzőkkel szűkített csoportok nem felelnek meg a reprezentativitás kritériumainak, ezért a rájuk vonatkozó megállapításokat, ennek tudatában, csak röviden ismertetem. Noha érdekes eredményeket hozhatott volna, de részben az adatok megbízhatatlansága[7], részben pedig a lehatárolt csoportok kis elemszáma miatt végül nem használtam fel matematikai-statisztikai módszereket (klaszterelemzés, korrelációs vizsgálatok stb.). Emiatt nincs lehetőség a változók közötti tényleges kapcsolatok feltárására.
A kapott eredmények leíró jellegű bemutatása történik ebben a részben. A megkérdezettek körét leszűkítettem az 1960 után született csoportra, hiszen ők azok, akik a gazdaságban leginkább aktívak, akiktől ténylegesen várható egy vállalkozás indítása. A 63 megkérdezettet további két külön csoportra bontottam, az 1990 óta betelepültekre (32 fő) és az azelőtt is már Bagon élő lakosokra (31 fő). A teljes mintában a válaszadók közül 102 ember tekinthető tősgyökeresnek és 42 megkérdezett költözött 1990 óta Bagra, ami arra utal, hogy a betelepülők munkavállalási szempontból még aktív korosztályból kerülnek ki. Már csak ebből adódóan is azt mutatják az adatok, hogy a vándorlási folyamatok összességében kedvezően hatnak a település gazdasági életére. A fővárosból és annak környékéről betelepülők már jelenleg is magas aránya várhatóan tovább növekszik. Úgy vélem, hogy rájuk, a fent említett

[7] A kérdőívet kitöltő személy számít a háztartás 1. tagjának, ugyanakkor ennek a gyakorlati megvalósulását nem lehetett a feldolgozás során visszakövetni, így a kapott eredmények ebből a szempontból nem tekinthetők reprezentatívnak.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

jellemzők miatt, mindenképpen szükséges a településnek odafigyelnie, hiszen az újonnan vállalkozók egyik fontos bázisát jelenthetik a községnek.

Ha az 1960 után született emberekre leszűkítve vizsgáljuk a vállalkozási hajlandóságot, akkor is magasabb a bevándorlók vállalkozási hajlandósága (helyiek 35%, betelepültek 47%). Ugyanakkor ennek a csoportnak általában kisebb a kötődése a településhez és a mobilitási hajlandósága is magasabb, nehezebb a településnek megtartani őket. Ezt igazolja, hogy a kérdőíves eredmények alapján közöttük nagyobb arányban vannak olyan válaszadók, akik szívesen elköltöznének, ha lehetőségük adódna rá, mint a tősgyökeresnek tekintett megkérdezettek között. A terepi kutatás tapasztalatai és a felmérés további eredménye alapján vélelmezhető, noha kifejezetten erre vonatkozó kérdést nem tartalmazott a kérdőívünk, hogy az újonnan betelepült lakosság nyitottabb a környező nagyobb településeken történő vállalkozásindításra, mint a tősgyökeres népesség. A teljes mintában nem mutatkozik szignifikáns különbség az elköltözési szándék arányában azok között, akik szívesen vállalkoznának és azok között, akik nem.

A kérdőíves felmérés vállalkozási attitűdöket vizsgáló további kérdéseit már kizárólag a teljes vizsgálati mintára vonatkoztatva értékelem. Az összes válasz arányában a vállalkozásalapításában messze a legtöbben az anyagi tőke hiányát (41%) és az érdeklődés hiányát (36%) jelölték meg. Emellett viszonylag kis arányban, de többen megjelölték a kockázatkerülés, az idős kor, az adminisztráció, a korábbi negatív tapasztalatokat, a kapcsolati tőke és a szakmai rátermettség hiányát. A motivációs okok között viszont már nem az anyagi szempontok állnak az első helyen. Az önállóságot választották a legtöbben (54%), igaz ugyanakkor, hogy a magasabb jövedelem is messze kiemelkedik a válaszok között a második helyen (37%). Az egyéb válaszok között megjelenik az idős kor és a kényszervállalkozás is, mint „motivációs tényező”.

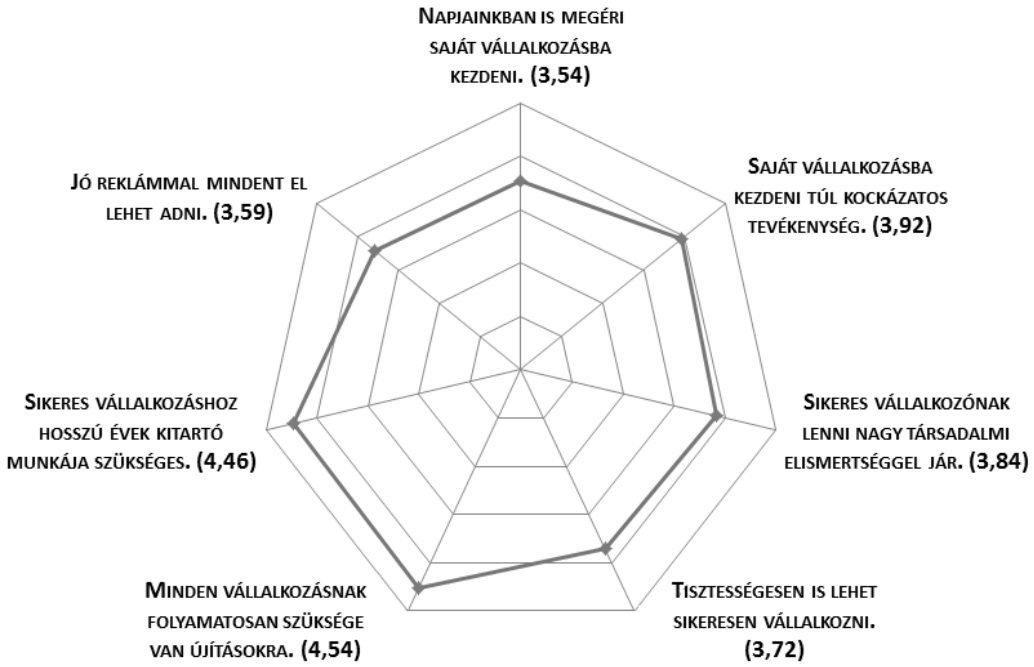
A vállalkozási attitűdvizsgálattal foglalkozó felmérés utolsó része arra terjedt ki, hogy a megkérdezettek körében milyen sztereotípiák élnek a vállalkozásokról. Ezek a vélemények visszatükrözik a vállalkozási szféráról általánosságban kialakult imázsát a helyiek körében, ami alapvetően befolyásolja a helyi lakosság hozzáállását egy vállalkozás működtetéséhez (5. ábra). A felmérés alapján némi helyzetképet kaphatunk arról, hogy milyen kommunikációs stratégiára van szüksége a településnek ahhoz, hogy növelhesse a vállalkozásokkal szembeni elfogadottságot, a vállalkozásindításra való hajlandóságot.

A pókháló diagram az egyes állításokkal való egyetértés mértékét mutatja. Minden válaszadónak 1-től 5-ig volt lehetősége értékelni az állításokat. A diagram kifejezi, hogy ezek a vélemények egymásra hatnak és együttesen alakítják ki a vállalkozási szféra megítélését a lakosság körében. Leginkább azzal a megállapításokkal értettek egyet a megkérdezettek, hogy egy vállalkozásnak folyamatosan szüksége van az újításokra (4,54) és csak hosszú évek alatt lehet eredményeket elérni (4,46). Ezek az értékek az 1-5 skálán a 4,5-höz közelítenek. Ezt követően egy kisebb törés mutatkozik az összesített értékelések átlagában, de még mindig magas az elfogadottsága, 4-es értékeléshez közelítő, azoknak az álltásoknak, hogy vállalkozásba kezdeni túl kockázatos tevékenység (3,92), viszont nagy társadalmi elismertséggel járhat (3,84). A lakossági minta alapján aggodalomra ad okot, hogy az átlagos értékelés alapján az emberek kevésbé értenek egyet azzal az állítással, hogy tisztességesen is lehet vállalkozni (3,72). A lakosságnak nincsenek optimista várakozásai a magyarországi üzleti környezetet illetően abból a szempontból sem, hogy egyáltalán megéri-e vállalkozni napjainkban (3,54). (3. ábra)

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A vállalkozási hajlandóság növelése csak akkor lehetséges, ha a közvélekedés javul a vállalkozásokról, valamint megfelelő támogatást kapnak a kezdő vállalkozók azokon a területeken, amelyekben a leginkább hátrányt szenvednek. Ennek nagymértékű változtatása rövidtávon úgy vélem nem lehetséges, de hosszabb távon van rá mód.

3. ábra: A vállalkozásokkal kapcsolatos vélemények a lakosság körében



Megjegyzés: 1: a megállapítással egyáltalán nem ért egyet, 5: a megállapítással teljesen egyet ért
Forrás: Bagi kérdőíves felmérés (2017) alapján szerkesztette a szerző

Működési terek a településen

A gazdasági szféra versenyképességét és fejlődését alapvetően meghatározza az a működési tér, amiben a vállalkozások tevékenykednek. A gazdasági tevékenységeknek megfelelően specializált inkubátor területek elősegítik a gazdasági erőforrások hatékonyabb felhasználását, ami növeli az adott település vállalkozásvonzó képességét. Úgy vélem, hogy az agglomerációs előnyök erősítése a megfelelő komplexumok kialakításával egy hatásos gazdaságfejlesztési eszköz, még a kisebb méretű településeken is.

Térszemléletemben, ami meghatározta a működési terek vizsgálatának módját, a hazai regionális tudományokban elterjedt duális megközelítést alkalmaztam (Faragó L. 2012). Egyrészt lehatároltam a fizikai térben megjelenő, konkrétan lehatárolható földrajzi területeket a településen belül. Másrészt vizsgáltam azokat a hálózati elemeket, amelyek a települési belső térnek meghatározó részei, de nincs anyagi megjelenésük. Az absztrakt és a földrajzi tér együtt alkotják a települési teret (Nemes-Nagy J. 1998).

A belső térből két lényeges, meghatározó szereplőt emeltem ki a működési terek vizsgálatában. Az egyik nem kíván különösebb magyarázatot, gazdaságszervező tevékenysége miatt meghatározó, a helyi önkormányzat. Erre nem tér ki a tanulmány

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

részletesen, mert nem a privát szféra részét képezi. A másik egy egyszemélyes mikrovállalkozás, ami jelentőségét tekintve sokkal kisebb, de egy nagyközség esetében nem elhanyagolható.

Közösségi iroda

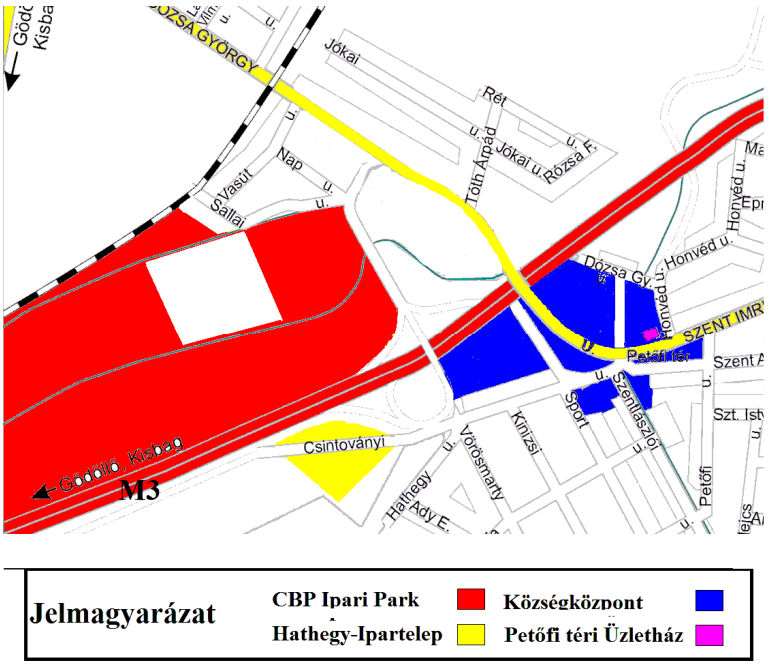
A Bázis VIK. Kft., a cég tulajdonosával, Kádár Lászlóval történt interjú alapján kerül bemutatásra. A vállalkozás 2007-ben indult, ám akkor csak 1 évet működött jelenlegi tevékenységi körének megfelelően, 2016-tól viszont újra közösségi irodaként működik. Elsősorban, de nem kizárólagosan, az azonos tevékenységet végző kezdővállalkozóknak nyújt találkozási pontot ez a cég. Az ügyfelek jellemzően Pest megyéből és Észak-Magyarországról származnak, de voltak már külföldi kutatók is a közösségi irodában. Miután a fő célcsoport a kezdővállalkozók köre, így lehetőség van mentorszolgáltatások, üzleti tanácsadás és egyéb üzleti szolgáltatások (pl. könyvelés, jogsegély stb.) igénybevételére is. A vállalkozásfejlesztés tehát a fő profilja a cégnek, ami ebből adódóan szoros kapcsolatot ápol számos helyi vállalkozással és a gödöllői Szent István Egyetemmel is. Az interjúalany kiemeli a megfelelő üzleti környezet fontosságát. Véleménye szerint meghatározó jelentőségű a gazdaság működésében kiszámíthatóság és a bizalom, ami elősegíti a vállalkozói szféra erősödését. Magyarországon még mindig komoly hátráltató tényező ezeknek a tényezőknek a hiánya az üzleti szférában. Emellett, részben az előbbi okok miatt is, az angolszász országokhoz képest alacsony a vállalkozási hajlandóság és szűk a fiatal vállalkozói réteg. Jellemző a fiatal vállalkozókra, hogy általában már rendelkeznek a családból vállalkozási hagyományokkal és nem gondolkodnak mentorszolgáltatásokban. Ezek a jellemzők nem kedveznek a vállalkozói szféra fejlődésének, ezért kívánatos lenne a vállalkozói magatartás angolszász mintára történő változása, ami azonban csak egy lassú folyamat eredménye lehet. Az ehhez szükséges üzleti környezet megteremtése elsősorban az állam és az önkormányzatok feladata.

A külső térben konkrétan megjelenő helyszíneket is vizsgáltam, amelyek kifejezetten a vállalkozások működési tereként funkcionálnak a községben. Az egyik a községközpont, ami elsősorban a szolgáltatási szektort célozza. Főként a főút mentén csoportosul a legtöbb helyi kiskereskedelmi bolt és a különféle üzleti szolgáltatások. Jelentős térszervező hatása van a főút mellett a Petőfi téri Üzletháznak is, ami bővebben bemutatásra kerül a tanulmányban. A gazdasági célú területeken pedig két területet határoltam le. Az egyik a központ közelében, de a településperemén elhelyezkedő Hathegyi Ipartelep, ami egykoron TSZ telepként működött, így ez a terület már régóta fontos helyszíne a településnek. A másik fontos működési területegység csak a 2000-es évek után lett gazdasági felhasználású terület. Az M3 lehajtó közvetlen szomszédságában található CBP Ipari Park a település egyik nagyszabású, de egyelőre nem megvalósult projektje. (4. ábra) Megállapítható, hogy amíg az ipari park helyzete nem tisztázódik, addig a településnek nincs olyan helyszíne, ami alkalmas lenne nagyméretű befektetések fogadására. Ez a 3 lehatárolt terület egymástól különböző jellemzőkkel rendelkezik, amit az alábbi táblázat szemléltet (3. táblázat).

A Hathegy Ipartelepen három kisvállalkozás működik. A mezőgazdasági szektorban tevékenykedő Mezőbag Kft., a fémmegmunkálással foglalkozó V- forg Kft. és az édesiparban érdekelt Tuti Ostyaüzem. Az itt működő mindhárom céget helyi vállalkozók alapították és régóta jelen vannak az egykori TSZ telepen, hiszen a rendszerváltás környékén települtek ide. Az ipartelepen nincs lehetőség újabb vállalkozások befogadására, mivel maximális a kihasználtsága, jól lehet ez a terület nem a klasszikus értelemben vett ipari szolgáltató terület.

A községközpontban még van elegendő mennyiségű üzlethelyiség az új vállalkozások bevonzására. Noha ez az önkormányzat erőfeszítése mellett is nagyon nehéz feladat, mert a település népessége alacsony és a helyben elköltött jövedelem is relatíve kevés, még azok között is, akik egyébként tehetősnek számítanak a községben. Az M3 lehajtó átmenő forgalmára építő néhány vállalkozás kivételével a legtöbb szolgáltató szektorban működő vállalkozás vásárló vagy ügyfélköre csupán a településre terjed ki.

4.ábra: Bag község főbb működési területeinek térképes ábrázolása



Forrás: saját készítés, Bag község területrendezési terve alapján

3.táblázat a helyszínek tipizálása, főbb jellemzőik alapján

Helyszín	**Petőfi téri Üzletház**	**Hathegy Ipartelep**	**CBP Ipari Park**
Működés kezdete	18 évvel ezelőtt, szolgáltatóházként	rendszerváltás után, egykori TSZ telep	nem üzemel, új terület
Földrajzi fekvés	Községközpont	településperem	M3 lehajtó mellett
Jellemző tevékenység	kereskedelem, üzleti szolgáltatások	mezőgazdaság és ipar	agrár köré szerveződő, kereskedelmi, üzleti és logisztikai
Vállalkozások száma	10-20 között	3	1
Kihasználtság	kis fluktuáció van, kb. 80%-os	állandó cégek, 100%-os	nincsenek befektetők, 0%
mikrovállalkozás	Kisvállalkozás	közepes- és nagyvállalat	
Bag és részben környező települések	Bag	külföldi és országos	
Helyi	Térségi	hazai, nemzetközi	

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Forrás: saját szerkesztés

Hathegy Ipartelep

A telepen működő V-forg Kft. a legnagyobb foglalkoztatók között van a településen és a nettó éves árbevételét tekintve is az első ötben található Bagon, ezért röviden érdemes kitérni a cég ismertetésére. A cég üzemvezetője, Príma Arnold, az interjúban elmondta, hogy CNC fémmegmunkálással foglalkoznak és főként alkatrész beszállítói tevékenységet látnak el az autóiparban. A cég Budapestre szállít be és onnan külföldre továbbítják a megrendelők az elkészült termékeket. Az elmúlt 25 évben a cég fokozatosan fejlődött, ez alól kivételt csupán a 2008-as világválság jelentett, de napjainkra már ennek nem érződnek az utóhatásai. Éppen ellenkezőleg, folyamatos megrendeléseik vannak, aminek csak a kapacitásuk szab határt. Ennek következtében a Bagra tervezett ipari park számukra is egy jó lehetőség lehetne a telephelybővítésre, mivel a jelenlegi telephely méretét tekintve már szűkös lehetőséget nyújt erre. A cég az elmúlt években gépesítéssel igyekszik továbbfejleszteni a vállalkozást, emellett a tehetséges szakmunkás tanulók betanításával minőségi utánpótláshoz jutni. Ez az országosan egyre súlyosabban jelentkező munkaerőhiány miatt egyre nehezebben megoldható feladat.

A Tuti Ostyaüzem az alapító tulajdonossal, Tóth Jánossal készített interjú alapján kerül röviden bemutatásra. A vállalkozást a rendszerváltás környékén alapította meg, de 1996-tól működik az üzem a telepen. Fokozatosan fejlődött az üzem, először csak a helyieknek értékesítettek, mára már az ország több pontján is megvásárolhatók a termékei. A gazdasági világválságra ők élelmiszeripari vállalkozásként kevésbé voltak érzékenyek, sokkal inkább a szezonalitás befolyásolja a keresletet. Folyamatos az üzemben az innováció, amit mutat egy modern új gépsor felállítása is. A kkv szektort súlyosan érintő munkaerőhiány itt nem okoz nehézséget, mivel csak néhány alkalmazottal dolgoznak, ők pedig már régóta a cég alkalmazottai.

Saját gazdasági ágazatán belül egyértelműen meghatározó szereplő a településen a Mezőbag Kft. is. Ezzel a céggel értelemszerűen a mezőgazdasággal foglalkozó tanulmány foglalkozik alaposabban.

Petőfi téri Üzletház

Interjúalanyunk, Tóth Tiborné, a Petőfi téri Üzletház gondnoka adott átfogó helyzetképet a helyi szolgáltató szektort leginkább meghatározó épületkomplexumról. Elmondása szerint az épület 18 évvel ezelőtt még félkészen állt, ekkor vette át a Bau-Trade Kft., majd átalakította üzletházzá. Ekkor többnyire már korábban is működő, helyi vállalkozás települt át az épületbe. A vállalkozások egy része bérli, másik részének viszont tulajdonában van az üzlethelyiség, ami jelentősen befolyásolja, hogy kinek mennyi árbevételre van szüksége a nyereséges működéshez. Lényegében társasházként üzemel az épület, ami egyfajta vállalkozásközösséget alkot a településen. A kezdetekben a gyógyszertár, egy ABC, könyvelő, cipőbolt és papír-írószer bolt alkotta a bérlői/tulajdonosi mixet. Később kínai bolt, használtruhás, fodrász, műkörmös, 100 Ft-os bolt, a Sajó takarékszövetkezet és az italbolt is kinyitott. A 100 Ft-os bolt az egykor ABC helyén található.

A 2008-as világválság következtében többen is kénytelenek voltak bezárni. A válság utóhatásait egészen az elmúlt évekig éreztette, most viszont ismét fellendülőben van az üzletház. A legérzékenyebben a ruházati boltokat (kínai bolt, használtruhás, cipőbolt) érintette

a gazdasági válság, ők mindannyian megszűntek. A mindennapi szükségleteket kielégítő FMGC üzletek viszont többségükben megmaradtak. Ennek legfőbb magyarázata, hogy a helyi idős korosztály és a szegényebb társadalmi csoportok adják az üzletház vásárlói törzsközönségét, de a nagyobb bevásárlásokat ők sem helyben intézik. Emellett a szolgáltatások egy része is átvészelte a válság időszakát (Sajó Takarékszövetkezet, fodrász, műkörmös, könyvelőirodák).

Az üzletház kihasználtsága sosem volt 100%-os, jelenleg kb. 80%-os ez az arány. A jobb kihasználtság érdekében az Önkormányzat is aktívan tett erőfeszítéseket, a Postát is megpróbálta idehozni, ez azonban nem sikerült. Szükség lenne több olyan mágnesboltra, ami az embereket odavonzaná az üzletközpontba. Az interjúalany véleménye szerint egy nagyobb vendéglátóegység javíthatna az épületközpont üzleti mixén, mert jelenleg csak egy kis fagyizó üzemel ott.

Összefoglalás

A gazdasági helyzetfeltárás alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy nagyközségi szinthez képest egy erős vállalkozói szféra működik a településen, több hosszú ideje óta üzemelő kisvállalkozással. Emellett az 1000 főre eső vállalkozások száma a környező településekhez képest is jónak tekinthető. A legjelentősebb vállalkozások főként az ipari szektorban találhatók. Emellett a településen több nagy árbevételű, de a kisvállalkozási méretkorlátot még el nem érő, vállalkozás is jelen van a szolgáltató szektorban. Noha a többséget alkotó mikro méretű vállalkozások a legtöbb esetben a túlélésért küzdenek, a település méretéhez képest az elérhető szolgáltatások száma szélesnek tekinthető. Érdekes kettőség a községgel kapcsolatban, hogy amíg a lakosság egy jelentős része a valós lehetőségeknél többet vár a településtől, addig a kívülállók gyakran alulértékelik a községet és egy halmozottan hátrányos helyzetű falu képe jelenik meg előttük, noha ezt a gazdasági helyzetértékelés egyáltalán nem igazolta vissza.

A gazdasági versenyképesség tekintetében a kapott eredmények azt mutatják, hogy a település méretéhez és környezetéhez képest megfelelő helyzetű és ésszerűen végrehajtott gazdaságfejlesztéssel további fejlődési potenciál van a községben. Egyrészt a település sokat profitálhat a fővárosból és annak környékéről kitelepülő, folyamatosan beköltöző lakosokból. Másrészt fontos szempont, hogy az újonnan alakuló vállalkozásoknak fogadóképes működési környezetet alakítsanak ki. Ennek ösztönzése csak kismértékben történhetne a települési adópolitika befolyásolási eszközével, mert erre a mozgási lehetőség rendkívül korlátozott. Bag nem egy párszáz fős település, ami elviselne egy nagymértékű adókedvezmény kivetését, a helyi bevételek kiesését. A község szempontjából jóval meghatározóbb, hogy hogyan tudnak magas minőségű települési környezetet kiépíteni. Ennek fontos része, hogy a helyi intézményi és műszaki infrastruktúrát a lehetőségekhez képest minél inkább fejlesszék, ezért is fontos a tanulmányban felsorolt működési területek vizsgálata és azok kiemelt támogatása különféle gazdaságfejlesztési eszközökkel.

Irodalomjegyzék

Bajmóczy Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. JATEPress, Szeged. p. 216.

Chikán A. – Czakó E. (2009): Versenyben a világgal – vállalataink versenyképessége az új évezred küszöbén. Akadémiai kiadó, Budapest. p. 401

Csatári B. (1996): A magyarországi kistérségek néhány jellegzetessége. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét. p. 25

Csete M. (2012): Regionális és környezetgazdaságtan. Elektronikus dokumentum, EDUTUS Főiskola. p. 163
Faragó L. (2012): Térértelmezések In: Tér és Társadalom 26. 1. pp. 5-25.
*Horváth S. N.(*2013): Measurement Approaches of the Competitiveness of the Hungarian "City-Region" by International Attempts Regional Growth, Competitiveness and Development In. Lengyel Imre – Vas Zsófia (szerk.): Regional Growth, Development and Competitiveness. University of Szeged, Doctoral School in Economics, Szeged. pp. 114-125.
Lengyel I. (2003): Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon. JATEPress, Szeged. p 454
Márkus G. (2011): Mikro- (vállalati) szintű adatokra alapozott versenyképesség-mérés. Doktori Értekezés. PTE KTK Gazdálkodástani Doktori Iskola, Pécs. p. 191
Mezei C. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés szerepe a települések versenyképességének alakulásában. In Fiatal regionalisták III. országos konferenciájának kiadványa. (CDROM). MTA RKK NYUTI, SZIE Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola, Győr. p. 11
Molnár L. (2002): A települési szintű relatív fejlettség meghatározása In. Közgazdasági Szemle 49. 1. pp. 74-90.
Nemes-Nagy J.(1998) A tér a társadalomkutatásban. Bevezetés a regionális tudományba. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest. p. 261

Egyéb források

Bag Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testületének1/2017. (II. 09.) önkormányzati rendelete az önkormányzat 2017. évi költségvetéséről
Bag Nagyközség településrendezési terve
Creditreform Kft. céginformációs adatbankja: www.creditreform.hu
1. Helyi vállalkozók listája
2. Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa: www.ksh.hu
3. Országos Területfejlesztési és területrendezési rendszer (TEIR): www.teir.hu

Interjúk

Jamrik László – Bag polgármestere
Kádár László – Bázis VIK KFT., vállalkozó
Príma Arnold – V-forg KFT., üzemvezető
Tóth János – Tuti Ostyaüzem, helyi vállalkozó
Tóth Tiborné – Petőfi téri Üzletház gondnoka



12. kép: Bejárat az AK Iparcentrumba

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

ÉLELMISZER-VÁSÁRLÁSI JELLEMZŐK BAGON
FOOD PURCHASING HABITS AT BAG

Kápolnai Zsombor, PhD hallgató, SZIE
Zsombor Kápolnai, Ph.D. student, SZIU

Absztrakt

A tanulmány az élelmiszer és élelmiszerjellegű termékek szuburbán településeken történő kereskedelmének és vásárlási szokásainak sajátosságait mutatja be Bag község példáján keresztül.

Abstract

The study presents the peculiarities of the trade and purchase of food and food type goods at suburban settlements, through the example of the settlement of Bag.

Bevezetés

Bag község a Budapesti Agglomeráció szomszédságában található közel négyezer lakosú település. Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy milyen szerkezeti jellegzetességek figyelhetőek meg a kereskedelmi létesítmények kialakulásában. Dolgozatom ötletét Sikos T.T. (2015) tanulmánya adta, aki felhívta a figyelmet arra, hogy a Budapesti Agglomeráció több településén, például Budaörsön, Biatorbágyon és Törökbálinton is szerkezeti átalakulásokat hozott az ipari és kereskedelmi létesítmények nagy számú megjelenése (Sikos T.T. 2015). Ugyan a Budapesti Agglomeráció hivatalos lehatárolása alapján Bag pusztán szomszédja és nem része az agglomerációnak, mégis szomszédos településként hasonló lehetőségekkel, problémákkal bír, mint az agglomeráció települései. Beluszky P. (1999) épp ezért Bagot a Budapesti Agglomeráció külső övezetébe sorolja, ezzel is utalva az agglomerációval való szoros kapcsolatára.

Miközben az agglomerációkban jellegzetes tendencia, hogy a rendszerváltozást követően a lakosság szuburbanizációja után az ipar, valamint a kis- és nagykereskedelem, hipermarketek és a bevásárlóközpontok kitelepülnek a fővárosból az agglomerációjukba (Sikos 2007), addig mindennek nyoma Bag esetében aligha tapasztalható. A fekvéséből fakadó előnyöket (M3-as autópálya, Budapest közelsége) nem igazán sikerült (maradéktalanul) kihasználnia. Az M3-as autópályán Budapesttől kiindulva Bag az első autópálya menti település, melyen nem található bevásárlóközpont, sőt még szupermarket sem. A lehetőségek kihasználatlanságát mutatja a Bagi ipari park megnyitásának elmaradása is. Ugyan a terület kijelölése megtörtént, azonban a termelés nem kezdődött meg.

Jelen tanulmány az élelmiszer és élelmiszerjellegű termékek kereskedelmének és vásárlási szokásainak sajátosságait mutatja be Bag község példáján keresztül. Bemutatom az élelmiszer- kereskedésre specializálódott üzletek kínálatát, feltárom a településen elkülönülten élő társadalmi csoportok élelmiszer-vásárlási szokásait, valamint elemzem, hogy a helyieknek mely települések jelentik a vásárlásaikhoz a céltelepüléseket, és hogy ide milyen gyakran és hogyan jutnak el.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Anyag és módszer

A tanulmány elkészítéséhez szükséges adatokat a faluszemináriumi kutatótábor során végzett kérdőíves felmérés adatbázisából nyertem. A kérdőívezés mellett a helyi kereskedelmi szereplőkkel is készítettem interjúkat. A faluszemináriumi tábor keretében résztvevő megfigyelést is végeztem. A településen működő élelmiszerüzletekben törekedtem arra, hogy mindegyiket megismerjem vásárlói szemmel is.

A településen működő élelmiszert előállító vállalkozások, valamint boltok elhelyezkedése és kínálata

A településen működő élelmiszert előállító vállalkozások termékei a bagi boltok nem mindegyikében találhatóak meg. A nagyobbak jellemzően országos piacra termelnek. A Tuti Ostya Kft. közülük a legismertebb, mely a multinacionális tulajdonú hiper- és szupermarketekben is szeretne megjelenni a jövőben.[8]

Ami a településen folyó kereskedelmi tevékenységet illeti, a település kereskedelmi centruma az elmúlt 30-35 évben fokozatosan nyugat felé, az autópálya irányába tolódott el. Ennek a folyamatnak a településvezetés részéről tudatos ösztönzése volt, hogy a községben üzletház épüljön, mely elhelyezkedését tekintve központi szerepet tölthetne be a település kereskedelmi- szolgáltatási életében. A fent említett üzletház 2007 óta működik a településen, ahol a kiskereskedelmi egységeken kívül üzleti jellegű szolgáltatások is találhatók. Az üzletházban kis alapterületű boltokat és irodákat üzemeltetnek. Hiányzik ugyanakkor az üzletházból egy nagyobb alapterületű, a bagi igényekhez illeszkedő, de szélesebb kínálattal rendelkező üzlet.[9]

Bagon jelenleg nyolc olyan üzlet található, ahol élelmiszert vagy élelmiszer jellegű terméket árusítanak. A településen országos kiterjedésű bolthálózatok és családi tulajdonban levő üzleteket egyaránt találunk. Két üzlettel van jelen a hazai rurális térségek egyik legnagyobb kereskedelmi hálózata az ÁFÉSZ alapokra kiépült Coop Rt.

A boltok vezetőivel, dolgozóival történő interjúk során megállapítható, hogy az üzletek kevés kivételtől eltekintve a környező települések vásárlóit nem tekintik célcsoportnak. E tekintetben egyértelműen kivételt képez az M3-as autópálya felhajtó közelébe települt turai illetőségű Domoszlai pékség boltja, mely a környező településeken élő, autópályát igénybevevőket is megcélozza. Az eredményes telephelyválasztást igazolja, hogy reggelente 6 és 8 óra között több tucat nem Bagon élő ingázó tér be a pékboltba. [10] A korábbi falukutatásokhoz hasonlóan (Nagyné Molnár 2013) itt is meg lehetett találni azokat a boltokat, melyek nem a település egészét célozzák meg a kínálatukkal. Ilyen például az a szegregátumban élők kiszolgálását végző „hiteles" bolt is, mely zömében a telepieket látja el.

A Bagi lakosok élelmiszervásárlási szokásai

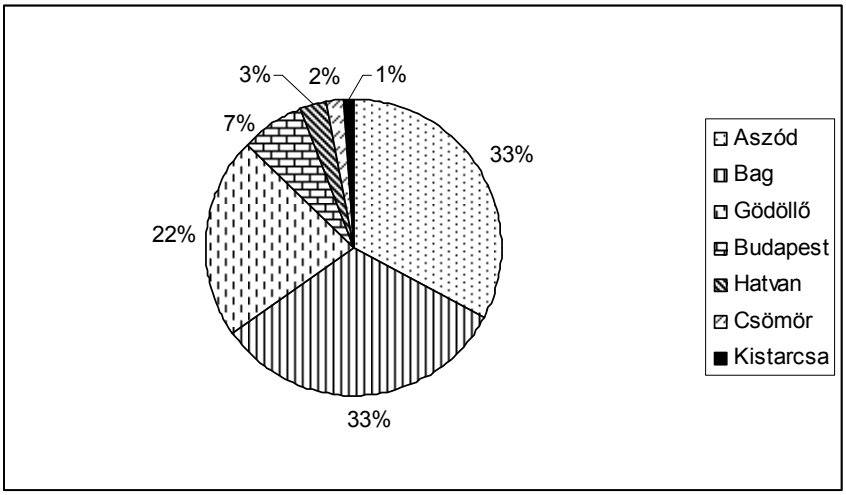
A község lakói rendszeresen keresik fel munkábajárás, tanulmányok folytatása, ügyintézés céljából a környező városokat, Aszódot, Gödöllőt valamint a fővárost. Nincs ez másként a vásárlások esetében sem. A lakosság élelmiszervásárlásainak elsődleges céltelepülése Bag, Aszód, Gödöllő és Budapest. Az elérhető hipermarketeket kis számban, de

[8] Tóth János szóbeli közlése nyomán
[9] Nagy Ágnes szóbeli közlése nyomán
[10] Domoszlai Lászlóné szóbeli közlése nyomán

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

élelmiszervásárlásra is igénybe veszik, ilyenek Csömörön és Kistarcsán is találhatóak (1.ábra.). A településhierarchia viszonyokat tekintve Baghoz hasonló társadalmi jellemzőkkel bíró környező településeken, várakozásainknak megfelelően egyáltalán nem végeznek élelmiszervásárlást a megkérdezettek.

1.ábra. A Bagi lakosok élelmiszer-vásárlásának céltelepülései



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

A megkérdezettek közül a legtöbben Aszódon vásároltak, jellemzően hetente egyszer. Az elsődleges üzlet, melyet a bagiak felkeresnek Aszódon, az a mérsékelt árakkal és relatíve széles kínálattal rendelkező Penny Market és a Lidl .

Különböző településrészek- eltérő vásárlási szokások

2.ábra. Településrészek Bagon



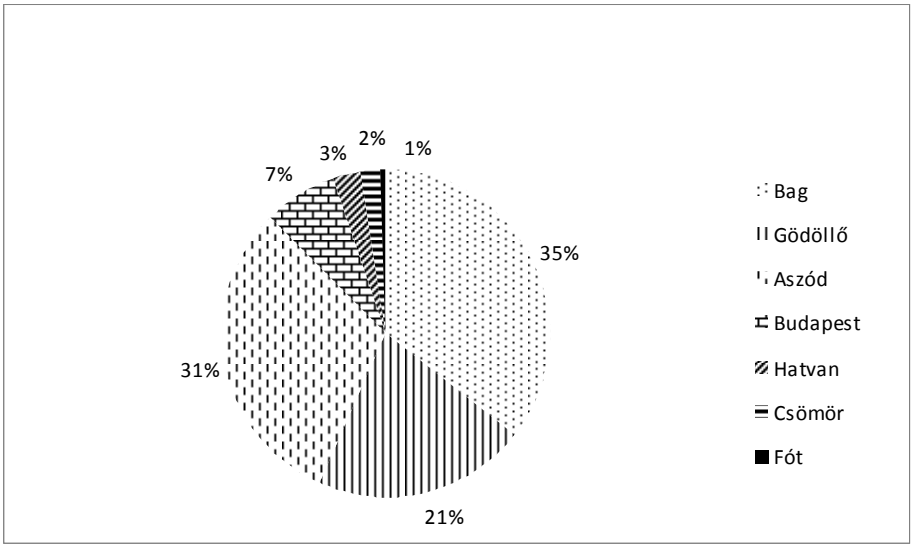
Forrás: Google Maps alapján saját készítés

Bag társadalmi szerkezetében jelentős határvonalak húzódnak. Három, lakóhely szerint is elkülöníthető társadalmi csoportot biztosan megkülönböztethetünk (2.ábra).:[11]
1: a tősgyökeres bagiak (többnyire az idős korosztály)- ők jellemzően a régi településrészen élnek
2: az elmúlt két évtizedben (főleg a fővárosból) a településre költözők, valamint a fiatalabb bagiak az új településrészen élnek
3: a településen élő cigánylakosság pedig egy Telep elnevezésű szegregátumban élnek.

A továbbiakban településrészenként kerül bemutatásra az eltérő társadalmi státuszú csoportok élelmiszer-vásárlásainak jellemzői. A három településrész vásárlási szokásait azért lehetett kiválóan feltérképezni, mivel a kérdőíves felmérés utcanevek szintjén beazonosítható volt.

A „régi" településrészen élők élelmiszer-vásárlásainak jellemzői

3.ábra. A „régi" településrészen élők élelmiszer-vásárlásának céltelepülései



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

Az általam „régi" településrésznek nevezett terület a települést ketté szelő vasútvonaltól keletre található utcák csoportja. A településrész lakói döntően három településen szerzik be az élelmiszert, élelmiszer jellegű termékeket Bagon, Aszódon és Gödöllőn. Két központi szerepkörű, bár eltérő súlyú település, Budapest és Hatvan mellett az 1990-es évek vége óta rendelkező Fót és Csömör kereskedői számíthatnak bagi vásárlókra. A többségében tősgyökeres bagiak által lakott településrészen a környező, hasonló alapellátással rendelkező településeket, mint például Hévízgyörk vagy Tura egyetlen válaszadó sem említette, mint élelmiszervásárlási céltelepülés (3.ábra).

A településrészen lakók harmada naponta, közel fele hetente vásárol élelmiszert, a heti rendszerességnél ritkábban történő vásárlási gyakoriságok alig több mint egyötödét teszik ki a vásárlások gyakoriságának (4. ábra).

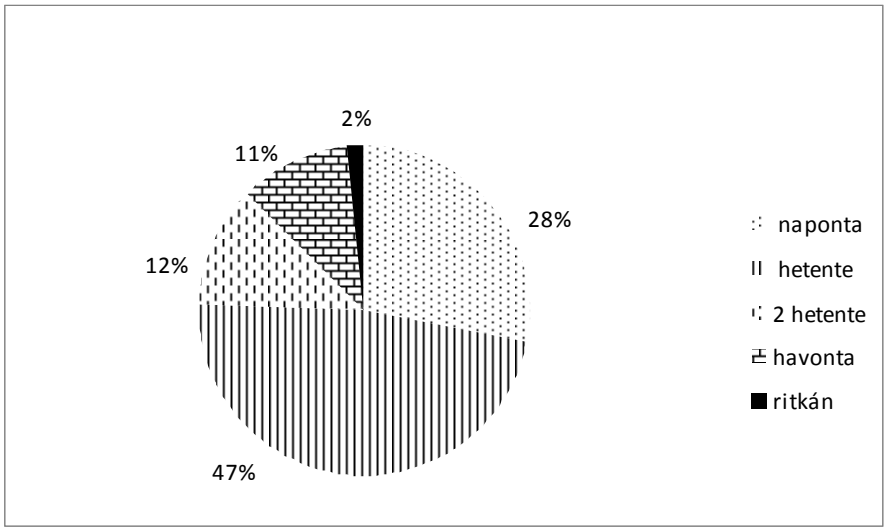
Napjainkban a falvakban is a városokhoz hasonló életmód, valamint fogyasztási szokás jellemező. Nincs ez másként Bag esetében sem. A „régi" településrész lakóinak több mint fele

[11] Természetesen találunk kivételeket a három településrész illetve társadalmi csoport tagjai között, mint például a helyiek által csak telepként nevezett szegregátumból másik településészre kiköltözött cigánycsaládok.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

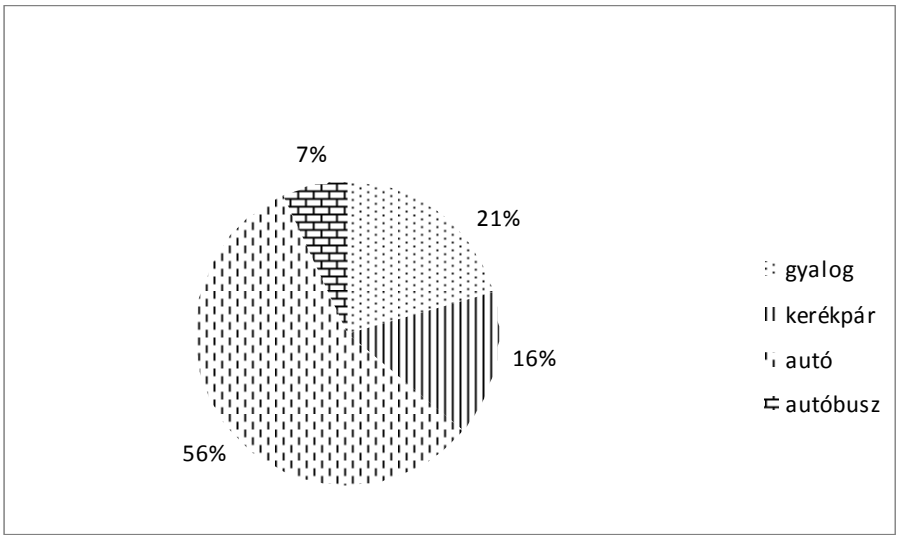
autót használ a vásárlásaihoz. Amellett, hogy a településrész lakóinak közel kétharmada nem Bagon vásárol, tömegközlekedési eszközt csupán elhanyagolható számban vesznek igénybe élelmiszer-vásárlásaikhoz (5.ábra).

4.ábra A régi településrészen élők élelmiszervásárlási szokásai gyakoriság szerint



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

5. ábra. A „régi" településrészen élők élelmiszer-vásárláshoz használt közlekedési eszközei



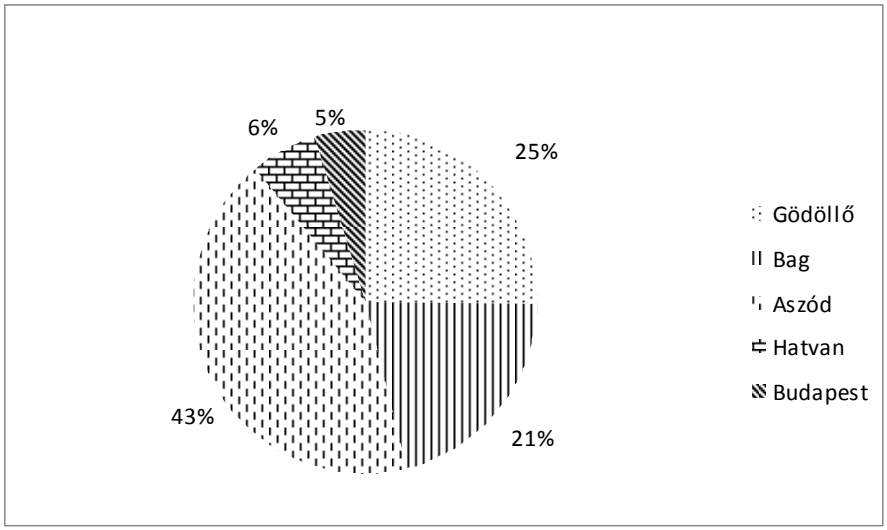
Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

Az „új" településrészen élők élelmiszer-vásárlásának

A mélyinterjúk során is gyakran nevezték Újtelepnek, Újrésznek a vasúttól nyugatra található településrészt, mely az egyik legfrekventáltabb helye is egyben a falunak. A településrészen nagy arányban laknak a magasabb jövedelemmel rendelkező, döntően nem tősgyökeres bagi családok. Tapasztalataink szerint ezen településrész lakóinak alig több mint ötöde vásárol élelmiszert Bagon. E tekintetben az elsődleges céltelepülésnek Aszód és Gödöllő tekinthető (6.ábra). Úgy tűnik, hogy a falu minőségileg nem tudja kielégíteni az új településrészen élők igényeit.

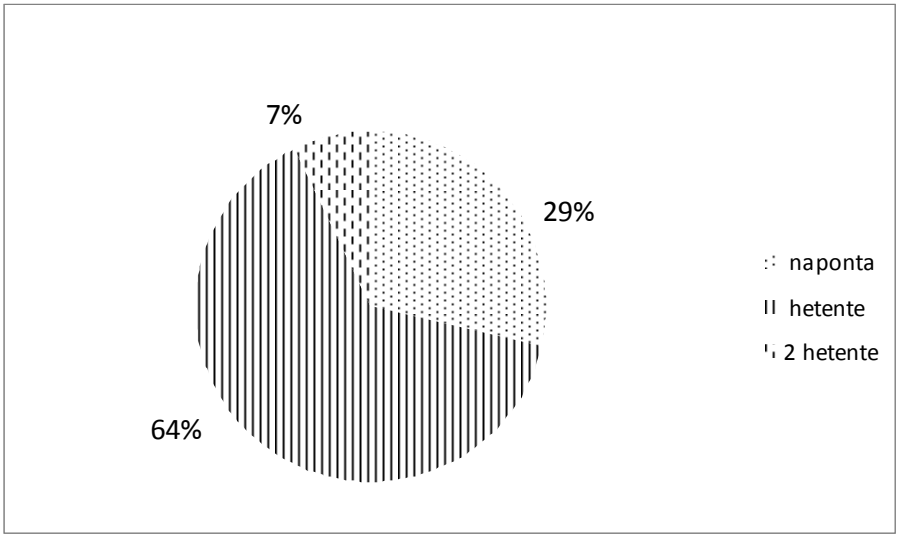
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

6.ábra. Az „új” településrészen élők élelmiszer-vásárlásának céltelepülései



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

7.ábra. Az új településrészen élők élelmiszer-vásárlásainak gyakorisága



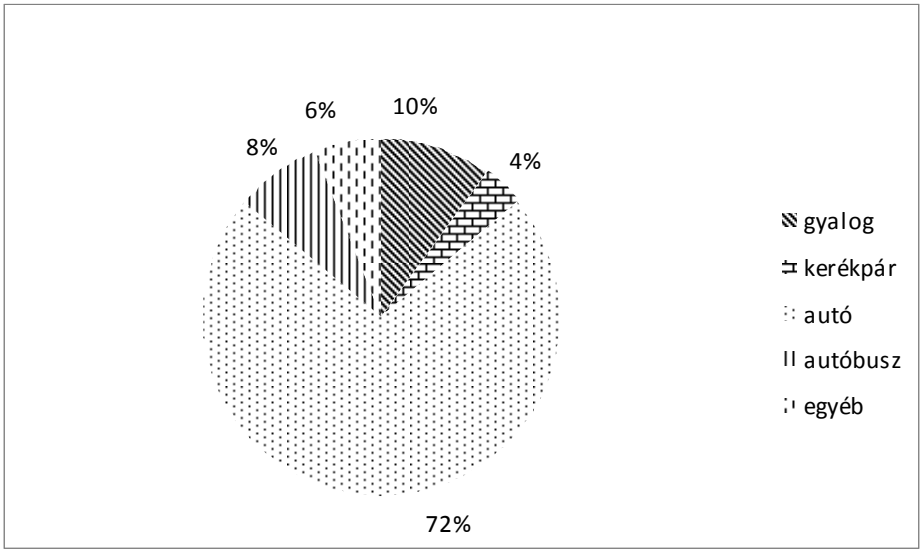
Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

A településrészen élő megkérdezettek élelmiszervásárlásaiban a heti rendszerességű úgynevezett „nagy bevásárlások” dominálnak. A válaszadók több mint 60 százaléka hetente vásárolja meg a szükséges élelmiszereket. (7.ábra).

Az „új” településrészen élők magasabb mobilizációja az élelmiszer-vásárlásaikhoz igénybe vett közlekedési eszközök szerkezetén is megmutatkozik. A régi településrészhez viszonyítva megállapíthatjuk, hogy az autó használat nagyobb arányú, a gyalogosan valamint kerékpár segítségével történő vásárlások aránya lényegesen kisebb (8.ábra).

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

8. ábra. Az új településrészen élők élelmiszer-vásárláshoz használt közlekedési eszközei



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

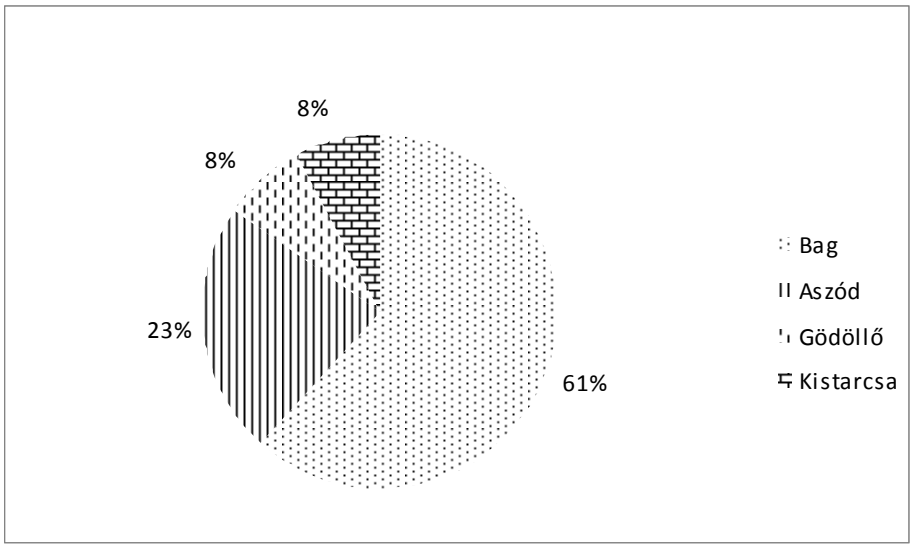
A szegregátumban élők élelmiszervásárlási szokásai

A szegregátumban élő válaszadók csupán négy települést jelöltek meg élelmiszervásárlásuk céltelepüléseként. Egyetlen válaszadó sem jelölte meg a fővárost élelmiszervásárlásainak céltelepüléseiként. Többségük helyben vásárolja meg az élelmiszereket. (9.ábra).

A szegregátumban élők élelmiszervásárlásaiban a napi és heti rendszerességgel történő vásárlás jelent meg. Fontos megjegyezni, hogy esetükben a hetente történő vásárlás vélhetően nem a heti nagy bevásárlást jelenti (ezt az állítást támasztja alá az igénybe vett közlekedési eszközök szerkezete is) (10. ábra).

A legszegényebb településrészen élők mobilitása elmarad az új illetve a régi településrészen élőkétől. Az élelmiszer-vásárlást gyalogosan illetve kerékpárral végzik. (11. ábra).

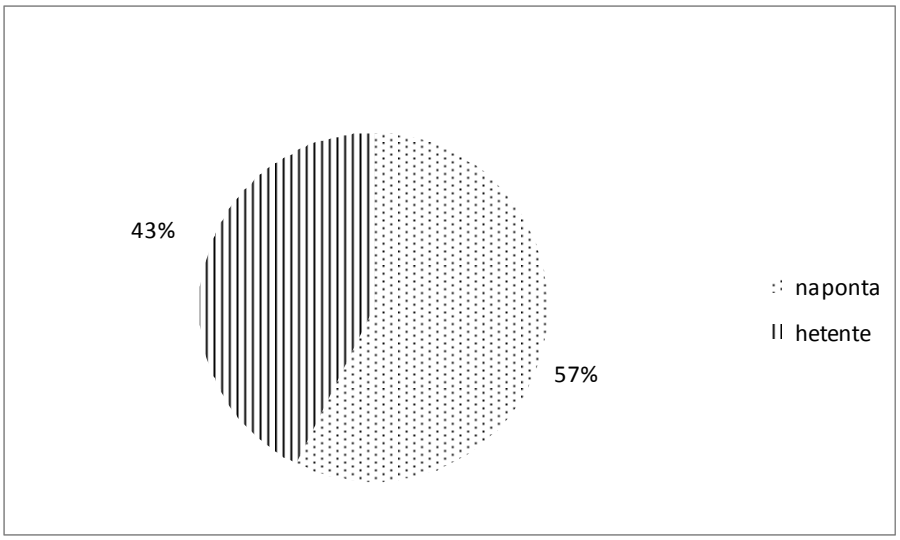
9. ábra. A szegregátumban élők élelmiszer-vásárlásainak céltelepülései



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

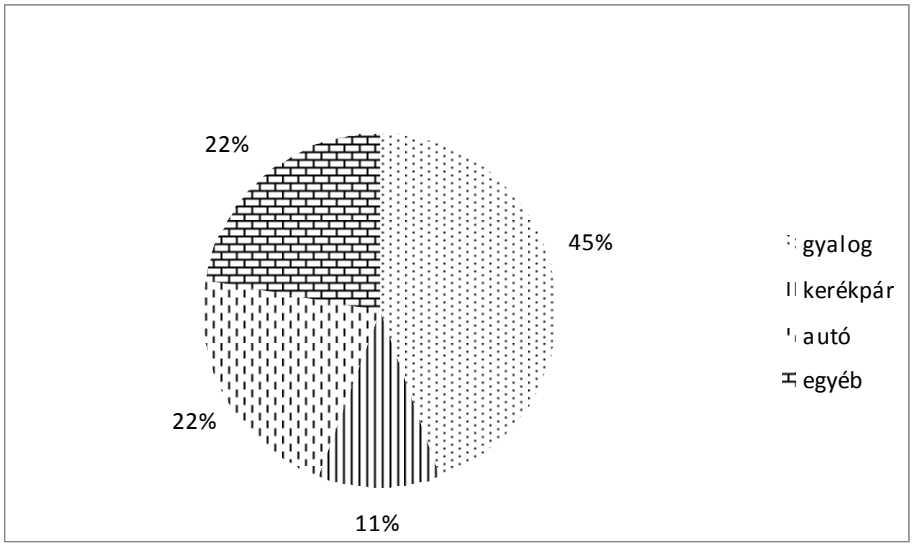
10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

10. ábra. A szegregátumban élők élelmiszer-vásárlásainak gyakorisága



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

11. ábra. A szegregátumban élők élelmiszer-vásárlásához használt közlekedési eszközök



Forrás: A Faluszemináriumi kérdőívezés (2017) alapján készítette a szerző

Összefoglalás

Bag kereskedelmi kínálata a településen lakók alapvető igényeinek kielégítéséhez mennyiségi értelemben megfelelő kapacitással rendelkezik. A község a szuburbanizációs települések jellemzőt hordozza magán, amikor láthatóan a lakosság élelmiszervásárlási szokásai közt megjelenik a Budapesti Agglomeráció kereskedelmi központjaiban történő vásárlás is, de általában a gépkocsi használat magas aránya is erre mutat. A környező települések közül Aszód szerepe emelhető ki a bagiak élelmiszerellátásában.

A település eltérő státuszú társadalmi csoportjainak vizsgálata alapján kijelenthető, hogy a három településrész eltérő vásárlói magatartást hordoz. Úgy tűnik azonban, hogy ezen eltéréseket meglehetősen kevés kereskedelmi egység használja ki.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Irodalomjegyzék

*Beluszky, P. (*1999): Magyarország településföldrajza- Általános rész. Dialóg-Campus Kiadó. Budapest-Pécs

Nagyné Molnár M. (2013): 2013 Gondolatok az apró- és kisfalvak kereskedelmi ellátásáról: kihívások és kilátások In.: A válság hatása a kiskereskedelemre. Szerk.: Sikos T. T. Szent István Egyetemi Kiadó. Gödöllő. 227-235

Sikos T. T. (2015) 2015 Előszó. In.: A Budapesti agglomeráció nyugati kapuja. Szerk.: Sikos T. T. Szent István Egyetemi Kiadó, Budapest pp 7-8.

Sikos,T.T. (szerk) (2007): A bevásárlóközpontok jelene és jövője Selye János Egyetem Kutatóintézete, Komárom, 2007,

Interjúalanyok

Domoszlai Lászlóné: Domoszlai Pékség vezetője
Tóth János: Tuti Ostya KFt alapítója
Nagy Ágnes: Virágbolt tulajdonos, korábbi önkormányzati képviselő

Egyéb forrás

MAGYARORSZÁG 2016
2016 Központi Statisztikai Hivatal, Budapest



13.kép: A legnagyobb választékú bolt, előtte a helyi közlekedés tipikus járműve

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



14. kép: A „másik” COOP



15. kép: Egy kisbolt: zöldséges

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

AZ ÖNKORMÁNYZATI RENDSZER VÁLTOZÁSAI ÉS HATÁSAI BAGON

CHANGES OF THE MUNICIPAL SYSTEM AND ITS IMPACTS AT BAG

Tóth Alexander József, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM
Alexander József Tóth, student, SZIU

Absztrakt

A tanulmány célja Bag példáján keresztül bemutatni a rendszerváltás után megalakult önkormányzati rendszer feladatkörében bekövetkezett változásokat, feltárni, hogy ezeknek milyen anyagi következményei voltak. További célom, hogy rávilágítsak arra, hogy a helyiek mennyire vannak tisztában az önkormányzatisággal, mit gondolnak az önkormányzat feladatairól.

Abstract

This study aims to present the changes and its impacts within the roles of local governments since the regime change of the '90s through the example of Bag, and to explore the financial consequences of these changes. Another goal is to reveal the locals' opinion in this matter, what they consider to be the mandatory tasks of local governments. Finally, we will analyse the differences between the actual mandatory tasks and the locals' opinion, to find where these two diverge (if so).

Módszer

A kutatásom során felhasználtam az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer TSTAR adatbázisának témához kapcsolódó statisztikai adatait a TEIR adatszolgáltatón keresztül. Továbbá segítségemre volt a Nemzeti Jogszabálytár, ahonnan a jogszabályokat idéztem. Interjú formájában Bag polgármesterétől, Jamrik Lászlótól kaptam sok információt a téma helyi viszonyairól, konkrétumairól. A lakosság véleményének feltérképezése kérdőíves formában történt 2017. júniusában a falukutató tábor keretében, a falukutatók közreműködésével.

Az önkormányzat és a tanácsrendszer

Ahhoz, hogy megismerjük a jelenleg működő önkormányzati rendszerünket, érdemes összevetni az azt megelőző tanácsrendszerrel. A tanácsrendszer központjai a megyei tanácsok voltak, amelyek a központi akarat közvetítői voltak az alsóbb szintek felé. Felosztották a költségvetési támogatásokat a helyi tanácsok között, teljeskörű ellenőrzést gyakoroltak a helyi tanácsok és szerveik felett. (Lőrincz 1988). A tanácsrendszer egy felülről vezérelt hierarchián alapult.

Ezzel szemben az önkormányzatiságban az autonómia, a helyi szint kap hangsúlyt. A jelenleg már nem hatályos, de a rendszer indulási alapjaként kezelt 1990. évi LXV. a helyi önkormányzatokról szóló törvény (továbbiakban Ötv.) kitér a népfelség elvére, mely a helyi

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

közügyek demokratikus és nyilvános kifejezését és megvalósítását engedi meg [Ötv. 2. § (1)]. Ez természetesen mit sem változott, sőt az alkotmányban is külön cikket kapott az önkormányzatiság. A hatályos alaptörvényünk is a helyi közhatalom gyakorlását, a helyi közügyek intézését jelöli meg működési célnak [Alkotmány 31. cikk (1)].

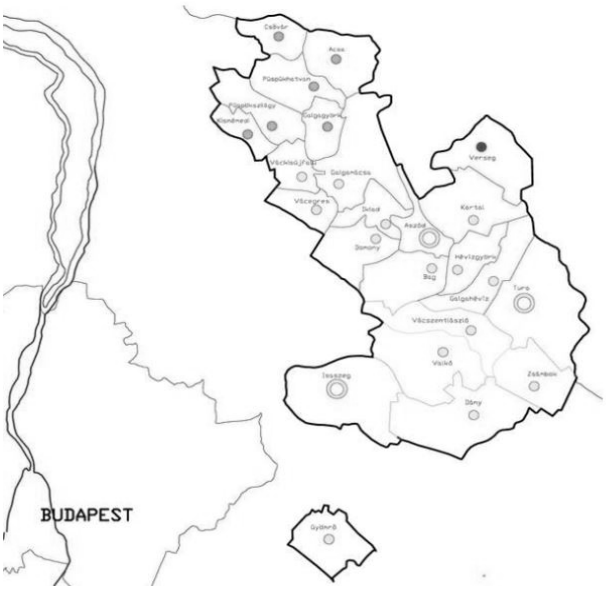
A rendszerváltás után a közigazgatási rendszer megváltozása a gyakorlatban azt jelentette, hogy a megyénél immár csak az elosztó szerep maradt meg, a helyi szint lényegében függetlenedett. A rendszerváltással út nyílt az önkormányzatok számára, hogy önerőből, vagy hitelsegítséggel megkezdjék a tudatos településfejlesztést. A hitel mellett más, új forráslehetőségek is születtek, ilyen a helyi iparűzési adó vagy a gépjárműadó, és más helyi adók (ld. Pálné et al. 2011). Mivel a korábbi központi feladatellátás egy része (egészségügy, oktatás, kultúra) az önkormányzatok hatáskörébe került, így ezzel a kibővült feladatkörrel az egyre szűkülő állami forrástámogatások mellett kellett az önkormányzatoknak talpon maradni. Igaz, a feladatok mellett a források-skálája is szélesedett, de idővel felszínre kerültek a hibák a gépezetben.

Az 1990-es és 2000-es évek problémái

Elaprózódás

Az önkormányzati törvénnyel a helyi szint magas fokú autonómiát kapott. A törvény a településeknek igen széles hatáskört és feladatkört határozott meg, így a gyenge önerejű települések azzal szembesültek, hogy nem tudják ellátni a kötelező közszolgáltatásokat sem. A probléma abból fakadt, hogy a törvény az autonómiát hangsúlyozta, azaz nem ösztönzött térségi kooperációra, amivel a költségek racionálisabb módon lettek volna eloszthatók. Ekkor ugyanis a társulások még teljesen önkéntes alapon működtek. A települések bizalmatlansága a kooperációval szemben minden bizonnyal visszavezethető a pártállami rendszerben szerzett keserű tapasztalatokra, azokra az időkre, amikor a települések közös tanácsi kezelésbe helyezése inkább kiszolgáltatottságot hozott, mint fejlődést (Pálné et al. 2011).

1. ábra: A Daköv Kft. bagi üzemigazgatóság üzemeltetési területe



Forrás: www.dakov.hu

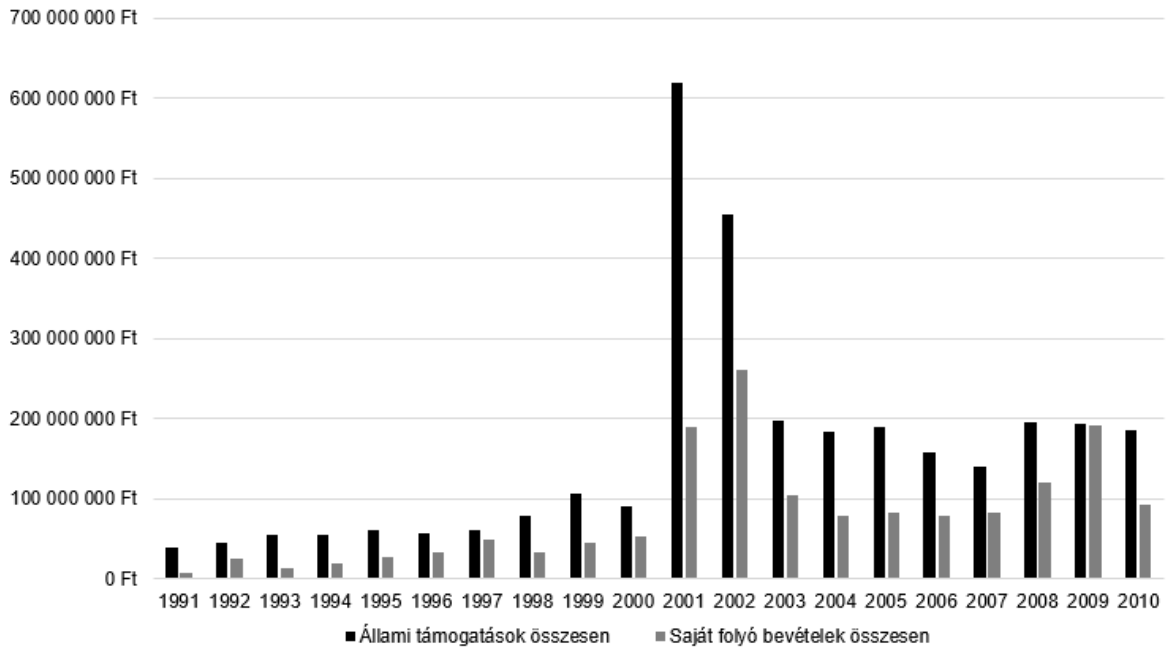
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Idővel azonban elkerülhetetlenné vált az együttműködés. Az újra egymásra találást jól példázza a vizsgált falu, Bag vízmű szolgáltatása, hiszen a Galgamenti Víziközmű Kft. valamelyest hozzájárult a térség összekapcsolódásához. A cég 1992-ben alakult a Pest Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat szétesésével. A vízmű üzemeltetés önkormányzati tulajdonba került, a kft. hálózata Ikladtól Aszódig ért (1. ábra). A társaság a polgármester elmondása szerint sikeres volt, több felújítást is végeztek, az árakat is az infláció mértékével emelték. Mivel a cég központja és ügyfélszolgálata a községben volt, a település valamelyest központi szerepet tölthetett be. A Vízi közmű szolgáltatást újra szabályozó 2011. évi CCIX. törvény viszont a gazdaságos, nagyobb üzemeket támogatta, így a Galga menti üzemeltető is beolvadt a Dabas és Környéke Vízügyi Kft.-be (Daköv Kft.), melynek üzemigazgatósága ma is Bagon található. Így nem veszett el teljesen a település központi szerepe ebben a körben.

Forráshiány

A rendszerváltás évei után tehát jelentős mennyiségű feladatot kellett ellátni a helyi önkormányzatoknak, ami a következő években tovább sokasodott. A plusz önkormányzati munka mellé viszont nem feltétlenül járt több forrás, és szerkezetük is kezdett átláthatatlanná válni. További probléma volt a saját bevételek instabilitása. Országos átlagban a helyi adók 85%-a helyi iparűzési adóból származott (HIPA), ami azt jelenti, hogy a települések bevételei nagyban függtek a vállalkozási kedvtől, a gazdaság ingadozásaitól (forrás: www.jak.hu) Egy kisebb község életében, ahol csak pár vállalkozással lehet számolni ez azt jelentette, hogy egyetlen vállalkozás megszűnése is végzetes lehetett. Az önkormányzatok a feladataikat tehát nem tudták kizárólag saját forrásból biztosítani, nagyban függtek az állami hozzájárulásoktól. Bag esetében is igazak az elmondottak. Az általam vizsgált közel 20 évben a saját bevételek egyszer sem haladták meg a központi pénzek mértékét (2. ábra).

2. ábra: Az állami támogatások és a saját bevételek összegei Bagon, 1991-2010 (Ft)



Forrás: TEIR adatai alapján saját szerkesztés, 2017

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

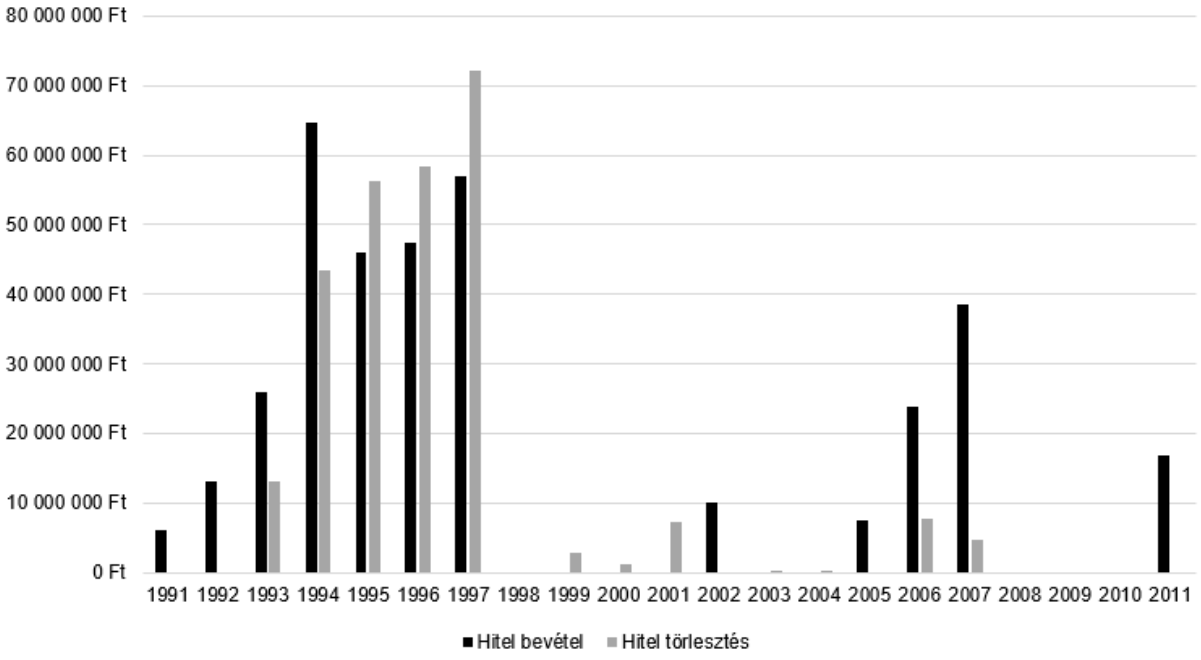
A falu biztos helyi bevételi forrása az iparűzési adó mellett a gépjárműadó, igaz ennek 60%-a a központi költségvetésbe megy. A polgármester elmondása szerint a kiadásainak többsége a közfeladatainak ellátására fordítódik (óvoda üzemeltetés, közvilágítás stb.) továbbá 23 közmunkást is foglalkoztatnak és munkájukat is alkalom adtán támogatják (pl.: fűkaszát vásároltak). Az elosztó mechanizmus egyenlőtlenségét a település példája jól mutatja. A kiadások bővülése és a források apadása miatt utóbb egyre több önkormányzat döntött úgy, hogy mivel a központi támogatásokat és a saját bevételeket a kötelező feladataik felemésztették, így fejlesztésre vagy hitelből vagy pályázat útján szereznek pénzt. A hitel szinte biztos út volt, míg a pályázatok kevésbé (az ehhez szükséges önerőt is többször hitelből fedezték).

A 2010-es évek reformjai

A FIDESZ-KDNP kormányzat működése alatt 2010-től az önkormányzati rendszerben igen nagy változások történtek. A változások megjelenése és hatásaik, valamint ezek értékelése sokrétű. Tény, hogy minden reform valamilyen irányítási, működési, finanszírozási probléma orvoslására született meg. Az önkormányzati rendszert érintő változások fogadtatása természetesen térben eltérhet. Másképp értékeli egy frekventált helyen lévő nagyváros, és másképp egy periférián elhelyezkedő kisfalu. A Bagon tapasztaltak azt mutatják, hogy vannak olyan, az önkormányzatiságot érintő változások, ahol jól jöttek az új jogszabályok, de vannak olyanok is, ahol kevésbé. E kettősséget kívánom bemutatni a továbbiakban

Adósságkonszolidáció

3. ábra: Bag hitelfelvételei és törlesztései (1991-2011, Ft)



Megjegyzés: 1991 és 1992-ben nem álltak rendelkezésre törlesztési adatok
Forrás: TEIR adatai alapján saját szerkesztés, 2017

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Az önkormányzatok hiteleivel kapcsolatban alapvető tapasztalat, hogy a hitelek gyakran felelőtlen beruházások finanszírozásához kellettek, amik így nem térültek meg. Ráadásul a 2008-as gazdasági világválság és a deviza alapú kölcsönök is csak rontottak az önkormányzatok pénzügyi helyzetén. A helyzet 2010-re elmérgesedett, a települések adósságállománya már 1383 milliárd forint volt. 2012-ben a kormány lépett, és első ütemben az 5000 fő alatti települések teljes adósságát átvállalta, 2013-ban pedig a nagyobb települések tartozásainak egy részét is. (www.rgvi.gtk.szie.hu/adossagkonszolidacio, www.jak.hu)

Bagon 560 millió forintot konszolidáltak, melyben több deviza alapú hitel is volt. A ’90-es években a hiteleket többségében fejlesztésekre költötték (uszoda, sportcsarnok) és ezeket a hiteleket sikerült jól törleszteni (más településekkel ellentétben). A 2000-es évek második felében ismét külső forrásokhoz nyúlt a falu (a hitelfelvételek és a törlesztés alakulását (3. ábra), melynek visszafizetése (leginkább a világválság miatt) kétségessé vált. Az adósság átvállalással tulajdonképpen az önkormányzat tiszta lappal működhetett tovább, nem veszélyeztették működését a törlesztő részletek, miközben a hitel felvételhez immár a kormány engedélye is szükséges lett. Felmerül a kérdés, hogy azzal megoldódik-e a probléma, ha a települések adóssága lenullázódik? Önmagában ez nem elég, hisz a meglévő feladatokat ugyanúgy valamilyen forrásból el kell látni, és ahhoz, hogy az önkormányzatok tartozásai ne növekedjenek újra, két megoldás létezik: vagy a központi támogatásokat kell növelni vagy a feladatokat csökkenteni.

A feladatokban bekövetkezett változások

A korábbi önkormányzati törvényt sok kritika érte, ezek zöme a pontatlan feladat lehatárolást és a finanszírozás hibáit bírálta. A kormány válasza erre a 2011. évi CLXXXIX. törvény, mely a felmerült javaslatokat beépítette. A reformok viszont más területeken bevezetett új jogszabályokkal is közvetlenül hatottak a helyi szintre, ilyen volt például a 2011. évi CXC. törvény (avagy köznevelési törvény) (ld. Csörgits 2013). 2013 januárjától az általános iskolák fenntartója (ami az oktatással kapcsolatos költségekre és a tanárok bérezését jelentette) az állam lett a Klebelsberg Intézményfenntartó Központon keresztül. Az iskolák fenntartói jogkörének áthelyezése az önkormányzatoktól a Klebelsberg Intézményfenntartó Központhoz például abból a szempontból mindenképp pozitív kezdeményezés, hogy az önkormányzatok válláról az anyagi fenntartás terhe így lekerülhetett. Azt is a pozitívumok sorába szokták helyezni, hogy az iskolák technikai, infrastrukturális fejlesztése a központ által így egy egységesebb, kiegyenlítettebb színvonalú oktatási rendszert eredményezhet. Párhuzamosan azzal, hogy a feladatellátás anyagi terhére valóban megoldást kínál az új központosult rendszer, az önkormányzatok feladatköre azonban egyre kiüresedettebb, egyre kisebb a mozgástér, amivel a helyi fejlődést jól szolgálhatnák.

Bag esetében az önkormányzat nem szorult ki teljesen a feladatellátásból, mivel az iskolaépület működtetése náluk maradt. Sajnos a kontroll elvesztése, az iskola és az önkormányzat közötti kapcsolat lazulása nem szolgálja a színvonalas oktatást a polgármester szerint. A település általános iskolájában korábban komoly művészeti oktatás folyt (tánc és zene), mellyel egy plusz szolgáltatást tudott nyújtani. Így a Galga mentén élők más faluból is szívesen járatták ide gyermekeiket. Ahogy megszüntették ezt a profilt, úgy vesztette el népszerűségét az intézmény. További probléma, hogy korábban a sajátos nevelési igényű gyerekek foglalkoztatása külön épületben történt. A KLIK-ben meghirdetett integrációs gyakorlat következményeként integrálták őket a többi diák közé, aminek következményeként fizikailag megtörtént az integráció, de mentálisan, szakma-pedagógiailag ez szétzúzta a korábban jól működő oktatási, pedagógiai rendszert. Az egyre nagyobb szülői elégedetlenség

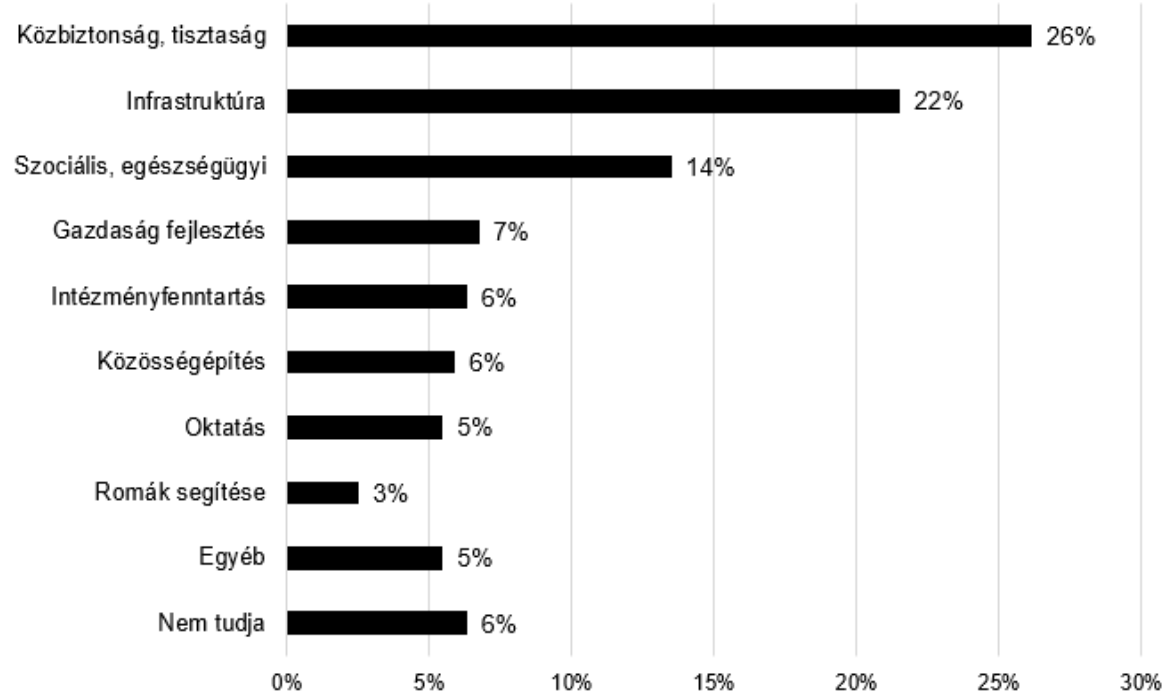
okán az önkormányzat küzd a korábbi színvonal visszaállításáért, de erre igen kevés eszköze maradt.

További változás, hogy 2013-ban a jegyző államigazgatási feladatainak egy része átkerült a járási hivatalokhoz, de a jegyző feladatainak nagy része továbbra is államigazgatási jellegű maradt (Orlovits 2017). A polgármester szerint ez sem problémamentes. Elmondása szerint a hamis lakcím bejelentések megsokasodtak, mióta az ezzel kapcsolatos feladatkörök nem az önkormányzathoz tartoznak.

A polgárok elvárásai

A mindennapi ember nem feltétlenül van tisztában az önkormányzatiságunk eddigi történetével, de képes-e megfogalmazni azt, hogy milyen feladatai vannak, mit vár el a helyi vezetőktől? Ennek feltérképezésére két kérdést fogalmaztam meg. Az első: *Kérem, sorolja fel, hogy miket tart az önkormányzat kötelező feladatainak!* Igen sok különböző válasz érkezett, így nagyobb csoportokba rendezve szemléltetem ezeket (4. ábra).

4. ábra: Az önkormányzat kötelező feladatai a megkérdezett lakosok válaszai alapján.



Megjegyzés: több válasz is adható volt
Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2017

A kapott válaszok százalékos megoszlása jól mutatja a falu lakosainak igényeit. A közbiztonság javítását 26%-uk vetette fel és ezek nagy többsége a tisztaságot is megemlítette mellé. Második helyen az infrastruktúra áll. Itt szinte kivétel nélkül az utak karbantartását mondták, páran megemlítették a csatornázást és az árambekötést. Szintén dobogós a szociális és egészségügyi feladatok ellátása, melynek keretén belül a polgárok a gyerekorvos hiányát sérelmezik, továbbá az idősekről való gondoskodást és a segélyezést fele-fele arányban gondolják kötelező feladatnak. A gazdasági fejlesztés címszó alatt az ipari park befejezését, vállalkozások támogatását, míg az intézményfenntartáson belül az óvoda és a hivatal

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

működtetését, a közösségépítésen pedig programok szervezését, összetartásra buzdítást értették. Érdekes, hogy az iskola, óvoda problémáját relatív kevesen említették, mint önkormányzati teendőt, holott létező nagy kérdés. Az is elgondolkodtató, hogy a bagiak legnagyobb problémájaként feltüntetett roma kérdést nagyon kevesen gondolják az önkormányzat feladatának. Felmerül a kérdés, hogy akkor ki más jogosult ezt megoldani, ha nem Bag választott vezetői?

A másik kérdés, így hangzott: *Mi az, amiket elvár (a kötelezőkön kívül) az önkormányzattól, hogy biztosítsa?* Az 5. ábra szófelhőben mutatja meg a megkérdezettek válaszait. (A nagyobb betűméret magasabb említésszámot jelöl.)

5. ábra: A válaszadók (kötelezőn túli) elvárásai az önkormányzat felé



Forrás: saját kutatás és szerkesztés (wordart.com), 2017

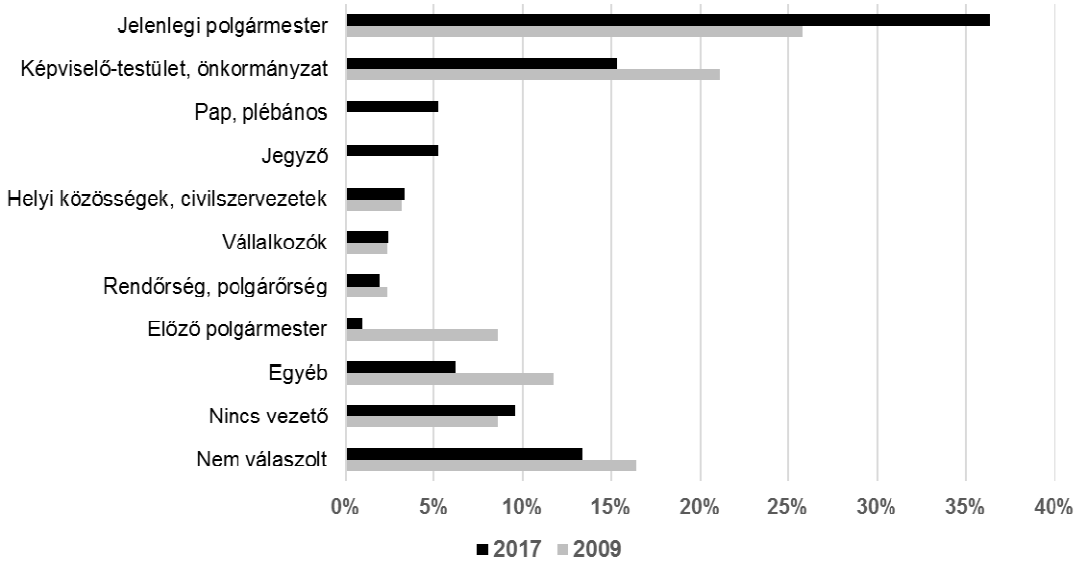
A kérésre választ adók legtöbbje a közösségépítést emelte ki. Ebben az az érdekes, hogy az emberek ezt csak járulékos feladatként értékelik, hisz az előző kérdésben is arányaiban sokkal kevesebben jelölték kötelező feladatnak. A közbiztonság itt is gyakran felmerült, értelemszerűen az említette plusz feladatnak, aki kötelezőnek nem, tehát ki lehet jelenteni, hogy a megkérdezett lakosok többsége ezt tartja az önkormányzat feladatának. Az eredmények hasonlítanak az előzőekben ismertetettekhez, mert itt is rendre követi egymást az utak javítása, a szociális támogatás és a munkanélküliség csökkentése. Eltérés, hogy sokkal konkrétabb igényeket fogalmaztak meg. Ilyen például a (tervben álló) bölcsőde építése, a gyerekorvos pótlása, vagy egy idősek otthona építése. Sajnos a kérdőív-kitöltők 28%-a nem tudott választ adni a kérdésre, amiből arra következtetek, hogy nagyrészüknek - a kötelezőkön kívül - nincs további elvárása az önkormányzat felé, vagy legalábbis nem tudja megfogalmazni.

Bag vezetői és problémamegoldói

A lakosok elvárásai a helyi vezetés felé igen sokrétű. Számomra az is vizsgált kérdés volt, hogy vajon kik tekinthetőek a falu meghatározó szereplőinek? 2009-ben a Szent István Egyetem Faluszemináriumának egy korábbi bagi kutatásában is megvizsgálták, hogy kiket tekintenek a megkérdezettjeink a falu mértékadó szereplőinek. A kérdés nyitott volt, azaz a válaszadónak kellett megfogalmaznia a választ (Vörös-Molnár- Fekete 2009). A 2017-ben erre a kérdésre adott válaszokat a 2009-essel érdemes összevetni (6. ábra).

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

6. ábra: Bag tényleges vezetői, érdekérvényesítői a lakosok szerint



Forrás: a 2009-es és 2017-es kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés (2009, 2017)

E téren 8 év alatt sokat változott a falu. Szembetűnő, hogy a jelenlegi polgármester (Jamrik László) támogatottsága magasabb, mint „elődje-utódjáé" volt 2009-ben (Tóth Gábor). Külön érdekesség, hogy Jamrik László támogatottsága hivatali idején kívül is viszonylag magas volt. Összességében úgy tűnik, hogy ha az önkormányzatba vetett bizalom nem is erősödött, de a jelenlegi polgármester nagyobb elismertséget mondhat magáénak a jelenlegi ciklusban, mint elődje a magáéban. Érdekes tapasztalat, hogy míg 8 éve senki nem gondolt a jegyzőre, vagy a plébános úrra, mint a falu sorsában illetékes vezető személyekre, addig napjainkban a megkérdezettek több mint 5%-a megemlítette őket. Ha az adatokat összességében elemezzük, akkor megállapítható, hogy ez alatt a közel 10 év alatt az *egyes emberekbe* vetett bizalom erősödött meg. Nemcsak a valóban vezető posztokon levőkre kell itt gondolkodni, hanem olyan, a helyi közjót szolgáló, helytörténeti kutatásokat végző, civil kezdeményezőkre, mint pl. Balázs Gusztáv bácsira, vagy Karácsondi Mihály plébános úrra. Úgy tűnik, hogy a faluban sok tekintélyt szerzett, a falu ügyeiért elkötelezett, ezért a faluban megkülönböztetett figyelmet kapó személy van. Ugyanakkor a köztestületek, a különböző szervezetek irányában úgy tűnik bizalomvesztés van.

Felmerül a kérdés, hogy az egyes problémák megoldásában is ezekre a vezetőkre számítanak vagy felmerül más szerveknek, embereknek a neve? 2009-ben a legtöbben erre azt válaszolták (idillikusan), hogy a problémák megoldása a bagiakon múlik, az összefogáson. A többi gyakori válasz a vezető tisztségek vagy szervek, itt már ritkábban fordul elő egy konkrét személy neve. Viszont a polgárok igen nagy arányban vagy nem tudtak válaszolni vagy nem éppen a kérdésre feleltek (Vörös-Molnár- Fekete 2009) (ld. 7. ábra)

2017-ben a kérdés három részre lett bontva attól függően, hogy az egyes problémák megoldása mennyi időt vesz igénybe (rövidtávon megoldható, hosszútávon megoldható, nem megoldható problémák) és ehhez mérten választottak felelőst a lakosok. Mivel ezúttal a kérdéshez válaszlehetőségek is meg voltak adva, így kevésbé összehasonlíthatóak a 8 évvel korábbi adatokkal, de önmagukban is tartogatnak értékes információkat. A válaszok megoszlását a 8. ábra szemlélteti.

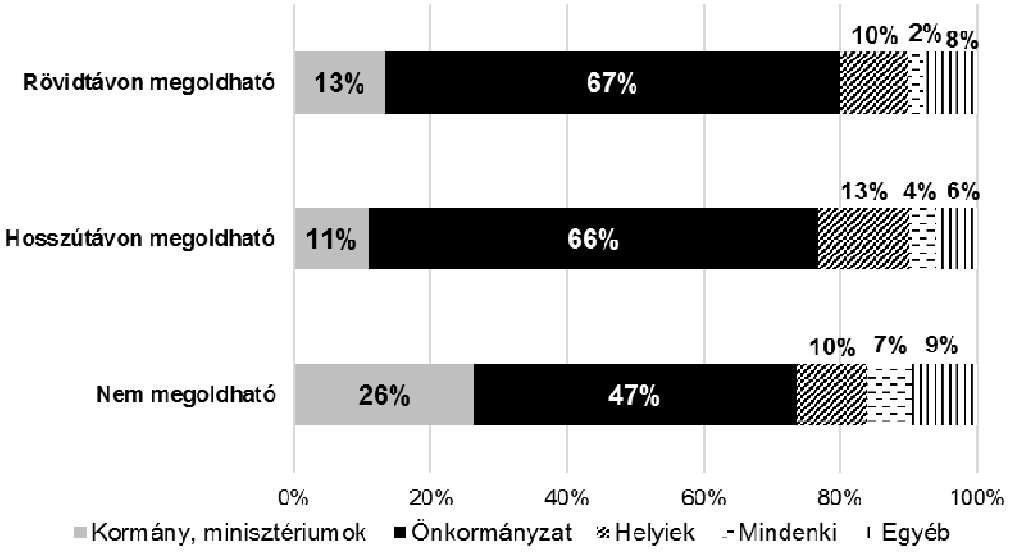
10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

7. ábra: Kin vagy min múlik Bag problémáinak megoldása? (2009)



Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

8. ábra: Kin vagy min múlik Bag problémáinak megoldása az szükséges idő függvényében (2017)



Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Figyelemre méltó, hogy az önkormányzat mind a három kategóriában kimagasló eredményt ért el. Jól látható, hogy az állami szerepvállalást mennyire fontosnak érzik a nem, vagy nehezen megoldható problémáknál. Épp úgy, mint a helyiek összefogását és az egyéb eszközök bevetését. Rövid és hosszú távú megoldási idő kategóriában is a legtöbben az utak, járdák rendbetételére, munkahelyek biztosítására és tisztaságra szavaztak. A romák kérdését rövidtávon megoldhatónak elenyészően kevesen, hosszútávon a válaszadók 11%-a, nem vagy nagyon nehezen megoldhatónak pedig 90 %-uk ítélte. A válaszadásból az derült ki, hogy a jelenleg legsúlyosabbnak ítélt cigánysággal való együttélési problémák megoldását a lakosok már nem a helyi szintektől várják, hanem magasabb állami szervektől, vagy legalábbis egy magasabb szintű összefogástól (8.ábra).

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Összefoglalás

Az önkormányzatnak fontos szerepe van abban, hogy bővítse a település komparatív előnyeit, felmérje, és ha kell újraértékelje a belső adottságokat, amivel a település versenyképessége javítható. (Bacsi Zs. et al 2011)

A 27 évvel ezelőtt létrejött önkormányzatiságunk kezdeti, az autonómiát mindenekfelett szem előtt tartó arca mára átalakult. Úgy tűnik, hogy kismértékű felügyelet, kontroll elengedhetetlen az önkormányzati működésben. Nagy dilemma azonban, hogy milyen mértékben maradhatnak (maradnak) meg a döntések helyben. Költséghatékonyság szempontjából a meglátásom szerint a jelenlegi rendszer közelebb áll az egészségeshez, mint a 10 évvel ezelőtti. Ugyanakkor az is igaz, hogy a döntési kompetenciák megváltoztatásával számos helyen sérül a szubszidiaritás elve, és olyan irányítási mechanizmusok is létrejönnek, melyeknek nem volna szabad kiszorítani a helyi irányítást.

A választópolgárok valószínűleg érzik, hogy az önkormányzat működési tere ma már más, mint korábban. A korábban erősebb szervezetekbe vetett bizalom helyén ma az egyénekbe vetett bizalom működik inkább. A jelenlegi polgármester (Jamrik László), aki több évtizedes polgármesterséget mondhat magáénak a faluban, a kilencvenes éveket sokkal élhetőbbnek ítélte meg az önkormányzati működés szempontjából. A településnek voltak forrásai, amiből fejlesztéseket tudott megvalósítani. Mivel 2006 és 2014 között nem ő volt a község vezetője, így újraválasztásával egy más, kihívásokkal kecsegtető rendszerbe tért vissza. Sok elképzelése van, és optimista a jövővel kapcsolatban. A sok elképzelés sok pályázat formájában ölt testet: a posta épülete hamarosan elkészül, a bölcsőde pályázata be van adva, illetve az utak javítására is keresik a forrásokat, valamint a kultúra újra virágoztatását is a zászlójára tűzte. Kiemelten figyelmet fordítanak a lakosokkal való kommunikációra: igényes szórólapokkal igyekeznek a polgárokat az általuk szervezett programokra csábítani, ezzel segítve elő a lakosság összetartását. A lakosság összetartásának kérdése a kérdőíves felmérésünk is sorskérdése a falunak. Talán fontosabb is, mint az, hogy milyen beruházások, mikor valósulhatnak meg.

Irodalomjegyzék

Bacsi Zs.- Forman B.- Káposzta J.- Nagyné Molnár M.- Péter B. (2011): Regionális gazdaságtan Szaktudás Kiadó Ház Zrt.

Csörgits L. (2013): Az önkormányzati feladatellátás alakulása napjainkban – elméleti és gyakorlati problémák, különös tekintettel az oktatási terület egyes elemeire. [s.n] http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok/cs%C3%B6rgits.pdf (letöltve: 2017. augusztus 16-án)

Lőrincz L.(1988): Magyar közigazgatás: dilemmák és perspektíva. Akadémiai Kiadó, Budapest

Orlovits Zs.(2017): Közigazgatási jog és szervezés. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő

Pálné Kovács I. - Tuka Á. - Schmidt A. - Vadál I. - Kákai L.(2011) Regionalizmus és területi kormányzás. PTE Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszék, Pécs http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_13_regionalizmus/adatok.html (letöltve: 2017. július 30-án)

Vörös G- Molnár M- Fekete Zs. (2009): Bag problématérképe In Acta Regionis Rurum 3. 18-23 pp.

Internetes források:
A Nemzeti Jogszabálytár honlapja:
www.njt.hu
A Daköv Kft honlapja:
www.dakov.hu
Bag nagyközség honlapja:
www.bagfalu.hu
TEIR, TSTAR (KSH) adatbázis:
https://www.teir.hu/
Önkormányzati reform:
https://jak.ppke.hu/uploads/articles/11252/file/%C3%96NKORM%C3%81NYZATI%20REFORM.pdf
Adósságkonszolidáció, kompenzációs fejlesztés:
http://rgvi.gtk.szie.hu/system/files/upload/course_material/adossagkonszolidacio_teljes.pdf

Interjúalany
Jamrik László polgármester



16.kép: Bag egyik kulcsfontosságú intézménye: az iskola.
állami/ vagy önkormányzati fenntartás?



17.kép: Gyülekező a Polgármesteri Hivatal ügyfélbejárata előtt



18.kép: A kultúrház:

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A HELYI KÖZÖSSÉG VIZSGÁLATA BAGON
THE EXAMINATION OF THE LOCAL COMMUNITY IN THE VILLAGE OF BAG

Gerencsér Ilona, PhD hallgató, SZIE
Ilona Gerencsér, Ph.D. student, SZIU

Absztrakt

A megfelelő életminőség biztosításának egyik meghatározó feltétele az adott településen élők összessége, a fejlődést/változást generáló (humán) erőforrás. Természetesen ezt a célt alapvetően befolyásolják a meglévő természeti adottságok, a földrajzi elhelyezkedés, az ember által kialakított gazdasági környezet is. A tanulmány Bag helyi társadalmát, valamint a helyi társadalmi együttélési jellemzőit ismerteti. A vizsgálat fő témái a helyiek saját közösségükhöz való ragaszkodása, az egyéni felelősségvállalás megítélése, továbbá a helyiek tájékozottsága a településükön megvalósult fejlesztésekkel és a közösségi élettel kapcsolatban.

Abstract

One of the decisive criteria for ensuring a good quality of life are the people who live in the settlement, the (human) resource who generates development or changes. Of course, this goal is fundamentally influenced by the existing natural conditions, geographical location and economic environment as well. The study describes the local society of Bag and the local characteristics of social coexistence. The main topics of the study include the attachment of inhabitants to their own community, the assessment of individual responsibility, and the awareness of inhabitants related to community life and development projects completed in their settlement.

Bevezetés

A területfejlesztési politika homlokterébe egyre inkább a térségek adottságai, valamint a belső erőforrások kerültek. Különösen fontossá vált azoknak a tényezőknek a felkutatása vagy kialakítása, amelyek egy térség fejlődéséhez mint kiinduló erőforrások járulnak hozzá (Káposzta, 2001; Ritter et al., 2013). Ezek a tényezők, belső erőforrások kapcsolódhatnak a térség társadalmi aktivitásához, a helyi gazdasághoz, az infrastruktúrához, adódhatnak a környezeti adottságokból, illetve a külső anyagi és szellemi javak nyújtotta lehetőségek befogadásának képességéből (Goda-Tóth, 2013).

A területfejlesztésen belül a vidékfejlesztés is átalakuló félben van. A vidéki térségeket érintő új kihívások és változások szinte minden területi szinten megmutatkoznak. Ez a változás tükröződik vissza az Európai Unió vidéki térségeinek fejlesztési modelljében is, ami szintén átalakult az évek során, hiszen már nem csupán vidékfejlesztésről szól, annál több, ez a modell a közösségen alapuló integrált vidékfejlesztés modellje lett. A modellben kiemelten fontos szerepet kap a *lokalitás*, vagyis a térségi szint előtérbe helyezése; a *felelősség és a hatalom átruházása*, más szóval a szubszidiaritás érvényesítése; a *helyi identitás*: a helyi szereplők aktivitásának előmozdítása, a társadalmi tőke feltárása és mobilizálása, és a helyi tudás és gyakorlat alkalmazása a programok kidolgozására és megvalósítására; a *helyi*

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

erőforrások szükséges ismerete, és alapos elemzése a fejlesztésbe való bevonásának érdekében; a helyi erőforrások értékének növelése a *hozzáadott értéken keresztül*, amely biztosítja a helyi gazdaság nagyobb biztonságát, és a fenntarthatóságát, valamint a *helyi közösségek* minél nagyobb mértékű bevonása a megtervezett folyamatba (Szörényiné, 2005). Egy-egy térség fejlődésében meghatározó lehet az ott élők közösségi attitűdje. Egy szilárd, rugalmas helyi közösségben lévő erő jelentheti az átalakulások egyik legfőbb motorját (Edel, 1992 alapján Wilson, 1995). Hasonlóan vélekedik Nemes (2000, 2005) is, aki szerint a vidékfejlesztésnek koherens európai keretek között, de lokálisan, a helyi közösségek által irányítottan kell működnie.

A vidéki térségek, illetve települések történeti, kulturális hagyományai, a helyhez kötődést, a valahová tartozás érzését hivatottak elősegíteni, amelyek kialakítják az adott hely, tér „szellemiségét" azaz közösségét. Egy jól működő közösségről feltételezzük, hogy mentálisan egészséges, fizikailag aktív, tagjai inspirált személyek, akik nyitottak a változások kínálta lehetőségekre és felismerik a problémák megoldásában betöltött saját szerepüket is. Készek mozgósítani, mágnesként bevonni a feladatok megoldásába a közösség tagjait. Szerepkörük tehát meglehetősen sokrétűnek és összetettnek tűnik, mivel ezt kívánja meg akár a társadalmi, akár a gazdasági, technológiai környezet rendkívül gyors változása. Viszont ezeknek a feltételeknek a helyi közösségek ma már csak egyre nagyobb energia-befektetéssel és elhívatással tudnak megfelelni.

Az elmúlt évtizedben számos helyi közösség ismerte fel a kor kihívásait, hanem felismerte településének, térségének különleges és értékes adottságait, termelési hagyományait, a helyi munkaerő sajátos képzettségét, és azt is tudatosították, hogy kulturális adottságaik segítségével előnyhöz juthatnak más régiókkal szemben. Ezért kiemelt fontosságúvá vált azoknak a tényezőknek, belső erőforrásoknak a felkutatása, amelyek egy-egy terület önállóbb gazdasági és társadalmi fejlődéséhez, fejlesztéséhez járulnak hozzá (Káposzta et al., 2015;, Nagyné Molnár, 2013;, Goda-Kassai, 2011).

A belső erőforrásokhoz való viszony, illetve az erőforrások hasznosításának egyik alakítója az adott közösségben lévő kultúra, amely az egyéni és közösségi döntések formálója és ennek következtében a területhasználat, a természethez való viszony, a közösségben való részvétel alakítója, a helyi stratégiák formálója és ezek által a helyi gazdasági és társadalmi fejlődés meghatározó tényezője (G. Fekete, 2010). A térségi szereplők együttműködése, közös gondolkodása pedig jótékonyan hat a közösségekre és erősíti mind a helyi mind pedig a térségi identitást (Káposzta, 2010 után Hanzel-Kassai, 2014).

Jelen tanulmány fő célja az Bagon élő lakosság közösségi életének bemutatása, a település helyi közösségi jellemzőinek ábrázolása. A helyi közösség szerepének áttekintését követően a félig strukturált interjúk ismertetése következik, amelyek a településen található civil szervezetek, valamint a település jelenlegi és egykori vezetőivel készültek. A kutatás az alábbi központi kérdések mentén épült fel:

1. A helyiek milyennek látják saját közösségüket?
2. Hogyan élik meg a helyi közösség szerepét?
3. Közösségnek tartják-e magukat?

A kutatás részét képezte egy több témát érintő kérdőív, ezen belül néhány kérdés a helyi közösség fogalmának kérdéskörét vizsgálta. A tanulmány ezeknek a kérdőíveknek és a helyiekkel készített interjúknak az eredményét ismerteti. A téma azért is ígérkezhet izgalmasnak, mivel Bag társadalma nem egyveretű.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

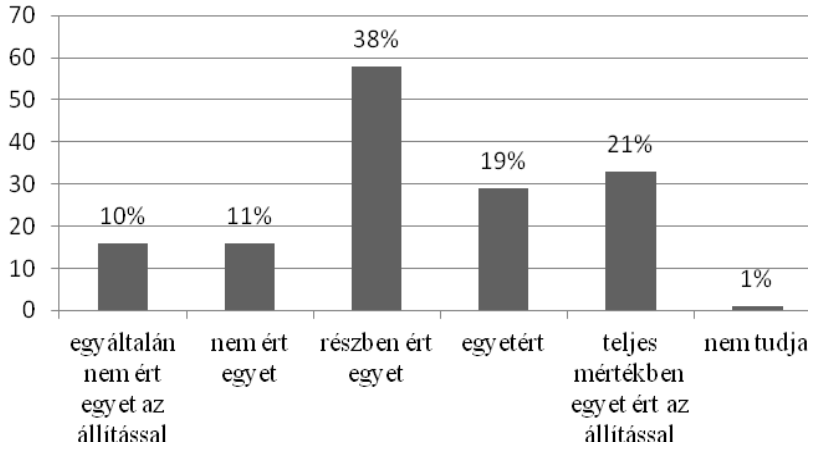
Kiindulópontom, hogy a múlt század elején a település lakossága jellemzően mezőgazdasági tevékenységet folytatott. Ezen életmód igencsak nagy befolyással volt az akkori helyi társadalomra, hiszen a nagy kézi munkaerőt igénylő technológia korábban megkövetelte, hogy az emberek együtt működjenek, azaz közösségként „funkcionáljanak". Az iparosodás és a szolgáltató szektorok térnyerését követően, a helyi közösség is ennek megfelelően alakult át. Ahogy a mezőgazdaság egyre kevesebb családnak nyújtott megélhetési lehetőséget a településen, úgy a pénzforrás szerepét más környező településhez hasonlóan itt is az ipar és a szolgáltató szektor vette át (Molnár M. 2009). Ez, valamint az a tény, hogy az ipari és szolgáltató szektorok munkahelyei a környék nagyobb településeire vonzották be a lakosság egyre nagyobb részét, alapvetően átírta a közösségi létezés lehetőségeit. A településen élők életvitelét nagyban meghatározó ingázó életmód ugyanúgy általánossá vált, mint a budapesti agglomeráció településein (Beluszky-Sikos, 2007).

Közösségtudat Bagon

Annak ellenére, hogy a település ingázó, annak ellenére, hogy jelentős népességbeáramlás történt, azaz az agglomerációs adottságok és jellemzők ellenére az itt élőkben; Bagon továbbra is erős vonalat képvisel a hagyományőrzés, a tradíciók ápolása. Szembe kell ugyanakkor nézni két ténnyel: a helyi cigánylakosság számaránya növekszik, és ugyancsak egyre jelentősebb a nem bagi gyökerűek tábora. A kérdés az, hogy vajon tudnak-e együtt gondolkodni, önmagukat Bag helyi közösségeként *együtt* pozícionálni a különféle értékrendben élők? Éppen ezért fontosnak találtam megvizsgálni, hogy vajon az itt élők hogyan tekintenek saját közösségükre.

Azzal a megállapítással, hogy a Bagon élők rendelkeznek helyi közösségtudattal, a megkérdezettek több mint fele (79 %-a) részben vagy teljes mértékben egyetértett (1. ábra). Ezt valószínűleg a helyi civil szervezetek és az önkormányzat közösségépítő programjai miatt gondolhatták így a válaszadók. A magas százalékos arány arról tanúskodik, hogy az itt élők nagyon határozott közösségtudattal rendelkeznek.

1. ábra: Válaszok *„A Bagon élők rendelkeznek helyi közösségtudattal."* kérdésre (%)



Forrás: Bag kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017.

A közösségtudat kialakulásához nagyban hozzájárulnak a faluban működő civil szervezetek is. Évente számos rendezvény megszervezésében és lebonyolításában vesznek részt. Ott létünk alatt igyekeztünk megtudni azt is, hogy azok a válaszadók, akik szerint a település

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

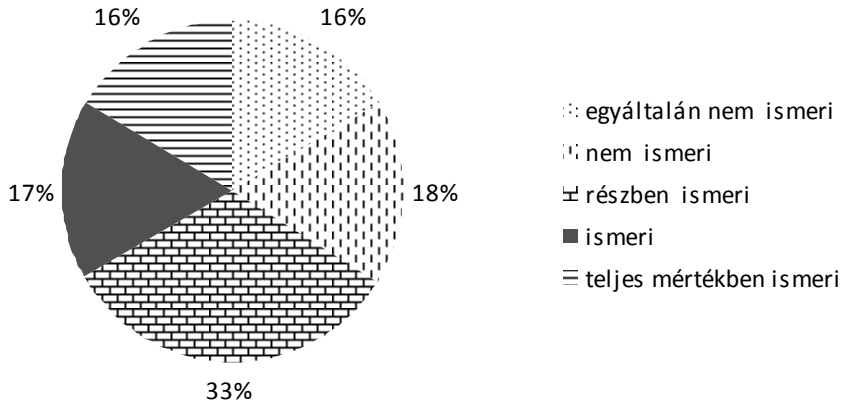
rendelkezik helyi közösségtudattal csak a civil szféra aktivitása miatt gondolják ezt, vagy a lakosság önálló, egyéni kezdeményezések révén is megéli a társas érintkezés közösségi formáját.

A válaszadók közel fele (48%) semmilyen közösségi életet nem él a civil egyesületen kívül. Ezt a fiatalabb generáció az időhiánnyal, míg az idősebbek a korral járó romló egészségügyi állapottal magyarázzák. Követendő példa viszont, hogy a válaszadók 52%-a él még valamilyen formában aktív közösségi életet a civilek által szervezett rendezvényeken kívül is. Az esetek túlnyomó részében ezek kirándulásokat, bográcsozásokat jelentenek a barátokkal, családdal, de a falunap, az egyház által szervezett programok is szerepelnek a válaszok között.

A jövőtervek ismerete a lakosság körében

A települések élhetősége nem csupán a közösség tagjainak aktivitásától függ, hanem attól a perspektívától is, amit a település és vezetése a helyiek számára nyújtani tud. Ezeket a lehetőségeket, jövőben elérendő célokat, sok esetben valamilyen településfejlesztési dokumentum tartalmazza. Az ezekben található fejlesztési elképzelések és kivitelezésük hozzájárulhat a helyiek pozitív jövőképének kialakulásához és településen maradásukhoz. Lényeges lehet tehát ezeknek az elképzeléseknek a megismertetése a lakossággal. Éppen ezért megkérdeztük a helyieket, mennyire ismerik saját településük fejlesztési elképzeléseit. A válaszok megoszlási arányát a 2. ábra mutatja be.

2. ábra: Válaszok *„Az itt lakók jól ismerik a falu fejlesztési terveit, tájékozottak a falu helyzetéről, jövőjéről.”* kérdésre (%)



Forrás: Bag kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017.

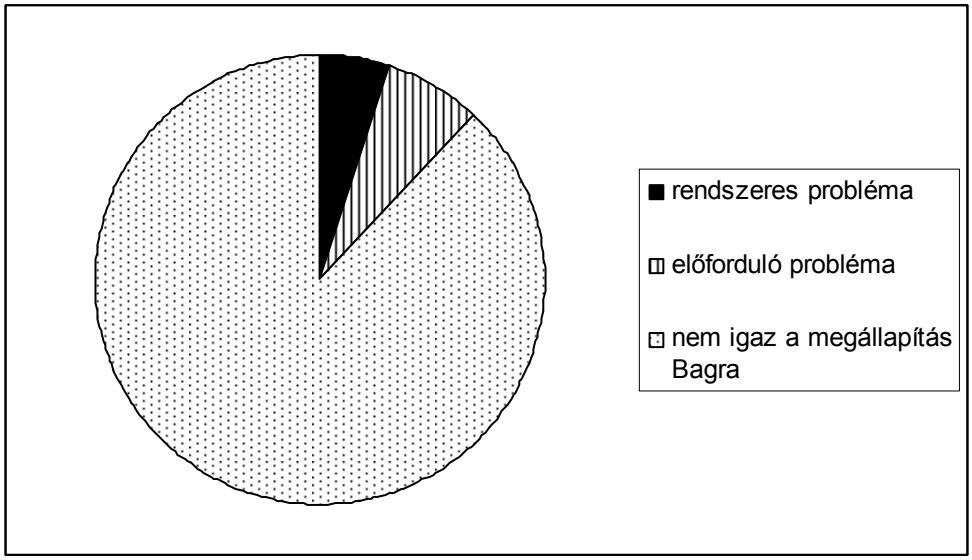
A válaszadók kétharmada (66%-a) tájékozott a település jövőképét illetően. Ez a magas százalékos arány általában a magasabb iskolai végzettségűek között mutatkozik meg, ami az önmagáról felelősen gondolkodó közösség ismérve. A válaszadók egyharmada (34%-a) azonban sajnos egyáltalán nem, vagy csak minimális mértékben ismeri települése fejlesztési terveit. Ez adódhat egyrészt az érdektelenségükből, másrészt abból is, hogy a település vezetése nem fordít kellő hangsúlyt e tervek megismertetésére még szélesebb körben.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Hagyományőrzés és közösségépítés

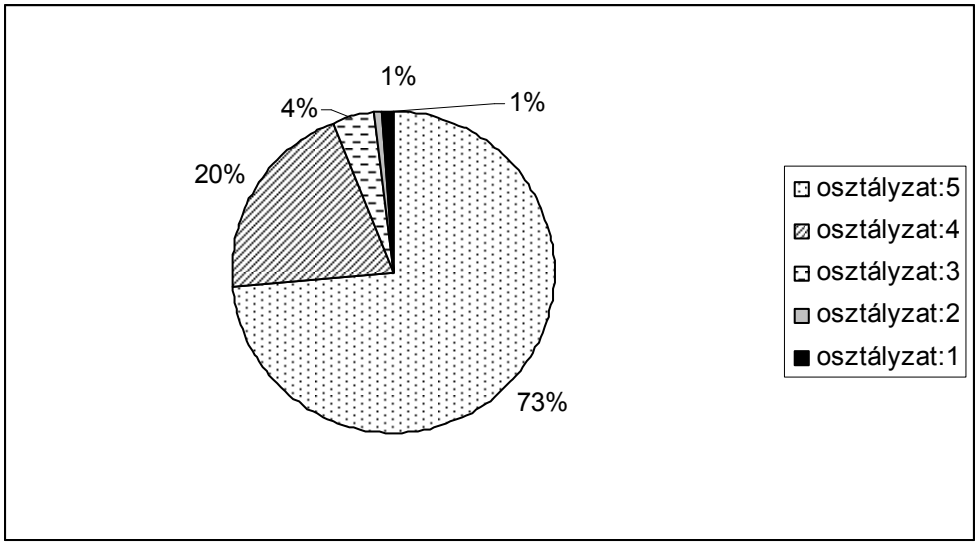
A közösségépítés egyik módja lehet a település életéhez kapcsolódó népszokások, hagyományok ápolása, átadása a fiatal generáció számára. Éppen ezért megvizsgáltam, hogy vajon a 2009-es, valamint a 2017-es bagi kutatások idején mi volt ezen a téren a tapasztalat. A a 3. ábra szemlélteti, hogy a megkérdezettek mennyire látták kérdésesnek 2009.ben a bagi hagyományok folytatását.

3.ábra: Válaszok *„A hagyományőrzés folytatása kérdéses?”* kérdésre (%) 2009-ben



Forrás: 2009. évi bagi kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017.

4. ábra: A helyi hagyományőrzés értékelése 2017-ben 5 fokozatú skálán



Forrás: 2017 évi bagi kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017.

A válaszadók több mint kétharmada (88%) a hagyományőrzés területén 2009-ben nem látott hiányosságokat és az akkor megfogalmazott véleményük szerint a hagyomány kellő figyelmet kapott a település életében. Mindössze a válaszadók 12%-a látta ezt a területet problémásnak akkor a közösség életében. A 2017-es évben végzett felmérésben a megkérdezettek 6%-a nem tudott, vagy nem akart a hagyományőrzésről nyilatkozni. A 4. ábra tanúsága szerint a hagyományőrzés ma is érték, bár a szórás meglepően nagy: elégtelen osztályzat is született a

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

helyi hagyományőrzés megítélésében. Sok a keserű hang: egyesek a lehetőségeket keveslik a hagyomány-ápolásban, mások szerint volna lehetőség, csak érdeklődés, és főként utánpótlás nincs. Tény, hogy az általános iskola korábbi keretei között a zenének általában, és a néphagyománynak is jóval nagyobb tere volt; ami az új iskolafenntartó (Klebelsberg) rendszer kiépülésekor lényegében megszűnt.

Közösség a problémák közös megoldására

A közösségépítés fontos módja a helyi problémák megoldásában való aktív részvétel is. Ezért kérdőívünk segítségével felmértem a problémák megoldásában való közreműködési hajlandóság mértékét a lakosság körében. A válaszok alapján a megkérdezettek alig több, mint egyharmada (35%) működne határozottan közre és lenne mozgósítható a problémák megoldásában, további 7% bizonytalan ugyan, de kis rábeszéléssel, vagy a céloktól függően aktivizálható lehetne. Sajnos meglehetősen magas (65%) azon válaszadók aránya, akik egyértelműen elhatárolódnak a problémák megoldásában való közreműködéstől. Ez a magas arány eredhet a betelepültek nagy arányából, de származhat az eltérő kulturális háttérből vagy az egyéni érdekek közösségi érdekek elé helyezéséből. A valódi okok felkutatása mindenképpen egy mélyebb terepmunkát igényelne.

A közösségi élet jellemzői

Az interjúk során a helyi közösség legfőbb szervezőerejét a válaszadók csaknem negyede a méltán híres Muharay Elemér Népi Együttesben látta, amely a település lakosait leginkább összekovácsoló erőt jeleníti meg. Nagy hírnévnek örvend, amire a falubeliek joggal büszkék. Vitathatatlan, hogy a hagyományőrzéshez, valamint a településről kialakított pozitív képhez nagyban hozzájárult a néptáncegyüttes. Fontos az iskola közösségépítő szerepe is, mivel a gyermekek, illetve a szüleik összetartozását segíti. A helyi közösség szervezőerejeként azonosították interjúalanyaim a kulturális eseményeket, a különféle helyi rendezvényeket, és az egyházat. A közösség fogalmába beleértették az összetartozást, a civil szervezeteket és magát a falut is.

A fentiek alapján a helyi közösséget sokféle szervezőerő mozgatja. Annak ellenére azonban, hogy rendelkezésre állnak azok a közösségi helyszínek/színterek, ahol a közösségi életet megélhetik a település lakosai. A probléma hátterében egyesek a közösségi helyek hiányát fogalmazták meg: nincs egy kávézó vagy cukrászda, ahova beülhetnek az emberek beszélgetni. Mások szerint a baj az, hogy a meglévő intézményeket, például a művelődési házat, a könyvtárat nem érzik kellően bensőségesnek az itt élők.

Az is probléma, hogy összességében igen alacsonynak mondható a rendezvények látogatottsága. Még a nagyobb települési rendezvények alkalmával is. Pedig vannak kulturális rendezvények, verses estek, színház, előadások, megemlékezések. Ezek mindenki számára nyitottak. Volt olyan interjú alanyom, aki szerint a falu felét egyáltalán nem érdekli a helyben megélhető közösségi élet. A helyi romáknak például teljesen mások az igényeik. A település plébánosa, Karácsondi Mihály is hasonló érdektelenséggel találkozik az általa szervezett rendezvények látogatottsága kapcsán. Elmondása szerint a település civil szervezetei alapvetően kezdeményezőek és vannak próbálkozásaik a közösségformálásra, ennek ellenére a most szülői generáció nem lát a településen hosszú távú perspektívát a gyermekei számára, ami miatt sokszor már az óvodás korú gyermekeket is gyakran más településre íratják be az óvodába.

Bár fontos lenne a lakossági összetartozás, maguk a közösségért aktívan tevők mégis sok esetben úgy élik meg, hogy ilyen igazából nincs a településen. Elmondásuk szerint mindenki a maga területén próbál kisebb közösségeket összekovácsolni. Külön szerveződik például az iskolai, illetve az óvodai közösség, a néptáncegyüttes, illetve az egyházi közösség is. Ezek a közösségek jellemzően valamilyen céllal, valamilyen közös érték, érdek miatt szerveződtek. Egy részük formalizált (pl. egyesületekben működik), más részük nem (pl. egy-egy utca lakóinak közössége). A kisközösségekben az a tapasztalat, hogy általában sokkal nyitottabbak egymás felé a résztvevők és jobban odafigyelnek egymásra. Talán ezért nem is látni ezekben a kisebb közösségekben törekvést arra, hogy egy nagyobb közösséggé kovácsolódjanak. Folyamatos, hosszú távú kapcsolat, egyeztetés, együtt gondolkozás egyes interjúalanyaim szerint sajnos még az intézmények vezetői között sem feltétlenül működik. Az interjúkból az is kiderült, hogy a roma telepen élőkkel nagyon kevesen tartanak fenn bármilyen kapcsolatot. A személyes bezárkózást jól szimbolizálja a kapuk, kerítések átalakulása is. A kapuk, a kerítések, amelyek egykor betekintést engedtek a járókelőknek a ház udvarába, ma szinte mindenhol valamilyen egybefüggő anyaggal (pl. nád, furnér, préselt alumínium lemez) vannak bevonva, hogy megpróbálják kizárni a külvilágot. Az emberek zárkózottabbak lettek. A garázdaságra, tolvajlásra, azaz a közbiztonsági problémákra pedig válaszul egyre haragosabb kutyákkal veszik magukat az emberek körül.

A válaszadók a közösségi problémák megoldását egyöntetűen a gyermekek, a fiatal generáció helyben tartásában látják. E szervezetek célja megállítani az elvándorlást, vagy legalábbis lassítani. Meglátásuk szerint az elvándorlás oka az együttműködésre kevésbé nyitott roma közösség jelenléte, illetve az idősebb generációhoz tartozó, kevésbé rugalmas intézményi vezetés és a nagyszámú fiatal szülők közötti diszharmónia. Ugyanakkor van jó gyakorlat, jó minta is. Az egyház által felkarolt Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom például a gyermekvállalást és nevelést úgy támogatja, hogy ösztönzi, hogy a fiatal szülők, a Bagra települők, akik a településen látják nemcsak a saját életük, de gyermekeik életének kiteljesedését is, legyenek aktív közreműködői a közösségi életnek. Meglátásuk szerint a gyermekeknek már egészen kicsi korban kötődniük kell a településükhöz az óvodán és iskolán keresztül, hogy legyen gyökerük mire felnőnek.

Összefoglalás

Az interjúalanyok elmondása alapján Bagon valaha pezsgő közösségi élet volt. Közösségi megmozdulások voltak mind a sport, mind pedig a kulturális élet területén. A ma aktív közösségszervező megkérdezettek mindegyike úgy ítéli meg, hogy a múlt értékei és öröksége közösségi összefogásra kell, hogy ösztönözzön ma is. Erre, mint láttuk alapvető igény mutatkozik. A falu számos közösség-szervező erővel bír. Feladatok, célok és programok is vannak a tarsolyukban. Az azonban, hogy mennyire sikerül szebbé teremteniük a jövőt, nemcsak rajtuk múlik.

Felhasznált irodalom

Beluszky P. - Sikos T. T. (2007): Változó falvaink/ Magyarország az ezredfordulón /Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián.

G.Fekete É. (2010): A kultúra funkciója a helyi stratégiákban. In: Török József (szerk.) (2010): Közművelődési Nyári Egyetem 1999-2008. Válogatás a 10 év előadásaiból. Szeged: Csongrád Megyei Népművelők Egyesület. pp. 363-372.

Goda P.-Tóth T. (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben. In: Területi Statisztika,53 (2),pp. 169-189.

Goda P.- Kassai Zs. (2011): A 2004-2010 közötti gazdaság – és regionális fejlesztő operatív programok összehasonlító kistérségi vizsgálata. In: Gazdaság és Társadalom 2011/2, pp. 93-110.
Hanzel E.- Kassai Zs. (2014): A helyi társadalom vizsgálata Zsobokon In: Farkas T.- Kassai Zs. (szerk.) (2014): Zsoboki tanulmányok. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó, pp. 69-84.
Káposzta J. (2001): Regionális gazdaságtan, Gödöllő: Szent István Egyetem
Káposzta J.- Ritter K.- Kassai Zs. (2015): Hungarikumok területi jelentőségének vizsgálata, különös tekintettel a pálinkára. In: Tér és Társadalom, 29 (4), pp. 139-153.
Molnár M (2009): Népesedési és foglalkozásszerkezeti változások Bagon Acta Regionis Rurum 2009 pp. 12-18
Nagyné Molnár M. (2013): Factors of successincase of local society. In: Deturope: Central European Journal of Tourism and Tegional Development, 5 (3) pp. 63-70.
Nemes G. (2000): Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája – az integrált vidékfejlesztés lehetőségei. In: Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., pp. 459–474.
Nemes G. (2005): Integrated rural development the concept and its operation. Institute of Word Economics of the Hungarian Academy of Sciences Discussion Papers. 2005/6.
Ritter K. - Nagy H. - Tóth T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy Észak-magyarországi példán keresztül, pp. 224-242. In: Lukovics M. - Savanya P. (szerk.) (2013): Új hangsúlyok a területi fejlődésben. Szeged: JATE Press.
Szörényiné Kukorelli. I. (2005): A fenntartható fejlődés stratégiai elemei a rurális térségekben. In: Tér és Társadalom, 19. (3-4), pp. 111-137.
Vörös G- Molnár M- Fekete Zs. (2009): Bag problématérképe In Acta Regionis Rurum 3. 18-23 pp.
Wilson P. A. (1995): Embracing Locality in Local Economic Development. In: Urban Studies, 32 (4- 5), pp. 645-658.

Interjúalanyok
Boda Regina, a Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány elnöke
Csejtei Jánosné, a Szinkron Nyugdíjas Egyesület elnöke
Horváthné Görög Viktóriával, könyvtáros
Karácsondi Mihály, plébános
Katona Hargita, a Bagi Dózsa György Művelődési Ház igazgatója
Katonáné Hegedűs Csilla, az Óvoda a Gyermekekért Alapítvány elnöke
Nagyné Bakti Zsófia, a Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesület elnöke



19. kép: Egy fiatalokat megszólító program 2017 nyarán

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

TÁRSADALMI SZERVEZETEK BAGON
SOCIAL ORGANISATIONS IN BAG VILLAGE

Kassai Zsuzsanna, adjunktus, SZIE GTK RGVI
Zsuzsanna Kassai, assistant professor, SZIU

Absztrakt

Egy település sikeres működéséhez összetartó, aktív helyi közösségre van szükség. Jelen cikkben a helyi közösség egyik alapkövét, a társadalmi szervezetek működését vizsgáltam Bagon. Az alábbiakban az itt található társadalmi szervezetek céljait, tevékenységeit, nehézségeit és néhány egyéb jellemzőjét mutatom be. Feltárom a lakosság véleményét is ezeknek a szervezeteknek szükségességéről, továbbá azt is, hogy mennyire ismertek e szervezetek a helyiek körében. Egy átfogó dokumentumelemzést követően 2017 júniusában kérdőíves felmérést végeztem Bag lakossága körében és interjúkat készítettem az itt működő társadalmi szervezetek vezetőivel, tagjaival. Az így kapott legfontosabb kutatási eredményeket összegzem az alábbi írásomban.

Abstract

To have a settlement operated successfully a cooperative, active local community is needed. Therefore, one of the cornerstones of local community, namely the operation of social organizations in Bag village is examined in this article. A comprehensive overview is given below about the goals, the main activities, the difficulties and some other important characteristics of the social organizations operating here. In addition, the opinions of the inhabitants regarding the necessity and the reputation of these organizations have been revealed, too. After an overall document analysis, interviews with the leaders and members of social organizations were made and a questionnaire survey among inhabitants of Bag village was conducted in June 2017. The so gained research findings are summarized in my paper below.

Bevezetés

A társadalmi szervezetek különböző közfeladatokat látnak el és közszolgáltatásokat nyújtanak, azokat a társadalmi problémákat igyekszenek kezelni, amelyeket az állam, illetve az üzleti szféra nem tud, vagy nem kíván megoldani (Nárai, 2004; Reisinger, 2012). Számos kutatás (lásd pl. Kuti, 1996; Nárai, 2008, 2004; Putnam, 2000; Reisinger, 2012; Szakál, 2004) igazolja, hogy a társadalmi szervezeteknek alapvető szerepük van a helyi közösségi élet, a társadalmi tőke, a bizalom és az együttműködés fejlesztésében, emellett képesek aktivizálni a helyi lakosságot és elősegítik a társadalmi integrációt is (Kuti, 1996). A társadalmi szerepükön felül, a gazdasági életben (pl. hozzájárulás a GDP-hez, a foglalkoztatáshoz, redisztribúciós szerep stb.) és fejlesztéspolitikában is nagy a jelentőségük e szervezeteknek (Reisinger, 2012).

Jelen írás célja a Bagon működő társadalmi szervezetek legfőbb jellemzőinek, céljainak, tevékenységeinek, problémáinak a feltárása. A terepi kutatást megelőzően a bagi civil

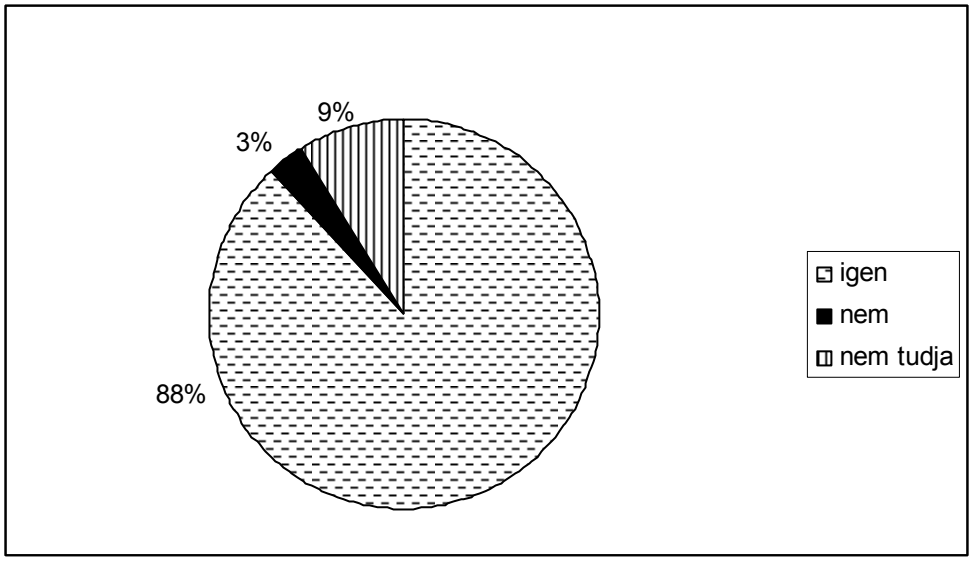
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

szervezetekkel kapcsolatos adatokat, szervezeti leírásokat és egyszerűsített beszámolókat tanulmányoztam a Civil Szervezetek Névjegyzékében. Ezután interjúkat készítettem a bagi társadalmi szervezetek vezetőivel, tagjaival, amelyekben a szervezetek céljaival, kialakulásával, felépítésével, működésével, addig elért eredményeivel kapcsolatos kérdéseket tettem fel. Emellett a falukutató táborban végzett közös kérdőíves felmérésben is szerepelt néhány kérdés e szervezetek szükségességével, ismertségével és tagságával kapcsolatban. A következőkben a legfontosabb eredményeket mutatom be.

A helyi társadalmi szervezetek jelentősége, ismertsége

A terepi kutatás keretében a fent említett kérdőív segítségével vizsgáltam, hogy a helyiek szerint vajon szükség van-e a közösségi szervezetekre. A felmérésből kiderült, hogy a válaszadók túlnyomó többsége (88%-a) szükségesnek tartja a társadalmi szervezetek meglétét a településen. A válaszadóknak mindössze a 3%-a vélte úgy, hogy nincs szükség a társadalmi szervezetek jelenlétére Bagon (lásd 1. sz. ábra).

8. ábra: Szükségesek-e a közösségi szervezetek Bagon? (%)



Forrás: A bagi kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017

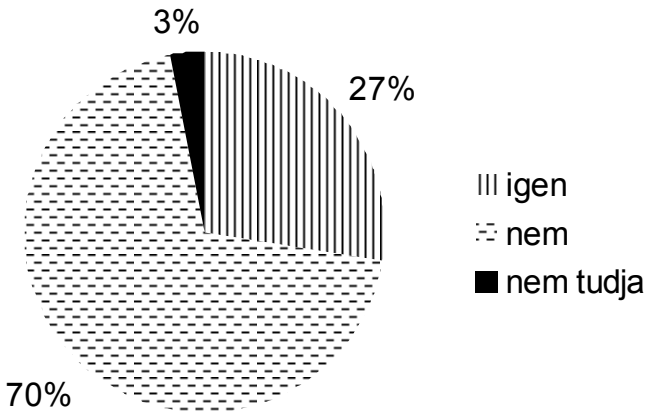
Ha már ilyen sokan tartják fontosnak a közösségi szervezeteket, azt is érdemes megvizsgálni, hogy a megkérdezettek közül ténylegesen hányan tagjai legalább egy helyi társadalmi szervezetnek. Itt már kevésbé kedvező eredményeket kaptunk, hiszen csupán kicsit több, mint egynegyedük (27%-uk) volt tag saját bevallása szerint valamelyik helyi szervezetben (lásd 2. sz. ábra). A válaszadók 70%-a viszont egyetlen közösségi szervezetnek sem tagja Bagon, ám egyötödük (22 fő) legalább a rendezvényeiken rendszeresen részt vesz.

A társadalmi szervezetek munkájában való aktív részvétel hiányát különböző okokra lehet visszavezetni. Az előző kérdésre nemmel válaszolók 21%-a nem tudta megmondani, hogy miért nem tag ezekben a szervezetekben. A többiek általában időhiánnyal, magánéleti és szakmai elfoglaltságaikkal indokolták távolmaradásukat. Például többen arra hivatkoztak, hogy a munkájuk vagy a családjuk minden idejüket, energiájukat leköti, így nem tudnak közreműködni önkéntes tevékenységekben. Az idősebbek közül többen említették, hogy egészségügyi problémáik miatt nem tudnak taggá válni társadalmi szervezetekben. Emellett néhányan azt állították, hogy nincs kedvük, igényük arra, hogy aktívan szerepet vállaljanak

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

valamely társadalmi szervezet tevékenységeiben vagy éppen nem működik az érdeklődési körének megfelelő társadalmi szervezet a településükön.

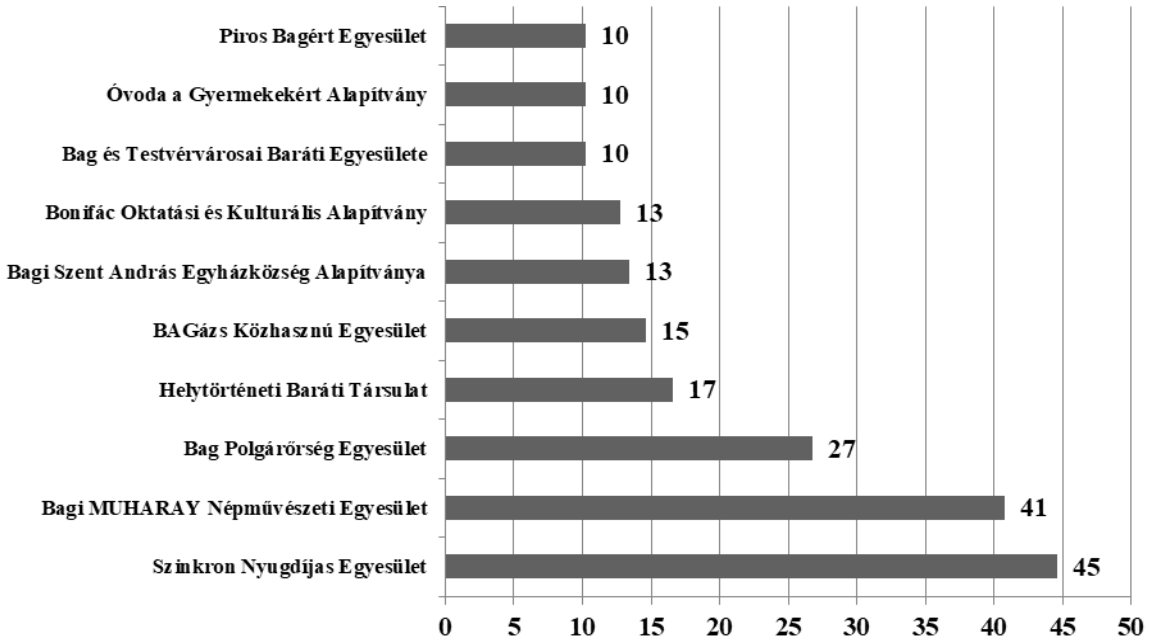
9.ábra: Tagja Ön valamelyik helyi társadalmi szervezetnek? (%)



Forrás: A bagi kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017

Ezután azt térképeztem fel, hogy helyi civil szervezetek mennyire ismertek a bagi lakosság körében. Annak ellenére, hogy válaszadók túlnyomó többsége szerint szükség van közösségi szervezetekre a településen, mégis a meglévő társadalmi szervezetek többsége kevéssé ismert a helyiek körében. A válaszadók egyötöde (20%-a) egyetlen szervezetet sem tudott megemlíteni.

10. ábra: A helyi társadalmi szervezetek ismertsége a vizsgált háztartások körében (%)



Forrás: A bagi kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés, 2017

A 3. ábrán láthatóak a leggyakrabban említett szervezetek. Kiderült, hogy a Szinkron Nyugdíjas Egyesületet ismerik a legtöbben, ám még ezt is a válaszadók kevesebb, mint fele (45%-a) nevezte meg. A második helyen a Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület (41%),

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

míg a harmadikon a Bag Polgárőrség Egyesület (27%) áll. A megkérdezettek 17%-a részéről hangzott még el a Helytörténeti Baráti Társulat, míg 15%-uk a BAGázs nevét említette meg. Az alábbi ábrán még öt olyan társadalmi szervezet neve látható, amelyet a válaszadók több, mint egytizede említett (lásd 3. sz. ábra).

A bagi társadalmi szervezetek bemutatása

A kutatás idején húsz civil szervezet volt bejegyezve bagi székhellyel a Civil Szervezetek Névjegyzéke alapján. Ám a polgármesterrel készült interjú alapján megállapítottam, hogy nyolc alapítványból már mindössze három, míg tizenkét egyesületből kilenc működik ténylegesen aktívan. Jelen tanulmányban nem vizsgálom a BAGázs Közhasznú Egyesület tevékenységét, mivel azt egy külön tanulmányban taglalja e kötet. Emellett a Bagi Torna Club 96-ot sem, mivel a szerző többszöri próbálkozása ellenére, nem sikerült a tanulmányhoz szükséges információkat beszerezni e szervezetről.

A legrégebbi Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület (alapítva: 1950-ben), míg a legfiatalabb Piros Bagért Egyesület, amelyet 2008-ban hoztak létre. A bagi társadalmi szervezetek közel fele valamilyen kulturális tevékenységet (pl. néptánc, hagyományőrzés stb.) folytat. Emellett néhány szervezet az oktatás, a nevelés vagy a sportélet fejlesztését, míg mások polgárvédelmi vagy településszépítő feladatokat szolgálnak (lásd 1. sz. táblázat).

2. táblázat: A bagi civil szervezetek fő tevékenysége

	A TÁRSADALMI SZERVEZET NEVE	A FŐ TEVÉKENYSÉGE
1	Asztalos István Horgászegyesület	Sport
2	Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete	Kulturális, nemzetközi
3	Bag Polgárőrség Egyesület	közbiztonság védelme
4	Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület	Kulturális, információs
5	Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa	Szociális
6	Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány	Kulturális, oktatási
7	Helytörténeti Baráti Társulat	Kulturális, közművelődési
8	Óvoda a Gyermekekért Alapítvány	Nevelési
9	Piros Bagért Egyesület	Kulturális, településfejlesztési
10	Szinkron Nyugdíjas Egyesület	szabadidős, hobbi

Forrás: Civil Szervezetek Névjegyzéke és az interjúk adatai alapján saját szerkesztés, 2017

A fenti szervezetek tagsága jelentős eltéréseket mutat, 5 fő (a Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa) és 150 fő (a Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület) között változik. A következőkben ezeknek a szervezeteknek a legfőbb céljait, tevékenységeit és a nehézségeiket mutatom be röviden.

Asztalos István Horgászegyesület

A kutatásunk idején 45 éves volt az egyesület, amelynek 92 felnőtt, 3 ifi és 10 gyermek tagja van. Nem csak bagiak, hanem aszódiak, ikladiak, domonyiak, kerepesiek és budapestiek is vannak a tagok között.

A szervezet célja a helyi horgásztatás biztosítása. A Domonyvölgyi Egres-völgyi 2. sz. horgásztavat használják az egyesületi tagok, ahol raktárépület, vendégház, halőrház és

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

tűzrakóhely is rendelkezésre áll. A szervezet tervei között szerepel egy másik vendégház, egy mellékhelyiség és egy játszótér építése is.

Anyagi nehézségeik nincsenek, a többi helyi társadalmi szervezethez képest lényegesen magasabb éves tagdíjat fizetnek a tagok. Önkormányzati támogatásban nem részesülnek. Nem működnek együtt más helyi civil szervezettel, viszont más településeken bejegyzett horgászegyesületekkel igen. Közös horgászversenyeket tartanak például turai, a galgahévízi, a váckisújfalui szervezetekkel (interjú Hajdu Lászlóval, az Asztalos István Horgászegyesület elnökével).

Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete

15 éve alapították, a kutatásunk idején több, mint 50 tagja volt. Az egyesület legfőbb célja, hogy ösztönözze a község lakóit szorosabb kapcsolat kiépítésére a németországi testvértelepüléssel, Malsfelddel, az erdélyi Zabolával, az olaszországi Selardiussal és a finnországi Lahtival. Céljai között szerepel, hogy az itt élő emberek megismerjék egymás kultúráját, sportéletét és a nyelvi akadályok leküzdése érdekében ösztönözze a nyelvtanulást. A szervezet támogatja a testvértelepülések között a diákok csereüdülését, programokat szervez a hozzá látogató külföldi vendégeknek (Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete egyszerűsített éves beszámolója, 2014) Manapság főként Malsfelddel és Zabolával tartják a kapcsolatot, mivel bagi gyerekek tanulnak, táboroznak, bagi vállalkozók dolgoznak ezekben a testvérvárosokban.

A tagok jelentős hányada kevéssé aktív az egyesületben, inkább csak a kiutazások előtt aktivizálódnak és meglehetősen szűkösek a rendelkezésre álló erőforrásaik is. A tagdíjakból, önkormányzati támogatásokból származnak a bevételeik, de nyertek már pályázatot is, például reklámanyagokra, zászlók, illetve egyen pólók vásárlására, buszos utazásra. Minimális mértékben működik együtt az egyesület más helyi szervezettel és főként alkalmi jellegűek az összefogások (pl. Bagi MUHARAY Népi Együttes lépett már fel a testvérvárosok rendezvényein) (interjú Sándorné Varga Szilviával, a Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete tagjával).

Bag Polgárőrség Egyesület

Az egyesületet 2002-ben alapították, a kutatásunk idején 40 tagja volt, 90%-uk bagi lakos. A településen dolgoznak középiskolás polgárőrök is, akik a kötelező önkéntes munkájuk keretében működnek közre az egyesületi tevékenységekben. A szervezet elnöke szerint a tagoknak csak kb. a fele aktív. A bevételüket a tagdíjak, az SZJA 1%-os felajánlások, a bagi önkormányzat és az Országos Polgárőr Szövetség támogatásai biztosítják.

A szervezet célja a közbiztonság védelme, a bűncselekmények megelőzése, a biztonságérzet javítása, ezért minden éjszaka négy órában adnak szolgálatot a tagok. Ezt a feladatot önkéntesen, ellenszolgáltatás nélkül a Pest Megyei Polgárőr Szövetség, a Gödöllői Rendőrkapitányság, az Aszódi Rendőrőrs szakmai iránymutatásainak figyelembevételével végezik. A szolgálat során éjszakánként 2-3 tag körbejárja a települést és ellenőrzik, hogy minden rendben van-e. Munkájuknak köszönhetően a település közbiztonsága javuló tendenciát mutat, inkább csak alkalmi lopások és betörések fordulnak elő (interjú Mezőfi Ferenccel, a Bag Polgárőrség Egyesület elnökével).

Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület

Az egyesület 1950-ben alakult, a kutatásunk idején mintegy 150 tagja volt. A tagok életkora változó, 3-tól 80 évig terjed. Többségük azonban ma már nem bagi származású, vannak például aszódi, domonyi, gödöllői, ikladi, püspökhatvani, turai tagjaik is (interjú Péter Tiborral, a Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület titkárával).

A szervezet célja Bag és a Galga-mente népművészetének, annak bármely ágának felkutatása, megőrzése, terjesztése, művészi színvonalú bemutatása, Bag néphagyományainak újjáélesztése, átörökítése a település lakói számára, a közösségi élet kibontakoztatása. Emellett célja a magyar folklór bármely területének megismerése és megismertetése határainkon belül és kívül, valamint utazások, kirándulások szervezése, bonyolítása. Célkitűzéseik közé tartozik még a néptánc rendezvényeken történő részvétel, fellépés, népművészeti kellékek készítése, értékesítése a rendezvényeken (Civil Szervezetek Névjegyzéke, 2017).

Az egyesületen belül több csoport is működik: a legfiatalabbak (3-10 évesek) csoportja, a felsősök, a gimnazisták csoportja, illetve a legnagyobb létszámmal rendelkező hagyományőrző csoport. A Dózsa György Művelődési Házban próbálnak, ahol fel is szoktak lépni (pl. Karácsonyi Gálaműsort adnak). Emellett budapesti táncos rendezvényeken, Kapolcson, más vidéki településeken falunapokon és ritkábban ugyan, de külföldön is fellépnek. A bevételeik ennek megfelelően a fellépéseikből, a tagdíjakból és az önkormányzattól kapott támogatásokból tevődnek össze (interjú Péter Tiborral, a Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület titkárával).

Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa

1994-ben alapították a szervezetet. A kuratóriuma négy tagból és az elnökből áll. Az alapítvány fő célja a bagi katolikus egyházközség kulturális tevékenységének támogatása, az egyházközség intézményeinek fenntartása és fejlesztése, elsődlegesen a templom és a plébánia tárgyi és személyi feltételeinek a biztosítása (Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa egyszerűsített éves beszámolója, 2014).

Az elmúlt néhány évben az alapítvány támogatta a bagi katolikus templom toronysisakjának átalakítását, a tetőszerkezet javítását, a templom homlokzatának felújítását, a plébánia kertjének átalakítását, járdalapok lerakását és garázs építését is. Emellett a Szent Rita Karitászon keresztül különböző szociális tevékenységeket is segítenek (interjú Karácsondi Mihály plébánossal). Kulturális tevékenységekben is közreműködnek, például 2014-ben elnyertek egy pályázatot iskolán kívüli kulturális tevékenységek támogatására.

A kuratórium tagjainak aktivitása viszonylag alacsony mértékű, ritkán üléseznek, igen elfoglalt emberek, így túlságosan kevés idejük jut az alapítvány dolgaira. A bevételeik az 1%-os felajánlásokból, adományokból, önkormányzati támogatásokból és pályázati forrásokból állnak (interjú Karácsondi Mihály plébánossal).

Három csoport szorosan kapcsolódik a bagi egyházközösséghez:

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

1) *Anyuka Klub*

Ez egy baba-mama klub. Kéthetente a plébánián gyűlnek össze az édesanyák gyermekeikkel. A védőnő is rendszeresen részt vesz a programokon. Előadásokat hallgathatnak és kötetlen formában tapasztalatot cserélhetnek a résztvevők, miközben a gyerekek biztonságos környezetben játszhatnak.

2) *Családosok Csoportja*

Havonta egyszer gyűlnek össze a plébánián a csoport tagjai. A szentírás különböző részeit vitatják meg a jelenlévők. Rendszeresen rendeznek pikniket, a férfiak pingpongoznak és hamarosan egy nőklub is indul.

3) *Felnőttek Hittan Csoportja*

Tagjai szintén havonta egyszer találkoznak, különböző vallásos témákról beszélgetnek.

A vallás összetartó, identitás-meghatározó szerepe igaz csökkent, de még ma is jelentős a településen (Balázs, 2009). A bagi egyházközösség csoportjaival, programjaival, rendezvényeivel jelentős mértékben hozzájárul a helyi közösség építéséhez. Például az augusztus utolsó napján szokták megrendezni a BECSES Napot, a Bagi Egyházközösség Családi és Sport Napját. A hívek közül sokan vesznek részt a kora őszi GÉZ, azaz Galga-menti Élő-rózsafüzér Zarándoklaton is. Emellett közreműködnek az Adventi ünnepség, az Idősek, illetve a Gyermek Napi rendezvényeken, továbbá hittantáborokat is szerveznek.

Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány

1996-ban alapították, a kutatásunk idején a kuratóriuma 8 tagú volt. Az alapítvány célja a bagi Arany János Általános Iskola oktatási, kulturális és szabadidős tevékenységeinek az elősegítése. Ennek érdekében a szervezet támogatja tanulmányi versenyek, vetélkedők díjazását, iskolai szabadidős programok megrendezését, nyelvtanulás ösztönzését, számítástechnikai tanításhoz szükséges objektív feltételek biztosítását és iskolai oktatási anyagi-technikai feltételek javítását (Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány egyszerűsített éves beszámolója, 2013).

Az alapítvány az elmúlt években padokat, asztalokat, az iskola tetőterébe laminált parkettát, sötétítő függönyöket és kerékpárokat vásárolt, valamint kulturális programokat finanszírozott (pl. korábban művészeti oktatást). Emellett támogatták az erdei iskolát és jutalomkirándulásokat szerveztek azoknak a gyerekeknek, akik az előző félévi eredményeikhez képest jelentősen javítottak.

A bevételeik önkormányzati támogatásokból, SZJA 1%-os felajánlásokból és egyéni támogatóktól származnak. Az interjúalanyok elmondása szerint Bagon nem könnyű megszólítani a helyi vállalkozókat, így nehéz helyi támogatókat szerezniük az ügyüknek. Emellett ritkák a közös megmozdulások is. Ez alól a Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa a kivétel, amellyel rendszeresen együttműködnek, emellett eseti jellegű együttműködések vannak a Szinkron Nyugdíjas Egyesülettel és az Óvoda a Gyermekekért

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Alapítvánnyal is (interjú Boda Reginával, a Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány elnökével és Horváthné Mackó Katalin titkárral).

Helytörténeti Baráti Társulat

1991-ben alakult a társulat. A bagiakban erősen élt a szülőföldjükhöz való erős kötődés, feltehetően ez az egyik oka, hogy a Galga mentén szinte elsőként ezen a településen szervezték meg a Helytörténeti Baráti Társaságot (Fercsik, 2002).

A tagjai száma jelentősen csökkent az utóbbi években, a kutatásunk idején kb. 50-60 aktív tagja volt már csak. A tagok között vannak gazdálkodók, iparosok, egyetemet végzettek egyaránt. A társulat tagjai a Dózsa György Művelődési Házban tartják az összejöveteleiket.

A szervezet fő célja a község természeti, építészeti, kulturális értékeinek a felkutatása, megóvása, bemutatása, a közművelődési lehetőségek elősegítése, Bag polgárainak a község szeretetére való nevelése. Különböző tevékenységeket támogatnak. Tevékenységük gerincét az ősszel és tavasszal tartott népfőiskolai előadás-sorozatok alkotják. A Galgaparti Mesék rendezvényük keretében pedig mesemondó versenyt tartanak minden évben a galgaparti iskolák bevonásával. Másik hagyományos rendezvényük a Piros Pünkösdi Rózsa nevet viseli, amelynek keretében orgonakoncerten vehetnek részt a helyiek. Rendszeresen segítik továbbá a Szent Rita Karitász munkáját is. Emellett a társulaton belül működik egy kis zenekar kórussal, egy falufejlesztési kör és egy szabadidős kör is (interjú Balázs Gusztávval, a Helytörténeti Baráti Társulat elnökével).

Egyik kezdeményezésük keretében márványtáblával látták el a régi postaépület falát, ahol Kazinczy Ferenc egy éjszakát töltött, amikor Kufsteinből Munkácsra szállították. A Vasút-újtelepen a település neve első írásos említésének (Baag 1394) „Bag 600 éves” évfordulója emlékére emlékművet emeltek, amelyet ma a község lakossága Turulszobornak nevez (Fercsik, 2002).

A társulat anyagi nehézségekkel és utánpótlási problémákkal egyaránt küzd. Bevételeik főként a tagdíjakból, önkormányzati támogatásokból és pályázati forrásokból tevődnek össze (interjú Balázs Gusztávval, a Helytörténeti Baráti Társulat elnökével).

Óvoda a Gyerekekért Alapítvány

1997-ben alapították a szervezetet. A kutatásunk idején a kuratóriuma 8 tagból és az elnökből áll. A közel jövőben várhatóan tagcserére kerül majd sor, mivel néhányuknak már nincs érdekeltsége az óvodában (már nem odajár a gyermekük).

Az alapítvány célja, hogy ösztönözze a község lakóit, közösségeit, a jogi és a nem jogi személyeket a gyerekek testi és értelmi nevelésének, fejlődésének elősegítésére, az ehhez szükséges tárgyi feltételek megteremtésére, valamint az óvodai nevelés színvonalának emelése, az ehhez szükséges eszközök biztosítása (Óvoda a Gyermekekért Alapítvány egyszerűsített éves beszámolója, 2013).

Az elmúlt években nevelési-oktatási eszközöket vásároltak, például fejlesztő játékokat, tornaszereket, kicserélték az ágyakat, a homokozó fölé árnyékolót tettek. Emellett kialakítottak egy sportszobát az óvodában. Kézműves foglalkozásokat tartanak a

gyermekeknek és jótékonysági rendezvényeket tartanak. Terveik között szerepel az óvodai öltözőszekrények lecserélése. A működésüket azonban nehezítik, hogy szűkösek a rendelkezésre álló anyagi erőforrások. Bevételeik főként önkormányzati támogatásokból, az SZJA 1%-os felajánlásokból és jótékonysági rendezvényekből származnak (interjú Katonáné Hegedűs Csillával, az Óvoda a Gyermekekért Alapítvány elnökével).

Piros Bagért Egyesület

2008-ban alapították az egyesületet jobboldali érzelmű emberek. A kutatásunk idején 16 tagja volt a szervezetnek. Tagjaik kéthetente tartanak összejöveteleket a Dózsa György Művelődési Házban.

Céljuk a hagyományok őrzése, kulturális, turisztikai rendezvények szervezése, a településfejlesztés elősegítése, egészséges életmódra nevelés, a szociálisan rászorulók megsegítése, környezet- és állatvédelem. Tagjaik elsősorban a falu szebbé tételén fáradoznak, például részt vettek a parókia lekövezésében, a településen található keresztek rendbetételében, kopjafákat vittek Lengyelországba a magyar honvéd sírokra. A továbbiakban tervezik a 1848-as sírok rendbetételét, Lázár Lajos csontjainak emlékműben való elhelyezését (interjú Balázs Jánosnéval, a Piros Bagért Egyesület könyvelőjével).

Bevételeik a tagdíjakból és SZJA 1%-os felajánlásokból származnak. A horgászegyesülethez hasonlóan, a bagi önkormányzattól nem kapnak támogatást és pályázati forrásaik sincsenek (interjú Balázs Jánosnéval, a Piros Bagért Egyesület könyvelőjével)

Szinkron Nyugdíjas Egyesület

Kutatásunk idején éppen 40 éve alapították az Egyesületet, amely a község 127 nyugdíjas lakosát tömörítette ekkor. A szervezet célja, hogy a nyugdíjasoknak szabadidős programot teremtsen, támogatást nyújtson idősöknek, az önkormányzat felé továbbítsa a véleményüket, a közszolgáltatásokkal, településfejlesztéssel, településrendezéssel, környezetvédelemmel, a temető fenntartással, a helyi közbiztonsággal, a szociális ellátással, közművelődéssel, sporttal és az etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatos észrevételeiket (Civil Szervezetek Névjegyzéke, 2017).

Ez az egyik legaktívabb társadalmi szervezet a településen. Tavasszal és ősszel gyalogtúrákat és kirándulásokat szerveznek, legutóbb például Kecskeméten jártak. Rendszeresen látogatnak fürdőket többek között Cserkeszőlőn, Ráckevén és Bogácson. Színházba és operaházba is járnak közösen az egyesület tagjai. Minden hónap utolsó vasárnapján klub délutánt tartanak. Nagy hangsúlyt fektetnek a helyi kultúra ápolására, a közösségen belül működik zenekar és kórus is. 10-12 fő aktívan kiveszi a részét a falu felújítási munkálataiban, például járólapokat tettek le, falunapra padokat festettek, garázst építettek a plébánián (interjú Csejtei Jánosnéval, a Szinkron Nyugdíjas Egyesület elnökével).

Számos közintézménnyel, szervezett működnek együtt: az óvodával (pl. közös szemétszedés), az iskolával (pl. részt vesznek az iskolai rendezvényeken), a Szent Rita Karitásszal (a nyugdíjasok fellépnek az Idősek Napi rendezvényükön), a Bag Polgárőrség Egyesülettel (akik felügyelik a nyugdíjas klub rendezvényeit) és időnként a Piros Bag Egyesülettel (interjú Csejtei Jánosnéval, a Szinkron Nyugdíjas Egyesület elnökével).

A tagok tagdíjat fizetnek, önkormányzati támogatásban részesülnek és időnként pályáznak is. Így anyagi nehézségeik és utánpótlási gondjaik sincsenek, inkább csak apró személyes konfliktusok fordulnak elő időnként a tagok között (interjú Csejtei Jánosnéval, a Szinkron Nyugdíjas Egyesület elnökével).

Összegzés

A kérdőíves felmérésünk és az interjúim alapján úgy tűnik, hogy alacsony fokú a civil aktivitás a településen. Egy 1-5-ig terjedő skálán 3,3-os átlagértéket kaptunk a helyi civil aktivitás értékelésekor, amely kedvezőtlen helyzetre utal. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a település méretéhez képest meglehetősen alacsony az aktívan működő társadalmi szervezetek száma, annak ellenére, hogy a bejegyzett civil szervezetek száma viszont magas. Emellett az interjúalanyaim közül többen is azt állították, hogy a lakosság jelentős hányada mára közömbössé, passzívvá vált. A bagi emberek kevésbé aktívak, kezdeményezők, mint régebben, nagyon nehéz megmozgatni őket. Egyes interjúalanyok állítása szerint a bagiak kissé gyanakvóan nézik egymást, nagy a széthúzás a település lakói között, irigyek az emberek egymásra. A Telep környékén pedig félnek kimozdulni a házaikból az emberek.

A helyi rendezvényekre is inkább csak azok járnak, akik közvetlenül érintettek benne (pl. azok, akiknek a gyermekei szerepelnek az adott rendezvényen). Többen állították, hogy kb. 20 család jár a rendezvények többségére és elsősorban a nem tősgyökeres lakók azok, akik aktívabbak Bagon. A Dózsa György Művelődési Ház által kínált programok többségén is általában kevesen vesznek részt. Ez alól a Muharay Elemér Népi Együttes által adott Karácsonyi Gálaműsor a kivétel, amelyen több százan is jelen szoktak lenni.

Az aktivitás hiányának egyik alapvető oka, hogy a helyiek közül sokan ingáznak. Korán reggel elhagyják a települést és csak késő délután, este térnek vissza a másik településen lévő munkahelyükről. Sokan a gyermekeiket is más településre hordják iskolába, sőt egyesek már óvodába is. Így a közösségi életük nagy részét nem Bagon élik. Az ingázóknak már nem marad idejük a kultúra ápolására és sportolásra Bagon, így egyre inkább széthullik a helyi közösség.

Ma már csak egy szűk körű aktív mag található a településen, akik nagyrészt a helyi társadalmi szervezetek aktív tagságát is kiteszik. Emiatt e szervezetek tagságában sok átfedés van, ezért időnként nincs elég ember a különböző tevékenységek megvalósításához. Ráadásul több szervezet esetében tapasztaltam, hogy a vezetőjük túlságosan elfoglalt a munkája és/vagy a családja ügyeivel, így nincs, aki megmondja a tagoknak, hogy milyen irányban mozduljanak, mit tegyenek, önmaguktól pedig – néhány kivételtől eltekintve – nemigen kezdeményeznek a tagok.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a bagi lakosok többsége (88%-a) szerint ugyan szükség van a közösségi szervezetekre, ám többségük még csak nem is ismeri a településen működő társadalmi szervezeteket. A legismertebb szervezet a Szinkron Nyugdíjas Egyesületet, ám még ezt is a megkérdezettek kevesebb, mint fele említette a felmérésünkben. Véleményem szerint a jövőben érdemes volna nagyobb hangsúlyt fektetni arra, hogy a helyi társadalmi szervezetek kellőképpen éljenek a köztudatban. Ezzel feltehetően növelni lehetne a helyi civil aktivitást és talán hozzájárulhatna az utánpótlási probléma megoldásához is.

Megállapítottam, hogy a bagi társadalmi szervezetek meglehetősen heterogén összetételűek, mivel nagy különbségeket tapasztaltam a taglétszámuk (5-150 fő), a tevékenységi szerkezetük, valamint az aktivitásuk szerint. Kiderült, hogy a szervezetek többsége kulturális és/vagy oktatási-nevelési tevékenységet folytat. Közös vonás bennük, hogy többségük anyagi nehézségekkel és utánpótlási problémákkal küszködött a felmérésünk időpontjában.

Habár a tanulmányban is említettem néhány pozitív példát a társadalmi szervezetek közötti összefogásokra, mégis viszonylag ritka közöttük a tartós együttműködés. Sajnálatos, hogy még a közintézmények között, valamint a közintézmények és a civil szervezetek között is igen ritka az együttműködés. Véleményem szerint a jövőben érdemes volna még jobban kiaknázni az ebben rejlő lehetőségeket.

Irodalomjegyzék

Balázs D. (2009): Múlt és jelen: Vallás és közösség Bagon. In: Acta Regionis Rurum, (3), pp. 70-83.

Fercsik M. (2002): Az ezredforduló települései: Bag. CEBA Kiadó, Budapest.

Kuti É. (1996): A nonprofit szervezetek szerepe a kilencvenes évek magyar társadalmában és gazdaságában. In: Közgazdasági Szemle, 1996/1, pp. 18-30.

Nárai M. (2008): A nonprofit szervezetek helye és szerepe a helyi társadalmak életében – A nyugat-dunántúli nonprofit szektor helyzetfeltárása. Doktori disszertáció, ELTE Szociológiai Doktori Iskola, Budapest.

Nárai M. (2004): A civil szervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára. In: Education, 2004/4, pp. 616-634.

Putnam R. (2000): Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster, New York.

Reisinger A. (2012): Civil/nonprofit szervezetek a kohéziós politikában – elméleti alapok. In: Tér és társadalom, 26 (1), pp. 41-65.

Szakál Gy. (2004): A társadalmi tőke hatása az oktatásra, egészségre és a civil szférára. In: *Szakál Gy. - Gergely A. (szerk.)* (2004): Társadalmi tőke, karrieresélyek, viselkedésminták. MTA Politikai Tudományok Intézete, Etnoregionális Kutatóközpont, pp. 6-20.

Egyéb források

Civil Szervezetek Névjegyzéke (http://birosag.hu/allampolgaroknak/civil-szervezetek/civil-szervezetek-nevjegyzeke-kereses). Letöltve: 2017.06.21.

Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete egyszerűsített éves beszámolója, 2014

Bagi Szent András Egyházközség Alapítványa egyszerűsített éves beszámolója, 2014

Bonifác Oktatási
és Kulturális Alapítvány egyszerűsített éves beszámolója, 2013

Óvoda a Gyermekekért Alapítvány egyszerűsített éves beszámolója, 2013

Interjúalanyok

Balázs Gusztáv, a Helytörténeti Baráti Társulat elnöke
Balázs Jánosné, a Piros Bagért Egyesület könyvelője
Boda Regina, a Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány elnöke
Csejtei Jánosné, a Szinkron Nyugdíjas Egyesület elnöke
Hajdu László, az Asztalos István Horgászegyesület elnöke
Horváthné Mackó Katalin, a Bonifác Oktatási és Kulturális Alapítvány titkára
Jamrik László, polgármester

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Karácsondi Mihály, plébános
Katonáné Hegedűs Csilla, az Óvoda a Gyermekekért Alapítvány elnöke
Mezőfi Ferenc, a Bag Polgárőrség Egyesület elnöke
Péter Tibor, a Bagi MUHARAY Népművészeti Egyesület titkára
Sándorné Varga Szilvia, a Bag és Testvérvárosai Baráti Egyesülete tagja



20.kép: Turulszobor



21.kép: 48-as emlékmű

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

EGÉSZSÉGÜGYI ÁLLAPOT ÉS ELLÁTÁS BAG KÖZSÉGBEN
HEALTH STATUS AND HEALTHCARE SYSTEM IN THE VILLAGE OF BAG

Bálint Csaba, PhD hallgató, SZIE
Csaba Bálint, Ph.D. student, SZIU

Absztrakt

Bag község egy igen ambivalens arculatot mutató település. A főváros-közeliség és a kiváló közlekedési adottságok révén a lakosság (kiváltképp annak fiatalabb, iskolába járó és munkaképes része) a falusias lakókörnyezetben egy felgyorsult, városias vonásokat mutató, sajátos életvitelt folytat, melynek feltételezhetően megvannak az egészségügyi állapotra gyakorolt pozitív és negatív hatásai egyaránt. A romatelep gazdasági-társadalmi értelemben leszakadt, infrastrukturálisan fejletlen része a településnek, és egészen más egészségügyi trendek jellemzik, természetesen teljes egészében az ott élők hátrányára. Tanulmányom célja a lakosság egészségi állapotának, illetve a faluban működtetett egészségügyi ellátórendszer jellemzőinek feltárása.

Abstract

The village of Bag is a settlement which displays a very ambivalent image. Thanks to the proximity of the capital, Budapest, and the excellent accessibility conditions, the residents (especially the younger, working and studying ones) live a sped-up, urban-like lifestyle in the rural environment, which presumably has its positive and negative effects on personal health. The Romany settlement of the village is socio-economically lagging behind, underdeveloped in its infrastructure, and it is characterized by quite different health trends, unfortunately for the disadvantage of its population. The aim of my study is to analyse the specificities of the health status and healthcare system of Bag.

Bevezetés

Mihályi (2003) szerint „az egészség az egyén biológiai működése, valamint a kora és neme szerint elérhető és/vagy a társadalom által elvárt biológiai működése közötti megfelelés. Az egészség megítélése a funkciók működésén (képességek, korlátozottságok), a fájdalom létén, jellegén, és mindennek az egyén általi mentális feldolgozásán (elfogadásán) alapul."

Az 1970-es években Marc Lalonde kanadai egészségügyi és népjóléti miniszter „A new perspective on the health of Canadians" c. tanulmánya (Lalonde Jelentés) ún. „health field concept" meghatározásában az egészségügyi állapotot meghatározó tényezők a következők (Lalonde, 1974):

- Biológia: az egészség minden fizikai és mentális aspektusai, genetikai adottságok – 27%
- Környezet: külső hatások, amelyre az egyén nem (vagy csak korlátozottan) tud hatást gyakorolni; fizikai és szociális környezet – 19%
- Életmód: betegséget vagy halált okozó, vagy ezekhez hozzájáruló személyes döntések – 43%

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

- Egészségügyi ellátórendszer: orvoslás, ápolás, kórházak, gondozóintézetek, gyógyszerészet, közegészségügyi szolgáltatások, fogászat, egyéb szolgáltatások – 11%

Az elmúlt évtizedekben megnőtt az egészségügyi szolgáltatások jelentősége: a várható élettartamban bekövetkezett növekedés mintegy 50%-a az ellátás bővülésének és javulásának köszönhető (Figueras et al. 2008), valamint az életmódválasztás szerepe is jelentős, ugyanakkor az ellátáshoz való hozzájutást és az életmódot társadalmi hatótényezők befolyásolják (Chan, 2008).

Anyag és módszer

A tanulmány első részében a vonatkozó jogszabályok tükrében, az ÁNTSZ adatai alapján áttekintést nyújtok a Bag kapcsán területileg illetékes alap-, járó- és fekvőbeteg ellátás alapvető személyi, illetve intézményi hátteréről.

A második részben bemutatom a kérdőíves kutatás eredményeit. A terepkutatás során 157 háztartásban sikerült kérdőívet készíteni. A kutatásomat érintő kérdések az orvoslátogatási szokásokra (háziorvos és szakrendelés), az egészségüggyel kapcsolatos utazásokra és az egészségügyi ellátórendszerrel való elégedettségre vonatkoztak. A kérdőívek eredményeinek leíró jellegű kiértékelése mellett az egyes kérdésekre adott válaszok között vizsgáltam az összefüggéseket. Tekintve, hogy gyakorlatilag az összes kérdésre a válaszok kategorikus (nominális és ordinális skálatípusú) változókként jelentek meg, így a kereszttábla-elemzés módszerét alkalmaztam, és a vizsgálatokat SPSS szoftvercsomaggal végeztem el. Sajnos csak elenyésző esetben volt kimutatható statisztikai összefüggés az egyes adatok között, hiszen hiába volt a kapcsolat több esetben szignifikáns, ha a kapcsolat erősségét mérő mutatók alacsony értékeket vettek fel.

Az elemzés harmadik részében a bagi háziorvossal, védőnővel és fogorvossal készített interjúk megállapításait közlöm, melyben szó esik a lakosok egészségi állapotának nem, életkor, foglalkozás és egyéb szempontok szerinti különbségeiről, illetve az alapellátás során folytatott mindennapi munkavégzés körülményeiről, valamint az egészségügyi rendszerben és annak helyi vonatkozásaiban várható lehetséges tendenciákról.

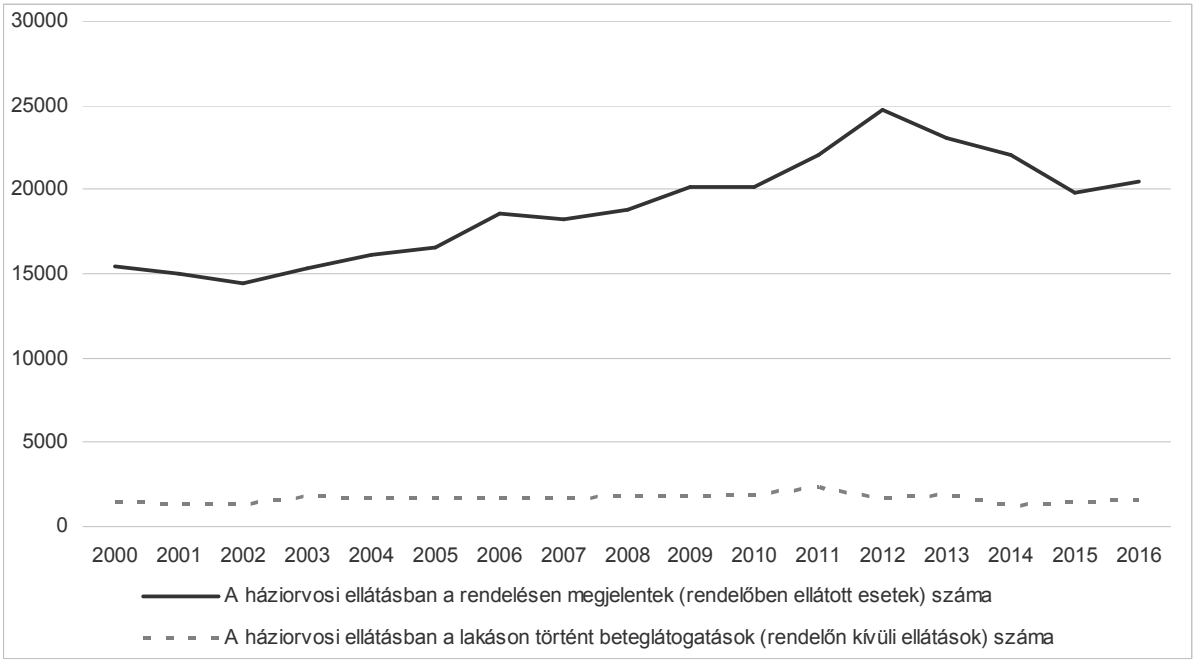
Az egészségügyi ellátórendszer felépítése Bagon

Bag községben a háziorvosi ellátás két körzetre oszlik. Az I. körzet orvosa Dr. Balatoni Gyöngyi, a Hősök tere 1. házszám alatt, hétfőn, kedden és csütörtökön délelőtt 8-12-ig, szerdán 14-18 óráig, páratlan heteken pénteken pedig 8-11 óráig rendel. A II. körzetért Dr. Cséke Ibolya felel a Dózsa György u. 53. címen, rendelési ideje hétfőn, szerdán és minden páros pénteken 8-12, kedden 12-17, csütörtökön 12-16 óráig tart. (A kutatás során az I. körzet vezetőjével volt lehetőségem interjút készíteni.) Az I. körzet rendelőjével közös épületen osztozik Dr. Szabó Melánia fogorvosi rendelője, amely hétfőn, kedden és csütörtökön 14-19 óráig, pénteken 9-14 óráig fogadja a pácienseket, szerdán pedig iskolafogászat működik. Éjszakai és hétvégi ügyelet (ahol Dr. Balaton Gyöngyi is vállal feladatot), Turán a Petőfi tér 2. cím alatt érhető el munkanapokon 16 órától másnap reggel 8 óráig, hétvégéken péntek 16 órától hétfőn reggel 8 óráig. A legközelebbi szakorvosi ellátási intézmény az aszódi Szakorvosi Rendelő Intézet. Bagon a védőnői ellátás is két körzetre oszlik: az I. körzetben Czerok Andrásné, a II. körzetben Szemán Erzsébet látja el a védőnői szolgálatot. Rendelőjük a II. háziorvosi körzet szomszédságában, a Dózsa György u. 52. címen található. Gyógyszertár a Petőfi tér 14. szám alatt üzemel, dr. Télessy István vezetésével.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján az 1. ábrán látható, hogy az ezredfordulót követően a háziorvosi rendelőben ellátott esetek száma 2012-ig meredeken növekedett, majd 2015-re visszacsökkent a 2010-es szint környékére. A rendelőn kívül lakáson ellátott esetek száma stagnálás-közeli állapotból szintén kismértékben csökkenő tendenciába kezdett 2011-ben. Bár a KSH szerint 2008-tól kezdve a falu népessége 9,81%-kal csökkent, a háziorvosi vizitek megtorpanására 2011-ig kellett várni, arra az évre, amikor az előző évhez képest a természetes szaporodás és fogyás 2,6 ezrelékponttal, a vándorlási egyenleg pedig 6,3 ezrelékponttal került alacsonyabb szintre, folytatódó tendenciával.

1. ábra: A háziorvosi ellátás esetszámai a rendelőben és azon kívül



Forrás: KSH alapján saját szerkesztés, 2017

1. táblázat: A Bag községet érintően területi ellátási kötelezettséggel bíró járóbeteg-szakellátások számszerű jellemzői

	Intézmények	Rendelés	Távolság
	db	db	km
Budapest	22	90	40
Gödöllő	1	10	13
Miskolc	1	1	148
Kistarcsa	1	19	25
Veresegyház	1	2	21

Forrás: ÁNTSZ alapján saját szerkesztés, 2017

Korábbi hollókői és egercsehi falukutatásaink (Bakos-Bálint, 2015; Bálint, 2016) eredményeihez képest Bag esetében a járóbeteg-szakellátás jelentősen kevesebb és átlagosan kisebb távolságra fekvő településen valósul meg. Az ÁNTSZ nyilvántartása alapján a területi ellátási kötelezettséggel bíró járóbeteg szakellátások települési helyszíneit, az ott illetékes intézmények, illetve a szakrendelések számát, valamint a település Bag községtől vett távolságát az 1. táblázat mutatja. Látható, hogy a főváros közelsége okán a rendelések

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

oroszlánrésze Budapesten zajlik, de viszonylag jelentős számú problémával kell a kistarcsai kórházba menniük a bagiaknak. Ezek a közepes távolságok – napszaktól és a közlekedés módjától függően - Bag kedvező elérhetősége okán viszonylag könnyen kivitelezhetőek lehetnek. Szerencsére a 148 kilométerre fekvő Miskolcra csak egyetlen szakrendelés miatt kell utazniuk a helyieknek.

A fekvőbeteg ellátás az összes progresszivitási szintet tekintve mindössze 6 településen, viszont 29 különböző intézményben van biztosítva a területi ellátási kötelezettség keretein belül. Az elsődleges célhely itt is a főváros: 20 intézményben összesen 73 szakellátás keretében fekhetnek be a bag lakosok területi ellátási kötelezettséggel bíró budapesti kórházba vagy egyéb gyógyintézménybe. Az összes többi érintett településen 1-1 fekvőbeteg-ellátóhely található. Ezek közül a legtávolabbi a Parádfürdői Állami Kórház, 69 km távolságra, így általában az odajutás, a rendszeres látogatás sem jelent leküzdhetetlen távolságot. A fekvőbeteg ellátást nyújtó intézmények listája, települések megnevezése, Bagtól való közúti távolságuk progresszivitási szint szerinti megosztásban a 2. táblázatban olvasható.

2. táblázat: A Bag községet érintően területi ellátási kötelezettséggel bíró aktív (A) és krónikus (K) fekvőbeteg-ellátások száma progresszivitási szintek (1, 2, 3) szerint az egyes intézményekben

Egészségügyi intézmény	Település	Távolság	Progresszivitási szint					
			1 A	1 K	2 A	2 K	3 A	3 K
Dr. Kenessey Albert Kórház-Rendelőintézet	Balassagyarmat	59			1			
Bajcsy-Zsilinszky Kórház és Rendelőintézet	Budapest	40			1			
Betegápoló Irgalmas Rend							1	
Egyesített Szent István és Szent László Kórház-Rendelőintézet							1	
Gottsegen György Országos Kardiológiai Intézet							3	
Heim Pál Gyermekkórház					2		3	
Károlyi Sándor Kórház						1		
Magyar Honvédség Egészségügyi Központ			1		8		9	
Magyar Hospice Alapítvány						1		
Magyarországi Református Egyház Bethesda Gyermekkórháza					3	1	5	3
Nyírő Gyula Kórház							2	
Országos Klinikai Idegtudományi Intézet					1		2	
Országos Korányi Pulmonológiai Intézet					1		1	
Országos Onkológiai Intézet							2	
Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet								2
Péterfy Sándor utcai Kórház-Rendelőintézet és Baleseti Központ							1	
Semmelweis Egyetem							5	
Szent Imre Kórház					1		1	
Szent János Kórház és Észak-budai Egyesített Kórházak				1	1			1
Szent Kozma és Damján Rehabilitációs Szakkórház				1		1		1
Uzsoki Utcai Kórház							5	
Bugát Pál Kórház Egészségügyi Szolgáltat Közhasznú Nonprofit Kft.	Gyöngyös	40			1			
Albert Schweitzer Kórház-Rendelőintézet	Hatvan	24	5	2	5	1		1
Pest Megyei Flór Ferenc Kórház	Kistarcsa	25	4	1	13	1	3	1
Mátrai Gyógyintézet	Mátraháza	55		1		1		2
Parádfürdői Állami Kórház	Parád	69						
Gálfi Béla Gyógyító és Rehabilitációs Közhasznú Nonprofit Kft.	Pomáz	45		1				
Tüdőgyógyintézet Törökbálint	Törökbálint	58			1		1	
Misszió Egészségügyi Központ	Veresegyház	21						1

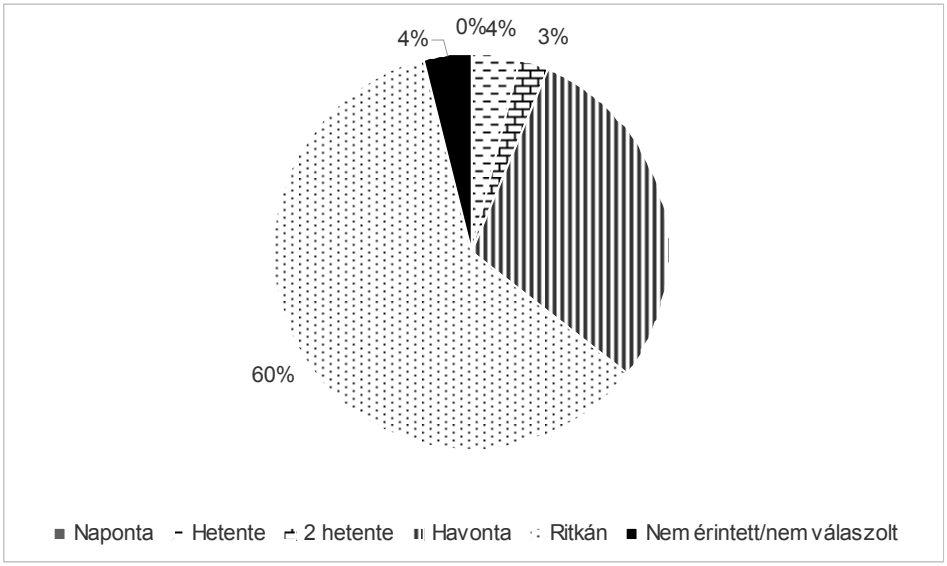
Forrás: ÁNTSZ alapján saját szerkesztés, 2017

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A kérdőíves felmérés eredményei

Arra a kérdésre, hogy hová járnak háziorvoshoz, a válaszadók 80,26%-a említette Bagot. (Az említések arányának vizsgálatára azért van szükség, mert egy válaszadó több esetben több helyszínt is említett.) Budapest 7%-ban került említésre, Aszód és Gödöllő egyaránt 3,2%-ban, Hévízgyörk 2,6%-ban. Ezen kívül 1-2 egyedi esetben elhangzott Kartal, Iklad, Domony, Tura és Kecskemét is. A megkérdezettek közül senki nem keresi fel napi rendszerességgel háziorvosát, hetente a válaszadók 4%-a, kéthetente 3%, havonta viszont már 29% jár a körzeti orvoshoz, de a legnagyobb arányt (60%-ot) azok képviselik, akik ritkán fordulnak orvoshoz. (2. ábra) A kereszttáblás elemzés tanulsága szerint az életkor és a körzeti orvos látogatásának gyakorisága között szignifikáns (Khi-négyzet próbánál p = 0,03), de gyenge kapcsolat áll fent (a legmegbízhatóbbnak tekintett szimmetrikus Cramer's V mutató esetében p = 0,03, értéke 0,273) – az idősebbek gyakrabban járnak háziorvoshoz, amely sokasodó egészségügyi problémáikkal magyarázható. A bagi háziorvosi rendelő jó megközelíthetőségének tudható be, hogy a kitöltők 41%-a gyalog jár vizsgálatra, akik messzebb laknak, vagy messzebbre járnak háziorvoshoz, azok pedig javarészt autóval közlekednek (40%-os arányban). Kerékpárral 13%, autóbusszal 3% közlekedik választott háziorvosa rendelőjébe.

2. ábra: A háziorvos felkeresésének gyakorisága a válaszadók körében



Forrás: saját kérdőíves kutatás (n=157) alapján saját szerkesztés, 2017

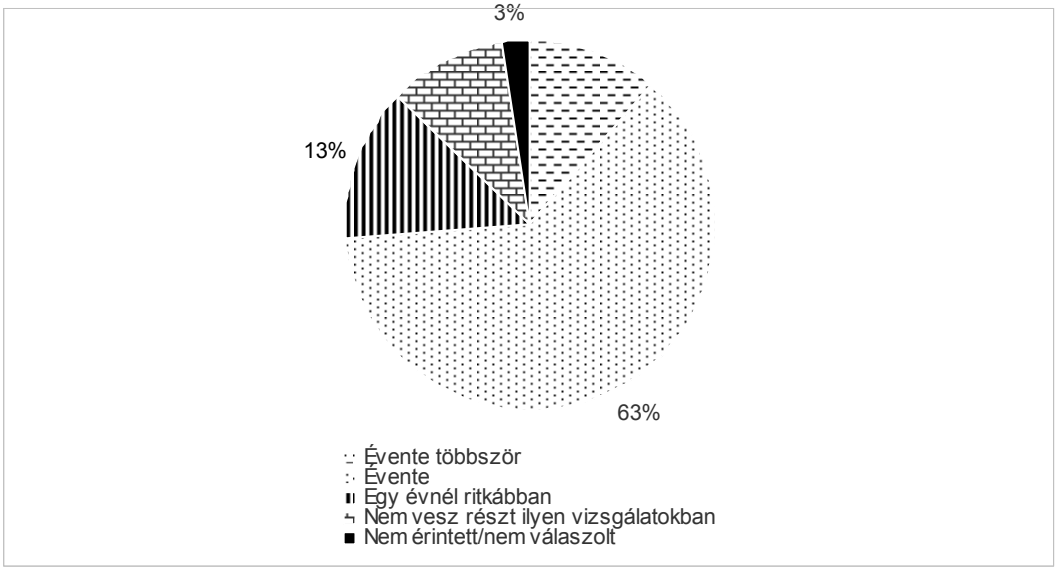
Szakorvosi rendelés tekintetében a válaszadók 41%-a említette Aszódot céltelepülésként, 18% Budapestet, 11% Hatvant, 9% Kistarcsát. Ezen kívül még csekély mértékben említették Gödöllőt, Hévízgyörköt és Galgamácsát. Gyakoriságát tekintve a kitöltők 60% ritkán jár szakorvoshoz, 10% havonta, a napi, heti, kétheti rendszeresség nem jellemző. 51% autóval jár szakrendelésre, 13% autóbusszal, de kis számban említették a kerékpáros és gyalogos közlekedést, ez esetben élek a feltételezéssel, hogy néhányan rosszul értelmezték a kérdést. Azok körében, akik nyilatkoztak az általuk felkeresett szakterületét illetően, a belgyógyászat, a diabetológus, a neurológia és a kardiológia, illetve a pajzsmirigy kapott jelentősebb említésszámot. Gyógyszereit a válaszadók 89%-a Bagon szerzi be, 4-5% körüli arányban említésre került még Aszód, Budapest és Gödöllő is, illetve egy-egy említés kapcsán Hatvan, Tura és Hévízgyörk is. Várakozásaimnak megfelelően a gyógyszertári vásárlások gyakorisága leginkább havi rendszerességgel zajlik (48% esetében), 29% ritkán jár patikába, 8% kéthetente, 6% pedig hetente. A kereszttáblás elemzés alapján elmondható, hogy a korcsoport

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

és a gyógyszertári vásárlás gyakorisága között kimutatható némi összefüggés (a Khi-négyzet próba értéke szignifikáns – p = 0,043 – és a Cramer's V mutató esetében p = 0,043, értéke 0,273). A kitöltők egyharmada – számottevő távolság híján – gyalog, másik egyharmada autóval jár a gyógyszertárba, 15% kerékpárral, elenyésző arányú válaszadó pedig autóbusszal vagy motorral.

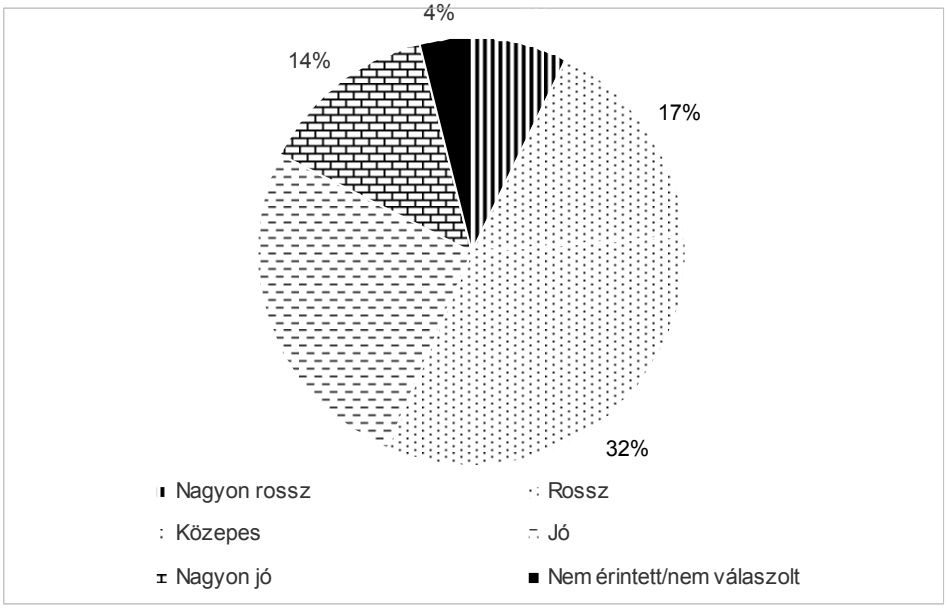
A 3. ábrán látható, hogy szűrővizsgálatokra (pl. tüdő, daganat, szájüreg stb.) a többség (62%) évente jár, 13% az éves rendszerességnél ritkábban, 12% pedig évente többször jár. Sajnos 10% azt válaszolta, hogy egyáltalán nem vesz részt ilyen vizsgálatokban, noha az ismert „népbetegségektől" semmilyen korú, foglalkozású és státuszú ember nincs biztonságban.

3. ábra: A szűrővizsgálatok látogatásának gyakorisága a válaszadók körében



Forrás: saját kérdőíves kutatás (n=157) alapján saját szerkesztés, 2017

4. ábra: a helyi egészségügyi ellátással való elégedettség a válaszadók körében



Forrás: saját kérdőíves kutatás (n=157) alapján saját szerkesztés, 2017

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A kereszttáblás elemzés közepesen erős összefüggést mutatott ki a tevékenység és a szűrővizsgálatok látogatásának gyakorisága között (p = 0,000 a Khi-négyzet próba esetén, a szintén szignifikáns Cramer's V értéke 0,411). Azonban ez nem meglepő annak tükrében, hogy a válaszadók többsége vagy a dolgozó, vagy pedig a nyugdíjas tevékenységi kategóriába sorolta magát, és ezekben a csoportokban figyelhető meg jelentős arányban az éves, vagy évente többszöri felkeresése a szűrővizsgálatoknak.

A kérdőíves megkérdezés keretében a kitöltők értékelték a helyi egészségügyi ellátást (4. ábra). A kérdés eléggé megosztotta a válaszadókat: 32% közepesnek minősítette, 26% jónak, 14% nagyon jónak, 17% szerint viszont rossz, 7% számára pedig a nagyon rossz kategóriába tartozik. Hangsúlyosan megjelent tehát az elégedetlenek tábora is, de összességében inkább kedvező véleménnyel bírtak a megkérdezettek a helyben megvalósuló egészségügyi ellátórendszeri szolgáltatásokról. A gyógyszerellátást a válaszadók fele nagyon jónak értékelte, 32% jónak, 13% közepesnek, 4% rossznak minősítette, nagyon rossznak senki sem. Az 1 napos várakozási idő a megrendelt gyógyszerre egyszerre erősségként, de negatívumként is megjelent a gyógyszertár kapcsán.

Dr. Balatoni Gyöngyi háziorvos

A falukutatás során Dr. Balatoni Gyöngyi körzeti orvossal sikerült interjút készítenem. A Doktornő 1969-ben végzett a Pécsi Orvostudományi Egyetemen, ahol elmondása szerint kiváló professzoroktól tanult, nagyon jó alapokat szerzett, és elvégzése után bőrgyógyász szakvizsgát tett. Rövid esztergomi gyakorlatot követően Kőbányán, a bőr- és nemibeteg gyógyászaton helyezkedett el, ahol a szakvizsga letétele után egy évvel korengedménnyel osztályvezető főorvos lett. Ott tanulta meg, „hogyan kell bánni a csibészekkel". Fiatal női vezetőként 24 munkabizottságnak volt tagja, központi, kerületi és fővárosi bizottságoknak is szakértője volt. Ez azonban megakadályozta abban, hogy a betegekkel foglalkozzon, így a Bagon megüresedett körzeti orvosi állást megpályázta, és meg is nyerte 1980-ban.

Bag I. körzet vegyes körzet, melyhez a Telep is hozzá tartozik. 1996 óta a Balatoni Doktor és Társa Bt. beltagjaként vállalkozási tevékenység keretében végzi a munkáját. Az adminisztrációs háttérmunkában lánya segíti, a rendelőben pedig egy orvosírnokot alkalmaz, aki szakképzett nővér is egyben. A Doktornő szolgálati lakása a rendelő szomszédságában található, a csecsemőgondozást a védőnői szobában végzi.

A háziorvosi rendelőben minden kötelező orvosi (pl. EKG, defibrillátor, vérnyomásmérő stb.) és nem orvosi (tűzoltó-készülék) megtalálható, és nagy részük új. Az előzőeken felül – a doktornő eredeti szakmájának megfelelően – bőrgyógyászati eszközök és berendezések gazdagítják a rendelő felszereltségét. A rendelés finanszírozása részben állami (a Doktornő szerint nagyon nehezen követhető pontrendszer alapján), részben magán forrásokból történik: a normatíván felüli költségeket a Doktornő a Turán számlával végzett ügyeleti munkával termeli ki. Ez minimum 10 nap (éjszaka) pluszmunkát jelent egy hónapban, és ez jellemző a többi ügyeletet vállaló háziorvos kollégára is. Dányszentkirályig terjedő központi ügyeleti tevékenysége 36 ezer embert érint. Háziorvosként helyettesítési feladatokat Bag II. körzetben lát el.

A Doktornő rendelkezésemre bocsátotta a betegforgalomra vonatkozó adatokat. A 3. táblázatban olvasható a 2016-os évben háziorvosi rendelésre bejelentkezett betegek száma nem és korcsoport szerinti bontásban. Látható, hogy a gyermek és a felnőtt körzetben is a nők

száma meghaladja a férfiakét, ám egyes korcsoportokban pont fordított a helyzet: 35 és 54 év között a férfiak vannak többségben, és ennek ismeretében megdöbbentő a bejelentkezett férfiak létszámának drasztikus csökkenése az 55-64 éves és az ezt követő korosztályokban. Az 55-64 éves korosztály férfitagjai a Doktornő szerint nem az elhalálozás okán tűnnek el, hanem sokan közülük feltételezhetően elköltöznek, átjelentkeznek, vélhetően munkavállalás miatt. A halotti anyakönyvi bizonyítványokat az önkormányzat adja ki, nála ezek a dokumentumok nem fordulnak meg, így a Doktornő legtöbbször a gyászjelentésekből és a betegektől tájékozódik a haláleseteket illetően.

3. táblázat: a 2016-os évben háziorvosi rendelésre bejelentkezett betegek száma Bagon

	Férfi	**Nő**	**Összesen**
0-11 hónapos	20	26	46
12 hónapos - 4 éves	34	29	63
5-14 éves	79	84	163
15-18 éves	57	76	133
Csecsemők és gyermekek összesen	*190*	*215*	*405*
19-24 éves	69	61	130
25-34 éves	94	149	243
35-44 éves	103	87	190
45-54 éves	121	91	212
55-64 éves	38	101	139
65-74 éves	79	104	183
75 éves és idősebb	65	115	180
19 évesek és idősebbek összesen	*569*	*708*	*1277*
Összesen	***759***	***923***	***1682***

Forrás: körzeti orvosi statisztika alapján saját szerkesztés, 2017

Forgalmi adatait tekintve a bagi háziorvosi rendelőben 12 124 rendelőben ellátott eset, 1 518 rendelőn kívül ellátott eset fordult elő, fekvőbeteg gyógyintézetbe 71 főt utaltak, szakrendelés keretében diagnosztikára 1 197, egyéb kezelésre 581 beteget küldtek. Fentiek alapján 100 bejelentkezett betegre 811 ellátott eset jut, 4,67 fekvőbeteg gyógyintézeti beutalás, és 105,7 szakrendelésre történő beutalás.

Az adatbázis a 2016-os évben bejelentkezettek betegségeiről is információt szolgáltat, gyermek és felnőtt körzetre, nemek és korcsoportok szerinti bontásban. Fontos megjegyezni, hogy a kimutatás csak a megjelent/meglátogatott esetekre vonatkozik, és egyik megbetegedés sem tömeges, vagy általánosan jellemző, legfeljebb gyakrabban előforduló. 0-18 éves korig fiúknál és lányoknál is megjelent a vashiányos vérszegénység, a 0-11 hónapos csecsemők több mint fele ezzel a problémával került kivizsgálásra (az idősebb korcsoportokban kisebb ez az arány). A 12 hónapostól 4 éves, az 5-14 éves, illetve a 15-18 éves korig terjedő csoportokban a fiúk és a lányok mintegy egyharmada mentális és viselkedészavarok miatt fordult meg a körzeti orvosi rendelőben. A szemizmok, a binocularis szemmozgás, az alkalmazkodás és a fénytörés betegségei 12 hónapos kortól a lányokat és fiúkat is kismértékben érinti, utóbbiakat az 1-4 éves korcsoport kivételével nagyobb arányban, mint a lányokat. Az 1-4 éves fiúk 23,8%-a asztmás megbetegedéssel került a Doktornőhöz, de mindkét nem minden korcsoportban megfordult néhány látogatás erejéig a rendelőben asztmával. Allergiás bőrgyulladással leginkább a 0-11 hónapos csecsemőket vitték vizsgálatra, a fiú pácienseknek 28,6, a lányoknak 20%-át. A korcsoportokban feljebb haladva az atopiás dermatitis egyre kevésbé jellemző.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A felnőttek esetében csak a valamilyen szinten kiugró látogatásszámot okozó betegségeket veszem számításba, mivel ezeken kívül rengeteg egyedi probléma gazdagítja a statisztikát. A 19-24 éves férfiak 20%-ban (a nők 18,2%-ban) magasvérnyomás betegségekkel keresték fel a háziorvost, 12%-uk pedig a vér- és vérképző szervek betegségeivel és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességekkel (leginkább vérszegénységgel). Magas vérnyomással a 25-34 éves férfi betegek 22,6%-a, a nők 17,9%-a ment háziorvoshoz, míg gyomor-, nyombél-, pepticus és gastrojejunális fekéllyel 20, illetve 18,2%. A 35-44 éves férfiak 19,3%-a, a nők 16,7%-a, a 45-64 éves férfiak 12,4%-a, a nők 18,7%-a lipoprotein-anyagcsere rendellenességeivel, illetve előbbi korcsoportba tartozó férfiak 19,3%-a, a nők 21,7%-a, utóbbi korcsoportban a férfiak 27,7%-a, míg a nők 22,8%-a magasvérnyomás betegséggel jelent meg háziorvosi rendelésen.

Az 55-64 évesek esetében előbbi betegségek hasonló arányú előfordulása mellett az ídült ízületi gyulladás (reuma) és porckorong problémák is felütik a fejüket, általában 10%-ot meghaladó arányban a kezelésekben. A 65-74 éves női páciensek 11%-a cukorbetegségben szenvedett 2016-ban (a férfi esetek csak 4,9%-ban), Ebben a korcsoportban a nőket érintette jobban a lipoprotein anyagcsere-probléma (11,7%, ellenben a férfiak 6,8%-ával), a magas vérnyomásnak viszont a férfi betegek (18,5%) voltak némileg jobban kitéve. Reumaproblémákkal egyforma, 17,5% körüli arányban látogatták meg a Doktornőt férfiak, nők is a második legidősebb korcsoportban. 75 év felett a női esetek 10%-át kitevő cukorbetegség a férfiaknak csak 3,4%-át érintette, a magas vérnyomás viszont a férfiak 19,2%-ával szemben a nőknek csak 14,1%-át. A reuma a legidősebb korcsoportban a férfi esetek 23,1%-ának, a női látogatásoknak 15%-ának szolgáltatott apropót. Az egyedi eseteket tekintve természetesen nagyon sokféle betegséggel keresték fel a háziorvost a 2016-os évben.
A Doktornő az interjú során visszaigazolta, hogy Bagon a fiatalos korszerkezet a roma lakosság sajátja, míg a magyar lakosság elöregszik: a fiatal családok elmennek, a gyerekeket kiveszik a helyi iskolából. Bár a statisztikákról már esett szó, én a Doktornő saját szavaival megfogalmazott helyzetképére voltam kíváncsi. A gyerekek kapcsán a felső légúti megbetegedéseket emelte ki, a fiatalok körében egyre sűrűbben lépnek fel hallásproblémák (leginkább a hangos zenének köszönhetően). A roma fiatalok veszélyes életet élnek: a drog mindennapos, és módosult tudatállapotban gyakorta „őrjöngnek". (Egyesek illegális közúti gyorsulási versenyeken koptatják simára az autógumi futófelületét, és okoznak halálos kimenetelű baleseteket. Az interjú készítésének időpontjában két közelmúltbeli végzetes gázolásról is beszámoltak a helyiek).

A férfiak körében a magas vérnyomás, diabétesz, kopások gyakoriak, és sajnos egyre gyakoribbak a szórt eredetű daganatos betegségek is. A nőkre a feszültség, túlterheltség, túlhajtottság jellemző sok esetben, amely idegkimerüléshez, magas vérnyomáshoz vezet. A nyugdíjasok (többségében nők) összességében jó egészségnek örvendenek, lefoglalják magukat: a kertben dolgoznak, piacra járnak, a Doktornő utasítására igyekeznek fizikailag és szellemileg is aktívak maradni. A nagyon idősek között elkerülhetetlenül felüti a fejét a demencia. Idősebb férfiak körében vannak enyhe stroke-os esetek, amik nemigen járnak tartós bénulással, de pl. szédüléssel igen. Az időskori térd- és ízületi kopások általánosak. A telepi lakosság körében sajnos nem nagyon lehet miről beszámolni az időskorúak kapcsán, ugyanis a 70 éves kort alig néhányan érik meg. A Doktornő szerint a romáknál csak betegségtudat van, az egészségtudat a telepen kívüliek sajátja (ott is inkább az önmagukért és családjukért aggódó nőké, illetve az idősödő vállalkozó férfiaké). Külön kategóriába tartoznak a pszichés betegek, kiknek körében a valódi problémás esetek mellett a Doktornő szerint meg-

megjelennek a „megélhetési pszichések”, akiknél megalapozott a gyanú, hogy a TB által támogatott „ingyengyógyszert” tovább értékesítik.

Dr. Balatoni Gyöngyi elmondása alapján jó kapcsolatot ápol a hatvani kórházzal, és az aszódi szakrendelő bizonyos osztályaival. Véleménye szerint a szakellátás legnagyobb problémája, hogy az irreálisan hosszú várólisták miatt az akut problémákkal rendelkező beteg egyszerűen nem tud időben a megfelelő ellátáshoz jutni (amikor egy vérvételre másfél hónapot kell várni, az kérdéseket vet fel). Hosszú távon nem jelent megoldást, hogy egyes akut eseteket sürgősségiként látnak el. Gyökeres változásokra van szükség a helyzet javulásához. Az ügyeleti tapasztalatok mentén a Doktornő kiemelte, hogy ügyeletben nem kezelhetnek beteget, nem írhatnak fel gyógyszert (csak pénteken és szombaton, amikor nincs körzeti- és üzemorvos), és nincs a környéken ügyeletes fogászat és gyógyszertár (vagy csak korlátozott nyitvatartással) – egyes éjszakákon és hétvégéken emberfeletti feladatmennyiség zúdul a sürgősségiekre.

A közeljövő nagy kihívását az elektronikus nyilvántartási rendszer fogja jelenteni, amely bevezetésének időpontja 2017. november 1. Ezidáig a doktornő a páciens kartonjában évtizedek kórtörténetét tudta pillanatok alatt áttekinteni, az asszisztens pedig a rendelési idő alatt az állandó gyógyszereket föl tudta írni, így a receptért érkező betegeknek nem kellett sorban állnia, illetve az orvos egyedül maradhatott a pácienssel. A számítógépes rendszer az asszisztens folyamatos jelenlétét és közreműködését igényli majd, az adatrögzítés pedig kiesett időt jelent mindkettejüknek. A Doktornő nem ellensége a technológiai előrehaladásnak, amennyiben az átgondolt, valódi fejlesztést jelent, ám becslése szerint az e-rendszerre való átállás az új operációs rendszer beszerzésének szükségessége miatt nagyon drága lesz a bagi rendelőnek, és a korábbi 60-70 beteg helyett naponta csak mintegy húszat fog tudni ellátni.

A távolabbi jövő problémája lehet a körzet betöltésének kérdése. A Doktornő közel van a nyugdíjba vonuláshoz, és meggyőződése, hogy távozása után a Bag I. körzet betöltetlen marad. Annak idején a II. körzet betöltése is nagyon akadozva ment, és Bag híre nem túl jó az ügyeletes kollégák körében sem. Országszerte általánosan nehézségekbe ütközik a falusi kis körzetek betöltése, hiszen a pályakezdő orvosoknak nem jelent vonzó alternatívát, és olyan problémáról van szó, amelyet csupán az ágazatnak juttatott pénzzel nem lehet megoldani.

Szemán Erzsébet, védőnő

Szemán Erzsébet a Szegedi Egyetem Orvostovábbképző Intézetének egészségügyi főiskolai karán végzett 1978-ban. 1989-ig Kecskeméten, Debrecenben és egy Balaton nevű Heves megyei községben látott el szolgálatot, majd huzamosabb ideig pályaelhagyóként a versenyszektorban tevékenykedett. 2016-ban egy álláspályázatra jelentkezve lett Bagon védőnő a Dózsa György u. 52. szám alatti rendelőben (amely egyben Dr. Cséke Ibolya, Bag II. körzet háziorvosa rendelőjének címe is). Körzetéhez tartozik az általános iskola és a telep is. A védőnői ellátás kapcsán fontos tudni, hogy a védőnő csak státuszt igazol, diagnózist csak orvos állíthat fel. A védőnőnek minden csecsemőt 6 hetes korig hetente, majd 12 hónapon át havonta, az 1-3 éveseket negyedévenként, a 3-6 éveseket évente kétszer kell látnia, a veszélyeztetett gyerekeket pedig annak időigénye szerint. Bag községben körzetenként évente átlagosan 50 gyermek születik. Az interjú évében korcsoportos megoszlásban a két körzetben 130 fő 1-3 éves, 140-160 fő 3-6 éves, 250-260 fő 7 év fölötti gyermek tartozik a két védőnő hatáskörébe.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A védőnő elmondása szerint Bagon a várandós nők nagy része roma származású. Mivel leginkább korán (16 éves kortól) szülnek, és nem ritka, hogy 26 éves korukra már három gyerekük is van, így viszonylag fiatalon „lestrapálódnak". A magyar anyukák közül a szerényebb jövedelműek is igényesek, Budapest közelségéből adódóan városias életmódot folytatnak. A meglévő különbségek ellenére sem a roma, sem a magyar nők kapcsán nem lehet általánosan rossz egészségi állapotról és elhúzódó krónikus betegségekről beszélni. A gyermek-elhanyagolás a telepen sajnos megjelenik, anyagi értelemben, verbális bántalmazás formájában egyaránt. A roma édesanyák sokadik gyermeke gyakran lesz koraszülött. A védőnő meglátása szerint a telepi nők leginkább a férfiak rossz szokásainak passzív elszenvedői, de azért köreikben is jellemző például a dohányzás, akár napi 5-6 szál erejéig (és sok kismama korábban alkalmilag vagy rendszeresen kábítószerezett). A telepi csecsemők gyakran 4-5 hónaposan már – nem a koruknak megfelelő – készételt kapnak, amely nem fogja vissza a fejlődésüket, viszont allergia, cukorbetegség, emésztési bajok kialakulásának veszélyét hordozza.

Az interjú tanúsága szerint Bagon a csecsemők egészségi állapota kiegyensúlyozott, és a gyerekek egészséges környezetben nőhetnek fel, viszont a forgalom zaja miatt az éjszakák nem kimondottan nyugodtak. Kirívó veszélyeztetettség, betegség nem fenyegeti a bagi kisgyerekeket, az elhízás nem számottevő. A Telepen ugyanakkor nagyon rossz az általános higiénia, nincs fürdőszoba angol WC-vel, konyha, tűzhely, de ami még meglepőbb, hogy közkút és kerti árnyékszék sincs. A roma családok zsúfoltan élnek, télen a közegészségügyi problémát jelentő tetvesség, tavasztól őszig a felső légúti megbetegedések rontják a telepiek életminőségét. Mindenképpen említésre méltó, hogy a védőnő szerint pszichés zavarok, „tikkek" a roma gyerekeknél kevésbé jönnek elő, mint a magyaroknál, noha az iskolában általában szégyellik telepi származásukat és az otthoni és iskolai közeg közötti különbség jelentős belső feszültségeket okoz bennük.

Szemán Erzsébet az iskolában heti egy nap tart szűrővizsgálatokat, fogadóórákat, ahol sok gyerek osztja meg vele kamaszkori lelki problémáit, melyeket sem szüleikkel, sem tanáraikkal nem tudnak megbeszélni. Az iskola jól leképezi a településen végbemenő demográfiai folyamatokat: a 2016/17-es tanévben már minden első osztályos diák roma származású. Az óvodában beilleszkedési gondokat okoz, hogy az állam megszüntette a felzárkóztató csoportokat: vitatható, hogy ez a lépés a szegregáció megszüntetését szolgálta volna. Az egészségtudatosságra való nevelés az óvodában egészségnap és környezeti nevelés keretében, az iskolában pedig az étkeztetési programokban, az április végi egészségnap és a tematikus napok (pl. Föld Napja, Víz Világnapja) alkalmával előadások, kiállítások, foglalkozások keretében jelenik meg, a sportolási lehetőségek sorát pedig a labdarúgás és az úszás gyarapítja. A védőnő szerint a technológia vívmányait hangsúlyozottabban lehetne bevinni az oktatásba, ugyanis a hagyományos módokon a mai gyerekek figyelmét már nagyon nehéz lekötni. A védőnői szolgálat és az iskola együttműködését gyors kommunikáció jellemzi.

Bár a védőnőnek már nincs rájuk közvetlen rálátása, a fiatalkorúak egészségi állapotáról is érdeklődtem az interjú során. A számítógép használata miatt szemproblémák már megjelennek ebben a korcsoportban, és olvasási dioptriára van szükség. Nem mondható tömegesnek a rendszeres dohányzás, még kevésbé az alkohol- és drogfogyasztás a bagi magyar fiatalok körében, ám a telepi fiatalokra ebben a tekintetben jóval nagyobb kockázat nehezedik. A roma fiúk „vagánykodása" sokszor gyakorol nem túl kedvező hatást a magyar fiúk viselkedésére. A betegségek terén egyedi esetek fordulnak elő (pl. gerinc, pajzsmirigy problémák).

A munkakörülményeket tekintve pozitívum, hogy a védőnői szobában asztali és hordozható számítógép, internet-hozzáférés és vezetékes telefonvonal is rendelkezésre áll, és az ellátás színvonalát növeli a hallásvizsgálathoz használt audiométer, a belső megvilágítású, a látás vizsgálatára szolgáló vizustábla, egy digitális vérnyomásmérő gyermekmandzsettával, a várandós anyáknak pedig magzati szívhanghallgató, laboratóriumi tesztcsík a vizeletben található fehérje, genny, cukor stb. kimutatására, valamint vércukormérő, hitelesített csecsemőmérleg és hosszmérő. Ez utóbbiak az önkormányzat 600 ezer Ft-os beruházásának köszönhetően kerültek beszerzésre 2016-ban. Hátrány, hogy az épület nem modern, nincs elvonulásra alkalmas védőnői szoba, nincs külön szociális blokk és adminisztrációs helyiség, és nem áll rendelkezésre a vizsgálótól elkülönített vízvételi lehetőség. Az adatrögzítés még teljesen manuálisan zajlik, noha a védőnői számítógépes rendszer mindössze egy 70 ezer Ft körüli egyszeri beruházást és havi 4-10 ezer Ft körüli használati díjat jelentene.

Dr. Szabó Melánia, fogorvos

Bag községben a fogászati kezelést a felnőtt és gyermek körzetben is Dr. Szabó Melánia látja el, a háziorvosi rendelő szomszédságában, a Hősök tere 1. szám alatt. A doktornő a Dekadent 2000 Bt. beltagjaként munkáját vállalkozás keretében végzi. Tanulmányait a Kolozsvári Orvosi Egyetemen fejezte be 1974-ben, majd Királydarócon, Nagykárolyban praktizált. A bagi vegyes fogorvosi körzetet 1988 óta vezeti.

A településen a fogorvosi rendelő területi ellátási kötelezettséggel bír, és megfelel az ÁNTSZ kötelező minimumfeltételeinek, mivel megtalálhatóak benne a következő eszközök: autokláv, fogászati lézer, szálkamera, digitális röntgen, sebészeti motor, illetve az informatikai infrastruktúra részeként asztali számítógép, nyomtató és scanner. Az elvégzett vizsgálatokról és beavatkozásokról a TÉTFOG szoftver segítségével készítenek kötelező napi jelentést.
Az ellátás finanszírozása három pillérből épül fel: a bázisfinanszírozás a lakosság számától és korcsoportos összetételétől függően kerül kiutalásra a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől (korábbi nevén Országos Egészségbiztosítási Pénztár). A teljesítmény-finanszírozás keretében a kezelések számától függő pontérték kerül kiszámításra, ahol 1 pont 1,70 Ft-ot jelent. A Doktornő szerint ez alulfinanszírozottsághoz vezet, ugyanis a fogorvosi ellátás nagyon eszköz- és anyagigényes. A harmadik pillért a magánfinanszírozás jelenti: a páciensek által fizetendő tételek igen gyakoriak a fogászati ellátásban. A leggyakrabban előforduló beavatkozások a tömés, a fogpótlás, a foghúzás és az ún. depurálás (fogkő-eltávolítás).

Az interjú során Bag különböző korú, nemű és státuszú csoportjainak fogászati-egészségügyi állapotáról kérdeztem a Doktornőt. Elmondása szerint a bagiakra általánosan jellemző egyfajta genetikai eredetű fogszövet-gyengeség, azonban a fogak és a szájüreg állapotát ezen túlmenően a szociális körülmények, az egyéni igényesség és az életmód is befolyásolja. A gyerekek körében gyakori az ápolatlan fogazat, azonban hiába esik át minden iskolás osztály évente fogászati vizsgálaton, és értesítik szüleiket a lyukas fogról vagy más problémáról, a szülők legtöbbször nem viszik vissza a gyerekeket a megfelelő kezelésre (ez természetesen nem feltétlenül jelenti azt, hogy máshová sem viszik el őket). Volt kezdeményezés a szülői értekezlet keretében történő konzultációra, azonban ez sem járt sikerrel: általában csak akkor viszik a szülők kezelésre a tejfogú gyerekeket, ha azok már fájdalomra panaszkodnak. A leggyakoribb probléma a komplikált szuvasodás, de a fogínygyulladás is egyre többször fordul elő. Ez utóbbi tüneteként a fogíny piros és vérzik. A gyógyulást segítené, ha a beteg hámot a fogmosás során ledörzsölnék, ám a fájdalom miatt a fogmosás még kevésbé vonzó tevékenység a gyulladt fogínyű gyerekek számára. Érdekesség, hogy 30 évvel ezelőtt a

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Doktornő szerint a helyi cigánygyerekek fogazatának állapota jobb volt, mint a magyaroké, de mára a sok cukros üdítő és a fogápolási kultúra szinte teljes hiánya miatt ez a helyzet megfordult és drasztikusan leromlott. A romák sokszor egymás TAJ kártyájával jelennek meg a kezeléseken, így beazonosításuk is gondot okoz.

A munkaképes korúakra is jellemző, hogy már csak akkor keresik fel a fogorvost, amikor a fájdalom miatt rákényszerülnek. Véleményem szerint a fogorvostól való közmondásos félelem mellett egyfajta nemtörődömség, illetve az anyagi helyzet is szerepet játszhat a fogászat ritka látogatásában. A férfiak és nők fogazatának állapota között nincs érdemi különbség, és a nők általában nagyobb egészség-tudatossága a fogak és szájüreg szintjén nem jelenik meg olyan markánsan, mint az egyéni egészség más területein. A Doktornő szerint észrevehető tendencia, hogy a fiatalok fogászat-egészségügyi állapotában némi javulás érzékelhető, ugyanis a fiatalabb korosztályt meghatározó mértékben foglalkoztató multinacionális cégek megkövetelik dolgozóiktól az ápolt fogazatot. Az idősebb korúak tekintetében sincs kiemelkedő eltérés az országos állapotokhoz képest, gyakran szenvednek fogaik elvesztésétől, de nem jobban, mint máshol. A Doktornő nem foglalt állást a napjainkban felkapott, a szakmában ellentmondásos megítéléssel bíró ún. gócbetegség kapcsán, amely pl. hajhullással, ekcémával, bőrproblémákkal együtt járó tünetegyüttest idézhet elő. Általában a szakrendelésekről küldik vissza hozzá a betegeket gyanú alapján.

Összefoglalás

Az egészség a gazdasági teljesítőképesség legszűkebb keresztmetszete, és ezáltal a jólét legfontosabb tényezője. Az egészségi állapot fenntartásának, javításának elsődleges állami feladata az ellátórendszer működtetése. Bagon az alapellátás minden területe képviselve van, és a polgármester elmondása szerint egy egészségház létrehozása jelentheti a közeljövő legnagyobb beruházását a településen. Budapest-közeliségének köszönhetően Bag helyzete a szakellátások elérhetősége tekintetében kedvezőnek mondható. A nem roma népesség egészségügyi állapota nem rosszabb az országosan jellemzőnél, és meg-megjelenik az egészségtudatos életmód igénye is, viszont sajnos egyre több a daganatos megbetegedés, és az idősebb férfiak egészségi állapotának és egészségtudatosságának mértéke – hasonlóan a korábbi falukutatási tapasztalatokhoz és az országos tendenciákhoz – aggasztó. A növekvő roma népesség egészségügyi helyzete - elsősorban életkörülményeikből adódóan – rosszabb a többségi társadaloménál, a cigány gyerekek egészsége gyakran veszélyeztetve van, a fiatalok körében terjed a droghasználat, az idős kort pedig kevés bagi roma éri meg. Az I. háziorvosi körzet tartós üresedése is fenyegetést jelent, a falunak az ügyeletes ellátásban sincs jó híre, és a háziorvosi rendelő mérete és állapota sem feltétlenül jelent vonzerőt egy szakember számára.

Irodalomjegyzék

Bakos I. M. – Bálint Cs. (2015): Egészséges (?) Hollókő. In: Nagyné M. M. (szerk.): Faluszemináriumi kutatások – Hollókő. Acta Regionis Rurum 9. kötet, Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő

Bálint Cs. (2016): Egészségügyi helyzetkép Egercsehiben. In: Nagyné M. M. (szerk.): Faluszemináriumi kutatások – Egercsehi. Acta Regionis Rurum 10. kötet, Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő

Chan, M. (2008): Launch of the final report of the Commission on Social Determinants of Health. Statement to the press

Figueras, J. et al. (2008): Health systems, health and wealth - Assessing the case for investing in health systems. WHO, Geneva
Lalonde, M. (1974): A new perspective on the health of Canadians. Ministry of Supply and Services, Canada. ISBN 0-662-50019-9
Mihályi P. (2003): Bevezetés az egészségügy közgazdaságtanába. Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém
Sajtos L. – Mitev A. (2006): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea Kiadó, Budapest pp. 283-329

Egyéb források

Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat: Területi ellátási kötelezettség nyilvántartás.URL: https://www.antsz.hu/felso_menu/ugyintezes/hatosagi_nyilvantartas/eu_ig_nyilvantartasok/ellatasi_teruletek
Központi Statisztikai Hivatal: Település Statisztikai Adatbázis Rendszere



22. kép: A falu különböző pontjain elhelyezett hirdetőkön a falunaptól a mammográfiai szűrésig mindenről értesülhetnek az itt élők

A HELYI OKTATÁS, A CSALÁDSEGÍTŐ-ÉS GYERMEKJÓLÉTI FELADAT-ELLÁTÁS MŰKÖDÉSE, AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI BAGON

THE OPERATION AND CURRENT CHALLENGES OF LOCAL EDUCATION, FAMILY CARE AND CHILD WELFARE SERVICES AT BAG

Bogárdi Tünde, doktorjelölt, SZIE Enyedi György RTDI
Tünde Bogárdi, doctoral candidate, SZIU

Absztrakt

Tanulmányom célja, hogy reális képet vázoljak fel Bag oktatási, valamint szociális helyzetéről, bemutatva, hogyan működik, milyen helyi sajátosságai vannak, milyen aktuális kihívásokkal, problémákkal néz szembe. A helyzetfeltáráshoz egyrészt a helyben működő intézmények éves beszámolóit, háttéranyagait, másrészt az intézményvezetőkkel, terepen dolgozó szakemberekkel a kutatás során készített interjúkat használom. Mindezeket kiegészíti a lakossági kérdőíves felmérés keretén belül végzett elégedettség-vizsgálat. Kiemelten foglalkozom továbbá a bagi telepen élők jelenlétével mind a köznevelési intézményekben, mind a szociális ellátórendszerben.

Abstract

The goal of my study is to present a realistic picture on the state of education and social care at Bag, demonstrating how they operate, their local peculiarities, and the challenges and problems they are facing at present. I have used the annual reports, background materials of the local institutions, as well as the interviews conducted with the leaders of institutions and experts working on the field. All of this is completed with the satisfaction surveying of residents. I place special focus on the presence of people who live on the Roma settlement of Bag, both in educational institutions and in the social care system.

Bevezetés

Bag kedvező helyzetű település Pest megyében, Budapesttől 40 kilométerre az M3-as autópálya mentén. Mindez indokolná, hogy a helyi oktatási és szociális intézményrendszer mindössze „átlagos" problémákkal találkozzon. Azonban a Bagon található több száz fős cigánytelep olyan terheket rak a helyi ellátórendszerekre, amelyekkel azok önerejükből képtelenek megbirkózni. Ennek következtében Bagon is hasonló kihívásokkal, problémákkal kell szembenézni, mint az ország északi és keleti térségeiben. Ahogy Farkas (2012, 268) is rávilágít: „a globálisan és nemzeti szinten ignorált és kielégítetlen szükségletek, szociális problémák lokalizálódnak". Az intézmények pedig egyszerre próbálnak megfelelni a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal összefüggő kihívásoknak, illetve a jól szituált család által támasztott elvárásoknak.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Oktatási ellátórendszer

A továbbiakban először a bagi Iglice Napközi Otthonos Óvodát, majd a Bagi Arany János Iskolát mutatom be.

Bagon 1958-ban hozták létre az óvodai csoportot, az azt követő évtizedekben pedig a település demográfiai változásait leképezve bővült a csoportok száma. Horváth (1982) szerint 1971-ben három csoport működött. Az óvoda történetét tartalmazó beszámolóból kiderül, hogy az 1997/1998. tanévtől hét, a 2011/2012. tanévtől pedig hat csoportot működtet az óvoda. A rendelkezésre álló legújabb intézményi beszámoló adatai alapján a létszám 2016. október elsején 107 fő volt, 2017. május végére pedig 124 fő. Az évközi létszámnövekedés a folyamatos óvodai kezdés mellett „a faluba való beköltözésből", illetve „a roma etnikumúak ki-be költözéséből" adódik (Óvodai beszámoló 2016-2017, 5). Az óvodába járó gyermekek közül az óvoda megítélése szerint hátrányos helyzetűnek 41 gyermek számít (közülük 27 halmozottan hátrányos helyzetű), míg veszélyeztetettnek 16. Az óvodai gyermekvédelmi felelős beszámolója szerint minden hátrányos helyzetű gyermek esetében tapasztaltak anyagi problémát, valamint az egyéb problémáknál a következő felsorolás szerepel: „nem megfelelő ruházat, ápolatlan, gondozatlan, nem megfelelő tisztaság; a gyermekekért érkezők nem megfelelő viselkedése; fejtetű" (Óvodai beszámoló 2017, 45).

A gyermeklétszám mellett szükséges az aktuális dolgozói létszámmal is foglalkozni, ugyanis az intézményi beszámoló ennek kapcsán felhívja a figyelmet arra, hogy az óvodapedagógusok számát a gyermekek száma határozza meg, függetlenül a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számától, arányától. Ennek eredményeként „sajnos nagyon kevés az óvodapedagógusok száma a rendeletek által előírt feladatok (felzárkóztatás, esélyegyenlőség) maradéktalan végrehajtásához (Óvodai beszámoló 2016-2017, 4). A szakemberhiányt fokozza, hogy még az előírt 13 fő óvodapedagógus helyett is mindössze kilenc volt a beszámoló elkészítésekor, 2017. június közepén. Eközben „a környezeti háttérből adódó lemaradás jellemez sok gyermeket. Felzárkóztatásuk, esélyegyenlőség biztosítása, hátránykompenzáció óriási teherként nehezedik a nevelőtestületre" (Óvodai beszámoló 2016-2017, 4). Az óvodapedagógusok munkáját hat dajka és két óvodapedagógiai asszisztens segíti.

A HH-s (hátrányos helyzetű) és HHH-s (halmozottan hátrányos helyzetű) gyermekek okozta kihívások, valamint a szakemberhiány többször is visszaköszön az intézményi beszámolóban. „Az év folyamán próbáltuk biztosítani a gyermekek számára a nyugodt, tartalmas játékidőt, megteremteni a szabad játék feltételeit, de mindannyian tudjuk, hogy ez egyre nehezebb, egyre nagyobb odafigyelést, energiát követel tőlünk. Az óvodában megemelkedett a problémás gyermekek száma. Sokuk (közel fele) „egy emberes gyerek", kiemelt figyelmet igényelnek, eltérő, deviáns viselkedésükkel. Ezekhez a gyermekekhez megfelelő számú pedagógusra lenne szükségünk." – írják az óvodai beszámoló 22. oldalán. Az óvodavezető-helyettes ugyancsak ír a problémáról az udvari élet, a szabadon töltött idő, játékos mozgás kapcsán: „A mászókát, csúszdát, mérleghintát biztonságosan használták, de a szabályok betartására szükség volt a felügyeletre. Néhány gyermeknek a szabályok nem számítanak, lételemük az ellenkezés, rendetlenkedés, verekedés. Az ő viselkedésük sajnos rányomja a bélyegét a kinti játékra."

Az óvodában elérhető a hittan; a baba-mama klub, melynek célja az óvodáskor előtti gyermekek óvodához szoktatása; és a logopédiai foglalkozás, amely keretén belül az év során 38 gyermekkel foglalkozott logopédus. Ez a gyermeklétszám az óvodába járók harmadát

jelenti, az óvodai beszámolóban pedig meg is jelenik: szükséges lenne a logopédiai óraszám növelése, mert „a gyermekek nem kapják meg otthon a szükséges támogatást, segítséget" (Óvodai beszámoló 2016-2017, 6). Ugyanezt a problémát tükrözi az is, hogy a szülői értekezleteken és fogadóórákon az utóbbi években csökkent a szülői érdeklődés. Vannak szülők, akik nem érdeklődnek gyermekükről, a vele kapcsolatos történésekről, teendőkről.
Az óvodai beszámoló tanúsága szerint számos programra, rendezvényre került sor, amelyek eredménye pozitív volt. A gyermekek a hagyományos óvodai események (pl. szüreti mulatság, Mikulás, karácsony, farsang stb.) mellett ellátogattak a turai vásárba, több alkalommal volt táncház, de még solymász bemutatót is láthattak a bagi óvodások. Az óvodában kiemelt figyelmet kapnak a néphagyománnyal kapcsolatos tevékenységek, amelyekért a Néphagyományőrző Munkaközösség a felelős. Emellett a bagi óvodában működik a Zöld Óvoda program, melynek célja, hogy a gyermekek megismerkedjenek az őket körülvevő természettel, környezettel, és elkezdődjön a környezettudatos magatartás kialakítása.

A szakmaközi együttműködéseket jó munkakapcsolat jellemzi, az intézményi beszámoló kifejti, több alkalommal is szerveztek kerekasztal konferenciát. Ezek során „különböző témákban, de legfőképpen a problémás gyermekek viselkedésével, a társadalmi elvárásokhoz való közelítés lehetőségeiről konzultáltunk, több szakember egyszerre, egy helyen, egy közös célért tevékenykedett." A gyermekvédelmi szolgálattal volt a leggyakrabban kapcsolatban az óvoda, – többek közt – a rendszeresen hiányzó gyermekek miatt. Az óvodai gyermekvédelmi felelős egyre hatékonyabb, eredményesebb együttműködésről számol be a gyermekvédelmi feladatokat ellátók között.

Az óvodai beszámoló (2017, 18) három nevelési területen határoz meg kiemelt feladatokat:

- halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása, akikről gyermekenként külön fejlesztési terv készül, mely beépül a munkatervbe;
- egészséges életmód kialakítása,
- a külső világ tevékeny megismerése.

Utóbbi két nevelési terület nem igényelne részletes kifejtést, hiszen általánosnak, minden óvodát érintőnek tűnnek. Az egészséges életmód kapcsán azonban a beszámolóban (2017, 18) kifejtésre kerül az alábbi szakmai fejlesztés: „Az eltérő kultúrával és szokásrendszerrel bíró családok gyermekei nem ismerik az alapvető higiénés szokásokat. A legalapvetőbb higiénés szokásokra minden gyermeket meg kell tanítanunk. Az érintett gyermekek nem kapnak megerősítést. (Reggel, kézmosás a csoportba lépés előtt, egészséges élelmiszerek megismertetése, egészséges étkezésre nevelés, egészséges ételek elkészítése a gyermekekkel."

Az intézményi beszámolót tehát átszövi a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekkel, az ő nevelésükkel, fejlesztésükkel kapcsolatos problematika. „A legnagyobb próbatételt intézményünk számára az a feladat jelentette, hogy a HH-s, HHH-s gyermekeket integráljuk a többségi óvodába." – fogalmaz az intézményvezető (Óvodai beszámoló 2017, 18). Természetesen az óvoda többféle módszert is szükségesnek és alkalmasnak tart a problémák megoldásához: „segítő belső ötletek, egyéni erősségek, inkluzív (befogadó) pedagógia, továbbképzés, önfejlesztés, szülőkkel folyamatos kapcsolattartás, kooperációra való törekvés". Utóbbi kapcsán megjegyzik, hogy ez gyakran egyoldalúnak mutatkozik az óvoda részéről, nem találnak partnerre a szülőben.

Már az óvodai gyermekvédelmi felelős beszámolója kapcsán utaltam a gyermekekért érkezők nem megfelelő viselkedésére. A beszámoló (2017, 47) szerint „több esetben előfordul a gyermekért óvodába jövő családtagok (nagyobb testvér vagy rokon) által elkövetett lopás, hangoskodás, randalírozás, erkölcstelen viselkedés, mely megzavarta az óvoda rendjét, nyugalmát. Ezért 2016. október 1-től a folyosó ajtóban vesszük át a gyermekeket érkezéskor, és itt adjuk át távozáskor. Szükség esetén a szülő természetesen bejöhet az intézménybe."

A Bagi Arany János Általános Iskola alsó és felső tagozatot működtet; ellátja a sajátos nevelési igényű enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelését, oktatását integrált és gyógypedagógiai körülmények között is. Az iskola Szakmai Alapdokumentuma szerint a fejlesztés keretében nemcsak a speciális nevelési igényű (SNI) és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel (BTM) küzdő tanulókkal foglalkoznak, hanem a lemorzsolódásnak kitett veszélyeztetettekkel is.

A 2015/2016 tanévről szóló iskolai beszámoló (a rendelkezésre álló legfrissebb beszámoló) ugyancsak részletesen ír az óvoda kapcsán már említett helyi problémákról: „Az iskola speciális helyzetben van a településen (Bag) lévő úgynevezett „cigánytelep" miatt. Mivel ez a település egyetlen iskolája, fogadnia kellett minden körzetes, illetve Bagon élő gyermeket 6-16 éves korig. A tanulói összetétel emiatt nagyon szélsőséges, ami komoly módszertani tudást, szakmai jártasságot követel meg a pedagógusoktól."

A tanulói létszám a 2015/2016 tanévben 288 fő volt, aki közül 36 tanuló hátrányos helyzetű, 106 tanuló pedig halmozottan hátrányos helyzetű volt. Az iskola éves beszámolója ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy az említett statisztikai adat nem fedi a valóságot, hiszen „néhány szülő nem tesz eleget nyilatkozattételi „kötelezettségének" így nem számíthatjuk gyermekeiket a hátrányos helyzetűek közé" (Iskolai beszámoló 2016, 3). A vizsgált tanévben 32 SNI tanulója volt az iskolának, akik egy része integrált/inkluzív keretek közt, másik része pedig szegregált homogén csoportban tanult gyógypedagógusok segítségével. A BTM tanulók száma szintén magas (30 fő), róluk az Aszódi Nevelési Tanácsadó szakvéleményt is kiállított. Mindez azt jelenti, hogy az iskola diákjainak közel fele hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű, és a tanulók több mint ötöde küzd valamilyen tanulási nehézséggel. A lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók közé a diákok 33%-a tartozik (Iskolai beszámoló 2016, 13).

A szakemberhiány, illetve a szakemberek túlzott leterheltsége az iskolában is problémát jelent. Az adminisztrációs terhek csökkentése, valamint a helyettesítések kifizetése fogalmazódik meg az intézményi beszámolóban ezek megoldási javaslataként.

A nevelői-oktatói tevékenységet nehezíti a belépő gyermekek felkészületlensége. Még a hároméves kortól kötelező óvodába járás ellenére is jelentős különbséget mutatnak az első osztályos tanulók képességei: „sok esetben fejletlen a szókincsük, nincsenek a hangok kellőképpen elsajátítva, a gyerekek mondókát is csak az óvodában tanulnak, vagy ott sem." – állapítja meg az iskolai beszámoló (2016, 14). Felhívják a figyelmet arra is, hogy az óvodai csoportok képességek szerint differenciáltan működnek, amely eredményeként a gyermekek közötti különbségek nemhogy csökkennének, de erősödnek az óvodai évek alatt.

Már az óvodában is gondot jelentett, hogy voltak ún. „notórius" hiányzók, ugyanezzel küzd az iskola is. A tanulók közt az intézményi beszámoló készítésekor 31 védelembe vett gyermek volt, akiket jellemzően az 50 óra feletti igazolatlannal rendelkezők teszik ki. 64 felsős és 51 alsós diáknak volt 100 óra feletti hiányzása. Azonban az intézményi beszámoló

megállapítja: „Kiemelkedően magas a telepi és azon belül is az SNI gyerekek igazolatlan hiányzásainak száma. Nagyon sokat és igazolatlanul azonban csak néhány család gyermekei/unokái hiányoznak.” (Iskolai beszámoló 2016, 27) A veszélyeztetett tanulók száma ugyanekkor 64 fő, vagyis a teljes tanulói létszám 22%-a.

Érdemes és szükséges kiemelten foglalkozni az iskolában megjelenő szociális problémákkal, devianciákkal. Az iskola éves beszámolója szerint „annak ellenére, hogy a helyi telepen jelen van a bűnözés és a lopás, az iskolában nem jellemző egyik tevékenységnek a jelenléte sem” (Iskolai beszámoló 2016, 27). Ugyanakkor a drog telepen való megjelenése, jelenléte leképeződik az iskolában is, „érzékelhető a gyerekek megváltozott magatartásában” (Iskolai beszámoló 2016, 28). Ahogy az iskolában dolgozó interjúalanyaim megfogalmazták: nem tudják eldönteni, hogy a gyerek kialvatlan, mert egész éjjel ébren volt, vagy pedig drog van a dühkitörése mögött. Ugyanakkor volt olyan interjúalanyom, aki beszámolt arról, volt példa rá, hogy az intézményben tanuló diáknál drogot találtak, azonban a problémát az intézmény nem tudta megfelelő módon kezelni.

Az otthoni környezet visszahúzó hatása érvényesül akár úgy, hogy „nincs motiváció, életcél, nem érték a tanulás”, akár úgy, hogy „sok gyermeknek a hozzátartozója van börtönben, így ez is kihat gondolkodásukra, érzékenységükre. Ha bántva érzik magukat, nekimennek a másiknak és agresszióval reagálnak a szóbeli bántásokra.” – fogalmaz az iskola éves beszámolója (2016, 27). Problémát okoz a dohányzás, valamint a „lányok magamutogatása, fiúzása”. (A 2016 nyarán készült beszámoló szerint abban az évben két kiskorú lánynak született gyermeke.)

A bemutatott problémakör mellett azonban a bagi iskolának számos előnye is van, ezek közül is kiemelkedő az, hogy nemcsak saját tornacsarnokkal, de uszodával is rendelkeznek. Emellett a 2016. tanévben az iskolai beszámoló szerint huszonötféle tehetséggondozó szakkört tartottak, a 2017/2018 tanévtől pedig – államtitkári döntés értelmében – néptánc és színjáték tanszakokra is lehet jelentkezni. Mindezek jelenthetnek egyfajta vonzerőt, helyben tartó erőt azon szülők számára, akik a leírt problémák miatt azon gondolkoznak, hogy inkább másik településre (pl. Aszód, Gödöllő) vinnék iskoláskorú gyermeküket.

Mindez nem alaptalan, a távoli jövőre vonatkozó aggodalom. Ahogy a 2016 nyarán készült iskolai beszámoló fogalmaz: „A helyzet ebben a tanévben sem javult. Sajnos a Telep és az onnan érkező, nem megfelelő kultúrával és higiéniával rendelkező gyermekek miatt az elsős beiratkozás áprilisban nem a terveink szerint alakult.” Az utalás, mint a terepkutatás során készített interjúkból kiderült, arra vonatkozik, hogy az iskola ezen elsős, 22 fős évfolyamából 21 fő cigány/roma származású. A leendő elsősök szülei között nem volt megfelelő párbeszéd, egyeztetés, így a jobb társadalmi helyzetű, jellemzően középosztálybeli szülők más települések iskoláiba íratták gyermeküket – elsősorban Aszód és Hévízgyörk jelent menekülési útvonalat a jól szituált családok gyermekei számára, míg a telepen élők Bagon maradnak. Mindez azt eredményezi, hogy míg az iskola igazgatójával készített interjú szerint 2010-ben kb. 30-40% volt a cigány tanulók aránya, jelenleg 50% körüli, e növekedés oka a 2016. évi „elviteli hullám”.

2017 nyarán elkészült egy intézkedési terv a következő öt tanévre, melynek célja az iskolában megjelenő problémák enyhítése, megoldása, és mely tartalmaz egy intézményi SWOT analízist is (1. táblázat).

Az intézkedési terv tartalmazza a célok pontos meghatározását is (2017, 5):

1. Fegyelmezettség növekedése
2. Csúnya beszéd megszüntetése
3. A nevelőtestület, munkaközösségek munkájában aktívabb részvétel, szabályok következetes betartása, betartatása
4. Módszertani megújulás
5. Deviáns magatartás kiküszöbölése

Mindezeken feladatokhoz hozzárendeltek módszereket, elvárt eredményeket, van tervezett ütemezése, meghatározták a végrehajtásba bevontak körét, és határidőket is meghatároztak. Az intézkedési terv nagy reményeket fűz a 2017 szeptemberétől létrehozott új státuszokhoz, azonban látni kell, mindez csak néhány további szakembert jelent.

1. táblázat: Az iskola SWOT analízise

Erősségek	**Gyengeségek**
Pedagógusok a nevelőtestület képzett pedagógusokból áll Az intézmény jó infrastrukturális háttér sportolási, zenei lehetőségek informatikai terem tornacsarnok, uszoda Programok széles választékú hagyományőrzés (ünnepi műsorok, erdei iskola stb.)	a gyerekek és a szülők érdektelensége néhány valóban kezelhetetlen gyerek pedagógusi tehetetlenség kapcsolattartási nehézségek sok hiányzás tanuláshoz való rossz hozzáállás (motiváció hiánya) otthoni rossz higiéniás feltételek és nem megfelelő tisztálkodás miatt rossz szag a termekben érvek hiánya (miért hagyja itt a gyermekét)
Lehetőségek	**Veszélyek**
szorosabb kapcsolat: a szülőkkel civil szervezetekkel (pl. BAGázs) önkormányzattal roma kisebbségi önkormányzattal IKT eszközök jobb kihasználása hasonló helyzetű iskolákkal szakmai egyeztetés szakos ellátottságra: továbbtanulás, átképzés, módszertani továbbképzések pályázatok figyelése, írása	neveltségi szint csökkenés fogyó gyereklétszám (nem az iskolába iratkoznak be, vagy idő előtt elviszik őket) a HHH-s gyerekek egyre növekvő száma motiválatlanság, érdektelenség erősödése drog, verekedés, csúnya beszéd elterjedése a nyugdíjba menő kollégák helyére nem jelentkeznek alkalmas szakos kollégák a pedagógusok túlterheltségük, eszköztelenségük miatt kiégnek, elkeserednek

Forrás: Intézkedési terv (2017, 3)

A köznevelési intézmények – mind az óvoda, mind az iskola – kettős szorításban vannak: egyszerre kell megfelelően reagálnia a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal összefüggő kihívásokra, illetve helyben tartania a középosztálybeli családok gyermekeit. Az intézményi beszámolók, dokumentumok és a terepkutatás során készített interjúk egyértelműen jelzik: egy olyan szerteágazó problémahalmazzal kell megküzdenie az intézmények szakembereinek, amelyek kezelésében eszköztelenek.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

BAGázs – civilek a telepen

A BAGázs Közhasznú Egyesület tevékenységét, eredményeit Mezei Martin tanulmánya mutatja be, azonban mind az oktatási, mind a szociális helyzetkép bemutatásához elengedhetetlen az Egyesület említése.

A BAGázs által folytatott telepi gyerek- és felnőttprojektek működtetése után végre a szervezet úgy tűnik nyitott lett a szociális – és oktatási intézmények irányában is. Felismerve tehát az intézményekkel való szoros kapcsolat szükségességét, nélkülözhetetlenségét, intézményi koncepció is készült. Itt fontos megjegyezni, hogy sajnos az általuk tett telepi beavatkozásokat követően, évekkel később ismerték fel, hogy hiba volt az általuk tett lépésekből az intézményrendszereket kihagyni. Emiatt most kiemelt hangsúly van az oktatási és szociális intézményrendszerrel történő kapcsolattartáson. A cél a honlapjukon található rövid tájékoztató szerint „kapcsolatépítés a falu intézményeivel az inkluzív oktatás és a társadalmi integráció megvalósítása érdekében". Mindebben egyfajta közvetítői szerepet látnak/látnának el a Telep és a többségi társadalom között „közös stratégiák és projektek kidolgozásával", illetve „módszertani és szakmai segítséget, ismeretterjesztést folytatnak az oktatási intézmények számára". Az Egyesületen belül külön munkakört hoztak létre az intézményi kapcsolattartónak, aki felé már az állás meghirdetésekor megfogalmazott konkrét elvárás volt, hogy rendelkezzen szociális munkás végzettséggel, legyen szakmai tapasztalata a gyermekvédelmi, családsegítő rendszerrel kapcsolatban. Korábban ilyen szempontokat nem határoztak meg, a feladatokat elhivatott önkéntesek végezték.

Úgy vélem, az intézményi koncepció, az intézményi kapcsolattartó működése meghatározó lépés az Egyesület professzionalizálódása felé, a szakképzett szociális szakember bevonása a tevékenységükbe mindenképp előrelépés az „amatőr" segítéstől a professzionális segítségnyújtás felé. A BAGázsnál dolgozó interjúalanyom elmondta, terveik közt szerepel, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszeri szerepbe „bele fognak állni", amelyet a családsegítőkkel készített interjú megerősített: megjelentek a jelzések a BAGázs részéről.

Szülői összefogás, avagy mi a SZÖSZ?

Az összefogás közvetlen előzménye volt az a 2016-os már emlegetett beiskolázási év, amikor az iskola az elsős, 22 fős évfolyamából 21 fő cigány/roma származású lett, ami abból adódott, hogy a jobb társadalmi helyzetű, jellemzően középosztálybeli szülők más települések iskoláiba íratták gyermeküket.

Bagon meglehetősen egyedi módon a látható kedvezőtlen helyi tendenciákra válaszul egy szülői összefogás született a közoktatás, és általában a falu jövő generációjának védelmére. Az alapító tagokkal készített interjú során kiderült: onnan indultak el két évvel ezelőtt, hogy voltak személyes problémáik, az ő gyerekünket is érték inzultusok, amelyek nem gyerekcsínyek voltak, hanem olyan szintű zaklatás, ami már nem tolerálható.

2017. február 24-én alakult meg a Szülői Összefogás a Szülőfalunkért (SZÖSZ). A helyi újságban is közzétett rövid tájékoztatóban magukról az alábbiakat fogalmazza meg Palya Zoltán és Boross Mariann a Bagi Hírlap 2017. márciusi számában: „A formálódó közösség tagjai lelkes, tenni akaró emberek, akik hisznek abban, hogy széleskörű összefogással, a problémák lépésenkénti felgöngyölítésével változás érhető el a bagi óvodában és iskolában kialakult helyzetben. A szülői igények megvalósításában az intézmények vezetői is partnerek,

a párbeszédnek már most látszanak az eredményei.” Alapvető céljaikat szintén ebben a cikkben tették közzé:

- „biztonságos és a tanulásra alkalmas légkör elősegítése a bagi gyermekek részére
- a bagi óvodai és iskolai létszámcsökkenés megállítása az intézmények közötti egyre nagyobb verseny mellett is
- a településen élők közötti szűkülő személyes kapcsolatok javítása tudatos közösségépítéssel, kiemelten a 0-3 éves, a 3-6 éves, illetve a 6-14 éves gyerekek, illetve szüleik részére
- a képzett, tapasztalt pedagógusok megtartása, a vezetés melletti kiállás
- széleskörű összefogásra buzdítás, előadások, fórumok szervezése
- új lehetőségek, jó gyakorlatok felkutatása
- emelt szintű oktatás vagy tagozat indítása, a tehetséggondozás hangsúlyosabbá tétele
- pedagógiai asszisztens bevonása
- a belső folyamatok pozitív irányú változása után az intézményénekről kialakult negatív közgondolkodás visszaszorítása – tervezett pozitív kampány az intézmények értékeinek hangsúlyozására
- az iskolába lépő gyerekek közötti képességbeli különbsége komplex feladat”

A megalakult szülői szerveződés felvette a kapcsolatot az intézményekkel, az önkormányzattal és a civil szervezetekkel, majd aláírásgyűjtést kezdeményeztek. Ennek célja az volt, hogy „az iskola minden lehetséges támogatást megkapjon ahhoz a változáshoz, hogy a gyerekek más iskolába történő átíratását csökkentsük”. Az aláírásgyűjtés viszonylag rövid ideig tartott, azonban közel 1000 aláírás gyűlt össze. Mindezzel a Dunakeszi Tankerületi Központhoz (régebben KLIK) fordultak, akik kedvezően reagáltak a megkeresésre: „az iskola vezetése intézkedési tervet nyújthat be a belső reformok elindítására, e mellett a fenntartó lehetőséget biztosít több új pedagógus alkalmazására. Szeptembertől egy pedagógiai asszisztens, egy gyógypedagógiai asszisztens és egy gyermekvédelmi felelős és/vagy szabadidő-szervező is erősítheti az elkötelezett tanári kart.” – számolt be az eredményekről a Szülői Összefogás a Szülőfalunkért csoport nevében Katona Ildikó a Bagi Hírlap 2017. június-júliusi számában. Szeptembertől kihelyezett művészeti tagozatot indít az iskola, néptánc és dráma tanszak indult. Az óvodában pedig két új óvodapedagógus felvételéről döntött a képviselő-testület.

Az elsődleges szempont, hogy a jól szituált, középosztálybeli családok a bagi intézményekbe írassák gyermekeiket, mert – ahogy egyik interjúalanyom fogalmazott, utalva a 2016-ban indult első osztály tanulói összetételére – „még egy ilyen évfolyamot nem bír ki sem az iskola, sem a falu”. Fontos tehát, hogy a leendő elsős gyermekek szülei megerősítsék magukat: „ha te ide hozod, akkor én is”, ne legyen bizonytalanság. Ezt a célt szolgálta az is, hogy a szokásos egyetlen óvodai szülői értekezlet helyett 3-4 alkalommal is összehívták a szülőket. Nem elég azonban, hogy Bagra írassák be gyermekeiket a szülők, meg is kell őket tartani. Mindennek a kulcsa az iskola, és az, hogy az ottani problémák terén mielőbb érzékelhető változás következzen be. Amennyiben ugyanis ez nem történik meg, sem odavonzani, sem ott tartani nem tudják a jobb helyzetű családok gyermekeit. Emiatt szükséges beszélni a problémákról, hogy közelebb kerüljenek a megoldáshoz. Ugyanakkor kontraproduktív a helyzet: a problémák kimondása nélkül nincs megoldás, azok kimondása (az intézmény falain kívülre kerülése) viszont tovább ronthatja az iskola megítélését.

A Szülői Összefogás egyelőre pozitív részeredményekről tud beszámolni, azonban azt, hogy a település, az intézmények, a szülők megfelelő választ tudtak-e adni a kihívásokra, az idő dönti el. A nyári terepkutatás során már látszódott, a szeptemberben induló első osztállyal

nem fognak megismétlődni a korábbi problémák, sok középosztálybeli szülő gyermeke helyben kezdi az iskolát. A következő év(ek) pedig egyértelműen attól függ(nek), az iskolában lesz-e változás, sikerül-e eredményesen kezelni a fennálló problémákat, illetve el tudják-e érni, hogy a közösség érdekét is szem előtt tartva a szülők se óvodába, se iskolába ne vigyék másik településre gyermeküket.

A szülői összefogással kapcsolatosan fontos kiemelni, hogy itt az állami intézményben felszaporodó nevelési, etnikai problémákra nem az általánosan ismert gyakorlat szerint alakult ki a válaszreakció. Az általános gyakorlat a probléma orvoslására többnyire, hogy egyházi gondozásba kerül az intézmény. Igaz, egyik interjúalanyom beszámolt arról, hogy kb. nyolc éve volt egy egyházi iskola kezdeményezés Bagon is, de az arról szóló fórumot nem követte az akkori iskolások szüleinek érdeklődése. A SZÖSZ tehát egy alulról szerveződő különutas megoldást munkált ki a szülők kezdeményezésével a gyermekek, és így a falu támogatására. A kezdeti sikerek biztatóak, de még nem állta ki az idő próbáját.

A családsegítő és gyermekjóléti feladatok

A családsegítő és gyermekjóléti feladatokat Bagon az Aszódi Kistérségi Gondozási Központ keretein belül működő Család- és Gyermekjóléti Szolgálat látja el. Az ellátás heti 80 órában biztosított, két családgondozó tevékenykedik a településen. Ügyfélfogadási időben az intézményben találhatóak meg, egyébként sokat vannak terepen.

2. táblázat: A család- és gyermekjóléti szolgálat tevékenységének 2016. évi adatai

Az ellátásba kerültek, illetve esetek száma (1 személy – 1 eset)		**Tárgyévben újként keletkezett gondozási esetek száma**	
Gondozásba részesülő gyermekek száma	95	szülővel közösen	1
Gondozásba részesülő felnőttek száma	59	más család- és gyermekjóléti szolgálat vagy központ által kezdeményezett	5
Gondozásba részesülő családok száma	47	jelzőrendszer által küldött	4
Tanácsadottak	70 fő, családok száma 44	a gyámhatóság által kezdeményezett	7
A szolgáltatás szakmai tevékenységeinek száma		**Jelzőrendszer által küldött jelzések**	
családlátogatás	972	védőnői jelzés	13
segítő beszélgetés	411	közoktatási intézmény	111
információnyújtás	704	Rendőrség	13
adományközvetítés	78	személyes gondoskodást nyújtó szociális szolgálat	9
tanácsadás	121		
közvetítés más szakellátást nyújtó intézménybe	20	önkormányzat, jegyző, gyámhivatal által	145

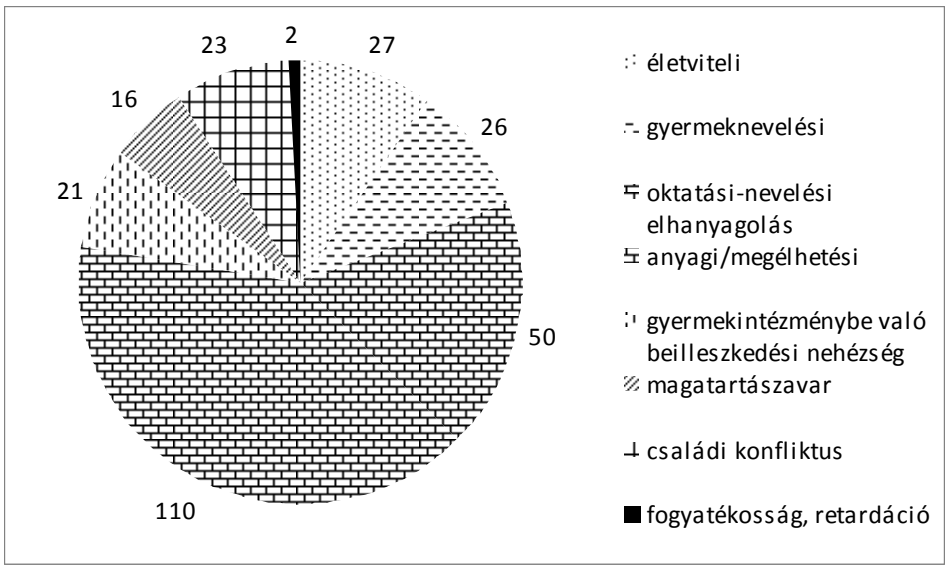
Forrás: Éves gyermekvédelmi beszámoló Bag nagyközség vonatkozásában 2016. év

A két családsegítő szakember 2016-ban összesen 972 családlátogatáson vett részt, 704 alkalommal nyújtott információt, 411 segítő beszélgetést és 121 tanácsadást bonyolított le. A gyermekjóléti szolgálat – a törvényben előírtak szerint – gyermekvédelmi jelzőrendszert

működtet, melynek tagjai: a védőnő, a háziorvos-gyermekorvos, a családsegítő szolgálat, az oktatási-nevelési intézmények gyermek- és ifjúságvédelmi felelősei, a rendőrség, az egyház, de „a szolgálat feladata a nem állami szervek és magánszemélyek részvételének elősegítése a megelőző rendszerben” (Éves gyermekvédelmi beszámoló Bag nagyközség vonatkozásában 2016. év). A jelzőrendszer által küldött jelzéseket tekintve magasan vezet az önkormányzat, jegyző, gyámhivatal, illetve a közoktatási intézmények (főleg az iskolai hiányzások miatt). Azonban védőnői és rendőrségi jelzések is 10-10 fölötti számban érkeztek.

A 2016. évi gyermekvédelmi beszámoló a felmerülő problémákról (1. ábra) leírja, hogy „A gyermekjóléti szolgálat gondozási eseteiben hátrányos és veszélyeztetett gyermekekkel találkozik. A gyermekek veszélyeztetettségének okai a családok anyagi helyzete, családon belüli konfliktusok, szülők életvitele, gyermekek magatartási problémái, gyermekintézménybe való beilleszkedés nehézségei, tankötelezettségi mulasztás. Évről évre visszatérő gondot okoz a tankötelezettség elmulasztása, és az oktatási-nevelési intézményekben kialakuló magatartási problémák. További problémát jelent a szülők életvezetési problémái, a gyermekekkel való kevés törődés és a helytelen nevelési attitűdök. A település vonatkozásában elmondható, hogy az ügyfelek nagy része Bag telepi részéhez köthető.” Az interjú során a családsegítő szakember megerősítette, 90-95%-ban a Telepről kerülnek ki ügyfeleik, de „bizalmi kapcsolat van, jönnek, megkeresnek probléma esetén, a Telepen örömmel fogadnak, jó a kapcsolat”.

1. ábra: Gyermekjóléti szolgáltató tevékenység a kezelt probléma szerint (halmozott adatok)



Forrás: Éves gyermekvédelmi beszámoló Bag nagyközség vonatkozásában 2016. év

A gyermekvédelmi beszámoló tartalmazza, hogy az éves gyermekvédelmi tanácskozás 2017. március 20-án volt Bagon. Ezen részt vett a helyi Védőnői Szolgálat, mely bár az egészségügyi ellátórendszer része, jelzőrendszeri tagként szoros kapcsolatban van a család- és gyermekjóléti szolgálattal. Bagon két védőnői körzet található, az 1-es körzethez a gyermekvédelmi tanácskozás időpontjában 178 gyermek tartozott, a gondozott kismamák száma pedig 36 fő volt, akik közül öt veszélyeztetett szociális helyzete alapján. A 2-es körzetben 157 gyermek volt, 32 gondozott kismama, aki közül 14 fő szociális okokból veszélyeztetett. Ebben a körzetben a gondozotti létszám felét cigányok/romák teszik ki. „Szociálisan fokozott gondozást közülük 21 fő igényel, fokozott védőnői ráfigyelést kb. 50 fő. Az a védőnői tapasztalat, az hogy a szellemi fejlődésben elmaradottak, mentális

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

problémával küzdő gyermekek nem kapják meg a szükséges fejlesztést, mert helyben ez nem megoldott, a szomszéd városba pedig már nem viszik el őket a szülők. Ennek orvoslására javasolja a helyi szakemberigény felmérését." – tartalmazza a gyermekvédelmi beszámoló.

A gyermekvédelmi tanácskozáson részt vett az Aszódi Gyámhivatal vezetője is, aki elmondta, hogy „a jelzőrendszer nagyon hatékonyan működik, a gyámhivatalhoz csak azok az ügyek jutnak el, amelyeknek el kell jutnia. A jelzőrendszeri tagok a problémákat helyben megoldják, a hozott intézkedések mindig a probléma súlyához igazodnak." Ugyanakkor a gyermekvédelmi beszámoló tartalmazza azt is, hogy a gyámhivatal vezetője szerint „az igazolatlan hiányzások kezelésében a Gyámhivatal nem látja megoldásnak a nevelésbe vételt, mert aki „Bagon nem jár iskolába, az máshol sem fog". A családból való kiemelés megítélése tehát a Gyámhivatal szempontjából eléggé egyértelmű, amelyet interjúalanyaim is megerősítettek. Volt, aki úgy fogalmazott, hogy az Aszódi gyámhivatal a „senkit nem emelünk ki a családból filozófiát" követi. Azonban az általam készített interjúk megerősítették, a helyi intézmények, szervezetek igenis úgy látják, vannak olyan helyzetek, amikor a családból történő kiemelés jelentene megoldást. Ezt megerősítette az iskola igazgatója is, hangsúlyozva, hogy 4-5 családot érint. A BAGázs munkatársa is jelezte, hogy egyes gyermekek esetében a kiemelést is tudják támogatni. Az iskola igazgatója a gyermekvédelmi tanácskozáson is reagált a Gyámhivatal vezetője által elmondottakra. Elmondta, támogatja a nevelésbe vételt, „véleménye szerint nem az iskolai hiányzások miatt van erre szükség, hanem amiatt, ami idáig vezet". Beszélt a születésszabályozás hiányáról, az elhanyagoló szülői bánásmódról, illetve arról, hogy „otthonról gyakran rossz példákat hoznak magukkal (drog és szex jelenléte, a szülők bűnöző vagy érdektelen magatartása), amik szintén hozzájárulnak veszélyeztetettségükhöz.

A gyermekvédelmi tanácskozáson szintén részt vevő Pedagógia Szakszolgálat arra világított rá, hogy „nincsenek a térségben speciális óvodák, iskolák, osztályok a sérült, sajátos nevelési igényű gyermekek intézményes ellátására. A normál intézmények nincsenek felkészülve ezen gyerekek fogadására, hiányoznak a személyi és tárgyi feltételek is. Sok igény merül fel az óvodákban és iskolákban a pszichológusi tevékenység, terápia iránt, viszont kevés a szakember, óvodákban egyáltalán nincs. A gyógypedagógiai terápiás igények kielégítése is egyre nagyobb nehézséget okoz kapacitás- és helyhiány miatt".

A BAGázs részéről Dr. Both Emőke vett részt a gyermekvédelmi tanácskozáson, aki ezúttal is hangsúlyozta, immár az új munkatársukkal igyekeznek szorosabbra fűzni a kapcsolatot a jelzőrendszer tagjaival, így a gyámhivatallal is.

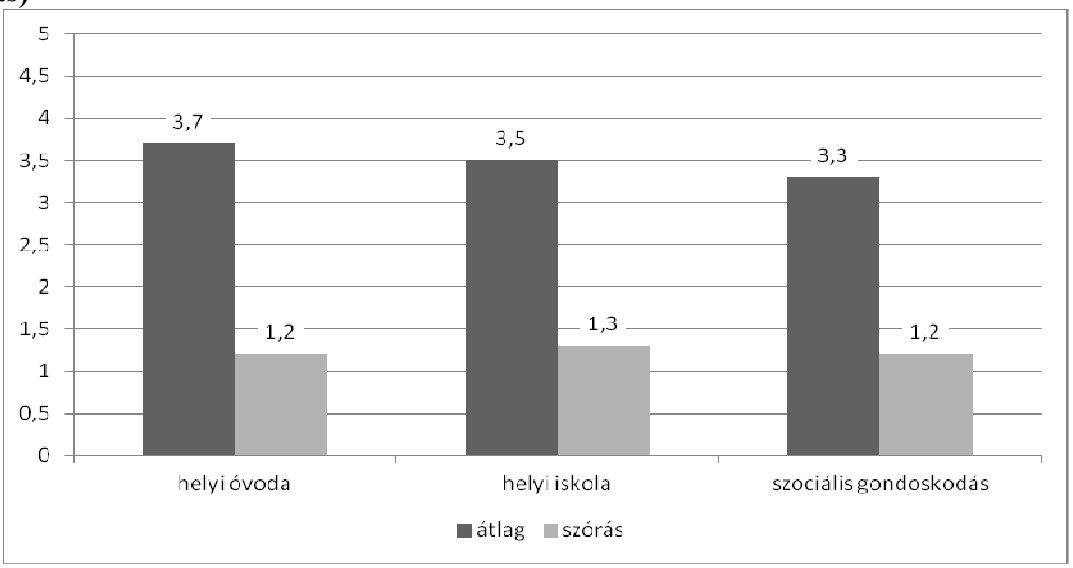
Az éves gyermekvédelmi tanácskozásról szóló beszámoló fő következetése, hogy „a jelzőrendszer a tapasztalatok alapján egyre összehangoltabban működik", a jelzőrendszeri tagokkal rendszeres és jó a kapcsolata a család- és gyermekjóléti szolgálatnak. Fontos tanulság, hogy bár az intézmények közötti együttműködést az interjúalanyok többsége jónak minősítette, és ahol voltak is nehézségek, arról számoltak be, hogy eredményesen dolgoznak rajta, mind a terepkutatás tapasztalatai, mind az intézményi beszámolók megerősítik: szükséges lenne a jelzőrendszer tagjai közötti együttműködést még hatékonyabbá tenni.

Elégedettség-vizsgálat

A helyi óvodával, iskolával, illetve szociális gondoskodással kapcsolatos elégedettség-vizsgálat során kértük válaszadóinkat, hogy egytől ötig osztályozzák ezeket, ahol az egyes a „nagyon elégedetlen", az ötös pedig a „nagyon elégedett". A 2. ábra is mutatja, válaszadóink

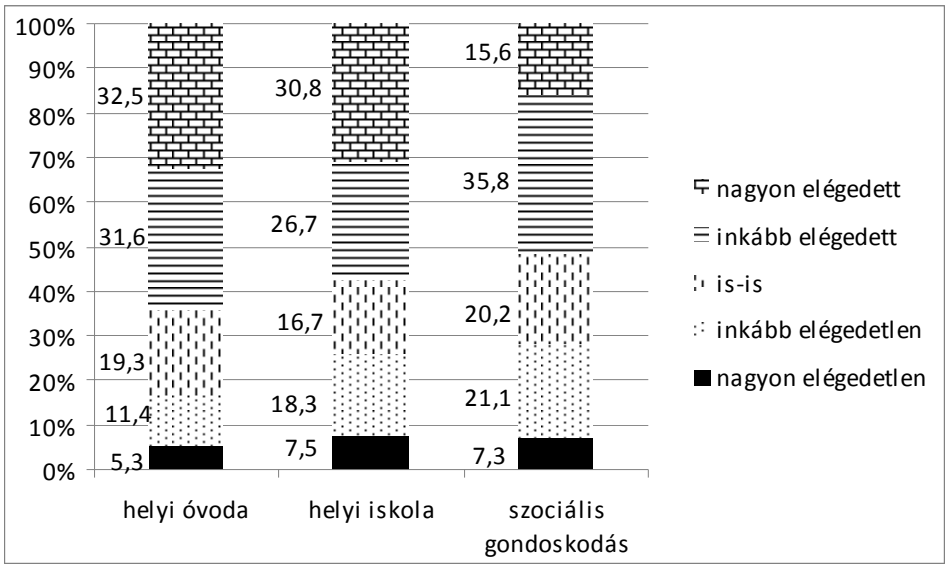
leginkább az óvodával, majd az iskolával és legkevésbé a szociális gondoskodással elégedettek, azonban e különbségek nem jelentősek. Megállapítható, hogy a közepesnél jobbnak minősítették ezeket, a szórásértékek vizsgálata ugyancsak nem mutat jelentős különbséget.

2. ábra: Elégedettség a helyi óvodával, iskolával és szociális gondoskodással (átlag, szórás)



Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

3.ábra: Elégedettség a helyi óvodával, iskolával és szociális gondoskodással (százalékos megoszlás)



Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az átlag- és szórásértékek vizsgálatán túl érdemes azonban a százalékos megoszlást is megnézni az elégedettség-vizsgálat során. A 3. ábra mutatja, hogy válaszadóink kétharmada nagyon vagy inkább elégedett a helyi óvodával, míg az iskola megítélése már jobban megosztja a válaszadókat. Közelíti a 60%-ot a nagyon vagy inkább elégedettek aránya, azonban a válaszadók több mint negyede nagyon vagy inkább elégedetlen az iskolával. A

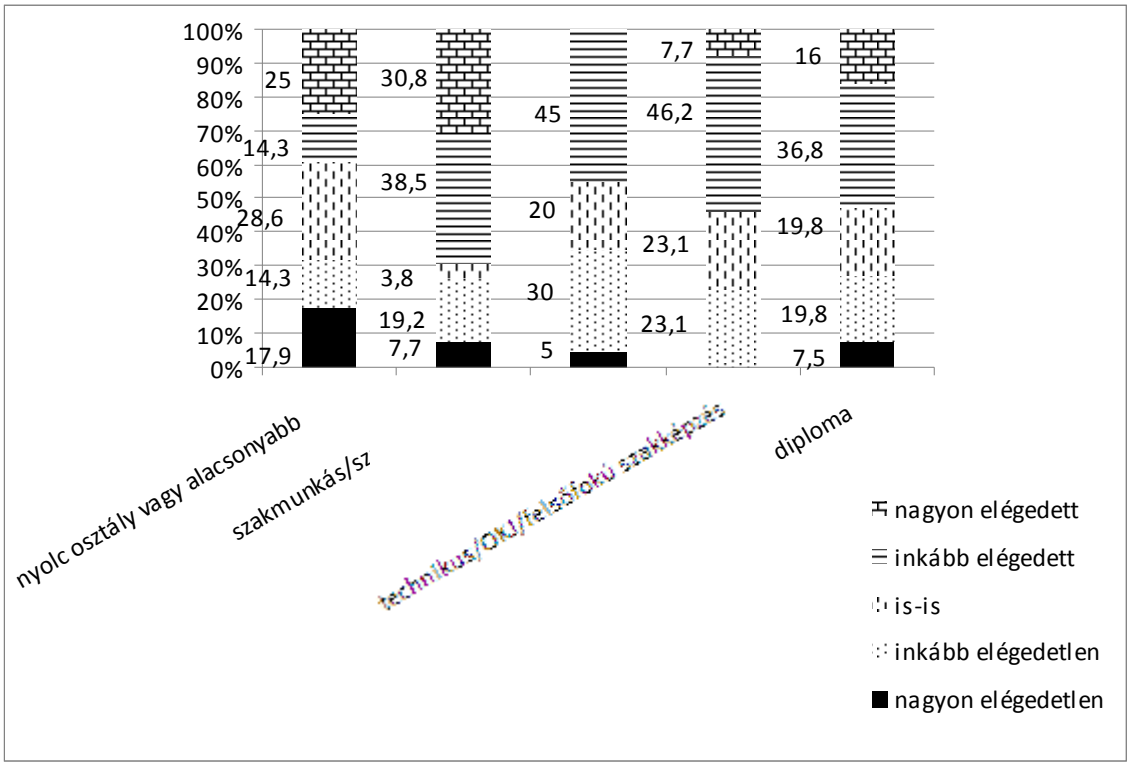
 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

szociális gondoskodással a legkevésbé elégedettek a válaszadók, azonban az meglehetősen szubjektív, hogy ezen mit értenek: a család- és gyermekjóléti szolgáltatást, az idősellátást (ezeket kliensként/ügyfélként/igénybevevőként/gondozottként vagy külső szemlélőként?), illetve – és terepi tapasztalataink alapján e válaszadók aránya lehet a legmagasabb – a települési önkormányzat szociálpolitikáját.

Már a 2009. évi bagi falukutatás során is vizsgálták, hogy a megkérdezettek mennyire elégedettek a helyi szociális gondoskodással (Vörös−Molnár−Fekete 2009). Akkor a válaszadók harmada (33 fő) volt elégedett, negyede (25 fő) részben elégedett, 16-an azt mondták, rendszeresen nem megfelelő a helyi szociális gondoskodás. (Huszonheten nem tudták megítélni, valószínűleg azért, mert nem volt rálátásuk.) Összevetve az akkori válaszokat a 2017-ben végzett kutatás eredményeivel, megállapítható, hogy most mind az elégedettek, mind az elégedetlenek aránya magasabb, mint 2009-ben, míg a részben elégedettek („is-is" választ adók) aránya jelentősen alacsonyabb lett. (4. ábra)

Vizsgáltam, hogy a válaszadók egyes szociológiai háttérváltozói befolyásolják-e statisztikailag kimutatható módon a helyi óvodával, iskolával vagy szociális gondoskodással való elégedettséget. Utóbbi és a válaszadók iskolai végzettsége között szignifikáns összefüggés mutatható ki ($p<0,05$). A 4. ábra szerint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők közt magasabb azok aránya, akik inkább elégedettek, azonban a leginkább elégedettek a szakmunkás/szakközép végzettséggel rendelkezők, míg a nyolc osztállyal vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők közt közel 20% a nagyon elégedetlenek aránya.

4. ábra: A szociális gondoskodással kapcsolatos elégedettség a válaszadók iskolai végzettsége szerinti bontásban



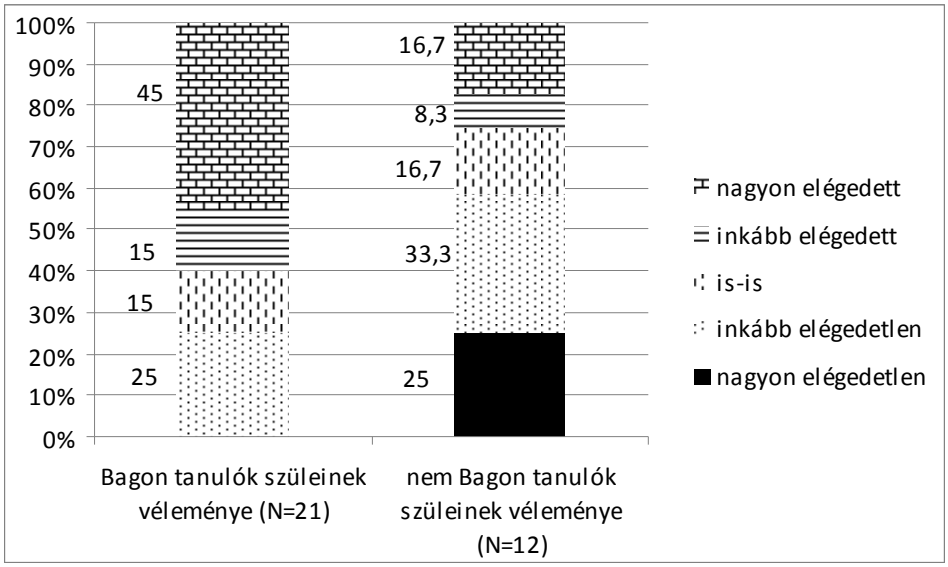
Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A helyi közoktatás területén kialakult helyzet kapcsán érdemes vizsgálni azt is, hogy a Bagon tanulók, illetve a nem Bagon tanulók szüleinek véleménye mutat-e eltérést, és ha igen, akkor

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

milyet a helyi iskolával való elégedettség vizsgálata során. (Ugyanezen összevetésnek a helyi óvodával kapcsolatban nem lett volna értelme, ugyanis a lakossági kérdőíves mintába viszonylag kis létszámban voltak jelen óvodás gyermeket nevelő szülők.)

5. ábra: Bagon tanuló és nem Bagon tanuló diákok szüleinek elégedettsége a bagi iskolával



Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az 5. ábra szerint a Bagon tanulók szüleinek véleménye jóval kedvezőbb a helyi iskoláról, mint azon tanulók szüleié, akik nem Bagon járnak iskolába. Ennek azonban több oka is lehet: a nem Bagon tanulók szülei között lehetnek olyanok, akik saját tapasztalatuk alapján alkottak véleményt, és emiatt vitték el gyermeküket a környező települések iskoláiba, azonban – ahogy az általam készített interjúkból is kiderült – vannak, akik már első osztályba, sőt akár óvodába máshová járatják a gyermeküket, mert „sok rosszat" hallottak a helyi intézményekről. Ez utóbbi megerősíti a SZÖSZ által kitűzött célt: megfelelő eredmények után szükséges egy pozitív kampány, amellyel megszólíthatóak, tájékoztathatóak azon diákok szülei is, akik gyermeke nem helyben jár óvodába, iskolába.

Összefoglalás

Külső szemlélőként Bagra, mint kedvező helyzetű településre tekinthetünk, azonban a terepkutatás, az oktatási és a szociális intézményrendszer helyzetének feltárása differenciálja ezt a képet. A település tökéletes példa arra, hogy az egyre növekvő lakosságszámú és kiterjedésű cigánytelep következményeként a társadalmi kihívások, problémák leképeződnek helyben, egyre nagyobb terheket rakva a helyi intézményekre. Ugyanakkor ezeket az intézményekben, az ellátórendszerben megjelenő többletterhekre az országos törvényi szabályozás egyelőre képtelen megfelelő választ adni.

Az intézményi beszámolókban, a terepkutatás során készített interjúk közben több alkalommal is találkoztam azzal a megfogalmazással, miszerint Bag „speciális helyzetben" van. Emiatt az óvodának és még inkább az iskolának egyszerre kell megfelelő választ találni a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal kapcsolatos kihívásokra, valamint arra, hogy a középosztálybeli családok gyermekeit helyben tudja tartani. A faluban két társadalmi szervezet is van, mely elkötelezett ezekben az irányokban. A Telepen tevékenykedő, a Telepen élők társadalmi problémáinak orvoslására jött létre nem bagiak által, azaz

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

kívülállókból a BAGázs nevű civil szervezet. Alakult egy helyi szerveződés is, egy szülői csoportosulás, az ú.n. Szülői Összefogás a Szülőfalunkért közösség, mely mindenekelőtt a középosztálybeli óvodás- és iskolás korú gyermekek szüleit próbálják maradásra ösztönözni. Annyi bizonyos: a szociális és helyi oktatási-nevelési intézmények működtetésének anomáliáira országos szinten sincs jó gyakorlat. Az önkormányzat, az intézmények és e szerveződések a maguk korlátos eszközeivel igyekeznek javítani a romló helyzeten. Az azonban, hogy a kulcsszereplők miként tudnak együtt munkálkodni a közös célok érdekében, hogy a vállalások elegendőek lesznek-e ahhoz, hogy megfelelő választ adjanak a kihívásokra, ez még nyitott kérdés.

Irodalomjegyzék

Farkas P.r (2012): A szeretet civilizációjáért. Társadalompolitika – szociálpolitika – családpolitika és keresztény társadalometika. L'Harmattan Kiadó, Budapest
Horváth L. (1982): Bag története. Bag Nagyközségi Közös Tanács
Katona I.(2017)*:* Együtt sokat tehetünk szülőfalunkért! In: Bagi Hírlap XXIV. évfolyam 4. szám, 2017. június-július, 14.o. http://www.bagfalu.hu/bh/bh_1706-07.pdf
Palya Z. – Boross M .(2017): Maradok. Szülői összefogás a Szülőfalunkért. Beiratkozás előtt. In: Bagi Hírlap XXIV. évfolyam 2. szám, 2017. március, 8.o. http://www.bagfalu.hu/bh/bh_1703.pdf
Vörös G. −Molnár M.−Fekete Zs (2009): Bag problématérképe Acta Regiois Rurum 2009 pp 18−23.

Egyéb forrás

BAGázs Közhasznú Egyesület honlapja www.bagazs.org
Kovács Istvánné (2017): Iglice Napközi Otthonos Óvoda beszámoló 2016-2017
Maszlag Gábor – Orosz Adrienn (2017): Éves gyermekvédelmi beszámoló Bag nagyközség vonatkozásában 2016. év.
Szászíné Győri Éva (2016): Beszámoló a Bagi Arany János Általános Iskola 2015-2016-ban végzett munkájáról.
Szászíné Győri Éva (2017): Intézkedési terv.

Interjúalanyok

Kovács Krisztina, a BAGázs Közhasznú Egyesület telepi szakmai vezetője
Maszlag Gábor és Orosz Adrienn, családsegítők, Aszódi Kistérségi Gondozási Központ Család- és Gyermekjóléti Szolgálat
Palya Zoltán és Boross Mariann, a Szülői Összefogás a Szülőfalunkért alapító tagjai
Szászíné Győri Éva, a Bagi Arany János Általános Iskola iskolaigazgatója
Volterné Jamrik Éva, a Bagi Arany János Általános Iskola tanára, a Szülői Összefogás a Szülőfalunkért tagja



23.kép: Szülői összefogás, hogy a bagi gyerekek a bagi iskolába járjanak

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



24.kép: Az iskolai medence


25. kép: Az iskola-udvar

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A BAGÁZS KÖZHASZNÚ EGYESÜLET MUNKÁSSÁGÁNAK HATÁSA BAG NAGYKÖZSÉG TÁRSADALMÁRA
THE EFFECTS OF THE BAGÁZS PUBLIC BENEFIT ORGANIZATION ON THE SOCIETY OF BAG VILLAGE

Mezei Martin, egyetemi hallgató, SZIE GTK GVAM
Martin Mezei, student, SZIU

Absztrakt

Tanulmányommal a célom bemutatni a BAGázs Közhasznú Egyesület munkásságát. Bemutatom a bagi cigánytelepet, az egyesület létrejöttét, működését. Tanulmányom legfőbb sarokköve az az interjú, amit Kovács Krisztinával, a BAGázs telepi szakmai vezetőjével készítettem Bagon, 2017. június 23-án. Ezen felül sikerült fontos kvantitatív információkat nyernem a falukutató tábor közös kérdőívéből, valamint a BAGázs Közhasznú Egyesület weboldaláról is.

Abstract

With this study, I would like to introduce the impacts of the BAGázs Public Benefit Organization on the society of Bag village. It includes the demonstration of the local gypsy settlement, and of course the establishment and the performance of the organization. The interview I made with Krisztina Kovács on the 23rd of June, 2017 was the main cornerstone of my study. She is the professional manager of BAGázs. In addition, I have been able to obtain important quantitative information from the joint questionnaire of the SZIU village researching camp and from the website of BAGázs as well.

Bevezetés

Nemrégiben, még a kutatásom kezdetén olvastam egy cikket, hogy ma Magyarországon több, mint százezer ember él cigánytelepeken. Az ott leírtak mély hatást tettek rám. Amikor a bagi cigánytelepen az általam vizsgált Egyesület egyik vezetője körbevezetett, akkor a saját szememmel is láthattam ezeket az életkörülményeket. Úgy érzem, hogy hazánkban a cigányságról szóló bármely témának feszegetése a mai napig tabunak számít. A cigánysággal és a problémáikkal való szembenézés évtizedek óta várat magára. Bagon, ha a békés együttélésre nem is találtam példát, de megismerkedtem egy olyan civil szervezettel, akik hiszik, hogy létezik egy közös, békés jövő, melyben a cigányok és magyarok egyenrangú félként és egyforma esélyekkel vehetnek részt, akik egy olyan Magyarországot képzelnek el, ahol jó cigánynak lenni, és egy olyan közös nyelvet, amiben a cigány nem pejoratív jelző.

Kutatási célok, a vizsgálat hipotéziseinek bemutatása

A BAGázs Közhasznú Egyesület (továbbiakban: BAGázs) tevékenysége a számos médiaszereplésüknek is köszönhetően nem ismeretlen. A szervezet működését azért tartom célravezetőnek vizsgálni, mert a kitűzött céljai rendkívül aktuálisak. Lényegében a cigány kisebbség társadalmi integrációját szolgálják külső szereplőként. A pozitív médiavisszhanggal együtt, vagy épp annak ellenére azonban működésük számos tanulsággal szolgál. Azt

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

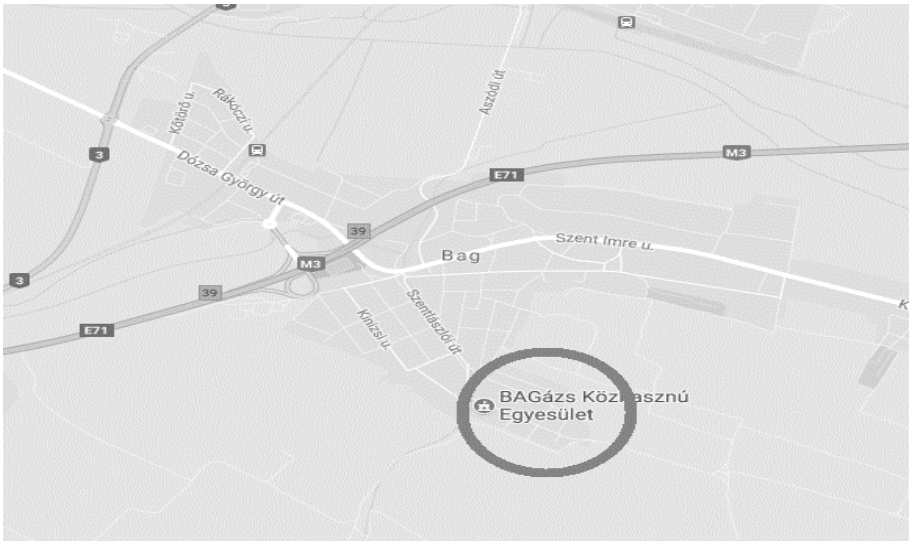
kívánom megvizsgálni, hogy az említett civil szervezet tevékenysége milyen hatást gyakorolt és gyakorol Bag nagyközség társadalmára, elősegíti-e a békés cigány-magyar együttélés megvalósulását? Kellő mértékben és megfelelő módszerekkel segíti-e a hátrányos helyzetű telepieket? Tevékenységük megoldást, segítséget nyújthat-e a cigánytelepet (vagy akár a község egészét) sújtó társadalmi problémák felszámolására?

A vizsgálatom hipotézise az, hogy a BAGázs Közhasznú Egyesület tevékeny munkájával pozitív társadalmi változásokat generál a településen és elősegíti Bag nagyközségben a békés cigány-magyar együttélés megvalósulását.

A kutatási módszertana, és földrajzi helye

A kutatásom három fő pillérre támaszkodik. Az egyik az a személyes interjú, melyet Kovács Krisztinával, az Egyesület telepi szakmai vezetőjével készítettem 2017. júniusában, melyben részletesen sikerült feltárni a BAGázs eddigi működését, céljait, motivációját. Ez az interjú a Szent István Egyetem 2017-es faluszemináriumi kutató táborának ideje alatt készült. A vizsgálatom második pillére egy kérdőíves felmérés, amit a faluszemináriumi kutatótábor közös kérdőíve tett lehetővé, lévén ebben a saját kutatási témámhoz, a BAGázshoz kapcsolódó kérdések is voltak. Ezen felül természetesen további adatbázisokat is fel kívánok használni, gondolok itt azokra a közérdekű és nyilvános dokumentumokra, melyek a BAGázs weboldalán érhetők el, és a kutatás harmadik pillérét jelentik.

1.ábra: A bagi cigánytelep elhelyezkedése Bag nagyközségben



Forrás: Google Maps, 2017. Saját szerkesztésű kép – 2017.

A bagi cigánytelep Bag nagyközség déli részén található (1. ábra), ahol hozzávetőlegesen 500 ember él társadalmi szegregációban. A telep fő utcájának a Liget utca tekinthető. A BAGázs Közhasznú Egyesületnek is itt van az egyik központja, a BAGázs konténer, az 1990/4-es helyrajzi szám alatt. A község központjából a Szentlászlói és a Béke utcán haladva juthatunk el a cigánytelep „bejáratáig". A telepre érkezve szembesülhetünk az ott lakók rossz életkörülményeivel, aszfaltozatlan utakkal, az óriási szegénységgel és kilátástalansággal, valamint az ebből táplálkozó bűnözéssel. (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.)

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A BAGázs Közhasznú Egyesület bemutatása

Ebben a részben kívánom bemutatni a kutatásom fókuszában álló BAGázs Közhasznú Egyesületet, annak létrejöttét, szervezeti felépítését, az Egyesület tevékenységi köreit és szakmai programjait, valamint az önkéntességen alapuló munkavégzést.

Az Egyesület létrejötte

A BAGázst 7 éve tevékenykedik a bagi cigánytelepen. Az Egyesület hivatalos bejegyzése 2011-ben történt, de valójában munkásságuk 2010-ig nyúlik vissza. A megalakuló Egyesület elnöke, Both Emőke, korábban pártfogó felügyelőként dolgozott a térségben. Nagy hatást gyakorolt rá az, hogy Bagról volt annyi pártfogoltja, mint az összes többi hozzá tartozó településről összesen. Miközben együtt dolgozott ezekkel a fiatalokkal úgy vélte, hogy sokkal több mindent lehetne a telepiekért tenni, mint amit az állami pártfogói szisztéma keretei megengednek. 2010-ben szervezett egy nyári tábort, ahova a saját baráti köréből toborzott önkénteseket. Innen kezdve egyenes út vezetett a 2011-es Egyesületté válásukig (Kovács, 2017.).

Az Egyesület szervezeti felépítése

A BAGázs Közhasznú Egyesület szervezeti felépítése három fő részre osztható: vezetőség, elnökség és a szervezetben tevékenykedő munkatársak, önkéntesek csoportja. Az Egyesület irányítását a vezetőség végzi. A szervezet alapítója és elnöke Both Emőke. Az elnökön kívül még három ember szerepel a vezetőségben, akik a következők:

- Kovács Krisztina, aki a BAGázs telepi szakmai vezetője
- Szekeres Judit, az Egyesület irodavezetője és szervezeti és projekt pénzügyi koordinátora;
- Kanalas Éva, ismertebb nevén csak „Léna”, aki pedig telepi vezetőként vesz részt a vezetőségben.

(BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017)

Nagyobb létszámú Egyesületeknél gyakori, hogy egy minimum három tagú elnökséget állítanak fel. Az elnökség feladata az, hogy biztosítsa a szervezet napi ügyeinek vitelét. Időnként döntéshozó és képviseleti szervként is funkcionálhat. Igazából azokat a feladatokat kell ellátnia, amit az Egyesület alapszabálya az elnökség hatáskörébe utal. (www.nonprofit.hu, 2017.) Az Egyesület elnöksége Németh Zsófia, Pethő Ágnes és Rudas Anna tagokból áll. A BAGázs alapszabálya alapján az említett három elnökségi tag önkéntes alapon, anyagi ellenszolgáltatások nélkül vállalta az Egyesület közgyűlésének felkérését, és emellett lojálisak és hosszútávon elkötelezettek a szervezet elveihez is. A megbízatásuk három évre szól, feladatuk pedig az, hogy stratégiai döntésekben segítsék az elnök munkáját, legalább három havonta ülést tartsanak, szükség esetén határozatot hozzanak, valamint, hogy erről a munkáról beszámoljanak az Egyesületi tagok alkotta közgyűlésnek (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017).

A BAGázs weboldalán található információk alapján az Egyesület csapatában az elnökön és az elnökségen kívül még további 15 önkéntes munkatárs is dolgozik, külön-külön feladatkörökkel és titulussal felruházva. Ezt a csapatot sok szakértő is erősíti, nekik is köszönhető a szervezet szakmai programjainak kidolgozása.(BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017).

A BAGázs céljai

A BAGázs Közhasznú Egyesület célja az, hogy segítséget nyújtson a cigánytelepen élő emberek számára, hogy saját maguk által képesek legyenek célokat megfogalmazni és tenni a megvalósulásuk érdekében azáltal, hogy a telepiek olyan új eszközökhöz és tudáshoz jutnak, melyek képesek elmozdítani őket az addig követett kényszerpályáról. Ezen felül az alapító okiratban azt is olvashatjuk, hogy a szervezet a kábítószer fogyasztás és a bűnözés csökkenését, valamint a párbeszéden alapuló konfliktuskezelést, az önkéntesség és az alternatív oktatási módszerek népszerűsítését és azon keresztül a társadalmi érzékenység növelését is céljául tűzte ki. (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.)

A falukutatásunk szempontjából talán az egyik legfontosabb BAGázs célkitűzés az, amelyik a Telep és a község közötti pozitív kapcsolatok létrehozását és annak elmélyítését jelöli meg. Ennek alapján elmondható, hogy a BAGázs már itt megfogalmazza azt, hogy tenni kíván a község társadalmának egészéért és a békés cigány-magyar együttélés elősegítéséért, ami a vizsgálatom hipotézisében is szerepel. Számomra az a kérdés, hogy ez hogyan és milyen hatékonysággal valósul meg.

A BAGázs Közhasznú Egyesület további célja az is, hogy évente mintegy 100 önkéntest bevonjon az imént ismertetett szakmai programokba. További célja ugyanis az, hogy ezeken az embereken keresztül az egész társadalom érzékenysége kiszélesedjen azáltal, hogy az önkéntesek új élményeket szereznek. Ezzel a koncepcióval a BAGázs jelentős lépéseket tesz a békés cigány-magyar együttélés megvalósítása érdekében, emellett természetesen rengeteg költséget takarít meg (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.).

A BAGázs tevékenységi körei

Az Egyesület céljai elérésének érdekében számos közérdekű tevékenységet végez, melyeket szintén az alapszabályzatában határoz meg. A megnevezett kilenc tevékenység magába foglalja a nevelés és oktatást, a képességfejlesztést, az ismeretterjesztést, a szociális és családsegítő, valamint a bűnmegelőzési tevékenységeket. Az Egyesület kiemelten foglalkozik azzal is, hogy a telepieket egészség- és környezettudatossá tegye. Ugyanilyen fontosságú a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségének biztosítása is a társadalmon belül, melyeket legfőképpen a szakmai programokon keresztül érnek el. A BAGázs mindezeken felül rendszeresen szervez különféle rendezvényeket, konferenciákat. Társadalomtudományi kutatásokat is végez, valamint rendszeresen megjelentet fejlődést elősegítő kiadványokat (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.).

A BAGázs szakmai programjai

A fentebb megnevezett tevékenységi körök végső soron a BAGázs szakmai programjain keresztül csoportosíthatók. Az Egyesület szakmai programjait, legfőbb céljait, a programok felelőseit és a telepi koordinátorokat az 1. táblázatban kívánom ismertetni. A szervezet 6 szakmai programon keresztül fejti ki közérdekű tevékenységét (1. táblázat). Az IKSZ program a telepi gyermekek képességeinek fejlesztésén dolgozik, valamint lehetőséget kínál középiskolásoknak, hogy a kötelező Iskolai Közösségi Szolgálatot a program keretein belül letöltsék. A Felnőttoktatás program azoknak nyújt segítséget, akik azt megelőzően nem tudták befejezni általános iskolai tanulmányaikat, és így csökkennek a lehetőségeik a munkaerőpiacon. A telepen számos család küzd korábbi, rossz pénzügyi döntéseinek

következményeivel, azaz adósságcsapdába kerültek, mások lakhatási vagy éppen szociális ügyekből kifolyólag jogi segítségre szorulnak. Rajtuk a BAGázs Jogklinika és adósságkezelés programja segíthet. Egy aluliskolázott, pályakezdő vagy munkanélküli roma embernek többnyire csak a közmunka program az egyetlen esély, hogy saját lábára állhasson. Megfelelő képzéssel és motivációval mindannyian többre lennének képesek a munka világában, ezért a BAGázs mentorok segítségével támogatja a telepi munkavállalókat, az MPath program keretein belül. A „Hallasd a hangod!" program a nagypolitikát hozza közelebb a bagi cigánytelephez, hiszen a telepiek helyzetéből adódóan nem képesek az érdekeiket képviseltetni. Végül, de nem utolsó sorban az Egyesület sport programja igyekszik a fiatalok közösségét, küzdeni akarását, kitartását fejleszteni a BAGázs F.C. futball csapaton keresztül, ami természetesen egy jó alternatíva a droghasználat és a bűnözés visszaszorítására is (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.).

1. táblázat: A BAGázs Közhasznú Egyesület szakmai programjai, azok céljai, azok programfelelősei és koordinátorai (2017.)

A program elnevezése	A program célja	Programfelelősök	Telepi koordinátorok
IKSZ	*A cigánytelepen élő gyermekek kompetenciájának fejlesztése*	*Jámbor Zita*	*Kanalas Ildikó*
Felnőttoktatás	*Azoknak a felnőtteknek segít elvégezni a 8 osztályt, akik korábban nem tudták*	*Molnár Zsuzska*	*Kanalas Éva, Lakatos Istvánné*
Jogklinika és adósságkezelés	*Azokon a családokon segít, akik adósságcsapdába kerültek vagy jogi problémáik akadtak*	*Kovács Krisztina, Benedek Bori, Urbán Kristóf*	*Kanalas Éva, Lakatos Istvánné*
MPath - Munkához segítés	*A telepiek munkavállalásának elősegítése*	*Kovács Krisztina*	*Kanalas Éva, Lakatos Istvánné*
Hallasd a hangod!	*A telepen élők érdekeinek képviselete*	*Kovács Krisztina*	*Kanalas Éva*
Sport - BAGázs F. C.	*Közösség teremtés a telep fiataljainak körében*	*Hegyi Frigyes*	*Horváth Sándor*

Forrás: BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017. Saját szerkesztésű táblázat – 2017.

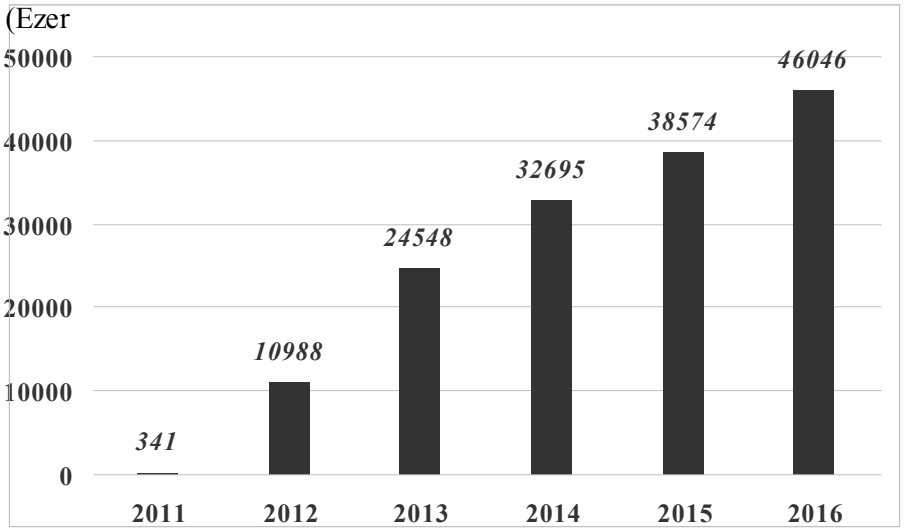
Az Egyesület gazdálkodása

A fentebb említett szakmai programok, rendezvények és az általános működés is nyilvánvalóan jelentős mennyiségű pénzügyi forrásokat igényelnek. Az egyesületek állami, magán befektetői, és pályázati forrásokból állíthatják össze költségvetésüket. Az alábbiakban taglalom, hogy ez hogyan épül fel a BAGázsnál, hiszen a rendelkezésre álló anyagi keretek közvetetten befolyásolhatják az egyesület helyi társadalomra gyakorolt hatását is. A BAGázs Közhasznú Egyesület állami támogatást nem fogad el, mivel így kívánja megőrizni függetlenségét. A hosszú távú cél az, hogy a forrásaikat 25%-ban pályázatok, 75%-ban pedig magánbefektetők fedezzék. A támogatók megtalálásához ismertség kell. Az egyesületet

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

rendszerint fellelhetjük a népszerű híroldalakon, és rendszeres szereplői televízió- és rádióműsoroknak is. Emellett saját weboldallal rendelkeznek, melyhez a szociális hálózatok berkeiből egy Facebook és egy Instagram oldal is csatlakozik. Ezeknek a média megjelenéseknek az a céljuk, hogy támogassák az adományozást és elősegítsék a szakmai projektek népszerűsítését. A BAGázs bevételeinek növekedését a 2. ábra szemlélteti, mely 2011-től kezdődően 2016-ig ábrázolja az egyesület egyszerűsített beszámolója szerinti összes bevételét, ezer forintban kifejezve.

2. ábra: A BAGázs Közhasznú Egyesület bevételeinek növekedése 2011-től 2016-ig (Ezer Ft)



Forrás: BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017. adatai alapján saját szerkesztés

Mint azt a 2. ábrán jól láthatjuk, a szervezet bevétele a 2011-es indulásukkor mindössze 341 000 Ft volt. Ez a szám 2012-re több, mint a harminckétszeresére nőtt, majd folytatta exponenciális felívelését. 2016-ra az Egyesület elérte legnagyobb bevételét, ami 46046 ezer Ft volt, ami százharmincötször több, mint a BAGázs indulásakor rendelkezésre álló bevétel összege. A felsorolt adatok azt bizonyítják, hogy a szervezet hatékonyan képes új forrásokat bevonni, annak érdekében, hogy szakmai programjai finanszírozásán keresztül segítse a rászorulókat.

Az Egyesület legfőbb támogatói

A BAGázs igyekszik a lehető legtöbb partnerségi megállapodást kötni a versenyszférában tevékenykedő vállalkozásokkal, annak reményében, hogy pénzügyi támogatásokat nyújtsanak a cigánytelepen élők problémáinak felszámolása érdekében. A Prezi.com, az egyik leghíresebb magyar startup már többször is együttműködött az Egyesülettel, de sikeres akciókat bonyolítottak le az Erste Stiftung-gal és az ELMŰ-ÉMÁSZ csoporttal is. Kovács Krisztina Telepi szakmai vezető elmondása szerint az egyik legsikeresebb projektjük az volt, amikor ún. smart meter villanyórákkal sikerült megállítani a folyamatos áramlopásokat és az ebből fakadó adósságnövekedést, melyet a kiszabott büntetések halmozódása okozott. A fennálló tartozásokat a Prezi.com és az Erste Stiftung pénzügyi adományának köszönhetően sikerült kitörleszteni, úgy, hogy a BAGázs minimális önerővel szállt be a projektbe (Kovács, 2017.). Itt fontos azonban megjegyezni, hogy terepi látogatásunk alapján nem igazolódott, hogy az áramlopás teljes egészében megszűnt volna.

A BAGázs Közhasznú Egyesület munkásságának felmérése

Ebben a fejezetben kívánom bemutatni a szakmai programok eredményeit, különös tekintettel a kábítószer fogyasztás ellen folytatott küzdelemre. Ezen felül itt szeretném részletezni az Egyesület lokális ismertségét, a bagi lakosság véleményét a szervezetről, valamint a cigány-magyar együttélésről, a BAGázs önkormányzattal és az oktatási és szociális intézményekkel fenntartott kapcsolatát. Az itt bemutatandó kutatási eredményeimből kívánom megkeresni a választ tanulmányom alapkérdéseire, arra, hogy a szervezet valójában milyen hatást gyakorolt Bag nagyközség társadalmára.

A BAGázs szakmai programjainak eredményei

Amint azt már korábban bemutattam, a BAGázs közhasznú tevékenységeit szakmai programjain keresztül közvetíti a bagi társadalom felé. Ahhoz, hogy az Egyesületről készülő hatásfelmérés komplex legyen, ahhoz meg kell vizsgálni a programok egyenkénti eredményeit azáltal, hogy mennyi telepit, és mennyi önkéntest képes bevonni. A 2. táblázatot a szervezet weboldalán hozzáférhető számadatok alapján készítettem, de az Egyesület közlése szerint a számadatok pillanatnyiak, azok folyamatosan változnak.

2. táblázat: A BAGázs szakmai programjaiban résztvevők száma 2017-ben

Program neve	Bevont telepiek száma (fő)	Bevont koordinátorok, önkéntesek és segítők száma (fő)	Összes résztvevő (fő)
IKSZ	*90*	*45*	*234*
IKSZ	*90*	*45*	
Felnőttoktatás	*14*	*40*	
Jogklinika és adósságkezelés	*15*	*20*	
MPath - Munkához segítés			
Hallasd a hangod!	*10*		
Összesen (fő):	*129*	*105*	

Forrás: (BAGázs Közhasznú Egyesület, 2017.) Saját szerkesztésű táblázat – 2017

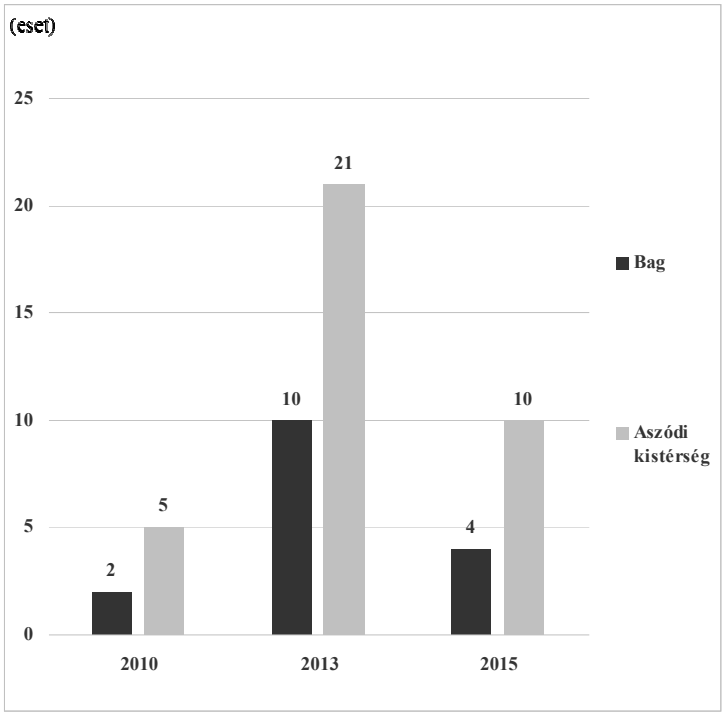
A 2. táblázatban foglaltak jó összegzést adnak arról, hogy a BAGázs Közhasznú Egyesület legfontosabb és egyben legnagyobb szakmai programja az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) program, mely közel 150 főt tömörít. A második legnagyobb volumenű program a Felnőttoktatási program 54 résztvevővel, majd ezt követi a Jogklinika és adósságkezelés, valamint a Munkához segítés program. Az utóbbi kettő szorosan összefügg, egymással párhuzamosan működik, hiszen az adósságcsapdába keveredett telepiek egy része munkahely problémákkal is küzd, ők pedig összesen 15-en vannak. Végül, de nem utolsó sorban a Hallasd a hangod! kezdeményezés a legkisebb létszámú program a Telepen, de ez természetesen nem kisebbíti érdemeit, mely az itt lakók érdekképviseletét hivatott ellátni.

Ahogy azt a 2. táblázat, úgy a Kovács Krisztinával, a BAGázs Telepi szakmai vezetőjével készített interjúm is igazolja, hogy az Egyesület két legfőbb programja az IKSZ és a

Felnőttoktatás projekt, hiszen az összes résztvevő több, mint felét magába foglalja. A bagi cigánytelep nézőpontjából is ezek a legszélesebb-körűen értelmezhető társadalmi haszonnal járó tevékenységek, hiszen a telepi gyermekek és felnőttek oktatása segíthet abban, hogy az itt lakók új készségeket sajátítsanak el, mellyel a munkába integrálódásuk, az öngondoskodásuk is fejlődik, miközben mindez a személyes jólétükre és a környezetük jövőjére is pozitívan hathat.

A kábítószer használat elleni küzdelem

3. ábra: A kábítószerrel kapcsolatosan elkövetett bűncselekmények száma Bag nagyközségben és az Aszódi kistérségben, illetve járásban (2010; 2013; 2015) (eset)



Forrás: TeIR, 2017. Saját szerkesztésű diagram – 2017.

A Kovács Krisztinával, a BAGázs Telepi szakmai vezetőjével készített interjúból számomra az derült ki, hogy a Telep legsúlyosabb problémája a kábítószer fogyasztás. A kilátástalan élethelyzet veszi rá a fiatalokat, és sokszor az idősebb telepieket is, hogy ilyen szerekkel éljenek. Ezt csak tovább súlyosbítja a relatíve olcsó ára, valamint a könnyű hozzáférhetősége Megdöbbentő, hogy elmondása szerint nem csak készpénzzel lehet fizetni a tudatmódosító anyagokért, hanem bármivel (szőnyeg, élőállat), amit a kereskedők pénzzé tudnak tenni. Hozzátette, hogy ők, a rendőrség és a telepiek is tisztában vannak azzal, hogy kik kereskednek pszichoaktív anyagokkal a cigánytelepen, de eddig sajnálatos módon nem történt semmi jelentősebb változás. A BAGázs Közhasznú Egyesület arra bíztatja a telepen élőket, hogy tegyenek feljelentést, viszont az ott lakók félnek a dílerek bosszújától (Kovács, 2017.).

A 3. ábra segítségével kívánom bemutatni, hogy miként alakult a kábítószerrel kapcsolatosan elkövetett bűncselekmények száma a községben és az Aszódi kistérségben 2010-ben, 2013-ban és 2015-ben, mely időszak alatt a BAGázs már aktívan tevékenykedett a Telepen. Nyilvánvaló, hogy itt csak a rendőrség által felderített eseteket láthatjuk, de ez is elég ahhoz, hogy objektív képet kapjunk a probléma súlyosságáról. A 3. ábrán világosabb színnel az Aszódi kistérségben elkövetett kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeket ábrázoltam 2010-ben, 2013-ban és 2015-ben. Itt jegyzem meg, hogy a kistérségi közigazgatási egység

2012. december 31-én megszűnt, és helyette a járási rendszer lépett életbe. Esetünkben az Aszódi kistérség és az Aszódi járás nem egészen ugyanazt a településállományt jelenti. A 2013-as változás során a járás 2 településsel, Galgamácsával és Vácegressel bővült. Az értelmezést azonban ez az átszervezés nem befolyásolja, mert Bagot minden évben a maga adott évben érvényes térségéhez viszonyítom.

A 2010-es statisztikákban is látható, hogy az adott évben elkövetett öt kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményből kettőt Bagon derítettek fel, ami 2013-ra a nagyközségben ötszörösére nőtt, az Aszódi kistérségben pedig több, mint a négyszeresére. Ez az arány megdöbbentő, hiszen Bagon kívül további 10 település is az Aszódi járás tagja, és közülük kettő település, Aszód és Tura közel kétszeres lakónépességű város. A 2010-től 2013-ig tartó esetszám növekedés 2015-re megszűnt, és a 2013-as adatok több, mint felére csökkent vissza. Sajnálatos tény azonban, hogy az arányok mit sem változtak a 3 vizsgált év alatt, hiszen hozzávetőlegesen a kistérségben elkövetett bűntettek felét Bagon követték el, még 2015-ben is: tíz esetből négyet.

Azzal együtt, hogy 2013 után történtek intézkedések kormányzati szinten, és a bűnügyi hatóságok részéről is van már kidolgozott cselekvési program, azzal együtt, hogy mindez a 2015-ös adatokban is tükröződik a vizsgált térségben; mégis van még tennivaló. Akár a BAGázs Közhasznú Egyesülettel készített interjúra tekintek, akár a saját személyes megfigyelésünkre, vagy a cigánytelepen készült kérdőíves felmérésünkre, teljesen világos, hogy a bagi cigánytelepen még mindig, 2017-ben is jelentős probléma a kábítószer fogyasztás és kereskedelem, ami természetesen nemcsak a telepieknek, hanem a falu egészének, és a térségnek is gond.

Az Egyesület ismertsége és elismertsége a községben

Abból kiindulva, hogy egy igazán jól működő Egyesületet általános ismertség jellemez, ott pedig, ahol kifejti tevékenységét különösen is; így a Bagon végzett kérdőíves felmérésünkbe elhelyeztünk egy nyílt kérdést: „Ön milyen helyben működő civil szervezeteket ismer?” Erre a válaszadóknak maguknak kellett az általuk ismert szervezeteket megnevezni. A BAGázs médiaszereplései okán arra gondoltunk, hogy a szervezet a faluban jól ismert lesz.

3. táblázat: A BAGázs Közhasznú Egyesület említéseinek száma a megkérdezett bagi lakosság részéről (2017. június) (db)

	Nem említette meg a BAGázst	**Megemlítette a BAGázst**	**Összesen**
Községbeli válaszadók száma (fő)	*130*	*20*	*150*
Telepi válaszadók száma (fő)	*5*	*3*	*8*

Forrás: Faluszemináriumi kutatás kérdőíves adatbázisa - Bag, 2017. Saját szerkesztésű táblázat – 2017.

Az 3. táblázat mutatja, hogy a 158 válaszadó közül csupán 23 említette meg önmagától a BAGázs Közhasznú Egyesületet, mint ismert és működő civil szervezetet. A telepi cigányok között készült 8 kérdőívből is csak háromban volt említve az Egyesület. (Igaz, a Telepen

végzett kérdőíves felmérést nehezítette az a kommunikációs akadály, hogy a megkérdezettek egy része a kérdést magát sem tudta értelmezni az aluliskolázottságuk okán). A kapott eredmény arra enged következtetni, hogy a BAGázs Közhasznú Egyesület 7 éves munkássága ellenére nem épült be a köztudatba. Ez egyben kritika is, hisz e mögött vagy az Egyesület tevékenysége hiányosságai, vagy kommunikációs hiányosságok, esetleg mindkettő áll. Az országos média-ismertség ellenére tehát különös anomália, hogy helyben legföljebb hallomásból tudnak róla, de előhívható ismeret a szervezetről nincs a fejekben.

A községben lakók értékelése a BAGázs munkásságáról

4. táblázat: A BAGázs Közhasznú Egyesület munkásságának értékelése a bagi lakosság körében (2017. június) (osztályzat/fő)

Osztályzatok	**Osztályzatok eloszlása a megkérdezettek körében**
(ahol az 1-es a legrosszabb, az 5-ös a legjobb osztályzat)	(fő)
1	28
2	22
3	29
4	16
5	9
Összesen (fő)	**104**

Forrás: Faluszemináriumi kutatás kérdőíves adatbázisa - Bag, 2017.

A faluszemináriumi kutatás kérdőívében a megkérdezettek kifejezhették véleményüket egy 1-5-ig terjedő skálán a BAGázs Közhasznú Egyesület munkásságáról. A 4. táblázat jól szemlélteti, hogy a megkérdezettek csaknem fele 1-es, vagy 2-es osztályzatot adott. Az Egyesület munkájának ilyen alacsony értékelése ismételten két okra vezethető vissza. Vagy a szakmai tevékenységük sikerességét nem érzik igazoltnak, elég jónak, célravezetőnek a helyiek, vagy a kommunikáció rossz, esetleg mindkettő. Mert bár az alacsony osztályzatot adók egyike sem cigány, ugyanakkor nem megnyugtató, hogy a szervezet működését nem tekintik értékteremtőnek a helyiek.

A községben lakók véleménye a cigány-magyar együttélésről

A BAGázs Közhasznú Egyesület alapszabályzatában olvashatjuk, hogy egyik fő céljuk az, hogy a községben lakók és a telepiek között kapcsolatok jöjjenek létre, vagy a már meglévők erősödjenek. A faluszemináriumi kutatás kérdőívében éppen ezért elhelyeztünk egy olyan kérdést, amibe a cigány-magyar együttélést kellett értékeli 1-től 5-ig.

Mint azt az 5. táblázat 2017. júniusából származó adatai is mutatják, a megkérdezettek jelentős hányada úgy véli, hogy a cigány-magyar együttélés inkább rossz a községben, mintsem jó. 150 főből 108 1-es, illetve 2-es értékelést adott, ami összességében a megkérdezettek kétharmadát teszi ki. Ez nagyon jól reprezentálja azt a társadalmi feszültséget, amiben a község a mindennapjait éli. A kérdésre adott értékelések kidolgozása után arra következtethetünk, hogy a BAGázs minden törekvése ellenére a cigány-magyar együttélésben átütő siker, jelentős eredmény a 7 éves helyi jelenlétük ellenére sem mutatható

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

ki. Természetesen ez nemcsak a szervezet tevékenységén múlik, de tény, hogy a végső cél, a vágyott integrált társadalom képe nagyon távoli.

5. táblázat: A cigány-magyar együttélés értékelése Bag nagyközségben, 2017. júniusában (osztályzat/fő)

Osztályzatok	**Osztályzatok eloszlása a megkérdezettek körében**
(ahol az 1-es a legrosszabb, az 5-ös a legjobb osztályzat)	**(fő)**
1	*60*
2	*48*
3	*36*
4	*5*
5	*1*
Összesen (fő)	**150**

Forrás: Faluszemináriumi kutatás kérdőíves adatbázisa - Bag, 2017. Saját szerkesztésű táblázat – 2017.

A BAGázs kapcsolata a bagi önkormányzattal és a helyi oktatási, szociális intézményrendszerrel

A BAGázs Közhasznú Egyesület munkásságának hatékonysága azon is múlik, hogy miként képes együttműködni a bagi önkormányzattal és a bagi oktatási és szociális intézményrendszerrel. A községben létrehozott pozitív változások egyik fő feltétele véleményem szerint ugyanis az, hogy kölcsönös bizalmon alapuló viszony alakuljon ki közöttük, ami elősegíti az együttműködést.

A bagi önkormányzattal fenntartott kapcsolat

A szervezet kapcsolatát a bagi önkormányzattal, a Kovács Krisztinával, a BAGázs Telepi szakmai vezetőjével készített személyes interjú, valamint a Jamrik László polgármester úrral való beszélgetés alapján fogalmazom meg. Kovács Krisztina elmondása szerint az Egyesületnek nem rossz a kapcsolata a bagi önkormányzattal, de a tényleges együttműködés csak 2014-et követően kezdődött el. Bár addig is tudtak egymásról, de a közös elképzelések nem valósultak meg. Az akkoriban esedékes választások tovább nehezítették a kialakuló társulást, hiszen az előzetes egyeztetések résztvevői (a korábbi képviselő testület tagjai) teljesen lecserélődtek, és elölről kellett kezdeni az érdekegyeztetést. Az új testületről Kovács K. úgy vélekedett, hogy a Telep problémájának megoldását ők is kívánatosnak tartották és tartják, de a vezetés nem fordít különösebb figyelmet az Egyesületre és az esetleges együttműködésre. (Kovács, 2017.)

Jamrik László polgármester úr is alapvetően rendezett kapcsolatnak tekinti az Egyesülettel való viszonyt, bár a cigányság érdekképviseletének azt a formáját, amiben az Egyesület a cigányságot a közpénzek kedvezményezettjeivé kívánja tenni, (például a közkutak fenntartásának költség-átvállalását várva el az Önkormányzattól) ezt nem tekinti elfogadhatónak.

Számomra abból, hogy a BAGázs sikeres szervezetként, miközben az Önkormányzat sok esetben vergődő, tehetetlen szereplőként jelenik meg a közéletben, szükségszerűen levezethető a kapcsolati probléma közöttük. Talán ha a BAGázs már a tervezési fázisban is kikérte volna, kikérné az ötleteivel kapcsolatban az Önkormányzat véleményét, ha a bizalmi viszony megvolna közöttük, talán az Önkormányzat is többet tudna segíteni a szervezet beágyazódásában. Így az Egyesület eredményei, a hatékonyabb jelenlét is kimutathatóbb volna. Ha a BAGázs hosszú távon sikeres és hatékony működést kíván elérni, ahhoz nélkülözhetetlen, hogy javítsa viszonyát a nagyközség önkormányzatával.

A bagi oktatási, szociális intézményekkel fenntartott viszony

Kovács Krisztina Telepi szakmai vezető szerint az oktatási és szociális intézményrendszerrel való viszonyt alapvetően beárnyékolja, hogy viszonylag későn kezdték meg a kapcsolatfelvételt velük. Azaz előbb kezdték meg az önkéntes szolgálatukat a cigányok között, amit csak később követett az intézményekkel való kapcsolatfelvétel. Azt, hogy ez hiba volt, ma már az Egyesület is elismeri. Mindent megtesznek azért, hogy ez megváltozzon a közeljövőben, de a kölcsönös bizalom és tisztelet kialakulása hosszabb folyamat. (Kovács, 2017.)

Ebben a kérdéskörben is elmondható, hogy amennyiben a szervezet nagyobb sikereket akar elérni, és ezáltal növelni szeretné az emberek beléjük vetett bizalmát és megbecsülését, ahhoz sürgősen javítaniuk kell a bagi oktatási és szociális intézményrendszerrel fenntartott viszonyán.

Összefoglalás

A vizsgálatom hipotézise az volt, hogy a BAGázs Közhasznú Egyesület tevékeny munkájával pozitív társadalmi változásokat generál a településen és elősegíti Bag nagyközségben a békés cigány-magyar együttélés megvalósulását. Vizsgálatom kimutatta, hogy a BAGázs számos tevékenységet indított el (IKSZ, felnőttoktatás, jogklinika, adósságkezelés stb.), melyek külön-külön vizsgálva egyértelműen valós problémákra, valós célokért születtek meg. A BAGázs mindent megtesz azért, hogy a lehető legtöbb forrás és támogató bevonásával élhetőbb körülményeket teremtsen a cigánytelep lakóinak. Személyesen úgy vélem, hogy munkásságuk során ezen a területen érték el a legnagyobb sikereket. A szakmai programok sikerességét mi sem értékeli jobban, mint az a csaknem 130 telepi ember és a további közel 100 önkéntes, akiket sikerült bevonniuk a projektekbe.

A felállított hipotézisemet mégsem lehet egyértelműen elfogadni. Ennek oka, hogy miközben a szervezet kétség kívül pozitív változásokat indított el a Telepen, a cigányság körében; ugyanakkor a bagi társadalom nagyobbik részét kitevő helyi magyar többségi társadalomba nem sikerült ezeket pozitív értékként elfogadtatni. Sőt. Nekem úgy tűnt, hogy miközben a BAGázs a falu többi részén élőket, és általában a cigányság életét meghatározó intézményeket is némileg vagy alapvetően előítéletesnek ítéli, addig a helyi szociális és oktatási intézmények, de az önkormányzati hivatal is megkérdőjelezi itt-ott a szervezet szakmaiságát, függetlenül attól, hogy a jószándékot senki sem vonja kétségbe. Ez az, ami nem kívánatos bizalmatlansághoz, értetlenséghez vezetett és vezet a munka során, ami úgy vélem gátja a békés cigány-magyar együttélés közös céljának megvalósításában.

Az élhetőbb Bag, a békés cigány-magyar együttélés érdekében végiggondoltam, hogy milyen javaslatok tehetőek a megfogalmazott célok eléréshez:

- Az Egyesületnek érdemes lenne kapcsolatait erősíteni és javítani a nagyközség önkormányzatával, valamint a szociális és oktatási intézményekkel, mivel több helyen érdekellentétekre bukkantam, ami gátolhatja a jövőbeli sikeres együttműködést.
- Mivel a tanulmányom eredményei azt mutatják, hogy a község lakossága nem érzi, hogy a BAGázs munkássága eredményes és célravezető lenne, így fontos lenne az elért eredményeket nem csupán az országos médiafelületeken tenni közzé, hanem helyben is megmutatni.
- Érdemes volna elgondolkodni azon is, hogy az Egyesület ne szűkítse le tevékenységét a cigánytelepen élő cigányságra. A békés együttélés ugyanis véleményem szerint csak akkor valósulhat meg, ha a többségi társadalom számára is érthető az átalakulás, azaz számukra kidolgozott programokban a befogadói, elfogadói magatartást is erősítik.

Irodalomjegyzék

Internetes források

BAGázs Közhasznú Egyesület Csapat [Online] // www.bagazs.org. - 2017.. - Letöltés ideje: 2017.10.29... - http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/csapat/.

BAGázs Közhasznú Egyesület Kik vagyunk? / Kapcsolat [Online] // www.bagazs.org / prod. Egyesület Bagázs Közhasznú. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.20... - http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/kapcsolat/.

BAGázs Közhasznú Egyesület Közérdekű adatok/ Közhasznúsági jelentések és éves beszámolók [Online] // www.bagazs.org. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.29... - http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/kozerdeku-adatok/.

BAGázs Közhasznú Egyesület Közérdekű adatok/Alapszabályzat [Online] // www.bagazs.org. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.29... - http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/kozerdeku-adatok/.

BAGázs Közhasznú Egyesület Mit csinálunk? [Online] // www.bagazs.org. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.30... - http://bagazs.hu/mit-csinalunk/.

BAGázs Közhasznú Egyesület Kik vagyunk? / Hogyan dolgozunk? [Online] // www.bagazs.org. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.30... - http://bagazs.hu/kik-vagyunk/hogyan-dolgozunk/.

www.nonprofit.hu Egyesület - Az elnök, elnökség, mint ügyintéző szervezet. Mit kell róla tudni? [Online] // Nonprofit.hu. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.29.2017.10.29... - https://www.nonprofit.hu/tudastar/az-elnok-elnokseg-mint-ugyintezo-szervezet--mit-kell-rola-tudni.

Adatázis/Alkalmazás

Google Maps [Online]. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.19... - https://www.google.hu/maps/@47.636456,19.4815305,14z?hl=hu.

TeIR [Online] // TSTAR/Bűnözés. - 2017... - Letöltés ideje: 2017.10.27... - https://www.teir.hu/rqdist/main?rq_app=tdm_nd&rq_proc=main.

Interjúalanyok

Kovács Krisztina, a BAGázs Közhasznú Egyesület telepi szakmai vezetője

Jamrik László polgármester, Bag



26. kép: A BAGázs telephelye: konténerház” a Telep szélén



27.kép: Illegális áramvételezés a Telepen

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

BAG MENTÁLIS TÉRKÉPE: A 2009-ES ÉS 2017-ES KUTATÁSOK ÖSSZEVETÉSE

MENTAL MAP OF BAG: COMPARING THE RESEARCHES OF 2009 AND 2017

Molnár Melinda, egyetemi docens, SZIE GTK
Melinda Molnár, associate professor, SZIU

Absztrakt

A cigány-magyar együttélés gyakori jellemzője, hogy térbeli elkülönülés valósul meg benne. Bagon is megfigyelhető ez. Ebben a tanulmányban a Falu és a Telep, e két térben is elkülönülő alkotórész mentális térképezésével a cél az, hogy a megkérdezett válaszadóink válaszaira építve föltárjuk a közösség kollektív tudatában kialakult képet arról a világról, amiben élnek. Külön érdekessége a vizsgálatnak, hogy a 2009-ben végzett tapasztalatokat a 2017-es kutatás eredményeivel össze is vetjük. A vizsgált település tapasztalatai alapján néhány fontosabb törvényszerűség megfogalmazására is sor kerül, amivel rá lehet világítani a falut feszítő társadalmi problémákra, a falu belső terének érték-különbségeire, és arra, hogy a települési térben hol helyezkedik el az itt élő emberek megítélése alapján Bag.

Abstract

A typical characteristic of the Romani-Hungarian coexistence is their spatial separation. It can be observed at Bag as well. In this study I perform the mental mapping of the Village and of the Gypsy settlement - two spatially separated parts – in order to explore the image formed in the collective conscious of the community about the world in which they live, based on the answers received. An interesting part of the study is where we compare the findings of the research conducted in 2009 with that of 2017. Based on the experiences of the examined settlement, we reveal a number of important patterns, which might shed light on the social problems which generate tension in the village, the differences in values of the internal space of the village, and the spatial placement of the village according to the perception of the people who live there.

Bevezetés

Jelen tanulmány célja az etnicitás térbeli lenyomatának vizsgálata a cigány magyar együttélésben Bag példáján keresztül. Kiindulópontom Jenkins (1997) kutatása, aki kimondja: az etnicitásnak van térbeli lenyomata, így annak „látható és láthatatlan határai" is kirajzolódnak. Kovács- Vidra- Virág (2013) arra is rámutatnak, hogy ezek a határok sokfélék lehetnek. Lehetnek esetiek vagy állandóak, élesek vagy elmosódottak, átjárhatóak, vagy átjárhatatlanok. Azt, hogy ez mennyire befolyásolja a településképet, azt elsősorban az adott helyi társadalom aktuális önreprodukciós lehetőségei (ökológiai és ökonómiai kondíciói) és képességei (a rendelkezésre álló gyakorlatok és tudások) határozzák meg. Elöljáróban fontos kiemelni, hogy bár a falu lakosságának a hivatalos statisztikák szerint csupán 5%-a (2011) vallotta magát cigánynak (igaz ez a megyei átlagot meghaladja), de ami fontos; térben

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

koncentráltan, telepi kolónia formájában élnek. Itt fontos megjegyezni, hogy Bag jól példázza azt a pártállami kudarcos telepfelszámolási folyamatot is, aminek eredményeként a pártállami időkben sikerült felszámolni egy cigánytelepet a falu szélén, de helyette létrejött egy másodlagos cigánytelep a jelenlegi helyén. Érdemes tehát közelebbről is megvizsgálni a ma is létező Telep természetét.

Anyag és módszer

Az etnicitást kutató terepi vizsgálataink során az első hipotézis az volt, hogy a cigány kisebbség térbeli előfordulása a települési tér *értékére* is kivetül. Ennek értelmezésére mentális térképezést alkalmaztunk. A mentális térképezés során minden esetben úgy gyűjtünk össze a körülöttünk levő térre vonatkozóan információt, ahogyan azt az egyén/ a vizsgált csoport látja, megéli. Az ilyen jellegű kutatások célja, hogy a vizsgált közösség saját belső és az őt körülvevő világáról mélyebb ismereteket szerezhessünk. Ahogyan Roger M. Downs és David Stea (1973) fogalmaz: a kognitív térképezés olyan absztrakció, amely magába foglalja azokat a kognitív, illetve mentális képességeket, amelyek segítségével összegyűjtjük, rendezzük, tároljuk, valamint leképezzük a körülöttünk levő térre vonatkozó információt. A mentális térképezéssel nyert mentális tér tehát a valóság egyfajta tudati leképeződése, aminek során a mentális terekhez különféle asszociációk is társulnak (Letenyei 2006).

A mentális térképezés a kérdőíves vizsgálatunk része volt. A személyesen végrehajtott kérdőíves felmérés technikájáról fontos kiemelni, hogy szisztematikus, de a kicsi mintavétel okán reprezentatívnak nem tekinthető. A nagyjából 4000 fős településen 2009-ben 101, 2017-ben pedig 158 háztartást kerestünk fel. A mintavétel során minden településrészről, minden utcából lakottság arányosan választottunk válaszadókat véletlenszerűen. A hosszabb (több háztartást számláló) utcákból értelemszerűen több minta származott. Az etnicitás vizsgálatában a konkrét kutatásunk során a mentális térképezés technikailag azt jelentette, hogy a megkérdezetteknek felsorolással, vagy térképi jelöléssel fel kellett tüntetni azokat a településrészeket, utcákat, ahol *semmiképp sem laknának*. A véleményt indokkal kértük. A mentális térképezés során valóban láthatóvá vált, hogy a települési tér nem homogén: különböző értékű, értékítéletű mozaikokból szerveződik. A tér eltérő értékű mozaikjai között pedig határok húzódnak, ha nem is feltétlenül láthatóak.

A vizsgálat másik hipotézise az volt, hogy a tér-érték-térkép változást fog mutatni a 2009-es kutatásunkhoz képest, amit a Telep lehatárolásában ábrázolni is tudunk. Ennek a problematikának az értelmezésében is a kérdőíves felmérés volt a kiindulópont. A cigányteleppel összefüggésben megfogalmazott negatív imázsú utcákat az említés gyakorisága alapján egy 3 fokozatú skálán értékeltem. 1-es fokozatba kerültek azok az utcák (utcarészek), amelyeknek a leggyakoribb volt az említés-száma (min. 40% a megkérdezettek között), minden esetben negatív előjellel és személyes megfigyelésünkkor az adott utcában/utcarészen valóban megállapítást nyert, hogy szinte kizárólag cigányok lakják. Ezek az utcák jelentik a tulajdonképpeni Telepet. A 2-es fokozat azt jelenti, hogy magas, (de 40 %-ot el nem érő) döntően negatív előjelű említés mellett az adott utca/utcarész még nem része a Telepnek, mert az etnikai százalékarány az ingatlanokban ugyan már elérte az 50%-ot, de még távol van a teljes etnikai átrendezéstől. A 3-as kategória a pufferzóna jelölésére szolgál. Ezek olyan utcák, melyek fizikailag a Telep közelében találhatóak, és a kérdőívben már kimutatható negatív megfogalmazások kapcsolódtak hozzájuk, függetlenül attól, hogy jellemzően az utca /utcarész még nem része az etnikus térnek.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Eredmények, következtetések

A cigány-magyar együttélést vizsgáló terepi tapasztalataink már 2009-ben is azt mutatták, hogy elkülönülnek a fejekben a negatív értéktartalmú utcák, utcarészek, településrészek.

1. ábra: A negatív összefüggésben megnevezett utcák indokai (2009) szófelhőben



Forrás: kérdőíves felmérés alapján szerkesztette: Bogárdi T.

2. ábra: A negatív összefüggésben megnevezett utcák indokai (2017) szófelhőben



Forrás: kérdőíves felmérés alapján szerkesztette: Bogárdi T.

2009-ben a 101 kitöltött kérdőív értékelése során 16 utca neve merült fel *negatív* összefüggésben, és nagyjából ugyanennyi (18 utca) volt megnevezve 2017-ben is. Ami a válaszadók indokát illeti, 2009-ben és 2017-ben is érvényes, hogy a negatív megítélés főleg a helyi cigányság térbeli elhelyezkedésével függött össze. Azok, akik ezt bővebben is kifejtették, azok a Telep negatív megítélését a Telep környezeti- infrastrukturális körülményeivel (szeméthalom az utcákon és a portákon, nem megoldott esővíz-elvezetés, kövezetlen utak stb.), részben az ott élő cigány kisebbséggel való konfliktusokkal magyarázták. (1., 2. ábra)

Kérdőíves felmérésünkben azt is megkérdeztük, hogy melyek a legjobb megítélésű falurészek. A listázáskor itt is indokokat kértünk. A 2009-es és 2017-es indokok megfogalmazásában határozott különbség mutatkozik abban, hogy 2009-ben külön érvként alig-alig fogalmazódott meg az, hogy az ilyen helyeken nem élnek cigányok. 2017-ben viszont ugyanez központi érv lett. (3.4.ábra)

Visszatérve a Telepről alkotott véleményekre, fontos tapasztalatunk volt, hogy a vélemény nem függött attól, hogy a megkérdezettek melyik falurészen laktak. Fontos azt is megjegyezni, hogy sokszor anélkül alakult ki negatív vélemény a többségi társadalomban a cigányság életteréről, hogy adott esetben volna tényleges tapasztalat. Sok válaszadónk sok esetben soha, vagy évek óta nem járt arra. A Telep negatív megítélése tehát nem feltétlenül tapasztalat-függő.

Fontos további tapasztalatunk, hogy azok között is markáns negatív véleményt lehetett tapasztalni a Telepről, akik egyébként itt élnek. Ezzel együtt szükségesnek láttuk külön is megvizsgálni a Telepen és a nem Telepen élők válaszadását.

A nem Telepen élők válaszaiban szembetűnő volt, hogy a Telep negatív megítélése során nem tettek különbséget a Telepen belüli egyes utcák között. A Telep utcáival közvetlen érintkezésben levő utcák esetében azonban már nem volt egységes az értékítéletük. A legtöbb esetben a véleményekben sokkal inkább a faluban élők cigánylakossággal való együttélési konfliktusok képződtek le, nem pedig a személyes tapasztalat.

Érdemes megvizsgálni a Telepen élők válaszadását is. A Telep értékítélete az ő válaszadásukban is negatív, de ők a Telep egészét nem homogén mozaiknak látják. Negatív véleményt nem a Telep egészéről, hanem annak egyes részeiről fogalmaztak meg. A közkúttól távoli, szemetes, düledező házak, főleg a Tél és a Dankó utcák lógnak ki negatív példaként a sorból. Fontos tapasztalat tehát, hogy a telepi cigányközösség csak a faluból nézve képez egységet, a Telepen élők ezt nem így élik meg. Azaz a Telep nem egy egységesen negatív megítélésű élőhely (ahogy az a Faluból nézve látszik), hanem egy cigányok által megvalósuló térbeli együttélés; amiben láthatatlan határok vannak, és amik további, értékében is különböző mozaikokra bontják az egységesnek látszó Telepet.

A cigány-magyar együttélés térbeliségét vizsgálva tehát mindkét vizsgált évben egyértelműen kimutatható volt, hogy a legtöbbek által megjelölt, negatív megítélésű zóna egyértelműen összefügg a helyi cigánytelep elhelyezkedésével. Ugyanakkor ennek térbeli határai nem egészen azonosnak mutatkoztak a vizsgált két évben.

2009-ben a Telep a Tél, Tavasz, Nyár, Ősz, Dankó utcákból, valamint a Liget utca egy részéből szerveződött. Ezek voltak a skála 1. fokozatát jelentő utcák. A 2. második fokozatú településrész 2009-ben a Liget utcára és a Szentlászlói utcára terjedt ki. Ez a Telep peremének

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

tekinthető. A kérdőívben magas említésszámmal szerepeltek, ahol az etnikai százalékarány tapasztalataink szerint már az 50%-ot is meghaladta. Az ezen utcákat övező környék (Béke utca, Nagymező utca), mint *pufferzóna* jelent meg a válaszadásban. Ezek olyan utcák, melyek fizikailag a Telep közelében találhatóak, és a kérdőívben már kimutatható volt a negatív megítélésük, függetlenül attól, hogy jellemzően az utca /utcarész a vizsgálat idején még nem volt része egyértelműen az etnikus térnek.

3. ábra: A pozitív összefüggésben megnevezett utcák indokai (2009) szófelhőben



Forrás: kérdőíves felmérés alapján szerkesztette: Bogárdi T.

4. ábra: A pozitív összefüggésben megnevezett utcák indokai (2017) szófelhőben



Forrás: kérdőíves felmérés alapján szerkesztette: Bogárdi T.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A pufferzóna térbeli elhelyezkedése tehát nem véletlenszerű. Részben a Telep közvetlen szomszédságában, valamint a Telepről kivezető közlekedési folyosókon találhatóak. Ez a települési térnek azon része, ami a fejekben (a mentális térben) már pusztulászóna. Ez jól bizonyítja Clifford Geertz (1973) azon nézetét, hogy az etnicitásban vizsgált együttélésnek nemcsak rögzített, azaz nemcsak fizikai együttélésben megmutatkozó formája lehetséges. Kovács- Vidra- Virág (2013) is megkülönbözteti a társadalmi interakciókban megmutatkozó, nem rögzített etnicitási jelenséget. A pufferzóna ez alapján egy olyan etnicitási jelenség, amely nem fix fizikai együttélésben jön létre, hanem konfliktusos társadalmi interakciókban. Konfliktusos társadalmi interakciót ilyen helyeken az okoz, hogy a Telepen élők egy része a Telep utcáin kívül, különösen a Telephez közeli részeken a többségi társadalomban el nem fogadott magatartásformákkal (zajongással, szemeteléssel és adott esetben bűnözéssel) van jelen. (5. ábra)

A cigány-magyar együttélés térbeli alakulásában a változás 2009-hez képest 2017-ben nagyon látványos. A Telep részévé vált a Liget utca és a Szentlászlói utca is. Ezekben az utcákban megtörtént a teljes etnikai átrendeződés. A változás további jellegzetessége, hogy a korábban még pufferzónához tartozó Nagymező utca is gyakoribb említésűvé vált, és az etnikai százalékarány is jelentősen módosult: ezekben az utcákban is, nagyjából minden második háztartásban cigányszármazású család lakott 2017-ben. (6. ábra)

Az időbeli vizsgálat arra mutatott rá, hogy a Telepet övező utcák sorsa hosszú távon az etnikai átrendeződés, ami a Telep térbeli kiterjedéséhez vezet. Itt fontos megjegyezni, hogy önmagában a Telep térbeli terjeszkedéséből azonban nem következik, hogy gettósodási folyamat induljon el, bár erre Bag esetében megvan az esély. Kovács-Vidra-Virág (2013) rámutat, hogy a gettó számos ökológiai és ökonómiai tényező függvényeként alakul ki. Ha Bag telepi részét ebből a szempontból vizsgáljuk meg, ökológiai értelemben a falunak ezen része mindenképp veszélyeztetett. A háztartásokban termelődő szemét és szennyvíz, az ivóvíz kérdése, tapasztalataink szerint a bagi Telepen mind rendezetlen ügyek. A háztartásokhoz nem tartozik kuka, a Telep szélén levő konténerig vagy nem jut el a szemét, vagy kikerül onnan. A köztereken és a portákon mindenhol áll a szemét. A legtöbb lakásban nincs vezetékes víz. Nem egyszerűen vízöblítéses WC nincs, hanem egyáltalán nincs illemhely. Ami az ökonómiai tényezőket illeti, a Telep életében talán van esély arra, hogy a gettósodási spiráltól a falu megmeneküljön. Ehhez azonban önmagában a helyi önkormányzat, a szociális, egészségügyi, oktatási intézményrendszerek munkája, önmagában a BAGázs Közhasznú Egyesület 2011 óta a Telepen folyó tevékenysége valószínűleg nem lesz elég.

Összefoglalás

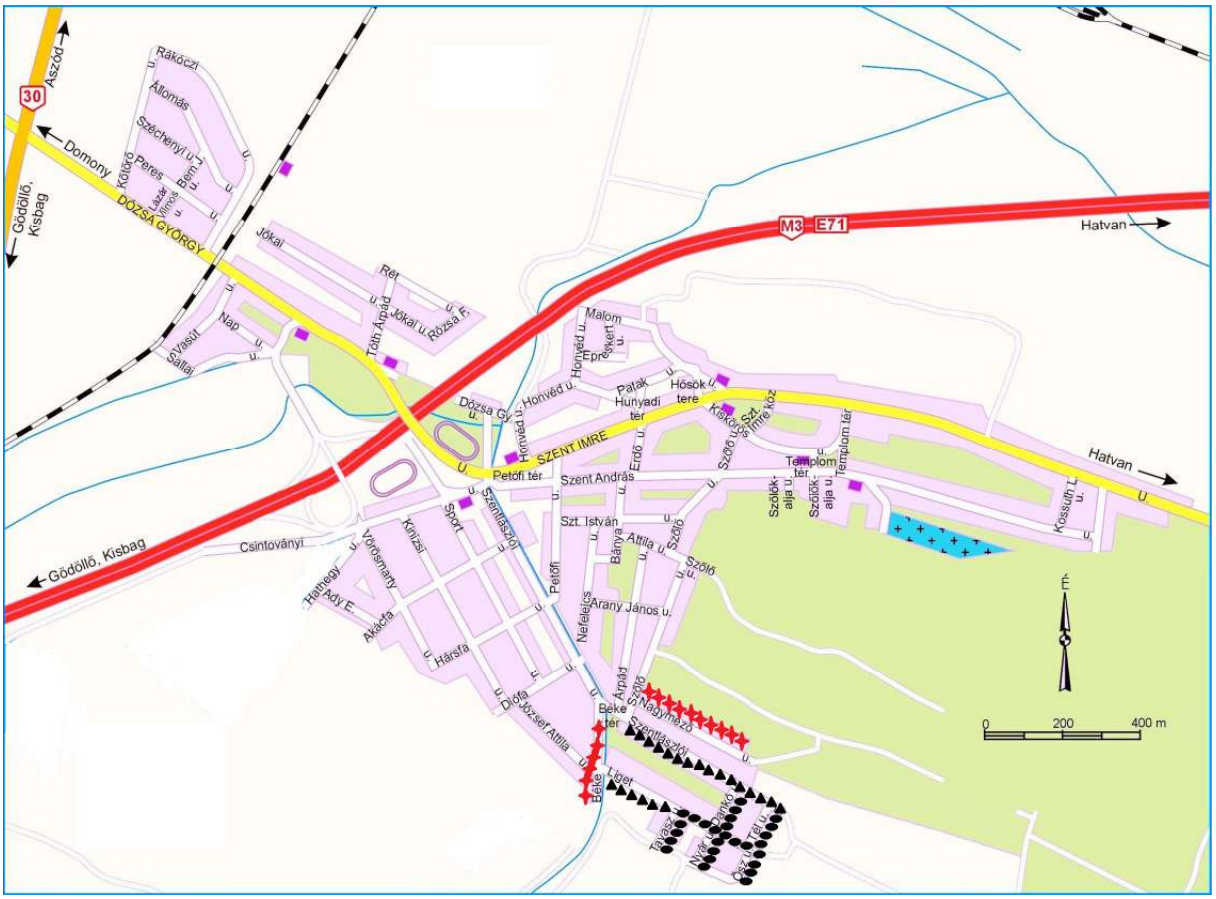
Bár a mentális (kognitív) térképezés nem kifejezetten a különböző társadalmi csoportok együttélésének kutatására kialakított módszer, mégis hasznosítható tanulságokkal szolgált. A cigány-magyar együttélést vizsgáló terepi tapasztalataink már 2009-ben is azt mutatták, hogy elkülönülnek a fejekben a negatív értéktartalmú utcák, utcarészek, településrészek. A negatív értéktartalom szorosan összefügg a cigányság életterének térbeli elhelyezkedésével. Ha a többségi társadalom, és a cigányság véleményét megvizsgáljuk az együttéléssel kapcsolatban, akkor a tapasztalat az, hogy általában a többségi társadalom a cigányság által lakott települési életteret meglehetősen egyveretűnek látja a saját belső gondolataiban. Nem tesz érdemi különbséget a cigányok lakta tér értékében; a többségi társadalom *egységesen negatívan* ítéli meg a cigányság által lakott teret, olyan szavakkal párosítva, mint „nyomor”, „szegénység”, „bűnözés”. A cigányság véleményét vizsgálva is az a tapasztalat, hogy megfogalmazzák a

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

saját életterükről a „negatív” képet. De a saját életterüket egyáltalán nem tekintik egységesen negatívnak, mivel saját közösségüket nem egyetlen oszthatatlan egységnek látják.

Fontos kiemelni azt is, hogy a többségi társadalom a cigányság által ténylegesen lakott etnikus térhez egy *pufferzónát* is hozzácsatol. Ez azt jelenti, hogy olyan területekre is kivetíti a negatív megítélést, amelyek érdemben még nem cigányok által lakottak, de határosak vele. Az időbeli vizsgálat arra is rámutatott, hogy idővel a pufferzóna is képes „bekebeleződni”, azaz végbe tud menni az etnikai kicserélődés itt is. Ez a folyamat vezet a Telep térbeli kiterjedéséhez. A jelenség a látható és láthatatlan határok sokféle formáját teremti meg. Ezek jelenlétére, működésére fontos figyelni, hisz ezek meghatározzák, hogy a települési közösség mennyire képes élhető világot teremteni a jelenben és a jövőben.

1.ábra: A Telep elhelyezkedése Bagon 2009-ben a mentális térképezés alapján



Forrás: Google-map alapján készítette a szerző

Megjegyzés:

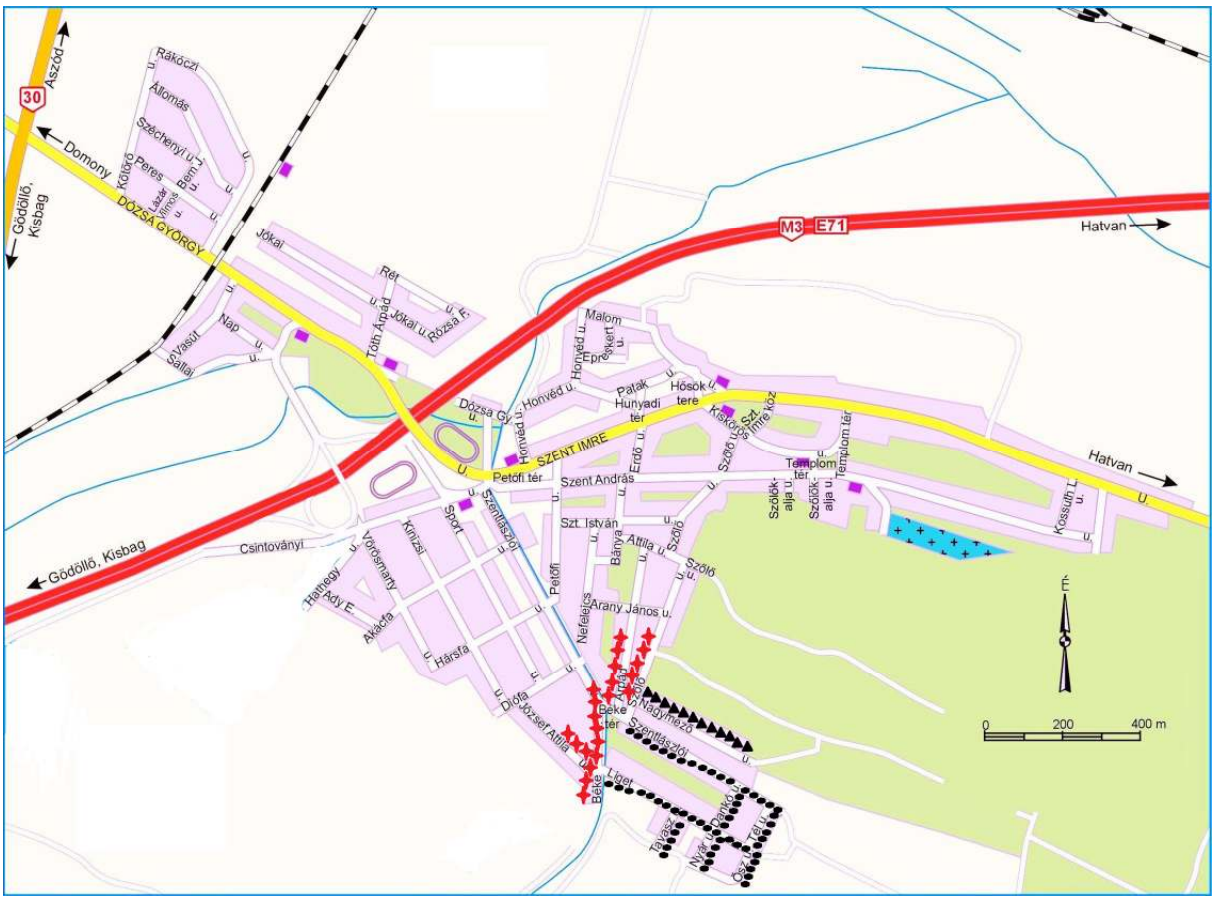
ellipszis: a Telep kiterjedése 2009-ben,

háromszög: a „második fokozat”: a Telep pereme 2009-ben

négyágú csillag: pufferzóna, a teljes etnikai átrendeződés küszöbén álló utcák (2009)

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

2. ábra: A Telep elhelyezkedése Bagon 2017-ben a mentális térképezés alapján



Forrás: Google-map alapján készítette a szerző

Megjegyzés:

ellipszis: a Telep kiterjedése 2017-ben,

háromszög: a „második fokozat”: a Telep pereme 2017-ben

négyágú csillag: pufferzóna, a teljes etnikai átrendeződés küszöbén álló utcák (2017)

Felhasznált irodalom

Downs, R. M.- Stea, D. (1973). Térképek az elmében. Downs, R. M.- Stea, D.: Cognitive Maps and Spatial Behavior: Process and Products. In: Downs- Stea (szerk.): Image and Environments. Chicago: Aldine.
Publishing: (http://mmap.integratio.ro/pdf/6mentmap.pdf) 149-150.pp.

Geerts, C. (1983). Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology. New York: Basic Books,

Jenkins, R. (1997). Retinking Ethnicity: Arguments and Explorations. London: Sage.

Kovács É.- Vidra Zs.- Virág T. (2013). Az etnicitás reprezentációi és mindennapi gyakorlatai. In: Kovács É.- Vidra Zs.- Virág T. (szerk.): Kint és bent/ Lokalitás és etnicitás a peremvidékeken.

Letenyei, L. (2006). Településkutatás I. Budapest: Új Mandátum- Ráció.

Molnár, M (2009): Bag mentális térképe Acta Regionis Rurum 33-37 p.

10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



28. kép: Zászlós jel a pufferzónában: itt még magyarok élnek



29. kép: Egy döglött patkány a pufferzónában, elütve az út közepén

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



30.kép: Szemetes út a Telep bagi határa felőli oldalán (háztartási szemét, kidobott ruhaneműk, és emberi ürülék)



31. kép: Szünidei életkép a Telepen: kutyákkal játszó gyerekek

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A FALUSZEMINÁRIUMI KUTATÁSUNKHOZ KAPCSOLÓDÓ GÖDÖLLŐI GIMNÁZIUMOK EREDMÉNYEI

KUTATÓK ÉJSZAKÁJA 2017

A Kutatók Éjszakájára 2017. szeptember 29-én került sor. A hagyományos faluföldrajzi vetélkedő fókuszában ebben az évben Bag állt. A Török Ignác Gimnáziumból, a Premontrei Szent Norbert Gimnáziumból és a Református Líceumból is volt nevezés.

A Török Ignác Gimnázium csapatai:
„Csak az ötösért”: Csikós Máté, György Szabolcs, Szobonya Gergely Kristóf
„Bagi Bagázs” : Ombódi Zsolt, Balázs Róbert, Tóth-Zsiga Márk
Felkészítő tanár: Guba András

A Premontrei Szent Norbert Gimnázium csapatai:
„Andezit” csapat: Grőb Liliána, Qaderi Amina, Halász Péter
Felkészítő tanár: Lencsés Barna

A Református Líceum csapata
„A” csapat: Jánosi Nóra, könyvesi Zsófia, Istvánfi Csenge
Heves megye: Tóth Barnabás, Péter Áron, Tóth Márton, Bihari Bence, Bíró Pál Mátrabérci Máté
Felkészítő tanár: Molnár Andrea és Molnár Melinda

Az első helyen a **„Csak az ötösért” és a Heves megye csapata** végzett holtversenyben. Három csapat színvonalas projektmunkát, diaképes előadást is tartott. A három csapat: a **„Csak az ötösért” , a „Bagi Bagázs” és az „Andezit” csapat.**

A zsűriben Nagy Jánosné, nyugalmazott bagi földrajztanár, Guba András tanár (Török Ignác Gimnázium), Visy István tanár (Premontrei Szent Norbert Gimnázium) és Csobán Pál tanár (Gödöllői Református Líceum) voltak.



32.kép: Kutatók Éjszakája 2017: a gödöllői gimnáziumok vetélkedője

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



33.kép: Kutatók Éjszakája: A zsűri (balról jobbra Guba András, tanár Török Ignác Gimnázium, Csobán Pál, tanár (Református Líceum Gimnázium), Nagy Jánosné nyugalmazott tanár (Bag), Visy István, tanár (Premontrei Szent Norbert Gimnázium)


34.kép: Kutatók Éjszakája: pillanatkép a versenyről

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

PROJEKTMUNKÁK

BAGI ÉLMÉNYEINK

Csikós Máté, György Szabolcs, Szobonya Gergely 10. C,
Gödöllői Török Ignác Gimnázium
Felkészítő tanár: Guba András

Forrásmunkák elemzése

A Bag közelében talált leletek arra utalnak, hogy már az újkőkor során lakott területről van szó. Azóta is folyamatosan éltek itt emberek, a török hódoltság alatt is. Első hivatalos említése 1394-ből származik, a települést Baagként említik. Első (ismert) pecsétje 1740-ből származik. 1703-ban körülbelül 70 adófizető családfő lakott itt.
A település nevezetesebb tulajdonosai az Ákos nemzetség (tagjai főleg ispánok és vallási vezetők), Luxemburgi Zsigmond, a Báthoryak, az Eszterházyak és végül gróf Grassalkovich Antal, aki a barokk stílusú templomot építtette.

Falukutatás a helyszínen

Amint leszálltunk a vonatról Bagon, rögtön nagy hatással volt ránk a táj, és az építészet. Később a változatos emlékművek tettek tanúbizonyságot a nagyközség gazdag történelméről. Az itt tett sétánk során a legtöbb emlékművet sikerült megtalálnunk a vasútállomás felől haladva. Az utak általában macskakővel voltak borítva, kivéve egy-két nagyobb utcát és a főutat, amik aszfaltozva voltak.

Ahogy sétáltunk a faluban, az első dolog, ami az itteniek mindennapjaira utalt (a hihetetlen békén kívül, hisz vasárnap reggel mentünk), az a reklámtáblák szövege volt: szinte minden szolgáltatáshoz más településen juthatnak hozzá a helyiek. A másik szembeötlő dolog az épített környezet volt: változatos épületek alkotják Bagot. Sokféle stílusra és építésmódra láttunk példát: a modern, újépítésű családi háztól a hatvanas évek kockaházán át egészen a klasszikus parasztházakig találhattunk épületet. A középületek egytől egyig korszerűek voltak, nemrég épültek vagy lettek felújítva. A házak sajátos stílusáról egy 90 éves helyi néni is mesélt nekünk. Betekintést nyertünk a helyi szokásokba.

A település lakói meglehetősen vallásosak. Számos kőkeresztjét magánemberek megbízásából emelték. Ezek általában márványból vagy más kőből készültek. Összesen 13 keresztet számoltunk. Többnyire az 1800-as években állították ezeket magánszemélyek.

Bagon rengeteg emlékmű található, legtöbbjük vallási, de vannak, amik a település történelméhez kapcsolódnak. Ilyen például a főút melletti 1848-49-es emlékmű, amely a hősi halottaknak állít emléket nevük felsorolásával. Még érdekesség ezzel kapcsolatban, hogy a négy oldalára a négy égtáj (észak, dél, kelet, nyugat) van írva, talán régen tájékozódás célja miatt. Közvetlen emellett van egy 1956-os emlékmű is, szintén a hősi halottakra emlékezve, egy idézettel ellátva. Ahogy sétáltunk az utcákon belefutottunk egy kettős keresztbe is, itt találkoztunk egy idős nénivel, aki elmondta nekünk, hogy ez egy trianoni kereszt. Érdekes még az is, hogy a kereszt alatti csempék a régi Nagy-Magyarországot ábrázolják.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Szintén a főút mellet áll a régi posta épülete, bomladozik, megközelíthetetlen és veszélyes. A rajta levő emléktáblán röviden az áll, hogy 1800. augusztus 1-jén itt pihent meg Kazinczy Ferenc. Ahogy Kazinczy Ferenc írja naplójában, a *Pályám emlékezetében*:

„Bagon ellopóskodám társaimtól, hogy senki se tudja, hová levék.
- Uram - mondám a plébánosnak, kit soha nem láttam, kinek nevét soha nem hallottam -; az urat hívatala kötelezi jót tenni. Fogasson, repűljön Aszódra báró Podmaniczky Lászlónéhoz, s hozzon hírt nekem, ha élnek-e testvérei, ha él-e anyám és az enyémek.
Vacsorálánk, s a felmelegűlt beszédben észre sem vevém, midőn a plébános jött, kísérve két cselédtől, ki nekem általadák a tokaji s ménesi butelliákat, süteményt, sódart s gyümölcsöt négy kosárban, s a plébános kért, hogy a bárónét várjam be másnap reggel öt órakor a töltésnél. Ott beszélé a báróné, hogy egy Kazinczy, de keresztnevét nem tudta, szeptemberben fogja tartani összekelését báró Hellenbach Eszterrel; s egyéb újságokat, de semmit nem több örömmel, mint hogy báró Vay Miklós egy külföldi születésű asszonyságot vett el, kinek magasztalásában ki nem tuda fogyni.
Az ifjabb idegen, mert az öregebbik másfelé vette útját és Soroksáron megfordúlt, reszkete minden tetemiben, midőn e tisztelet érzésit támasztó szép asszonyságot meglátta.
- Hazám határin innen még nem láttam annyi méltóság érzetében lebegő asszonyságot! - úgymond sohajtgatva."[12]

A művelődési ház mellett található még egy nagy faragott fa oszlop, amin a falu története van ábrázolva képekben. Bag 600 éves fennállására készült.

Források

https://hu.wikipedia.org/wiki/Bag
http://www.bagfalu.hu/
http://mek.oszk.hu/07000/07016/html/



Forrás: saját fotó

[12] Kazinczy Ferenc, *Pályám emlékezete,* Harmadik könyv, 1795-1801, Harmadik szak, 37.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

BAG

Balázs Róbert, Ombódi Zsolt, Tóth-Zsiga Márk, 10. B, Gödöllői Török Ignác Gimnázium
Felkészítő tanár: Guba András

Bag Pest megyében, Budapesttől 38 kilométerre található kis település. Népessége megközelítőleg 3900 fő, területe 23,8 négyzetkilométer. Címerében három fő motívum található. A gabona a környező területre jellemző mezőgazdaságot jelképezi, a szőlő a múlt században Bagra meglehetősen jellemző szőlészetre, borászatra utal, a dombok pedig a település elhelyezkedésére, a Gödöllői-dombságra utal.

Bag a közlekedés szempontjából meglehetősen jó helyen helyezkedik el. A települést kettészeli az M3-as autópálya és a 3-as főút is arra halad. Tömegközlekedés szempontjából is kedvező helyen található, autóbusz szempontjából sok különböző úticélú buszútvonal halad át a településen, míg a vonatállomása a Budapest-Hatvan vasútvonalon helyezkedik el.

A falu számos munkalehetőséggel szolgál a falu lakói számára (pl. egészségügyi dolgozók, kisebb helyi üzemek, közigazgatásban dolgozók), de sokan dolgoznak a környező városokban is.

Baggal kapcsolatban még két fontos jellegzetességet kell megemlítenünk. A bagi néphagyományok országszerte ismertek. Bag falu nevét a néphagyomány és a népdalok egy állandó jelzős szerkezetben őrizték meg, ez pedig a „*Piros Bag.*" Arra, hogy Bag mitől piros, arra nincs egyértelműen elfogadott magyarázat. Talán a legvalószínűbb az, hogy onnan kapta a „piros" jelzőt, hogy a bagi női népviseletben sok piros szín van, és régen vasárnaponként, amikor a lányok együtt mentek a templomba, gyakorlatilag piroslott a ruhájuktól az egész falu. A piros Bag összetétel sok helyi népdalban is előfordul. Pl*.: Piros Bagon végigmenni nem merek*","*Piros bagi nagy határ, nagy határ","Elmosta a víz a piros bagi rétet*"stb.

A faluban a régi paraszti világban igen gazdag népi kultúra virágzott, a bagi népviselet és a bagi néptáncok jól ismertek voltak. Nagyon híres a néptánchagyományokat ápoló, 1950-ben alapított bagi Muharay Népi Együttes.

Baghoz kapcsolódva szeretnénk megemlíteni a bagi kőtörők történetét, ami a 19. század közepén kezdődött, amikor megkezdődtek Magyarországon a nagy út- és vasútépítkezések. Ezek jó munkalehetőséget nyújtottak a bagi nincsteleneknek. A bagi kőtörők bejárták egész Közép-Európát. Legtöbbször az építkezések helyszínén az árokban tértek nyugovóra, mivel szállásra nem volt pénzük. A 20. század elején a bagi népesség nagy része kőműves volt (ebben az időszakban főleg Pest megyében elterjedt szokás volt a vasúti követ „bagi"-nak hívni), de mára ez a szakma szinte teljesen kikopott a társadalomból, és mára csak az idősek meséiből ismerhetjük a kőtörők és kövezők izgalmas történetét.

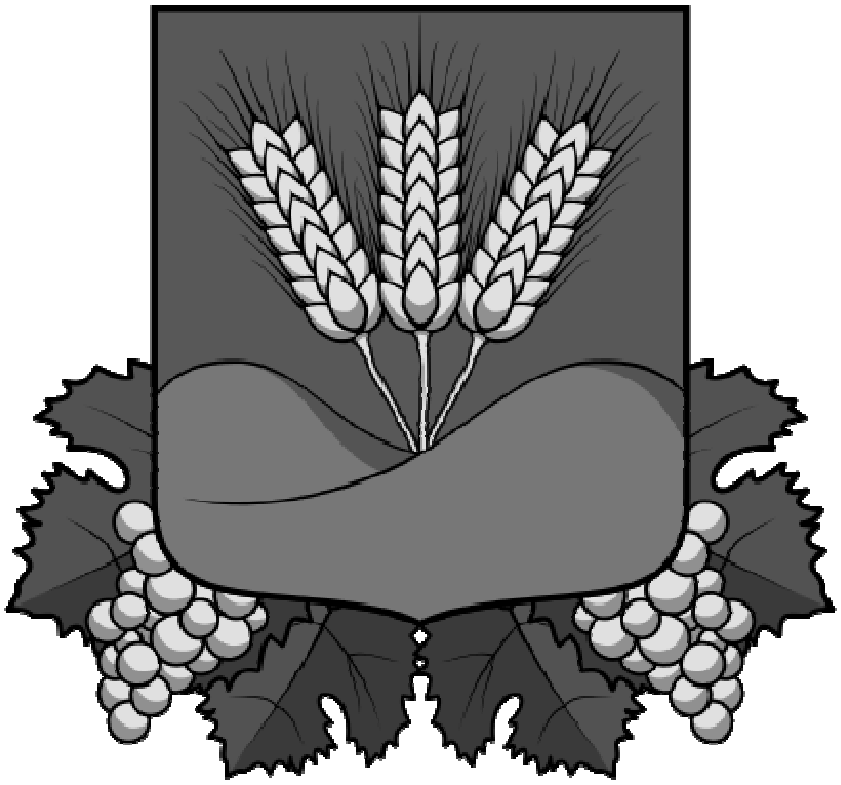
Források:

http://www.bagfalu.hu/
http://www.rgvi.gtk.szie.hu/sites/default/files/upload/page/acta_regionis_rurum3.pdf

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017



A bagi népi hagyományok ma is nagyon fontosak
(Forrás: http://marta-foto.hu/wp-content/uploads/2016/06/bagi-l%C3%A1nykor-0020.jpg)



Bag címere

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

A GALGA MENTE NÉPRAJZA/ A BAGI NÉPHAGYOMÁNY

Czelleng Réka 11. osztályos tanuló, Gödöllői Református Líceum Gimnázium

Bevezetés

Ahhoz, hogy a Galga mentét pontosan és precízen vizsgáljunk, sok szempontból kell tanulmányoznunk. A népszokásokat, a helyi népzenét, táncrendet, népdalkincset és a viseletet összefüggő egységként és megadott (évtizedek óta bevált) szempontrendszer szerint ajánlott szemügyre venni. A következőkben ezen szempontrendszer alapján fogom bemutatni a Galga mente, azon belül Bag néprajzát.

A falu földrajzi elhelyezkedése és néprajzi- nyelvi táji besorolása

Bag a Pest megye északi részén fekvő magyar községek csoportjához tartozik a Galga vízvidékén. Ennek a vidéknek Bagon kívül még számos tagja van: Galgamácsa, Kartal, Tura, Hévízgyörk, Galgahévíz és Boldog. Közös vonásuk, hogy gazdasági központjuk eredetileg Aszód volt.

A Galga mentét az öt nagy dialektusterület közül a Felföldhöz soroljuk, amelyet az országba befolyó Tisza és Duna nagy kanyarulataitól északra találhatjuk. Felföld nagytájon belül Palócföld területéhez tartozik, melynek nyelvi -nem területi- határai vannak. A vidék nyelvjárása a palóc nyelvjárástípusba tartozik.

Néptánc: táncok, táncrend

Bag jellegzetes tánctípusa a *karikázó*. Ezt a táncot kezdetben akkor járták, amikor valamilyen szigorúbb vallási esemény miatt nem volt szabad mulatni, táncolni (pl.: a húsvéti böjtben). Ekkor összegyűltek az asszonyok, leányok s kört alkotva énekeltek, valamint nem nagy mozgást igénylő -inkább csak a dalok ritmizálását és az együttlét erősítését segítő- táncot jártak.

A legáltalánosabb kétrészes (lassú és gyors) karikázókat mindig új stílusú dalok kísérték. Motívumkincsük igen egyszerű: a kört állandóan egy irányba forgató nyitó-záró lépés a lassúban, majd egyszerű „sergés” a frissben. A tánc mindenképpen súlyos, olyan mélyre „guggoltak”, hogy a szoknyájuk alja a földet súrolta. A Galga-vidéki karikázók gyakran már a csárdás motívumaival kibővülve gazdagabb s egyben újabb karikázótípust jelentenek.

A páros táncok közül a csárdást kell kiemelnünk. A csárdás táji változatai sajátos kettősséget mutatnak. A kétlépéses csárdás alkalmazására korlátozódó lassúcsárdással szemben a frisscsárdás viszonylag gazdagabb. A régi friss csárdás fő – bukós vagy mártogatós motívuma mellett a jellemző csalogatós párelengedést is itt őrzik a legszebb formákban. A nyugati palócság legdélibb nyúlványán, a Galga-vidéken találhatók a leggazdagabb friss csárdás-változatok.

A Galga-vidéken, a lakodalmi vonulásokhoz, kísérésekhez és egyéb mulatsági alkalmakhoz fűződő „mars”-ot is meg kell említenünk (itt gyakran druzsba táncnak is nevezik).

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Tánczene

Az északnyugati dialektus tánczenéjére az új stílus túlsúlya a jellemző. A csárdás, a verbunk és a karikázó dallamai mindig népzenénk újabb stílusrétegébe[13] tartozó, énekelt népdalok. Régi táncdallamainknak két jellegzetes típusa azonban megtalálható ezen a területen is: mégpedig az ún. *dudanóták* és a *kanásznóták*. A dudanóták itt a friss csárdás régi kísérődallamai, a kanásznóták pedig a pásztortánc-maradványokhoz kapcsolódnak. Az északnyugati kanásznóták között gyakoribbak a kétsoros ún. féldallamok, mint másutt.

A népdalkincs gyűjtői

Nagyon fontos megemlítenünk a gyűjtőket és a gyűjtőútjaikat, hiszen nélkülük nem kerülhetett volna eredeti zene (ének, hangszeres dallamok), valamint táncanyag a mai ember kezébe. Minden faluban vannak úgynevezett „adatközlők", akik kiemelkedően énekelnek/táncolnak vagy sok szép viseletük, szőttesük van. Őket mindenki ismeri a faluban, tisztelik őket és tőlük tanulnak a fiatalok is. A gyűjtők egy-egy gyűjtés alkalmával ellátogatnak a falvakba és az adatközlőktől személyesen veszik fel az anyagot.

Bartók Béla első nagy gyűjtő útja során Haraszt-pusztára ment gyűjteni 1906-ban, ahol 150 népdalt gyűjtött körülbelül. Azzal, hogy Bartókék felfedezték, hogy mekkora kincs van a birtokunkban a magyar néphagyomány által, ezek az értékek felértékelődtek. A Galga mentén napjainkban Unger Balázst (cimbalom, népzenekutatás), Terék Józsefet (népi klarinét, népzenekutatás), Benedek Krisztinát (néptánc, népiének), Maczkó Máriát (népiének), Tóth Juditot (néptánc), Rónai és ifj. Rónai Lajost (néptánc, népzenekutatás) emelhetjük például ki, akik nemcsak megtanulták a hiteles forrásoktól, hanem tovább is adják a jövő generációjának a szerzett tudásukat.

Az alábbiakban következzék néhány népdal, melyeket dinamikájuk (énekelt tempójuk) alapján, egyre gyorsuló sorrendben sorolok fel, mert ez a legjellemzőbb a karikázókra általánosan. Ha megfigyeljük, sokszor szerepel a „piros Bag" szókapcsolat a bagi szókincsben. Ez azért van, mert a bagi népviseletben a szoknya alsó szegélyére piros csíkot varrnak, mely csak tánc közben látszódik, ez mégis látványosan megkülönbözteti a szomszédos falvak viseleteitől.

„Este, este, este, de szép szerelmes este
De szerelmes kislány voltam az este,
Rám hajlott a tearózsa levele,
Babám karján sej, haj, aludtam el az este.

Én belőlem sej, haj, nem jó csillag lett volna,
Mer' az égen nem jól ragyogtam volna,
Éjféltájban ottan hagynám az eget,
Felkeresném sej, haj, a régi szeretőmet."
(Máté Istvánné sz. Kovács Ilona, 1904, Bag)

[13] A népzenében két nagyobb stílusréteget különítünk el: a régi és az új típusút. Harmadiknak szoktuk venni az olyan népdalokat, melyekben ezen két fő stílusréteg vonásai keverednek. Az ide tartozó népdalkincset; vegyes stílusúnak nevezzük.

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

,, Fölszántom a piros bagi főutcát,
Vetek bele piros pünkösdi rózsát,
Közepébe magam állok rózsának,
Aki szeret majd leszakajt magának.

Fölszántom a piros bagi temetőt,
Vetek bele a lovamnak legelőt
Vetek bele a lovamnak legelőt,
Nékem pedig igaz szívű szeretőt.
Jó az Isten, majd ád az egy nagy esőt,
Nékem pedig igaz szívű szeretőt.”
(Maczkó Mihályné sz. Tóth Julianna, 1923, Tura)

,,Estefelé megy a nap lefelé,
Én is megyek a szeretőm elé,
Megkerülöm a kerek égalját,
Meghalok a szép szeretőm karján.

Csörög már a babám sarkantyúja,
Mást szeret már piros Bag faluba’,
Ha mást szeret, verje meg az Isten,
Hogy ne legyen boldog az életbe’.

A cipőmnek se sarka, se talpa,
Eltáncoltam a piros bagi bálba’,
Majd lesz annak sarka is, talpa is,
Lesz szeretőm szőke is, barna is.

Jön a babám büszke a járása,
Ide hallik csizma kopogása,
Sarkantyúja mindig csak azt pengi,
Szeretőmöt ne szeresse senki.”

Népviselet

A múlt században a palóc földön az anyagi fellendülés lehetővé tette a népviselet gazdag kivirágzását. Érdekes, hogy bár a török hódoltság a Felvidéket nem sújtotta, mégis törökös-keleties elemek ezen a területen is megfigyelhetőek. Például volt idő, hogy a férfiak leborotválták a hajukat és csak elől hagytak egy „üstököt” (hajcsomót), illetve a nők egy időben hordtak hosszú hajat felkötve vagy befonva.

Az állattarás adta anyagokból készült ruhadarabok közül elsősorban a *szűrt* kell kiemelnünk. A palóc szűr az alföldinél rövidebb, viszont a dunántúlinál hosszabb volt, többnyire szegény díszítéssel. Hordtak még ködmönt és bocskort (bár a hétköznapokra a parasztság inkább bakancsot vett fel).

Az északi női népviselet nagyon változatos. Az asszonyok a főkötő fölött hátrakötött selyemkendőt viseltek, melyet elöl mélyen a homlokukba húztak. Az ingek anyaga

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

kendervászon volt, az ünnepi ing ujja pedig finomabb bolti vászonból készült. Nyakukban fehér vagy piros, általában 10 soros gyöngyöt viseltek (az egészen öreg asszonyok nem viseltek gyöngyöt).

Alsó szoknyát hordtak (kendervászonból, népies neve: pendely), fölé 3-4 réteg színes alsószoknyát, majd 4-5 réteg bolti alsószoknyát vettek. A fiatalok világos, a gyászolók és idősebbek kék-zöld és fekete színeket hordtak. Általában apró ráncba szedték a szoknyákat és az alsó szegélyük színes (Bagon: jellegzetesen piros) volt. A kötény kétféle: van egy majdnem egész testet betakaró bő, fekete és van egy „szakácskának" nevezett keskenyebb hétköznapi, alján díszített kötény. A fiatalok ünnepi harisnyája fehér, az idősebbeké kék, az öregebbeké barna és fekete. Kezdetben bocskort viseltek, majd a piros csizma lett divatos és ezt a fekete csizma követte. Nyáron pántos karaktercipőt hordtak.

Összefoglalás

Szerintem nagyon fontos, hogy tudatában legyünk annak, milyen jelentős népművészeti kincset hagytak ránk az elődeink, hisz felelősséggel tartozunk a jövőért. Sebő Ferenc erről így vall: *„A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket!"*

Felhasznált források

Gáborján Alice (1969): A magyar népviseletek

http://tudasbazis.tanchaz.hu/index.php/eszakkeleti-terulet/palocfold/galga-mente



35. kép: Hímző asszony a 2009-es falunapon

 10.21408/SZIE.ACTAREG.2017

Köszönjük a Doktoranduszok Országos Szövetsége Közgazdaságtudományi Osztályának a kötet megjelenésében nyújtott segítségét.







A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program NTP-FKT-M-17-0003 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.